

**ROČENKA
ŠTÁTNEHO ARCHÍVU
V BRATISLAVE**

POBOČKA ŠAĽA

Zostavovatelia:
ŠTEFAN GAUČÍK
VERONIKA NOVÁKOVÁ

© Sándor Galambos, Robert Hoza, József Hudi, Réka Jakab, Martin Korčok, Rudolf
Kuklovský, Eva Kowalská, Ferenc Nagy, Veronika Nováková st., Veronika Nováková ml.,
Gábor Ölveti, Kálmán Radics, László Szögi, Tomáš Tandlich
© Slovak translation: Margita Gálová, Hildegarda Pokreis

Vydanie ročenky podporilo:
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Archivum Sala IV. Archívna ročenka

Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa

**Šaľa
2008**

Správa o činnosti Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Šaľa za rok 2007

Rok 2007 priniesol pre Štátny archív v Bratislave pobočka Šaľa niekoľko zásadných zmien. V októbri, po dlhšej prestávke, sa naplno rozbehli rekonštrukčné práce, vďaka ktorým boli koncom roka už viditeľné obrysy novorekonštruovaných priestorov. Konečne nám svitla nádej, že v roku 2008, prípadne v roku 2009, sa dokončí celá rekonštrukcia sídelného objektu nášho archívu. Rekonštrukčné práce sa uskutočnili na základe projektu prepracovaného Ing. Jáklym. Zmenil sa pôvodný zámer rozsahu prác v rámci II. etapy rekonštrukcie. Z finančných dôvodov boli vypustené práce na obnove nádvorja a pivničných priestorov. Na základe prepracovaného projektu sa skvalitnila najmä obnova pamiatkových prvkov budovy.

Rok 2007 priniesol tiež zmeny v skladbe odborných zamestnancov. 1. januára 2007 odišla do dôchodku odborná pracovníčka s úplným stredoškolským vzdelaním Mária Chovancová, ktorá v našom archíve pracovala od roku 1973. 31. mája 2007 odišla do dôchodku odborná pracovníčka s úplným stredoškolským vzdelaním Mária Gedayová, ktorá pracovala v našom archíve od roku 1972. 15. januára 2007 nastúpila na dočasnú štátnu službu Adriana Harangozová a 1. júla 2007 Zoltán Körös, ktorý však v našom archíve mohol pracovať len do 31. októbra 2007, keďže v zmysle opatrenia Ministerstva vnútra SR došlo k zníženiu počtu odborných zamestnancov aj v našom archíve k 1. novembru 2007. Tento fakt poznačil našu odbornú činnosť. Strata jedného pracovníka znamenala zvýšené pracovné zaťaženie pre zostávajúcich odborných pracovníkov. Z personálneho stavu v súčasnosti vyplýva, že náš archív už nedisponuje ani tromi pracovníkmi pre archívnu činnosť jedného okresu. Zostáva nám len dúfať, že v roku 2003 prijatej koncepcii rozvoja slovenského archívniectva navrhované zvýšenie počtu pracovníkov bude v ďalších rokoch naplnené a v rámci nej aj náš archív dostane novopridelené pracovné miesta.

Obecenstvo konferencie v roku 2006

Napriek nepriaznivému personálnym, ako aj priestorovým podmienkam, v roku 2007 sme pokračovali vo všetkých odborných činnostiach. Pre verejnosť bol archív bez obmedzenia prístupný a to aj napriek zhoršeným podmienkam pre bádanie.

Využívanie pracovných dní podľa jednotlivých kapitol odborných činností

Odborná činnosť	Počet dní
Predarchívna starostlivosť	171
Evidencia archívneho dedičstva SR	39
Ochrana archívnych dokumentov	32
Spracúvanie a sprístupňovanie archívnych dokumentov	809
Prístup k archívnym dokumentom (bádateľská a správna agenda)	501
Príručná odborná archívna knižnica	6
Výskumná, publikačná, kultúrno-osvetová činnosť	218
Organizačno-riadiaca a hospodársko-administratívna práca	241
Správa registratúry vlastného archívu	42

Predarchívna starostlivosť

V roku 2007 sme v rámci predarchívnej starostlivosti posúdili 323 registratúrnych poriadkov a plánov a vydali sme 97 rozhodnutí na vyradenie registratúrnych záznamov. Pomerne vysoký počet v tejto oblasti, podľa našej mienky ešte stále prezrádza, že nie všetci pôvodcovia si uvedomujú svoje zákonom stanovené povinnosti v oblasti správy registratúry.

Obecenstvo konferencie v roku 2007

Ani v roku 2007 čakacia lehota na schválenie registratúrnych poriadkov a plánov nebola vyššia ako dva týždne. Kvalitnú prácu v predarchívnej činnosti značne brzdí absencia služobného motorového vozidla, keďže do dedín v troch okresoch sa v súčasnosti so značne

redukovanou hromadnou dopravou dostávame len veľmi ťažko. Kontroly a prieskumy nemôžeme z tohto dôvodu uskutočňovať v zákonom predpísanom množstve.

V roku 2007 sme do trvalej úschovy štátneho archívu, vzhľadom na nedostatok úložných kapacít, prevzali 88 bm archívnych dokumentov. Boli prevzaté štátne matriky z matričných úradov z okresu Šaľa (Šaľa, Vlčany, Močenok, Šók, Neded, Trnovec nad Váhom a Tešedíkovo).

K 31. decembru 2007 mal náš archív v úschove 4843 bm archívnych dokumentov, čo tvorí 686 archívnych fondov.

Spracovanie a sprístupňovanie archívnych fondov

Základnou prioritou nášho archívu aj v roku 2007 bolo sprístupňovanie archívnych fondov. Tieto práce v našom archíve sa vykonávajú výlučne v programe Bach-system, aby sme vytvorili modernú databázu prístupnú pre širokú verejnosť. Dokončili sme niektoré už dlhšie rozpracované fondy. Naďalej medzi naše priority patria archívne fondy zo štátnej správy a samosprávy.

Vypracované inventáre v roku 2007

Okresný úrad v Šamoríne (1923–1938), 3 zväzky

Notársky úrad v Dunajskej Strede (1851–1945), 2 zväzky

Okresný národný výbor v Galante – odbor výstavby (1960–1973), 2 zväzky

Notársky úrad v Šamoríne (1902–1936), 1 zväzok

Verejný notár Karol Pohl (1883–1885), 1 zväzok

Miestny národný výbor v Dlhej nad Váhom (1950–1990), 1 zväzok

Prístup k archívnym dokumentom

V roku 2007 došlo opäť k zvýšeniu bádateľskej návštevnosti, bádateľov bolo 92 a bádateľských návštev 130. Najväčšiemu záujmu sa tešili dokumenty po roku 1945. Za nimi nasledujú dokumenty z medzivojnového obdobia. Bádatelia študovali naše dokumenty najmä pre účely spracovania regionálnych dejín.

V rámci správnej agendy sme v roku 2007 vybavili 832 žiadostí, vydali sme 3341 odpisov, výpisov, potvrdení a kópií archívnych dokumentov. Medzi najzložitejšie a najnáročnejšie požiadavky patrili žiadosti advokátskej kancelárie, ktorá vybavuje reštitúciu cirkevných pozemkov v našom regióne. Na jednej žiadosti sme zaznamenali požiadavku na vyhľadávanie vyše dvesto dokumentov z rôznych katastrálnych území. Takéto žiadosti sú časovo veľmi náročné, ale aj napriek tomu sa ich snažíme vybaviť v rámci našich možností promptne a urýchlene.

Výskumná, publikačná a kultúrno-osvetová činnosť

V septembri 2007 sme uskutočnili už našu tradičnú medzinárodnú konferenciu, tentoraz na tému *Putovanie za vzdelaním*. Na konferencii vystúpili s prednáškami špičkoví odborníci zo Slovenska a Maďarska a ku konferencii sme pripravili aj výstavu. Na medzinárodnej konferencii bolo prítomných vyše 80 odborníkov – archivárov, múzejníkov, regionálnych historikov, pedagógov a záujemcov o dejiny.

Výstava predstavovala prierez vzdelávaním od stredoveku až do roku 1918. Boli vypracované špeciálne prehľady študentov pochádzajúcich z okresov Galanta, Šaľa a Dunajská Streda, ktorí študovali na zahraničných univerzitách. Údaje poskytnuté v rámci výstavy priniesli úplne nové poznatky a potvrdili skutočnosť, že študenti z nášho regiónu, ktorý nemal v stredoveku ani v novoveku výraznejší mestský aglomerát, navštevovali zahraničné vzdelávacie inštitúcie v takom istom počte ako študenti z iných regiónov.

Hostia na výstave v roku 2007

Publikačná činnosť pracovníkov archívu v roku 2007

Samostatné publikácie

GAUČÍK, Š.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.): Archivum Sala, Ročenka III., Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa, Šaľa, 2007, 189 strán

GAUCSÍK, I.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.): Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, Vágsellye, 2007, 183 strán

Štúdie v zborníkoch

GAUČÍK, Š.

Adalékok Somorja városi gazdálkodásának vizsgálatához. In: Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., GAUCSÍK, I.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, Vágsellye–Šaľa, 2007, s. 147–158.

Príspevok k výskumu mestského hospodárenia Šamorína. In: Archivum Sala, Ročenka III., GAUČÍK, Š.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.), Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa, Šaľa, 2007, s. 141–150.

Helyzetkép a szlovákiai magyar katolikus „levéltárakról“ a kulturális intézményépítés tükrében. In: Magyar Levéltárosok Egyesülete 2006. évi vándorgyűlése. Veszprém, 2006. augusztus 28–30., BILKEI, I. (ed.), Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2007, s. 301–308.

NOVÁKOVÁ, V.

Vývoj mesteciek na Žitnom ostrove a Matúšovej zemi do konca 18. storočia. In: Archivum Sala, Archivna ročenka III., GAUČÍK, Š.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.), Štátny archív v Bratislave, pobočka, Šaľa, Šaľa, 2007, s. 127–139.

A csallóközi és mátyusföldi mezővárosok fejlődése a 18. század végéig. In: Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., GAUCSÍK, I.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fiókleveletár, Vágsellye–Šaľa, 2007, s. 133–146.

Néhány gondolat a szlovákiai levéltárak fondjegyzékének készülő II. kötetéről. In: Magyar Levéltárosok Egyesülete 2006. évi vándorgyűlése. Veszprém, 2006. augusztus 28–30., BILKEI, I. (ed.), Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2007, s. 143–146.

Niekoľko postrehov k vývoju obecných pečatí na území dnešných okresov Galanta a Šaľa. RAGAČOVÁ, J. (ed.): Pečate a ich používatelia. Ministerstvo vnútra SR – odbor archívov a registratúr, Bratislava, 2007, s. 67–71.

Štúdie v periodikách

GAUČÍK, Š.

Bankstratégia a dél-felvidéki területeken (1938–1941), Limes, 2007, č. 2, s. 83–97.

Nemzetiek és kozmopoliták avagy a szlovák amalgám. Észrevételek az újabb szlovák történetírás Monarchia-képéről, Limes, 2007, č. 3, s. 17–24.

Recenzie, kritiky, anotácie

GÁLOVÁ, M.

JÓZSA, A.: Százéves a bösi kálvária (Nagymácsédi Közlöny, 2007, č. 3, s. 25.)

GAUČÍK, Š.

ORMOS, M.: A gazdasági világválság magyar visszhangja (1929–1936). Budapest, Eötvös Kiadó–PolgART Könyvkiadó, 2004. (Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2007, č. 1, s. 201–203.)

NOVÁKOVÁ, V.

Heraldický register Slovenskej republiky IV. (Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., GAUCSÍK, I.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fiókleveletár, Vágsellye–Šaľa, 2007, s. 173–175.)

POKREIS, H.

Miery a váhy v dejinách ľudskej spoločnosti (Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., GAUCSÍK, I.–NOVÁKOVÁ, V. (ed.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fiókleveletár, Vágsellye–Šaľa, 2007, s. 176–179.)

Archivum Sala, Levéltári Évkönyv I. (Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2007, č. 1, s. 206–207.)

Menšie články a správy

GÁLOVÁ, M.

A szlovákiai magyarok csehországi deportálása és a csehszlovák-magyar lakosságcsere 1947–2007, Nagymácsédi Közlöny, 2007, č. 1, s. 10–11.

Muzeálny predmet na výstave v roku 2007: odev herolda

NOVÁKOVÁ, V.

Feketeházy János 1842–1927. Vydal: Csemadok–základná organizácia Šaľa, (b. r.) 10 strán

Putovanie za vzdelaním (katalóg)
Pázmány Péter és Vágsellye (do tlače odovzdané)
Szlovákiai levéltárak fondjegyzéke, II. zväzok (do tlače odovzdané)

Lektorovaná odborná práca

NOVÁKOVÁ, V.

TÖRÖK, E. (ed.): Magyarország Történeti Helységnévtára. Nyitra megye (1773–1808). Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest, 2007.

Ochrana archívnych dokumentov

Ochrany archívnych dokumentov, vzhľadom na prebiehajúce práce, nebola v roku 2007 na želateľnej úrovni. Naša snaha aspoň provizórne prikryť dokumenty, aby sme ich uchránili pred nadmerným prachom, nebola úspešná. Niekoľkokrát došlo v rámci búracích prác k veľkému zaprášeniu. Potvrdilo sa, že uskutočňovať rekonštrukciu bez vystahovania sa z priestorov, znamená pre archív z hľadiska ochrany archívnych dokumentov doslova pohromu. S pomocou vlastných pracovníkov sme v roku 2007 premiestnili vyše 2000 bm archívnych dokumentov. Mrzí nás najmä to, že doteraz každé premiestnenie znamenalo len provizórium. Kvalitnú ochranu brzdí aj absencia regálov, keďže firma ktorá ich má dodať, celý rok nenastúpila aby splnila svoje zmluvné záväzky. Tento problém však vzhľadom na organizačné začlenenie nášho archívu, nie je v našich silách vyriešiť.

Odborné knihovnícke práce

V roku 2007 sa nám podarilo vďaka pomoci Mestského úradu v Šali, ktorý nám požičal absolventa strednej školy na brigádnicke práce, vyhotoviť databázu našej príručnej knižnice v programe Bach, ktorú môžeme ponúknuť všetkým záujemcom v blízkej budúcnosti aj cez internet. Keďže naša knižnica sa skladá z niekoľkých častí, v roku 2008 plánujeme ukončiť vytvorenie databázy v programe Bach pre všetky jej zložky.

Organizačno-riadiaca a hospodársko-administratívna práca

Rozbiehajúca sa intenzívna rekonštrukcia si od októbra 2007 vyžiadala zvýšenú pozornosť v rámci organizačno-riadiacej a hospodárskej práce nášho archívu. Bolo nevyhnutné častejšie rokovať s dodávateľom stavby, ako aj so subdodávateľmi. Množstvo času sme pritom museli venovať problémom, ktorých riešenie nepatrí do našej kompetencie, avšak zmeny na ekonomickom odbore MV SR negatívne ovplyvnili všetky hospodárske práce súvisiace s rekonštrukciou. Často viazla komunikácia medzi pracovníkmi ministerstva vnútra, čo malo negatívny dopad aj na náš archív. Niektoré práce, najmä montovanie požiaro-bezpečnostného systému do novozrekonštruovaných priestorov, ako aj rokovania so sponzormi v záujme vylepšenia kvality rekonštrukcie, boli časovo náročné.

Aj v roku 2007 sme v záujme zvýšenia odbornosti v rámci organizačno-riadiacej práce uskutočnili povinné školenia BOZP a bolo nevyhnutné konať, vzhľadom na rekonštrukčné práce aj častejšie pracovné porady.

Záver

Rok 2007, napriek mnohým problémom s rekonštrukciou sídelného objektu, môžeme považovať z odborného hľadiska za úspešný. Pokročilo sa nielen v spracovaní a sprístupňovaní archívnych fondov, ale napriek sťaženým podmienkam sme bez problémov zvládli aj bádateľskú a správnu agendu a prispeli k propagácii archívnych dokumentov ako

súčasti archívneho dedičstva Slovenskej republiky. Najväčším negatívom roku 2007 je zníženie počtu pracovníkov o jedného pracovníka, čo poznačí našu prácu aj v budúcnosti. Problémom roku 2007 bol aj nedostatok finančných prostriedkov, miestami zabezpečenie spisových obalov, alebo kancelárskeho papiera, čo je tiež miestami veľký problém. Očakávame, že v tejto oblasti, po skonsolidovaní pomerov po reorganizácii na ministerstve vnútra, dôjde k výraznejšiemu zlepšeniu. Naším ďalším problémom je nedostatok priestorov pre uloženie archívnych dokumentov. Aj v roku 2007 sme preberali dokumenty len v obmedzenom množstve. Pevne veríme, že i keď dodacia lehota (31. október 2007) na ukončenie rekonštrukcie nebola dodržaná, budúci rok 2008 nám prinesie tak dlho očakávané ukončenie rekonštrukcie a následne bude môcť náš archív všetky svoje odborné činnosti rozbehnúť v plnom rozsahu.

Veronika Nováková
riaditeľka

ŠTÚDIE

**Kde sa podeli Židia z tohto regiónu
(8. september 2006, Šaľa)**

Dejiny oberlandských židov do roku 1918¹

Po páde Rímskej ríše sa pod hradiskami, ktoré sa nachádzali na dnešnom území Slovenska, usadzovali cudzí kupci. Z prameňov vyplýva, že to boli Židia a Arabi. Podobne ich výskyt sa predpokladá aj v období trvania ranofeudálnej Veľkej Moravy, kde sa židovskí kupci usadili pri opevnených hradiskách kvôli konaniu trhov. Indícia o reálnosti tejto teórie smeruje k dobovému systému obchodných ciest, ktorá sa opiera o existenciu tzv. rodanitskej cesty (Rodaniti boli židovskí kupci, ktorých kolóny vozov sprevádzal ozbrojený sprievod). Títo obchodníci zakladali, z obchodného hľadiska na strategických miestach, obchodné osady (faktórie). Rodanitská cesta vychádzala z ústia rieky Rhôna vo Francúzsku na pobreží Stredozemného mora a pokračovala proti toku Rhôny a Rýna k Dunaju. Odtiaľ sa stáčala na Prahu a smerovala do Krakova. Jej ďalšie smerovanie sa už len odhaduje. Mohla viesť buď po severných úpätiach Karpát na dnešnú Ukrajinu a ďalej pozdĺž rieky Dneper, alebo cez Moravskú bránu a brod pri Bratislave vstúpiť do Panónskej kotliny. Odtiaľ sa otáčala na východ a končila na Kryme v Chazarskej ríši.

Prijatie kresťanstva prvým uhorským panovníkom Štefanom I. Svätým zároveň znamenalo aj zavedenie právnych úprav dotýkajúcich sa židov, konkrétne obchodu s drahými kovmi. Prvé veľké vynútené sťahovanie židov do Uhorska nastalo počas vlády Ondreja I. V Čechách v tom období vládol Svyatopľuk II., ktorý okrem slovanských mníchov zo sázavského kláštora vyhnať na podnet pápeža Viktora II. aj židov. Panovník Belo I. pripustil preloženie jarmočných dní na šabatný deň (čiže sobotu). Z príkazu vyplývala snaha znemožnenia účasti židovských kupcov na trhoch v tento deň. Onedlho nadobudol platnosť aj zákaz uzatvárať zmiešané (židovsko-kresťanské) manželstvá. Pod vplyvom križiackych výprav dochádzalo k represáliám voči židom aj v Uhorsku. Navyše do Uhorska smerovali židia emigrujúci zo západnej Európy. Excesy židom pripomínali, že sú vnímaní ako vrahovia Ježiša Krista. Uhorsko aj za vlády Kolomana I. prijímalo židovských utečencov. Židia však nemohli bývať v mestách s biskupskou rezidenciou.

Koncil v Lateráne, konaný v roku 1215 vyhlásil židov za väzňov a otrokov Svätej ríše rímskej národa nemeckého. Viedlo to k ustanoveniu regálu, ktorý sa pre kresťanských panovníkov stal regulárnym finančným príjmom. Židovskí obchodníci strácali svoje postavenie a boli odkázaní len na vykonávanie činností súvisiacich s finančnými manipuláciami. Peňažníctvo predstavovalo z dobového pohľadu najvyšších kresťanských cirkevných predstaviteľov opovrhovaniahodný jav, ktorý bol nevhodný pre kresťanov. Na znak vykonávania úžerníckej živnosti židia museli nosiť na šatách farebné označenie. V Uhorsku nosenie identifikačného označenia zaviedol Ondrej II. Predpis sa však striktnie dodržiaval v Budíne (prišívanie červeného plátna na šaty) a v Pressburgu (nosenie „*pallium et capucium*“). V roku 1222 vyšlo nariadenie o tom, že židia (Izraeliti) a Arabi (Izmaeliti) nesmú zastávať pozície na daňových a colných úradoch. Spomínané nariadenie Ondrej II. zopakoval ešte v roku 1231, keď Izraelitom zakázal účastniť sa správy mincovní a pôsobenia vo verejných kráľovských úradoch. Náboženskú intoleranciu začala dopĺňať intolerancia konkurencie.

Panovník Belo IV. sa pokúsil zmeniť tento zákaz a odvolával sa na výnimku, ktorá platila pre portugalského kráľa Alfonza, podľa ktorej žid mohol spravovať prenajaté kráľovské verejné príjmy len v spolupráci s mimoriadne dôveryhodným kresťanom. Po mongolskom vpáde Belo pozýval do vyhnaného Uhorska hostí, medzi ktorými sa nachádzali aj židia.

¹ Židov usadených v západnej časti dnešného Slovenska (do roku 1918 Horného Uhorska), nazývali v židovských kruhoch Oberlanderi. Postupne sa spomínaným pomenovaním označovali židia z celého Horného Uhorska.

Onedlho židov z Bratislavy, Senice, Trnavy, Pezinka, Nitry a Trenčína odmenil panovník za služby v prospech Uhorska po pustošivom mongolskom vpáde. V roku 1251 Belo IV. prevzal zákon nemeckého cisára Fridricha II. „O Židoch“. Zákon síce zaručoval ich bezpečnosť, ale bol vykúpený stratou práv a slobody. Židia sa stali služobníkmi kráľovskej komory. Mnohí z nich už vtedy pôsobili ako finančníci hradných pánov. Polia im zverené do starostlivosti (arendátorstva, nájomníctva) zaraďovali kráľovskí kontrolóri medzi najlepšie obrábané s vysokým výnosom úrody. Panovník vyjadril svoju spokojnosť tým, že neskôr židovské arendátorstvá neboli kontrolované.

Ľudovít I. Veľký vydal v roku 1360 nariadenie, podľa ktorého mali židia buď prijať kresťanstvo, alebo opustiť územie Uhorska. Tí, ktorí s týmto nesúhlasili sa uchýlili do blízkeho Hainburgu (ako napr. židia z Pressburgu), alebo uhorských židov vďačne prijal poľský panovník Kazimír III. Veľký. Ľudovít, neskôr si uvedomiac chybné rozhodnutie, v roku 1371 vyzval vyhnaných židov k návratu do Uhorska. Chcel aby mu podľa starého zvyku opäť odvádzali dane. Rok predtým však už bol známy „*Judenpuech–Judenbuch*“ (Bratislavský židovský kódex). Podľa odborníkov vznikol podľa vzoru nemeckých, alebo viedenských právnych dokumentov.

Žigmund Luxemburský sa so židmi snažil vychádzať dobre, pretože potreboval financie na vedenie vojny proti Osmanom a husitskému hnutiu v Čechách.

Matej I. Korvín sa snažil o tolerantnosť voči židom, ktorí sa prisťahovali na územie Horného Uhorska z územia dnešných Čiech, Moravy a Rakúska, odkiaľ unikali kvôli násiliu, ktoré voči nim podnietili fámy o tom, že šíria čierny mor a otravou znehodnocujú vodu v studniach. V roku 1477 nechal zriadiť úrad židovského prefekta (*prince des Juifs*), ktorý zastupoval záujmy židov na kráľovskom dvore a zodpovedal za vyberanie daní.

Za panovania Vladislava II. sa v roku 1494 odohrala neprijemná udalosť v Trnave. Stratilo sa dieťa a židia boli upodozrievaní z rituálnej vraždy. Krv obete, podľa dobových predsudkov, mala byť použitá pri výrobe macesov, či pri výrobe nápoja lásky. Hľadané dieťa sa nikdy nenašlo, ale deň pred zmiznutím ho videli v židovskej ulici a preto zo zločinu boli obvinení židia. Súдне vyšetrowanie, založené na „*Alilat dam*“ (falošnom obvinení) viedlo k upáleniu 14 židov. Trnavskú tragédiu zaznamenal v závere starý kódex, ktorý našli v „starej“ synagóge v Krakove. Jošua ben Chaim, v smútočnej piesni so 45 strofami, v jednej z nich vyslovil nad Trnavou *cherem* (kliatbu). V Európe ešte rezonovalo obvinenie Šimona Gerbera z Tridentu, ktorého v roku 1475 obvinili zo spáchania rituálnej vraždy. On sa k nej priznal až po hroznom mučení. Na margo jeho prípadu vydal benátsky dóža edikt, v ktorom vyhlásil obvinenie židov z rituálnych vrážd za klamstvo a výmysly. Obvinenia odmietol aj vtedajší pápež Sixtus IV. Nemecká veta „*Der Jude ist schuld*“ (žid je vinný všetkým) však mala v Trnave veľkú odozvu. Magistrát mesta nechal na tzv. židovskú (neskôr sereďskú) bránu umiestniť sochu, údajne židmi, zavraždeného dieťaťa. Socha sa nachádzala vedľa kláštora klarisiiek ešte aj v roku 1850. Traduje sa, že po upálení „vinníkov“ vyhnali ostatných židov z Trnavy. Bádania však zistili, že židia ostali v Trnave do roku 1539. Až potom ich Ferdinand I. prikázal vyhnáť z mesta. Do Trnavy sa židia opäť vrátili počas vlády Jozefa II. Treba podotknúť, že Vladislav II. nechal pre židov v celom Uhorsku schváliť mimoriadnu daň, ktorá bola určená k potlačeniu Dóžovho povstania.

Ľudovít II. snažil sa židov oslobodiť od nosenia potupného značenia na odevoch. Obhajoval židovských sudcov a prenasledoval aj tých čo židov okrádali, alebo ohovárali. Po bitke pri Moháči Ľudovít II. zahynul a pomery sa otočili v neprospech židovskej komunity. Majoritné kresťanské obyvateľstvo ich považovalo za osmanských vyzvedačov. Vdova po Ľudovítovi II. Jagelonskom, kráľovná Mária, vydala 9. októbra 1526 pre Bratislavu mandát, v ktorom sa uvádzalo: „*Bieda a chudoba vyčerpala mešťanov nie z inej príčiny, ako v dôsledku veľkého výskytu židov. Tu ešte ostali kvôli azylu nech už ďalej nezotrávajú, ich domy sa musia predať, aby sa nemohli sem opäť vrátiť*“.

Diskriminujúci dokument vydal aj Maximilián II., totiž banský poriadok zakazoval židom usádzať sa v banských mestách a v ich okolí do vzdialenosti siedmych míľ (*Non toleris Judeorum*). Cez banské mestá židia mohli prechádzať len v sprievode stráží. Nariadenie malo brániť židom v nakupovaní a pašovaní vytážených vzácnych kovov. Židovskí obchodníci vyriešili problém tak, že sa buď prisťahovali do obcí ležiacich pri kráľovských slobodných mestách, alebo vytvorili osadu (*jišuvum*) za akú sa považuje napr. Varín pri Žiline. Ráno obchodníci do mesta prišli a večer sa z neho vzdialili. Postupom času sa ľahšie dostávali do zemepanských miest.

Pri „ochrane“ židov prejavovali iniciatívu aj šľachtici. V roku 1714 gróf Mikuláš Pálffy udelil „svojim“ židom privilégiá, ktoré spočívali v slobode pohybu a cestovania, práva navštevovať jarmoky a trhy, slobodne vykonávať bohoslužby a pochovávať podľa starých židovských zvykov. Vymenované práva neskôr potvrdili aj ďalší príslušníci spomínaného šľachtického rodu. Už skôr židov ochraňovali napr. gróf Pongrácz, barón Révay, gróf Eszterházy. Ich ochrana bola taktiež vyvážená finančnými poplatkami.

Cisár Karol VI. zaviedol pre českú a moravskú časť monarchie tzv. familiantské zákony. Ich podstata spočívala v tom, že v každej židovskej rodine sa mohol oženiť len jeden z mužských potomkov. Ostatní potomkovia sa mohli oženiť už len v cudzine. Z tohto dôvodu dochádza k zvýšenému odchodu mladých židov do okolitých krajín, vrátane Uhorska. Početný stav židovského obyvateľstva sa zvýšil hlavne v západnej a južnej časti Horného Uhorska.

Mária Terézia, napriek prosbám nezrušila pre židov povinné nosenie identifikačného označenia na odevoch. Prikázala im nosiť dlhé brady a ako dôvod uviedla náboženské predpisy judaizmu. Židia argumentovali tým, že sa nemajú holiť britvou, ale bradu si môžu strihať. Za jej vlády sa v Prešove odohrala, v rokoch 1764–1765, tragédia spojená s poverou o rituálnych vraždách. Pri obci Orkucany, neďaleko Sabinova, bola 5. júna 1764 objavená zohavená mŕtvola 5-ročného sedliackeho chlapčeka. Stoličný súd nechal na základe výpovede dieťaťa, ktoré približne v čase vraždy videlo na ceste skupinku židov, zatknúť 70-tich z nich z okolitých obcí. Súd ich ešte po vypočúvaní zadržoval 30 dní v prešovskom väzení. Šariš ovládla hystéria. Mnohí židia opustili zo strachu o život územie stolice. Uväznení nedostali ani právo na obhajobu. Podarilo sa im však kontaktovať sa s vplyvnou bratislavskou židovskou obcou. Po intervencii u panovníčky, Miestodržiteľská rada prikázala prideliť obvineným židom advokáta a zakázala predávanie obrázkov, ktoré zobrazovali malého „mučeníka“ a podnecovali prenasledovanie židov v stolici. Obvinenie sa vzťahovalo k zavraždeniu kresťanského chlapčeka za účelom použitia jeho krvi na rituálne účely. Hlavným dôkazom bol obraz dieťaťa, ktorý namaľoval prešovský maliar sakrálnych stavieb Andrej Trtina. Napriek tomu, že nevedel po hebrejsky, v popáleninách na chlapcovom tele spoznal hebrejské písmená a zobrazil ich aj na obraze. Keď už ostali obžalovaní len traja židia, súd doporučil, aby všetci boli podrobení útrpnému vypočúvaniu (mučeniu). K jeho vykonaniu súd získal aj súhlas Márie Terézie. Dvaja z obvinených židov však radšej konvertovali na kresťanstvo. Posledný, povolaním učiteľ podstúpil dvojdnú tortúru, ale po nej umrel. Prípadu sa nakoniec ujala židovská bratislavská obec. Panovníčka po pádnej argumentácii prikázala proces ukončiť a uväznených prepustiť.

Jozef II. sa snažil reformami ozdraviť spoločenské pomery v monarchii. V roku 1781 vydal Tolerančný patent, ktorým zrovnoprávňoval kresťanské vierovyznania cirkvi augsburgskej, kalvínskej a pravoslávnej s vyznaním rímskokatolíckym. Židov sa týkal patent „*Systematica gentis Judaicae regulatio*“, ktorý bol do praxe uvedený v roku 1783. Patent odstraňoval množstvo stredovekých zákonov, zákazov a obmedzení a pripravoval pôdu pre emancipáciu židov v 19. storočí. Na základe reformného úsilia Jozefa II., židia mohli vykonávať zakázané povolania (remeslá, podnikanie v poľnohospodárstve, dovolené mali aj neobmedzené usádzanie v im neprístupných slobodných kráľovských mestách – naďalej však pretrvávala výnimka – banské mestá). Z obdobia vlády Jozefa II. pochádza dokument, ktorý sa týka

procesu so židmi v Komárne. Obsahuje rozsudok nad ženou, ktorá zabila svoje novorodeniatko a zo zločinu obvinila židov. Ženu po odhalení pravdy odsúdili na sto rokov väzenia a na námestí v Komárne mala byť verejne zbičovaná.

19. storočie znamenalo, z pohľadu židov, zápas za emancipáciu. Vo Viedni pôsobila vrstva tzv. Hoffjuden (dvorných židov). Tvorili ju hlavne bankári, ktorí si spoločenský vzostup zabezpečili za finančnú podporu Habsburgovcov vo vojnách. Od „spoločnosti prvej triedy“ ich však delil predpis cisárskej komory, ktorá požadovala pre vstup do svojich radov aspoň 16 šľachtických predkov.

V roku 1831 vypuklo v Hornom Uhorsku cholerové povstanie. Z výskytu cholery boli obvinení židia. Vidiecke obyvateľstvo verilo, že panstvo otráвило studne, aby vyhubilo sedliakov. V skutočnosti bol do studní na príkaz vrchnosti sypaný dezinfekčný prostriedok. Pobúrení sedliaci plienili panské sídla a dav sa často obrátil aj proti židom.

Zasadnutie uhorského snemu v rokoch 1839–1840 sa nieslo v snahe liberálov spojenia emancipácie židov (zrovnoprávenie s majoritnou societou) so všeobecnou emancipáciou (odstránením feudálneho systému). Časť poslancov navrhla recepciu (zrovnoprávenie „izraelitskej“ konfesie). Dolná snemovňa navrhovala, aby židom boli udelené práva nešľachticov, ktoré by odstraňovali ich osobitné postavenie v spoločnosti. Horná snemovňa a panovník však návrh zákona blokovali ostrými reštrikčnými pripomienkami. V roku 1840 uhorská vláda židom povolila usádzanie v mestách, zákonom č. 29/1840, známym ako Deákov zákon (s výnimkou banských miest Hauerlandu), ktorý bol vlastne variáciou Maximilianovho banského poriadku. Zákon potvrdzoval aj čiastočnú „rovnoprávnosť“ židov tým, že sa mohli usádzať na celom území Uhorského kráľovstva, vykonávať živnosť, vlastniť továrenské podniky a navštevovať aj kresťanské školy.

Revolučný marec 1848 priniesol vyhlásenie náboženskej slobody, ktorá sa nepáčila konzervatívnym kruhom. 2. apríla 1848 Ľudovít Kossuth vyhlásil: *„Ak vyhlásime úplnú rovnosť konfesií aj pre židov, privedieme tým 20 000 židov k mäsiarskemu pultu“*. Protižidovské násilia vznikali hlavne v období zasadania uhorského snemu a na veľkonočné sviatky. Výnimku nepredstavovalo ani zasadanie uhorského snemu v rokoch 1847–1848. V Bratislave nastali protižidovské nepokoje 21. až 22. marca. Dôvodom bol nesúhlas mešťanov s prijímaním židov do oddielov Národnej gardy. Bratislavský, proti židom zameraný „kravál“, podnietil nakoniec aj mešťanov z mesta Pezinok, ktorí tiež žiadali židov vyhostiť z mesta. Pred nepokojmi v Bratislave sa nepokoje odohrali v Trnave, ktoré sa chronologicky zhodovali s nepokojmi v Pešti. Ale aj inde v Hornom Uhorsku sa vyskytli protijudaistické excesy. V Košiciach mešťania židom zakazovali nosiť na šatách revolučné kokardy. Vyskytli sa inzultácie, rozbíjanie oblokov, špinenie košickej židovskej modlitebne, strhávanie tabúl sponad vstupných dverí do židovských remeselníckych dielní. Ľudí poštvali fingované protikresťanské zamerané anonymné hanopisy.

Po krátkodobu trvajúcim pokoji, protižidovsky zamerané nepokoje prepukli opäť v apríli. Senica, Pezinok, Sobotište, Myjava, Brezová, Trnava, Sered', Stará Turá a 25. apríla, na prvý sviatok veľkonočný, aj v Bratislave. O tom, že sa jednalo o závažnú vec svedčí skutočnosť, že nepokoje museli potláčať vojaci. V Bratislavskej stolici nastala anarchia. Samozvaní ozbrojenci tiahli na vozoch z dediny do dediny za jediným účelom, rabovať majetok židov. V Myjave sa snažil tíšiť protižidovské napätie J. M. Hurban, ktorý sa práve vrátil z Viedne. Medzi ľudom sa rozšírilo heslo *„židia pojdú do Hamstrdámu“*. Počiatkom mája sa vyskytla protižidovsky zameraná „rúmia“ v Novom Meste nad Váhom. Zúčastnili sa jej obyvatelia z okolitých dedín, ktorí na základe vyšetrovania odcudzili predmety v hodnote okolo 330 000 zlatých. Z výpovedí vyšetrovaných vidiečanov mali aj tu po obciach putovať zapečatené listy, obsahujúce jedinou vetu *„židi von do Hamstrdámu!“* Aj tu museli nepokoje potláčať vojaci. Keď sa po vyššie popisovaných udalostiach, objavila v novinách správa o založení spolku

sídliceho v Pešti a ponúkajúceho svojim členom sprostredkovanie vystaňovania do Severnej Ameriky, väčšinou sa do neho prihlásili židia.

V júli 1848 bol síce podaný návrh na občianske a konfesiónálne zrovnoprávnenie židov, ale kvôli neprehľadnej a napätej situácii sa jednania o židovskej emancipácii odsunuli na neskoršiu dobu. Podnet vzišiel aj 4. marca 1849, kedy František Jozef I. vyhlásil plnú slobodu vierovyznania v monarchii, okrem Uhorského kráľovstva. V ňom bolo 28. júla 1849, respektíve na území kontrolovanom uhorskou vládou, prijatý spolu s národnostným zákonom aj zákon o emancipácii židov: „*V mene národa! Národné zhromaždenie ustanovilo nasledujúci zákon o získaní občianstva pre Izraelitov, ktorý znie doslovne takto. Keďže rozličným náboženstvám našich občanov v zmysle práva a povinností nie je povolený nijaký rozdiel, vyhlasuje sa na základe tohto princípu, že v hraniciach uhorského štátu narodení, alebo podľa zákona usadení obyvatelia mojžišského vyznania užívajú všetky tie politické a občianske práva, ktoré majú ostatní občania akejkoľvek inej viery*“.

Porážka uhorskej revolúcie znamenala pre židov v Uhorsku v období porevolučného provizória a neoabsolutistickej vlády Alexandra Bacha, pretrvávajúce zákonných či nezákonných obmedzení, týkajúce sa napr. niektorých druhov povolání. Z toho dôvodu mohli Židia od roku 1860 vlastníť aj nemovitosti. Liberalizácia v právnom postavení židov napomohla aj k rozšíreniu židovského osídlenia v Hauerlande, čiže oblasti hornouhorských banských miest, taktiež na hornom Pohroní a Spiši, ktoré boli dovtedy pre židovské osídlenie uzavreté. Napríklad v Banskej Bystrici sa židia usadili okolo roku 1850, ale v neďalekej obci Radvaň pôsobila pod ochranou baróna Radvanského židovská komunita od 18. storočia.

Rovnoprávnosť židov tak formálne deklarovalo až rakúsko-uhorské vyrovnanie v roku 1867. Zákonný článok 17 z roku 1867 židom priznával plnú občiansku rovnoprávnosť s ostatnými občanmi Uhorska. Keďže židia nepresadzovali vlastné národnostno-etnické požiadavky, maďarizačný útlak ich postihoval podstatne menej ako Slovákov. Nový zákon o emancipácii však stále neobsahoval zmienku o zmiešaných manželstvách.

V rámci uhorskej židovskej society pretrvával od konca 18. storočia „kulturkampf“. V dejinách židovskej society 19. storočia predstavuje obdobie zápasu o vnútornú, náboženskú reformu, ktorá vychádzala z myšlienkových prúdov osvietenstva. Na nemeckej pôde vzniká Haskala, židovská forma osvietenstva. Jej tvorca Moše Mendelssohn sa snažil o začlenenie židovskej society do európskej kultúry a dobovej európskej spoločnosti. Kritike podrobil aj tradičné ortodoxné židovstvo. Medzi významné postavy reformnej židovskej vlny v Hornom Uhorsku patrili Leo Holländer. Jeho otec Markus Holländer sa v Prešove usadil na konci 18. storočia a to aj napriek protestom mestskej rady. Markus Holländer však využil dobré styky s viedenským dvorom a napriek odporu sa v Prešove udržal. Počas štúdií priateľil s Ľudovítom Kossuthom, Aristidom Dessewffym a Ferenczom Pulszkym, s ktorým precestoval dobovú západnú Európu. Na cestách Leo spoznával postavenie spoluveriacich v krajinách Európy. Bližšie sa oboznámil s reformným židovstvom a reformnými obcami. Ako prvý zástupca z uhorských židov bol uhorskou vládou navrhnutý do hornej snemovne.

Židia si počas storočí prenasledovania a ponížovania vypestovali intímny vzťah k svojej viere. Tento vzťah vyjadrovalo aj príslovie „Drží ako židovská viera“. Nositeľkou náboženského života v Oberlande bola bratislavská náboženská obec, ktorá sa mohla chváliť slávnymi rabínmi a preslávenou ješivou. Bratislavská ješiva dosiahla medzinárodnú prestíž príchodom rabína Chatama Sofera (Moše Schreiber), mesto malo v 18. storočí prívlastok „uhorský Jeruzalem“. Chatam Sofer pôsobil v Bratislave ako rabín od roku 1806 plných 33 rokov (meno Chatam predstavuje skratku jeho hlavného diela „Chiduşe Torah Moše“). Po ňom prevzal úrad rabína jeho syn Abraham Samuel Benjamin Schreiber (Ketaw Sofer) a neskôr aj vnuk Bernard Schreiber (Schewet Sofer). Posledným rabínom až do vzniku Slovenského štátu bol Schewetov syn Akiba Schreiber. Výnimočnosť Chatama Sofera potvrdzuje aj skutočnosť, že v starej kamennej synagóge v Jabne, jedno z posvätných miest

judaizmu, sa nachádza tabuľa s hebrejským nadpisom „Gaonim israhelim rišonim“. Na dlhom zozname sa nachádza meno Chatama Sofera s udaním rokov 5566–5600. Chatam Sofer patril medzi odporcov reformizmu v judaizme. Učenie Moše Mendelssohna považoval za väčšie nebezpečenstvo, ako vplyv chasidizmu, ľudového mystického učenia, ktoré od 18. storočia vplývalo na východoeurópsku časť židovstva. Chasidizmu nezáležalo na rabínskej vzdelanosti a na štúdiu talmudskej literatúry. Snažilo sa hlavne o spontánne prejavenu lásku a radosť zo života. Medzi rabínskym a chasidským židovstvom preto pretrvávalo napätie a konfrontácia.

V prvej polovici 19. storočia najhustejšie osídlenie židov v Hornom Uhorsku sa nachádzalo v okolí Bratislavy, na Záhori, v okolí Trnavy, Nitry a na Žitnom ostrove. Oblasť začínajúca od Šale a končiaca Popradom bola židovskou societou osídlená redšie. Hustejšie osídlenie začínalo až od Spiša, hlavne v okolí Košíc, ale početné osídlenie sa vyskytovalo aj v ostatných oblastiach dnešného východného Slovenska. Spôsobovala to diskriminačná politika Ruska na území bývalého Poľského kráľovstva, ktoré mu pripadlo po delení v 18. storočí. Židia z týchto oblastí mali prezývku Wasserpoliaci, pretože do Horného Uhorska vstupovali cez rieky Poprad a Dunajec. Uhorské kráľovstvo pre nich predstavovalo pokojnejšie prostredie.

Náboženské obce sa sústreďovali väčšinou na území medzi hranicou s Moravou a Považím. Analogicky sa ťažisko rabínskej vzdelanosti a kvality ješív presunulo do oblastí dnešného južného Slovenska, napr. do Galanty a Dunajskej Stredy. Výnimku medzi východne položenými ješivami v Hornom Uhorsku predstavovala ješiva v Huncovciach. Jej povest' preslávila pedagogickým a výchovným pôsobením, v druhej polovici 19. storočia, rabín Samuel Rosenberg. Ješiva v Huncovciach súperila v období svojej slávy s bratislavskou ješivou a prevyšovala mnohé ješivy na dnešnom južnom Slovensku. V 19. storočí sa na území Horného Uhorska nachádzalo približne 30 ješív. Absolventi ješív z Horného Uhorska pôsobili ako hlavní rabíni v Jeruzaleme, Pešti, Berlíne, Frankfurtu, Viedni, Londýne a New Yorku.

V druhej polovici 19. storočia v Uhorsku pôsobili tri druhy židovských náboženských obcí: ortodoxné, neologické a status quo ante. Rozpory medzi dvoma observanciami, ortodoxiou a reformizmom, viedli k spomenutému rozdeleniu. Uhorský minister školstva barón József Eötvös zvolal do Pešti od 14. decembra 1868 až do 24. februára 1869 kongres. Zasadanie uhorského židovstva malo prijať základné organizačné smernice pre náboženské obce a školstvo. Treba poznamenať, že myšlienky neologického smeru boli zhodné so záujmami uhorskej vlády. Rokovania na konferencii sa niesli v znamení sporov medzi ortodoxiou a novým myšlienkovým reformným prúdom, neológiou. Uhorské židovstvo sa malo na kongrese zjednotiť a vytvoriť centralisticky riadenú organizáciu. Zastupcovia ortodoxie ale rokovania opustili a na kongrese sa zhoda nedosiahla. Minister Eötvös však vyhlásil rozhodnutia kongresu za záväzné pre všetky obce, čo ortodoxne veriaci židia rázne odmietli. Nasleduje rozštiepenie židovských náboženských obcí v Uhorsku na ortodoxné, kongresové (neologické) a status quo ante, odmietajúce delenie. Baštou ortodoxie v Uhorsku stále ostával rabinát v Bratislave.

V roku 1865 sa stretlo 21 ortodoxných rabínov v Michalovciach, kde padlo rozhodnutie postaviť sa voči reformám neológov. Reformné kruhy do polovice 19. storočia bojovali za zavedenie nových prvkov do bohoslužieb, alebo rozmiestnenia sakrálnych predmetov v synagógach. Predstavitelia ortodoxie na stretnutí v Michalovciach zakázali na bohoslužbách kázať v inom jazyku ako jidiš. Funkcionári náboženskej obce nesmeli nosiť ornáty a v synagógach sa nesmeli spievať zborové piesne. Do synagógy, v ktorej sa zborové piesne spievali, bol vstup zakázaný, v synagógach sa nesmel vykonávať svadobný obrad. V synagóge, ktorá nemala uprostred almemor bolo zakázané modliť sa, zakázané bolo stavať synagógy s vežou, ženská galéria nemala mať zábradlie a ženy mali byť dôkladnejšie oddelené od celej obradovej procedúry. Takto formulovaný synodálny výnos podpísalo 71 uhorských rabínov.

Neológovia sa snažili o zrušenie partikularizmu a separatizmu. Podľa ich predstáv sa mali židia zmeniť na Maďarov mojžišskej konfesie. Ortodoxia sa však asimilácie obávala. Už Chatam Sofer vyhlásil, že židov vlastne diskriminácia chránila pred asimiláciou. Národnosť nebola pre ortodoxne veriacich dôležitá a predstavovala k náboženstvu len doplnok. Ortodoxia sa postavila do opozície voči neológii, ktorá judaizmus ponímala v zmysle, žid je veriacim z dôvodu, že takým chce byť. Ortodoxia, ktorá odmietala centralizovanú náboženskú organizáciu, chcela vlastnú organizáciu, riadenú tradičnými zákonmi. Delegácia ortodoxných rabínov ešte v roku 1869, po ukončení kongresu v Pešti, iniciovala stretnutie s cisárom Františkom Jozefom I. a žiadala ho, aby rozhodnutia kongresu neboli pre ortodoxne veriacich záväzné. Táto požiadavka sa naplnila v roku 1871, keď ortodoxne veriaci dostali povolenie založiť vlastnú organizáciu. Neológia bola uznaná už v roku 1869. Uhorská vláda povolila oficiálne rozluky židovských náboženských obcí v roku 1872.

Koncom 19. storočia sa neologické prúdy hornouhorských židov nasmerovali k sionizmu, židovskému nacionalizmu. V Hornom Uhorsku síce prevládol ortodoxný smer, ale vo väčších a hlavne banských mestách, po odstránení zákazu dochádza k usádzaniu hlavne neológov. V Hornom Uhorsku sa však nachádzali aj obce status quo ante. Veriaci týchto obcí patrili v zásade k ortodoxne veriacim a pridržovali sa príkazov „*Šulchan Aruch*“², ale odmietali vstúpiť do organizácie ortodoxne veriacich a odsúhlasili vedenie obce rabínom. Rabíni sa podľa nich mali venovať výlučne náboženským otázkam a obce mali viesť sekulárni vodcovia.

V roku 1894 dochádza k recipovaniu izraelitskej viery a zavedeniu civilných sobášov. O rok neskôr zrovnoprávnil uhorský parlament judaizmus s ostatnými uznávanými náboženstvami Uhorska.

Sionistické hnutie začiatkom 20. storočia spôsobilo ďalší prelom v náboženskom živote uhorských židov. Po založení spolku Mizrahi v roku 1904 sa veriaci opäť členia. Ortodoxní odmietli prijať myšlienky sionistického hnutia, ktoré sa obracali k návratu židov do starej vlasti. Podľa ortodoxných Všemohúci mal vydať pokyn na návrat do Zasľúbenej zeme s príchodom Mesiáša. Sionistické hnutie pre nich predstavovalo vzburu proti vôli Všemohúceho, pretože sa snažilo urýchliť koniec diaspóry. Na druhej strane návrat do Svätej zeme predstavovala zložku duchovného života zbožných. Predsa len časť z ortodoxne veriacich videla v sionizme Božiu vôľu a príkaz. Vystahovalectvo sa pre nich stalo zbožným skutkom a pohľad ortodoxie na sionizmus považovali za chybný a neprijateľný. Pobožní odporcovia sionistického hnutia dostali označenie ultraortodoxní. V obciach, ktoré naďalej viedli rabíni, dochádzalo k vytváraniu náboženských skupín (*minian*), ktoré odmietali kázania nesúce sa v antisionistickom duchu. Panovala obava, že spôsobia v ortodoxných obciach rozkol, pretože vzorne dodržiavali náboženské predpisy a neboli o nič menej pobožní ako členovia tradičnej ortodoxie.

Ortodoxia zamietala sionizmus z teologických príčin a neológia z národnostných dôvodov. Sionisti predstavovali Židov nacionalistov, a neológovia sa považovali za „Maďarov mojžišského vyznania“. Z tohto dôvodu sa od sionistov odklňali.

Židov nebolo možné nielen v Uhorsku, ale ani v Hornom Uhorsku ignorovať, alebo prehliadať. Ich vytrvalosť, cieľavedomosť, vzdelanostná úroveň a zarputilosť odolávať nepriazňam života prevyšovali dobový spoločenský priemer. To viedlo k vzbudzovaniu závidy, agresie, nenávidy, fóbii a pocitu menejcennosti. Uhorskí zemanovia a šľachtici vôbec opovrhovali manuálnou prácou. Slovenskí roľníci neuznávali prácu, ktorá vychádzala z nemanuálnej činnosti. Židia sa tak ocitli medzi dvoma kameňmi. Napriek tlaku majoritnej spoločnosti sa stali fenoménom uhorského obchodu a priemyslu. Veľkostatky v ich správe sa stávali výnosnými, ale výrazne sa dokázali presadiť aj v žurnalistike a po emancipácii aj v

² „Prikrýty stôl“, pokyny pre každodenný židovský život.

politike, jurisdikcii, vede i umení. Patrili k uznávaným a vyhľadávaným lekárom. Židovské školy si udržiavali na všetkých stupňoch vysokú úroveň. Židovský obchodník poväčšine disponoval širším sortimentom tovaru a vyšší obrat dosahoval zavádzaním nižších cien. Takáto obchodná stratégia znamenala, že sa stával nebezpečným konkurentom. Hlavnou prednosťou Židov bola pružnosť a využívanie kontaktov po celej Európe. V hospodárskej činnosti dokázali prijímať, zavádzať a účelne využívať nové technológie. Prenasledovania a ohrozenia vypestovali v nich prísnosť, sebakontrolu, disciplínu, systematické jednanie, skromnosť a schopnosť pragmaticky organizovať prácu.

Slovenskí národní predstavitelia si pozorne všímali život a pôsobenie Židov v Hornom Uhorsku. Postoje a výroky, ktoré sa týkali židovskej society ovplyvňovali dobové myslenie, vierovyznanie, filozofické prúdy, ale nesmieme zabúdať ani na predsudky, povery a vplyv rodinnej výchovy. Napr. Jozef Miloslav Hurban sa v roku 1849 v Liptovskom Mikuláši vyjadril o židoch nasledovne: *„Pozrite sa na židov. Tento národ, ktorý je roztrúsený medzi milióny obyvateľov tejto zemegule žije, zatiaľ čo väčšie národy zahynuli. V čom spočíva sila, ktorá umožnila zachovanie židovského národa? Nie je to nič iného než vernosť Bohu, ich čisté mravy, pracovitosť, šporovlivosť, triezve myslenie a striedmosť. Tomuto národu je zakázané ublížiť. Ich šľachetný vzor máme nasledovať aj my.“* Porovnajme si tento výrok s jeho hodnotením židov z obdobia po roku 1860, prípadne názory jeho potomka Svetozára Hurbana Vajanského na tú istú societu z konca 19. storočia.

V roku 1871 Viliam Paulíny-Tóth uverejnil *„Listy k židom“*. V nich vyzýval židov, aby splynuli s ľudom *„v strede ktorého žijú“*, aby podporili jeho *„vlastenecké snahy“*, aby spolupracovali pri voľbe snemových poslancov a úradníkov, aby sa v *„konfesionálnych školách vyučovala mládež slovenskej reči“*. Jeho výzva sa nenaplnila, pretože za danej spoločensko-historickej situácii k tomu ani nemohlo dôjsť. Slovenskí Židia sa politicky vykryštalizovali až po vzniku ČSR v roku 1918. V novej republike boli uzákonené minoritné práva Židov, získali status národnostnej menšiny.

Použitá literatúra

- BÁRKÁNY, E.– DOJČ, Ľ.: Židovské náboženské obce na Slovensku. Vesna, Bratislava 1991, s. 438.
- JELÍNEK, J.: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. Zborník statí, časť I., Bratislava 1999.
- JELÍNEK, J.: Dynamika židovského osídlenia v Hornom Uhorsku v 19. storočí. Acta judaica slovac, 2001, č. 7, s. 7–35.
- MISKOLCZY, A.: Ako vznikol uhorský zákon o emancipácii Židov. Acta judaica slovac, 1999, č. 5, s. 33–42.
- MLYNÁRIK, J.: Dějiny Židů na Slovensku. Academia, Praha 2005, s. 358.
- SOUKOPOVÁ, B.–SALNER, P.: Modernizace, identita, stereotyp, konflikt. Zing Print, Bratislava 2004, s. 99.
- ZAREMSKA, H.: Żydzi w średniowiecznej Europie Środkowej: w Czechach, Polsce i na Węgrzech. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2005, s. 128.

Osud židovských komunit v Galante a Dunajskej Strede po druhej svetovej vojne*

Židovská komunita v Galante

Priaznivý politický vývoj od polovice 18. storočia umožňoval rozkvet židovstva v Galante, ktorý vyvrcholil začiatkom 20. storočia. Na základe rozhodnutia viedenskej arbitráže sa stala Galanta 2. novembra 1938 súčasťou Maďarska. Odvtedy sa situácia Židov v tomto meste zhoršovala. Kritickým a zároveň zlomovým dňom pre židovstvo v Galante sa stal 5. jún 1944, kedy boli všetci Židia z Galanty deportovaní do zberného tábora v Nových Zámkoch. Tam sa ich cesty rozišli. Väčšina z nich skončila v plynových komorách koncentračných táborov. Z komunity, ktorá mala pred rokom 1944 vyše tisíc členov, sa po skončení druhej svetovej vojny vrátilo približne 200 ľudí. Väčšina však do roku 1948 Galantu opustila a emigrovala hlavne do Izraela a USA. Židovská náboženská obec (ŽNO) napriek týmto stratám dokázala obnoviť svoju činnosť. O svetské veci sa staralo predstavenstvo obce a duchovné záležitosti spadali do právomoci rabína.¹ Izidor Katz, ktorý pôsobil v Galante do polovice 70-tych rokov 20. storočia bol posledným rabínom galantskej židovskej komunity. Po jeho odchode bola zbúraná aj Nová synagóga², ktorá do tých čias slúžila ako centrum náboženského života Židov v Galante a vystriedala ju aj dnes funkčná modlitebňa, ktorá stojí na Hviezdoslavovej ulici.

Presné údaje o zavraždených galantských Židoch počas holokaustu sa nám zatiaľ nepodarilo zistiť. Podľa historika Juraja Kodálya a výpovedí bývalého predsedu galantskej ŽNO, Adolfa Schultza môžeme aspoň približne odhadnúť počet obetí. Podľa Kodálya „*bolo v Galante sústredených 1700 Židov, 1100 priamo z Galanty a 600 z okolia. Väčšinu z nich deportovali do zberného tábora v Nových Zámkoch a odtiaľ od 12.-15. júna (1944) ďalej. Asi len 19 percent z nich sa vrátilo*“. Výpoveď bývalého predsedu ŽNO, Adolfa Schultza, udáva nasledovný počet preživších: „*Pred rokom 1945 bolo v Galante 200–220 židovských rodín, čo činilo okolo tisíc ľudí. V roku 1944 z Galanty a okolia sústredili a deportovali približne 1800 osôb židovského pôvodu. Po vojne v roku 1945 sa z nich vrátilo asi 200 osôb. Ostatní zomreli v koncentračných táboroch*“. Ak vezmeme do úvahy uvedené výpovede, priamo do obce v Galante sa vrátilo 200 osôb a do ostatných častí okresu približne ďalších sto. Uvedený stav korešponduje so zoznamom ľudí z Galanty, ktorí si podali žiadosť o vrátenie majetku.³

Nízky počet veriacich, ktorí prežili vojnové roky, už neumožňoval vydržiavať dve ŽNO na území Galanty. Na schôdzi sa členovia obcí dohodli, že ich spoja do jednej. Rabínom novovzniknutej obce sa stal Jozef Krakauer a predstavenstvo tvorili: Ignác Hercz (predseda), Abrahám Schulcz, Jakub Löwinger, Dávid Stern, Matej Löwinger. V obci pôsobili aj dva spolky. Židovský dobročinný spolok, ktorého členmi boli Adolf Schulcz a Eugen Müller a Židovské sväté bratstvo (*Chevra Kadiša*), na čele ktorého stál Dávid Löwinger.⁴

* Vo svojej práci citujem výpovede respondentov zo židovskej komunity v Galante a Dunajskej Strede. Výpovede pochádzajú z rokov 1999–2006. Fotografie pochádzajú z archívu organizácie CENTROPA (www.centropa.org, www.centropa.hu).

¹ KORČOK, M.: Krátka história židovského obyvateľstva v Galante. *Acta Judaica Slovaca*, 2007, č. 13, s. 43–58.

² DUDÁŠ, B.–PEKAROVIČ, J.: Návrh na vyhlásenie židovského cintorína v Galante za kultúrnu pamiatku, Národné pamiatkové a krajinné centrum, Slovenský pamiatkový ústav, Krajské stredisko v Trnave, pracovisko Galanta. (fotokópia dokumentu)

³ Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa (ďalej len ŠA Ba, pob. Šaľa), fond ONV Galanta, šk. 32, č. spisu 15291.

⁴ ŠA Ba, pob. Šaľa, fond ONV Galanta, šk. 196, č. spisu 1951/262. Zoznam zaniknutých židovských spolkov v Galante.

Povojnú ŽNO v Galante jeden z jej členov charakterizoval slovami: „*Bola to malá komunita, čo sa týka počtu členov, ale duchovne jedna z najsilnejších v Československu*“.⁵

Vplyvné politické sily v republike po roku 1945 mali záujem „židovský problém“ odstrániť. Ak sa Židia rozhodli vysťahovať, mohli to urobiť slobodne. Ak sa rozhodli zostať, očakávala sa ich asimilácia s miestnym obyvateľstvom. Židovská menšina nebola na Slovensku po vojne vítaná.⁶ V prakticky dvojstrannom politickom systéme povojnového Slovenska ostali Židia bez vlastnej politickej reprezentácie. Až keď februárový štátny prevrat v roku 1948 odhalil obmedzené vyhliadky do budúcnosti, približne 65–75% Židov sa rozhodlo opustiť krajinu.⁷

Po vojne pokračovala emigrácia Židov zo Slovenska nepretržite. Tí, čo prežili holokaust, boli roztrpčení, krajina im pripadala ako obrovské pohrebisko a všemožne sa z nej usilovali odísť. „*Keď sme sa vrátili, museli sme začať celkom nový život. Nič nám nevrátili, okrem domu. Nikto nám v tej dobe nepomáhal. Po tom, čo sa stalo, po roku 1945, chceli mnohí začať nový život. Izrael sa stal štátom, tak sa tam vysťahovali. Ostatní odišli do USA*“.⁸ Komunistický prevrat v roku 1948 presvedčil mnohých ďalších, ktorí váhali odísť, že Slovensko už nie je pre Židov bezpečným miestom. Organizovaný život židovských komunit na Slovensku nadhlo prestal existovať.

Na sionistickej konferencii v januári 1949 v Piešťanoch, poslednej, ktorá sa v Československu uskutočnila, izraelský vyslanec Ehud Auriel potvrdil, že povolenie na emigráciu dostane 20 tisíc Židov. Prakticky to znamenalo odchod všetkých Židov z Československa, ktorí mali záujem presťahovať sa do Izraela. Orgány československej štátnej správy dali jasne najavo, že od tých, čo sa rozhodli zostať v Československu, očakávajú úplnú asimiláciu.⁹

Vysťahovalectvo sa dotklo všetkých slovenských miest so židovským obyvateľstvom, vrátane Galanty. „*V roku 1948 nastalo veľké vysťahovanie. Emigrovalo asi 150 ľudí, ktorí tvorili väčšinu galantského židovstva. Vysťahovali sa hlavne kvôli tomu, že vznikol štát Izrael. Úradné orgány nerobili pri odchode žiadne problémy. Ľudia si zaplatili vývoz majetku a odišli. Emigrovalo sa hlavne do Izraela, tam išli sionisti. Tí, ktorí neverili sionistom, išli do USA*“.¹⁰ Ľudia z Galanty, ktorí sa rozhodli pre emigráciu po februári 1948, museli podpísať prehlásenie: „*Uznávajúc, že problém uvoľnenia viazaných vkladov a poskytovania náhrad ako i usporiadanie súkromného vlastníctva na pôde je závislé na práci československých štátnych občanov, ktorí sú účastní budovania štátu, prehlasujem, že pre prípad, že sa vysťahujem z územia Československej republiky, nebudem uplatňovať žiadne nároky, pokiaľ ide o viazané vklady, prípadne náhradu za znárodnený majetok a vo veci usporiadania súkromného vlastníctva na pôdu. Toto prehlásenie robím i menom mojich neplnoletých detí*“.¹¹ Ku každému prehláseniu bolo v roku 1955 priložené potvrdenie: „*Miestny národný výbor v Galante potvrdzuje, že ... nar. v roku ..., bývalý tunajší obyvateľ nemá v tunajšej obci vôbec žiaden movitý, alebo nemovitý majetok. Galanta, ... 1955.*“¹¹

Emigrácia týchto ľudí znamenala pre činnosť ŽNO v Galante veľké oslabenie po všetkých stránkach. Podľa výpovede Adolfa Schultza koncom 40-tych rokov 20. storočia emigroval do New Yorku aj rabín Jozef Krakauer, ktorý od roku 1945 pôsobil v Galante. Začiatkom 50-tych rokov sa počet členov galantskej ŽNO ustálil. Rabínom sa po odchode Jozefa Krakauera stal Izidor Katz. „*Jeho pracovnou náplňou bolo vykonávanie duchovnej činnosti ako sú kázne,*

⁵ Respondent mužského pohlavia.

⁶ JELÍNEK, J. A.: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. 1. zväzok, Slovenské národné múzeum–Múzeum židovskej kultúry, Bratislava 1999, s. 106.

⁷ Tamtiež, s. 107.

⁸ Respondent mužského pohlavia.

⁹ JELÍNEK, J. A.: c. d., s. 91.

¹⁰ Respondent mužského pohlavia.

¹¹ ŠA, Ba, pob. Šaľa, fond ONV Galanta, šk. 98. Prepadnutie majetku.

*pohreby a sobáše. Rabíni sa o veci predstavenstva obce nestarali. Boli platení štátom.*¹² Riadenie ŽNO bolo v rukách predstavenstva obce, ktorej predsedom sa stal po Ignácovi Hertzovi Ladislav Richner. Tajomníkom obce bol Matej Löwinger.

Totalitný režim sa snažil potláčať všetky cirkevné inštitúcie, ktoré sledoval prostredníctvom Štátnej bezpečnosti (ŠtB), a v tom čase sa zaujímal aj o predstaviteľov obce. Štyrikrát do roka sa posielali Krajskému národnému výboru v Bratislave aj hodnotenia činnosti rabína Izidora Katza pôsobiaceho v Galante. Hodnotenia vystavoval Matej Sokol. Pre ilustráciu vyberáme jedno z nich, zo dňa 21. decembra 1959: *„Kazateľ si svoje úlohy na potrebu členov cirkvi plní a usiluje sa, aby s ním veriaci, ktorí sú členmi boli spokojní. Pokiaľ ide o religiozitu, je v tejto cirkvi rovnaká takmer po celý rok. Pravidelne sa schádzajú, pravidelne odbavujú všetky svoje sviatky a tak podobne i iné obrady. Veriaci tejto cirkvi si zadržia sviatky pravidelne hocijaké národné smeny sú vyhlásené. Na dopyt prečo i oni svoje veci si neusporiadajú tak ako iní občania z príležitosti národných smien a pod.? Odpoveď je jednoduchá, mi robíme modlitby vo večerných hodinách. Na to, že ale vodne sa tiež do smene nerada v sobotu zapojujete, je odpoveď: my sme väčšina nemocní. Teda pravidelnosť náboženských obradov a i iných úkonov sa u nich dodržiava do detailov. V práci, v zamestnaní nie je vôbec badateľná nejaká aktivita od členov tejto cirkvi, ktorá by vplývala na iných občanov nie židovského náboženstva. U veriacich tohoto náboženstva je v súčasnej dobe rozšírené silné hnutie o vstup do Zväzu protifašistických bojovníkov. Tu pravda sa ukazuje záujem dosiahnutia vyššej penzijnej dávky, ktorí sú členmi odboja“*¹³

Sledovaná nebola len činnosť rabína Katza, ale aj jednotlivých členov ŽNO. ŠtB ich predvolávala pri rôznych príležitostiach. *„Po vojne sme nechali učiť naše deti tajne (Cheder – inštitúcia podobná základným školám) S vyučovaním sa začalo v 50-tych rokoch na moju iniciatívu. Za to ma zavolali na ŠtB a moje deti chceli vyhodiť zo školy. O všetkom sa dozvedel riaditeľ Komunálu, kde som bol zamestnaný, pán Štefan Ondreják, a on mi v rokoch 1953–57 veľa pomáhal.“*¹⁴ Stávalo sa, že boli sledované aj domy členov ŽNO: *„V roku 1957 som mal opäť problémy s políciou po tom, ako som dostal návštevu z Košíc. Hneď sa ma pýtali, akí bradatí ľudia ku mne chodia a aby som hovoril o tom, čo robia tunajší Židia. Vypočúvali ma vtedy iba raz. Predvolali len mňa, o druhých neviem. Bol som mladší a podozrivejší. Vypočúvali ma v priestoroch dnešného múzea, predtým tam bola banka. Bolo to v miestnosti, kde nebol nikto. Ľudí, ktorí ma vypočúvali, som nepoznal, neboli z Galanty. Zaujímalo ich aj to, aké veci máme spoločné so zahraničnými židovskými organizáciami. Nič nenašli, lebo sme nemali žiadne spojenie. Potom, keď skončil výsluch, ma už nepredvolali. Šiel som tam sám. Boli ku mne až príliš zdvorilí!“*¹⁵

Sledovali nielen dospelých ľudí, ale viedli aj presné štatistiky detí, ktoré sa narodili židovským rodičom a navštevovali náboženskú výchovu. Mená sledovaných by nebolo korektné uvádzať, lebo mnohí z nich, ako aj ich potomkovia, doteraz žijú v Galante. Pri každom z nich bolo uvádzané aj zamestnanie rodičov a ich stranícka príslušnosť. Príkladom je výpoveď človeka, ktorý v tom čase navštevoval základnú školu: *„Za totality oficiálne problémy kvôli vierovyznaniu neboli. Ale napríklad v škole sme mali učiteľov, ktorí boli vyslovene antisemiti. Stále sa pýtali, kto je akého vierovyznania a my sme museli dvíhať ruky. Stávalo sa, že aj deti si medzi sebou nadávali.“*¹⁶

Zo všetkých vyššie uvedených správ a výpovedí vyplýva, že členovia ŽNO Galanta boli neustále sledovaní, či už v kostole, v zamestnaní, ale aj doma. Úrady a štátne orgány sa

¹² Respondent mužského pohlavia.

¹³ ŠA, Ba, pob. Šaľa, fond ONV Galanta, šk. 310, č. spisu OK/3/1959. Štvrťročná správa o cirkevno-politickej situácii v okrese.

¹⁴ Respondent mužského pohlavia.

¹⁵ Respondent mužského pohlavia.

¹⁶ Respondent mužského pohlavia.

neuspokojili len so sledovaním dospelých osôb, ale aj ich deti boli pod dohľadom a o každom z nich sa vedelo, z akej rodiny pochádza.

Napriek tomu, že v súčasnosti žije v Galante približne 200 ľudí židovského pôvodu, nie všetci sú členmi ŽNO. Skutočnosť, že starší členovia obce pomaly vymierajú a mladých je stále menej, ohrozuje existenciu ŽNO v Galante. Veľkým otáznikom budúcnosti je, či sa mladí členovia obce vzchopia a prispejú k udržaniu židovstva v meste, ktoré tu má dokázateľne minimálne tristoročnú tradíciu.

Židovská komunita v Dunajskej Strede

Počet Židov, ktorí sa vrátili do Dunajskej Strede, sa odhaduje len na 600 až 650 osôb. Ak zohľadníme sčítanie ľudu z roku 1941, v Dunajskej Strede žilo 2645 Židov a 393 ich žilo v príslušných dedinách. Alfréd Engel však udáva, že ich počet bol okolo 3500, lebo podľa jeho názoru je hodnovernejším zdrojom, Menný register martýrov, ktorí umreli počas 2. svetovej vojny.

Po skončení vojny sa obnovila činnosť Židovskej náboženskej obce v Dunajskej Strede. Strediskom života Židov sa stalo nové sídlo obce, dom Wetzlerovcov. Tu sa stretávali jej zástupcovia pri rokovaní o ďalšom osude. Katastrofu, ktorá postihla Židov tohto mesta, len zvyšuje fakt, že ani jedno jediné dieťa nezostalo v židovskej ulici.¹⁷ Všetky deti umreli v plynových komorách Osvienčimu. Počas výskumu sa však ukázalo, že jedno dieťa predsa len nepostihlo takýto osud. *„Jedna malá sa vrátila domov, lebo matke sa narodilo v koncentračnom tábore a ostatné ju tak schovávali, lebo komu sa v koncentrácii narodilo dieťa, tak mu ho zobrali. Doteraz býva v Dunajskej Strede. Naďalej sa hlási za Židovku, a aj jej deti.“*¹⁸

Významnou, ale smutnou udalosťou v povojnovej Dunajskej Strede bol symbolický pohreb obetí holokaustu. Táto pietna udalosť sa konala vo dvore Veľkej synagógy, kde sa pochovávali aj zvyšky tóry, svätých kníh a mydla, ktoré tí, čo prežili, priniesli so sebou z Osvienčimu. Mydlo bolo vyrobené z ľudských kostí.

Pomaly sa ukázalo, že povojnové smerovanie Slovenska nie je naklonené praktizovanie judaizmu. Po februárovom prevrate v roku 1948 sa veľké percento Židov rozhodlo opustiť krajinu. Týždenne odchádzali skupiny, ktoré sa chceli dostať do Palestíny. Tí, čo chceli ísť legálne, sa pokúšali vycestovať pomocou PALAMT-u (Úrad pre vysťahovanie do Palestíny), ktorý sídlil v Bratislave. Ilegálni emigranti sa pokúšali prejsť cez Rakúsko alebo Rumunsko. *„Do Izraela išli cez PALAMT, oni organizovali cez Rakúsko odchod. Niekedy načierno, niekedy normálne. So súpisťou sa dalo dostať do Rakúska a potom odtiaľ už nebol problém. PALAMT fungoval v Bratislave, myslím do roku 1949. Ale 80% z tých čo išli do Izraela, išli načierno.“*¹⁹ Prvá vlna emigrantov z Dunajskej Strede šla do Palestíny, neskôr odchádzali ostatní, do USA. *„Začiatkom roku 1947 tu boli ešte tí, ktorí potom odišli do Ameriky. Vtedy, keď sa dobre pamätám tak predsedom náboženskej obce bol Falk. Bol to veľmi pobožný človek. Tí, ktorí išli do Ameriky, tí dostávali normálne povolenia a boli to práve tí pobožní.“*²⁰

Po poslednej vlne emigrácie zostala v Dunajskej Strede len hŕstka Židov. *„Keď poviem, že zostalo 100 osôb, tak som povedal veľa. Bolo to asi 25–30 rodín.“*²¹ Táto vlna emigrácie sa v Dunajskej Strede akoby vôbec nechcela zastaviť. Neprestajne rok čo rok odchádzali mladí ľudia jeden za druhým. *„V Dunajskej Strede má teraz náboženská obec 60 platiacich členov.“*²² Toto číslo zároveň predstavuje aj počet dospelých ľudí, ktorí sa tu hlásia k židovskému vierovyznaniu.

¹⁷ ENGEL, A.: A dunaszerdahelyi zsidó hitközség emlékkönyve. Kalligram, Bratislava 1994, s. 158.

¹⁸ Respondent mužského pohlavia.

¹⁹ Respondent mužského pohlavia.

²⁰ Respondent mužského pohlavia.

²¹ Respondent mužského pohlavia.

²² Respondent mužského pohlavia.

Tí, čo sa po skončení vojny vrátili, obnovili činnosť niekdajšej náboženskej obce. Pre nedostatok členov sa však obe predvojnové obce zlúčili do jednej. Rabínom obnovenej ortodoxnej židovskej náboženskej obce sa stal Jechiel Weinberger, syn predvojnového hlavného mestského rabína Hillela Weinbergera, ktorý spolu s rabínom Oser Ansel Katzom holokaust neprežili.

Na celom území povojnového Slovenska organizovaný náboženský život charakterizovalo spájanie jednotlivých náboženských obcí. Združovanie obcí bolo ovplyvnené rozhodnutím Slovenskej národnej rady z roku 1945, ktoré umožňovalo fungovanie len jednej židovskej náboženskej obce (ďalej ŽNO) v meste. Ďalším dôležitým faktorom združovania náboženských obcí bol nízky počet jej členov. V roku 1945 ešte zaznamenali 79 obcí, hlásiacich sa prevažne k ortodoxii, ale v povojnovom období sa pri praktizovaní náboženského života zotrel rozdiel medzi neológmi a ortodoxmi.²³

Situáciu v Dunajskej Strede v súvislosti s praktizovaním náboženstva a udržiavaním chodu náboženskej obce by bolo možné charakterizovať nasledovne. Žili tu ortodoxní Židia, ktorí sa snažili obnoviť chod náboženskej obce v takom rozsahu, v akom bol v predvojnovom období. Podľa Alfréda Engela sa im to podarilo. Náboženská obec v takomto rozsahu fungovala do prelomu rokov 1947–1948. Vtedy sa podstatná časť Židov z mesta vysťahovala. Ďalšiu skupinu tvorili Židia, ktorí netrvali striktne na dodržiavaní náboženských predpisov, ale kým boli možnosť, zúčastňovali sa chodu náboženského života (zjednodušene povedané, „zviezli“ sa popri ortodoxných), no pomaličky začali od neho upúšťať. Poslednú skupinu tvorili ľudia, ktorí sa už po vojne nevrátili k svojej viere, ale v Dunajskej Strede to boli len ojedinelé prípady.

Židovská náboženská obec fungovala v predvojnovom duchu do roku 1948. O duchovné veci obce sa staral rabín Jechiel Weinberger. Jeho úlohou bolo: „*Vedenie rabinátu, dohľad na náboženskú výuku, vedenie kostola, dohľad na rituálne rezanie, kôšerovanie, mikve a tak ďalej*“.²⁴

Povojnovými predsedami náboženskej obce boli: „*Falk, ktorý emigroval do USA, Jozef Weisz, nazývaný Gábor Józsi, ten emigroval do Izraela, Reich, Kraus, emigroval do Izraela a Baum, emigroval do USA*“.²⁵ Predsedovia ŽNO, ktorí prišli po nich, už neboli pobožní ľudia.

Povojnovými rabínmi obce boli: „*Jechiel Weinberger, emigroval v roku 1946 do USA, po ňom Neuschloss, emigroval do USA. Posledným rabínom v Dunajskej Strede bol Katz, ktorý prišiel z Nitry. Potom sa stal rabínom v Bratislave a nakoniec emigroval do Izraela*“.²⁶ Jaroslav Franek charakterizoval povojnové obdobie slovami: „*Celé povojnové obdobie je obdobím ničenia pamätihodností, úpadku a zániku stôp židovstva. Demolujú sa synagógy a religiózne stavby, zanikajú cintoríny so starobylými náhrobkami, ničia sa knižnice a archívy náboženských obcí. Rozsah tohto pustošenia je obrovský a dodnes nie je zastavený*“.²⁷ Najväčší podiel na tom mala celková politická situácia a jej predstavitelia, ktorí v Československu vládli. Takýto stav neprial praktizovaniu náboženského života a následkom týchto udalostí nastala veľká vlna emigrácie a počet Židov na našom území sa rapídne znížil.

V prvej vlne opustila mesto veľká časť pobožných Židov. Tí čo zostali, ďalej pomáhali udržiavať fungovanie náboženskej obce v prísne religióznom duchu, ktorý bol aj u nich doma samozrejmosťou. Išlo však už len o hŕstku ľudí. „*Dovtedy, kým tu boli oni, stále sme mali minjan. Po tejto stránke neboli problémy, tie nastali po ich odchode. Potom boli bohoslužby*

²³ FRANEK, J.: Judaizmus. Archa, Bratislava 1998, s. 187.

²⁴ Respondent mužského pohlavia.

²⁵ Respondent mužského pohlavia.

²⁶ Respondent mužského pohlavia.

²⁷ FRANEK, J., c. d., s. 187.

*sporadické, nebol už ani ten, kto rituálne rezal hydinu, ľudia boli nútení vzdať sa svojich zásad. Keď to zrátam, bolo tak 4–6 rodín.*²⁸

Možno aj následkom týchto vzťahov sa po poslednej vlne emigrácie ocitla náboženská obec v kríze. Bohoslužby boli už len sporadické, ťažko sa schádzali ľudia na minjan. Znamenalo to úpadok židovstva v oblasti religiozity. *„Výsledok celého učenia v Dunajskej Strede je ten, že tá naša generácia toho vie už veľmi málo. Mal som vtedy 6–7 rokov a chodilo nás tam 15–20 detí. My sme tam boli asi 5–6, ostatní boli pobožní. Oni všetci v 60-tych rokoch, keď nastala druhá vlna emigrácie v rokoch 1960–1965, odišli. Kto cítil potrebu dodržiavať náboženské potreby a zákony, videl jediné východisko pre budúcnosť svojich detí a uspokojenie duševných potrieb, život v zahraničí. Vieme aké tu bolo prostredie, ktoré náboženskej problematike vôbec nebolo naklonené*“.²⁹

Vlna emigrácie v 60-tych rokoch úplne oslabil chod ŽNO. Ostalo tu len zopár religiózne založených ľudí. Niektorí z nich tiež nevychádzali veľmi dobre s tými členmi obce, ktorí už vtedy nedodržiavali náboženské predpisy. *„Manžel mi pred smrťou stále hovoril, že ja nechcem aby títo tu nado mnou kázali (myslel členov obce, ktorí nedodržiavali náboženské predpisy). Zavolaj Holczera z Čalova. Ten aj prišiel a pochoval ho. Dunajskostredčania nech ma nechajú na pokoji*“.³⁰

V súčasnosti žije v meste približne 50 až 60 Židov, ktorí platia cirkevnú daň a sú členmi ŽNO. *„V Dunajskej Strede je teraz 60 platiacich členov*“.³¹ Presnejší stav obci popisuje jeden z respondentov, ktorý hovorí iba o tých židoch, čo pochádzajú z Dunajskej Strede. *„Terajší stav tvoria siedmi rodáci z Dunajskej Strede nad 70 rokov. Medzi 50–60 ročnými sú dvaja, traja. Medzi 20–50 ročnými približne 35 ľudí, ostatní prišli z okolia, napríklad z Vrakune, Topolníkov, Trhového Mýta, Čalova, Kráľovského Chlmca a tak ďalej*“.³²

V celej náboženskej obci zostala už len jedna rodina ktorá sa snaží riadiť náboženskými predpismi do takej miery, ako im to zdravotný stav a okolnosti dovoľia. Zákona sa však najviac pridrižiava iba jedna pani v pokročilom veku, ktorá sa snaží dodržiavať všetky náboženské predpisy. *„Keď idem k niekomu na návštevu, ani ma neponúknu, lebo vedia, že by som si nevzala. Čo mám robiť. Modliť sa treba*“.³³

Cirkevná daň predstavuje v súčasnosti pohyblivú sumu, podľa sociálnej situácie jednotlivcov. *„Každý platí dobrovoľné cirkevné členské. Platí sa na zamestnanú osobu, ktorá má svoj príjem, 120 korún. Dôchodcovia platia 60 korún. Je to členský príspevok. Predtým sa platila cirkevná daň*“.³⁴

Situácia židovstva sa po druhej svetovej vojne vo vzťahu k celému územi Slovenska charakterizoval Peter Salner: *„Obdobie 1945–1999 dokumentuje zmeny slovenskej spoločnosti aj židovskej komunity. V prvých rokoch po holokauste materiál dáva za pravdu názoru, že zvyšok slovenského židovstva po oslobodení napriek nepriaznivej situácii prejavil obdivuhodnú vitalitu v znovu oživení svojho individuálneho, ako spoločenského života. Ani päťdesiate roky napriek antisemitskej a proti izraelskej atmosfére nepriniesli likvidáciu náboženstva. Predstavitelia komunity sa pokúšali zladit' požiadavky moci a tradície judaizmu. Zlom nastal po august 1968, najmä masová emigrácia mladých zasiahla židovskú komunitu veľmi tvrdo. November 1989 vytvoril podmienky pre obnovu komunity*“.³⁵

²⁸ Respondent mužského pohlavia.

²⁹ Respondent mužského pohlavia.

³⁰ Respondent ženského pohlavia.

³¹ Respondent mužského pohlavia.

³² Respondent mužského pohlavia.

³³ Respondent ženského pohlavia.

³⁴ Respondent mužského pohlavia.

³⁵ SALNER, P.: Židia na Slovensku medzi tradíciou a asimiláciou. Zing Print, Bratislava 2000, s. 204.

Pravdou je, že v súčasnosti existujú priaznivé podmienky pre praktizovanie judaizmu, počet veriacich Židov však rýchlo ubúda. Predpokladáme, že o pár desaťročí budeme môcť hovoriť o veriacich Židoch na Slovensku už len v minulom čase.

Retrospektívny pohľad na vznik a vývoj Židovskej náboženskej obce v Šali

Podstata môjho príspevku spočíva v pokuse o zreálnenie historického pozadia Šale. Je snahou sprístupniť poslucháčovi istú, nie nevýznamnú, časť dejinného vývoja tejto lokality, z iného uhla pohľadu, resp. v iných súvislostiach, než len z pozície s akou je verejnosť obvykle konfrontovaná, či aký sa jej klišéovite doteraz podsúvalo a podsúva. Pozornosť zameriam na spoločenstvo ľudí, ktoré patrilo, z hľadiska počtu a sociálno-ekonomického postavenia, k nezanedbateľnej, neprehliadnuteľnej šalianskej entite, miestnej židovskej populácii.

Na formovanie tunajšieho židovstva je potrebné hľadiť ako na primerane zložitú špirálu, vyznačujúcu sa sebevlastnou časopriestorovou ohraničenosťou. Jednalo sa o proces, ktorý sa odvíjal tak v rovine všeobecnej, prebiehajúcej kontinuálne s vývinovými trendmi svojho bezprostredného okolia, vzájomne sa pritom ovplyvňujúc, ako i na úrovni komunitnej, kedy sa naopak riadil výsostne židovskými reáliami.

Základná téma môjho referátu vychádza z niekoľkých relevantných rovín. Rozhodujúco tu bude pôsobiť zvolený obsah témy, jej, na miestnej úrovni, stále nepostačujúca prebádanosť, potreba prelomenia existujúcich informačných, resp. mediálnych bariér, naliehavosť odtabuizovania židovských dobových reálií, nevyhnutnosť zobjektívnenia historických skreslení a zjednodušení, ku ktorým pri interpretácii dejín šalianskej židovskej pospolitosti doteraz prichádzalo a v súčasnosti, aj keď už sporadickejšie, preda len ešte prichádza.

Pre väčšinu Židov bolo ich univerzum až do obdobia 18. storočia, symbolizované ulicami židovských štvrtí.¹ Postavenie Židov v getách je možné identifikovať prostredníctvom dvoch základných rovín. Rovinou nechcenej, násilnej izolácie a rovinou zámerne uskutočňovaných, počtom sa zvyšujúcich prienikov do prostredia majority, s cieľom stabilizovať v ňom svoje postavenie. Až do 18. stor., spojeného s procesom všeobecného zliberálňovania životných podmienok, vyznievali tieto pokusy zo strany Židov skôr s nádychom platonických očakávaní, než s reálnou šancou uspieť.

Legislatívne vymedzenie inštitútu židovského geta prinieslo Židom v diaspóre, okrem segregácie na jednej strane, aj primeraný čas na adaptáciu v cudzom prostredí, spolu s možnosťou dlhšie si uchovávať jednotný názor v existenčných otázkach na strane druhej. Geto poskytovalo raz skutočne, inokedy len symbolicky, útočisko pred prejavmi pohrdania, nenávisť i otvoreného násillia. Prispievalo do istého času k zmierňovaniu asimilačného tlaku, aby súbežne plnilo funkciu nástroja na tlenie vedomej túžby asimilovať sa. Getá boli nielen dobovým prostriedkom perzekúcie Židov, ale paradoxne nadobudli v priebehu vývoja, nad rámec toho, čo od opatrení očakávala ostatná spoločnosť, postavenie hospodárskych centier. Práve vďaka ich existencii sa vytvárala pre židovské pospolitosti v jednotlivých krajinách významom nepostrádateľná kapitálová základňa, významná nielen pre vlastný ekonomický rozvoj, ale rovnako tak dôležitá pre všestranne úspešné napredovanie v tradičných nadstavbových oblastiach – vzdelaní, kultúre, umení, náboženskom a neskôr v období postupujúcej emancipácie, aj v občianskom živote. Bolo len otázkou času, kedy sa hranice geta stanú pritesnými. Na ich prekročenie a úplnú likvidáciu však nestačila len vôľa a odhodlanie samotných Židov.

¹ JOHNSON, P.: Dějiny židovského národa, Rozmluvy, Praha 1995, s. 293, 295. JELÍNEK, J. A.: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. 1. zväzok, Slovenské národné múzeum–Múzeum židovskej kultúry, Bratislava 1999.

Osvietenská doba priniesla zásadné zmeny, ktoré podstatným spôsobom ovplyvnili budúce postavenie i celkové hodnotové smerovanie židovskej spoločnosti. Zákonnú normu zatiaľ len formálneho občianskeho zrovnoprávnenia Židov predstavoval, Jozefom II. vydaný a priebežne, v rokoch 1781–1783, v jednotlivých častiach monarchie do života uvádzaný, Tolerančný patent.² Patent „oslobodil Židov od určitých obmedzení a udelil im väčšiu slobodu pohybu, povolil prístup k remeslám, k priemyselnej výrobe, k slobodným povolaniam a získaniu vzdelania“.³ Židia sa nemohli tváriť, že sa ich nastupujúca modernizačná vlna netýka. Mnohých prebiehajúce zmeny prekvapili, ďalší ich nepochopili, neprenikli hlbšie do podstaty nadchádzajúceho spoločenského progresu. Iní sa s nimi, či už z vnútorného presvedčenia alebo vedení pragmatickou vidinou ľahšieho uplatnenia sa, pomerne rýchlo stotožnili. Pre jedných sa stávala nebezpečenstvom, v ktorom videli možnosť narušenia do toho času stáročiami príliš nezmenenej podoby duchovného a spoločenského statusu. Pre druhých však znamenala dlho očakávané vykúpenie z ubíjajúcej izolovanosti.

Za týchto rozporuplných reálií, vstúpili Židia do 19. storočia, v priebehu ktorého pokračoval v ich živote badateľný odklon od príslovečne strohej a obmedzujúcej religiozity. Občianska emancipácia sa v prípade Židov stávala skutočnosťou a začala prinášať prvé výsledky. Pozitívom bolo postupné vytváranie podmienok pre všestranný rozvoj a širšie uplatnenie sa židovských obyvateľov, ktoré časť z nich dokázala aj vhodne využiť. Dobré spoločenské postavenie, primerané vzdelanie a hospodársky vplyv nie sú však žiadne anomálie, ktoré by mali Židov diskvalifikovať v očiach ostatnej verejnosti. Rovnako by sa tiež dalo za ich postupom hľadať východisko v riešení, ako sa v budúcnosti vyhnúť tragickým excesom, ktoré boli so židovským národom dejinne späté. Otvorene prijatý proces národného splynutia, aj keď realizovaný len časťou židovskej populácie, ale zasahujúci židovstvo ako celok, mal na druhej strane určitý pozitívny vplyv na priebeh vnútornej transformácie a následný rozvoj tejto minority. Dovtedajšia, v tomto období, už len umelo udržiavaná jednota, sa s trvalou platnosťou narušila. Bol daný voľný priebeh na celkový prerod, obrodu židovského sociosystému. Postupne sa vytvárali dva prúdy, nezlučiteľné vo svojich stanoviskách na ďalšie smerovanie židovstva, nekompromisne obhajujúce každý svoju pravdu, svoje tradičné hodnoty, na ktorých chceli vytvárať židovskú budúcnosť, neoddeliteľne späté v línii svojej minulosti. Rozkol sa ukázal byť nezvratným. Neexistovala žiadna vôľa, ani vnútorná sila schopná zmeniť tento stav.

V roku 1840, uhorská vláda povolila Židom usadzovať sa v mestách a na vidieku, s výnimkou banských miest, a zrušila hospodárske obmedzenia. V roku 1867, bola Židom udelená občianska rovnoprávnosť a občianske práva, aby nakoniec v roku 1895, uhorský parlament zrovnoprávnil židovské náboženstvo s inými uznávanými náboženstvami Uhorska.⁴ Niekde v rámci prebiehajúceho procesu globálnych spoločenských zmien sa vytvárali predpoklady aj pre zrod kompaktného židovského osídlenia Šale.

V roku 1850 pod vtedajší rabinát vo Veči patrili židovské obce Šaľa, Trnovec nad Váhom, Kráľová nad Váhom, Močenok a Horná Kráľová. Toto organizačné rozdelenie náboženských obcí, podľa stupňa ich dôležitosti, neznamenalo nič iné, len dodržanie tradičnej hierarchickej štruktúry existujúcej medzi viacerými židovskými náboženskými obcami. Jedným zo základných rozlišovacích znakov sa pri členení obcí stal princíp dlhodobého vykazovania stability počtu príslušníkov obce, ich viditeľného nárastu a samozrejme vlastná kvalita

² ČAPLOVIČ, D. et al.: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., Národné literárne centrum, Bratislava 1998, s. 258. HOENSCH K, J.–BIRMAN, S.–LIPTÁK, Ľ. (ed.): Emancipácia Židov–antisemitizmus–prenasledovanie v Nemecku, Rakúsko-Uhorsku, v českých zemiach a na Slovensku, Veda, Bratislava 1999. JERSCH-WENZELOVÁ, S.: Základy židovské emancipácie do roku 1848 vo východní časti strednej Evropy. Politická práva, sociálny postavení a náboženské proudy, Veda, Bratislava 1999, s. 17–26.

³ JELÍNEK, J. A.: c. d., s. 10.

⁴ Tamtiež.

duchovného života. Preto, aj v zmysle týchto kritérií, spomenuté obce dali svojmu vzájomnému vzťahu podobu systému, v ktorom dominantné postavenie zaujímala materská obec a kde ostatné predstavovali skupinu podriadených filiálok. Tento stav sa preukázateľne nemenil počas celého sledovaného obdobia (1850–1895) s predpokladom, že v takejto podobe zostal stabilizovaný ešte určitý čas aj po roku 1895.⁵ Zmena vzájomného hierarchického vzťahu medzi náboženskými obcami, ktorú je možné len dedukovať, sa pravdepodobne začala odohrávať najskôr v závere 19. storočia, možno práve pod vplyvom spomínaných hraničných udalostí, najneskôr niekedy v dobe tesne pred I. svetovou vojnou. Zásadné preskupovanie síl sa pritom dotýkalo len dvoch náboženských obcí. Večianskej a šalianskej. Ostatné obce zostali v pozícii viac-menej nezainteresovaných, významom okrajových, filiálnych členov aj v ďalšom období, len s tým rozdielom, že už neboli súčasťou rabinátu vo Veči, ale sa automaticky zaradili pod novokonštituovaný rabinát v Šali. Tento fakt bol oficiálne potvrdený v roku 1925 inštaláciou šalianskeho rabína. Zrejme až tento dátum s konečnou platnosťou vyriešil dôležité vzťahové otázky a zrealizoval dovtedy len latentne existujúci stav.

Konkrétnou historickou skutočnosťou, ktorú sa štúdiom dostupného heuristického materiálu podarilo zmapovať, bolo vlastné založenie židovskej náboženskej obce v Šali. S dotknutou udalosťou sú späté súčasne dva časové údaje. Jeden sa viaže k roku 1868⁶, čím sa ponúka prvý možný dátum založenia obce. Schválenie sa potom spomína vo výnose z roku 1899.⁷ Vo výkaze židovských náboženských obcí okresu Šaľa z roku 1929 sa naopak založenie stotožňuje s 8. novembrom 1899 a na to nadväzujúce úradné schválenie, s 8. decembrom 1899. Vyplýva to z výnosu ministerstva školstva a kultúry z roku 1899.⁸

Vďaka obom získaným informáciám sa situácia okolo dátumu vzniku obce dostala do polohy, kedy bolo nevyhnutné dôkladne zvažovať. Každá z nich totiž, ako relevantný historický fakt, skrývala v sebe svoje racionálne jadro. Na základe tejto skutočnosti nemôže mať preto položená otázka iné, ako nasledovné znenie: „Ktorý časový údaj stál nakoniec pri zrode židovskej náboženskej obce v Šali?“ Kontinuálne prebiehajúce intenzívne vývinové tendencie, predovšetkým hospodársky rozmach a s ním spojený postupný rast demografickej krivky dosvedčujú, že k prelomovým zmenám v histórii Šale v dotknutom období druhej polovice 19. storočia skutočne dochádzalo. V rámci tohoto pohybu netvorili výnimku ani Židia. Skôr sa ukazovalo, že sa práve v ich prípade migračné vlny prezentovali čoraz vyššou početnosťou, čo sa v určitom časovom horizonte prejavilo v inštitucionalizovaní dlhodobejšie existujúceho stavu, kedy do zoznamu skôr registrovaných židovských náboženských obcí pribudla aj tá šalianska.

Fakt, že sa v centre pozornosti ocitlo obdobie spojené s prevratom v politickej a spoločenskej sfére, predovšetkým ak ide o rakúsko-maďarské vyrovnanie z roku 1867, v roku 1868 zahájené jednania peštianskeho kongresu židovských náboženských obcí Uhorska, či iné na prvý pohľad možno menej závažné reálie (napríklad markantný rozdiel v hospodárskom napredovaní Šale oproti okolitým vidieckym sídlam) ponúkajú sa indície, ktoré potvrdzujú názor, že by práve rok 1868 mohol byť tým časovým údajom, kedy je možné hovoriť o akte fyzického zrodu šalianskej židovskej náboženskej obce, ako autonómnej jednotky.

Ďalší uvádzaný rok 1899, je zdá sa potrebné chápať skôr ako dátum, medzitým úradmi už zrealizovanej a po určitom časovom odstupe opätovne vykonanej administratívnej registrácii, zvlášť po období procesu štiepenia sa náboženských obcí v Uhorsku. Tejto úvahe by

⁵ Štátny archív v Nitre (ďalej len ŠA Na), Zbierka cirkevných matrík, Šaľa, židovské (druhopisy), roky 1850–1895.

⁶ Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa (ďalej len ŠA Ba, pob. Šaľa), Okresný úrad v Šali (ďalej len OÚ v Šali), šk. 215, spis č. 2633/1929adm.

⁷ Tamtiež.

⁸ Tamtiež.

nahrávala aj skutočnosť, že v roku 1896 bola v Šali dokončená výstavba synagógy, čo sa dá vo väčšine prípadov vnímať ako nadobudnutie vonkajšieho reprezentatívneho symbolu, potvrdenie duchovnej sily a materiálnej prosperity obce. Práve tento moment mohol byť tým správnym impulzom na završenie etapy historického konštituovania šalianskeho židovského spoločenstva, ako suverénneho autochtónneho etnického zoskupenia. K tomu, aby sa v akejkoľvek podobe existujúca židovská komunita prezentovala navonok výstavbou tak nákladného objektu, akým bola synagóga, bolo potrebné splniť určité nie nepodstatné podmienky. Ekonomickým zázemím počnúc, početnosťou členskej základne pokračujúc, spoločenskou prestížou a inštitucionalizovaným postavením končiac. V procese hľadania vlastnej identity a vymaňovania z tieňa večianskej, šalianska židovská náboženská obec postupovala, v závislosti od konkrétnych podmienok plynulým, pozvoľným spôsobom. Takto zvolená cesta jej dopomohla k tomu, aby sa nakoniec prepracovala do pozície, ktorá ju oprávňovala vystupovať a konať vo vlastnom mene.

Židovská náboženská obec v Šali zoficiálnením svojej existencie, prijala funkciu priameho reprezentanta šalianskej židovskej komunity. Začala plniť úlohu tlmočníka záujmov svojich príslušníkov, sprostredkovateľa kontaktu medzi dvomi aj keď už nie natoľko, ale predsa len odlišnými svetmi. V jej prípade to znamenalo byť arbitrom vo veciach a riešiť záležitosti priamo vo vnútri miestneho židovstva, ale súčasne tiež premostovať obojstranne nevyhnutnú a v zásade výhodnú spoluprácu s nežidovským okolím, inštitucionalizovať váhou svojej autority a autonómneho postavenia všetky rozhodnutia a požiadavky, ktoré sa akýmkoľvek spôsobom dotýkali šalianskych Židov.

Ďalšie údaje, ktoré sú použité k dokladovaniu vzniku, života a činnosti obce, potvrdzujú, že sa od počiatku z pozície hĺbky svojej religiozity hlásila k ortodoxnému smerovaniu.⁹ Tento fakt vyplynul zo samotnej histórie formovania náboženskej obce v Šali. Keďže jej základ sa začal vytvárať z migrantov, prichádzajúcich či už z blízkeho okolia alebo vzdialenejších oblastí vtedajšieho Uhorska, je pravdepodobné, že sa práve títo novousadlíci stali tou hybnou silou, ktorá nakoniec rozhodujúcim spôsobom ovplyvnila vlastnú duchovnú orientáciu obce. Hlavnú úlohu tu zrejme zohral faktor prenosu a následnej implementácie prvkov tradičného židovstva spätých s ich pôvodnými domovskými sídlami. Tento trend v mnohom potvrdil aj peštiansky kongres.¹⁰ V zmysle jeho záverov, s ktorými prišiel práve v období predpokladaného zakladania šalianskej židovskej obce, táto ako celok nadväzne na to, ohlásila svoj oficiálny príklon k ortodoxii. Na vysvetlenie treba podotknúť, že obce mali v tejto súvislosti na výber aj iné alternatívne cesty riešenia. Presne v intenciách svojej praktickej duchovnej činnosti sa rovnako tak mohli rozhodnúť a označiť za reformistickú, neologickú, resp. status quo ante.¹¹ Jednotlivé typy obcí boli registrované a za činnosť zodpovedné svojim ústredniam. Pre ortodoxiu to bola najskôr od roku „1872, kedy dala uhorská vláda súhlas k rozluke, Krajinská ortodoxná kancelária. Pre reformistickú stranu to bola Krajinská neologická kancelária“.¹²

Po vzniku československého štátu túto úlohu pre ortodoxné obce, tým aj šaliansku, prevzala Ústredná kancelária autonómnych ortodoxných židovských obcí na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. V zmysle toho sa náboženská obec v Šali oficiálne premenovala na Židovskú autonómnu ortodoxnú náboženskú obec.¹³ Vznikom viacerých ideovo rozdielnych obcí a v zásade aj z hľadiska usporiadania vnútorných pomerov, sa skončilo obdobie, kedy ortodoxia, ako tradičná a jediná sila v rámci židovstva, určovala smer jeho vývoja, kedy mala relevantný vplyv na celkové formovanie vedomia, na správanie a konanie svojich

⁹ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 215, spis č. 12491/1929adm.

¹⁰ FRANEK, J.: Judaizmus, Archa, Bratislava 1993, s. 156.

¹¹ Pozri poznámku č. 9.

¹² BÁRKÁNY, E.–DOJČ, E.: Židovské náboženské obce na Slovensku. Vesna, Bratislava 1991, s. 35.

¹³ Pozri poznámku č. 9.

príslušníkov. Tento fakt mal ďalekosiahle dopady na budúcnosť Židov v Uhorsku. Rozsah a hĺbka zmien, odohrávajúcich sa v priebehu 19. stor., sa ukázala byť natoľko silná, že v každom ohľade nezvratným, trvalým spôsobom ovplyvnila konanie židovskej populácie a teda aj obyvateľstva, patriaceho do skupiny židovských náboženských obcí, spadajúcich pod šaliansky ortodoxný okruh. Barometrom, potvrdzujúcim reakciu príslušníkov židovských komunít na tento vývoj, sa stal migračný pohyb, ktorý sa v tomto období začína intenzívnejšie objavovať. Zvlášť vtedy, keď sú predmetom sledovania demografické údaje, zobrazujúce národnostné zloženie, v tomto prípade špeciálne židovské, v uvedenom šalianskom priestore a jeho blízkom okolí.

To isté konštatujú aj autori Eugen Bárkány a Ľudovít Dojč, ktorí navyše tvrdia, že sa „v priebehu 19. stor. (...) do Šale presťahovala početnejšia skupina Židov z Veče.“¹⁴ S danou informáciou je však zrejmé potrebné narábať obozretnejšie, pretože dôkaz, že sa tak naozaj udialo, nie je možné verifikovať prostredníctvom priameho archívneho prameňa. Všetko nasvedčuje tomu, že sa skutočne v prvej fáze jednalo o imigrantov z blízkeho okolia, pochádzajúcich z niekoľkých susedných obcí - určite však nielen z už uvádzanej Veče, ale tiež nepochybne z Trnovca nad Váhom, Močenku, Hornej Kráľovej, Vlčian, Nedeđu, Diakoviec, Peredu, Dlhej nad Váhom, Kráľovej nad Váhom, Galanty a ďalších, z ktorých sa v nasledujúcom období sformovalo jadro židovského osídlenia Šale. Údaje sú súčasťou materiálov, ktoré sa týkajú neskoršieho nadobúdania živnostenských listov a udeľovania československého štátneho občianstva. V nich sú spomínaní žiadatelia pochádzajúci podľa pôvodu v mnohých prípadoch práve z uvádzaných lokalít. Rovnako sa je možné oprieť i o údaje získané zo židovskej matriky z obdobia rokov 1850–1895, kde pri dátumoch narodenia detí sú registrované aj miesta narodenia rodičov. Vyslovená hypotéza je podopretá tiež osobnými výpoveďami niektorých pamätníkov. Tí konštatovali, že v období, s ktorým súvisí časť ich osobného života, bola prax presídľovania sa židovských rodín úplne normálnym javom.¹⁵ Židia vykazovali, pre nich príznačný, vysoký stupeň mobility. Mnohí z nich pritom využili primerané rodinné zázemie, väčšiu či menšiu intenzitu dovtedy vytvorených príbuzenských vzťahov, pretože tie sa stávali pre prichádzajúcich automaticky zárukou bezproblémovitejšieho, plynulejšieho zžitia sa s novým prostredím. Samozrejme, nejednalo sa o hlavné špecifikum, ktoré by bolo potrebné vnímať ako jednosmerný pohyb. Je viac ako pravdepodobné, že i samotnú Šaľu, paralelne s prichádzajúcimi, opúšťali jednotlivci, či dokonca celé rodiny. Avšak v prípade odlivu židovského obyvateľstva, tento nezaznamenal podľa dostupných materiálov masovejší charakter.

Dôvody, ktoré pôsobili ako motivačný faktor k odchodu z obce, boli v zásade zhodné s tými, o ktorých bola zmienka v súvislosti s príchodom Židov do Šale. V období po roku 1867, tzn. po rakúsko-maďarskom vyrovnaní, boli badateľné skôr prílivové vlny. Umožňovali to postupne prijímané legislatívne normy uhorskej vlády, hlavne zákony z rokov 1867 a 1895¹⁶, ktoré dávali Židom možnosť tak formálneho „zrovnoprávnenia s ostatnými existujúcimi náboženstvami, ako aj právo na slobodu vierovyznania“.¹⁷

Do rámca týchto imigračných aktivít spadá už vyslovená informácia, že sa k prvým možným židovským prisťahovalcom radia večanskí Židia, ktorí to mali z geografického hľadiska najbližšie.¹⁸ Určite aj ich zásluhou bola novovytvorená náboženská obec v Šali zaregistrovaná ako filiálka rabinátu vo Veči.¹⁹ V tejto súvislosti je zaujímavé porovnať vývoj

¹⁴ BÁRKÁNY, E.–DOJČ, Ľ.: c. d., s. 147.

¹⁵ ŠA Na, Zbierka cirkevných matrik, Šaľa, židovské (druhopisy), roky 1850–1895. Spomienky Hildy Neumannovej z Galanty (zápis zrealizovaný 15. februára 2000); Spomienky Prisky Menczelovej zo Šale (zápis zrealizovaný 17. mája 2000).

¹⁶ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 119, spis č. 3609/1926adm.

¹⁷ Tamtiež.

¹⁸ BÁRKÁNY, E.–DOJČ, Ľ.: c. d., s. 147.

¹⁹ Tamtiež.

v židovskom osídlení dvoch obcí – šalianskej a večianskej. Opticky by sa dalo predpokladať, že sa obyvateľstvo len prirodzene prelialo z jednej obce do druhej.

Realita bola, podľa všetkého, predsa len trochu iná. Štúdiom matričných prameňov sa dalo identifikovať, že aj keď patrili večianski Židia k najpočetnejšej židovskej komunite na lokálnej úrovni, nič nenasvedčuje tomu, že by sa len ich zásluhou v ďalších rokoch rozširovali rady príslušníkov susednej šalianskej židovskej komunity. Nárast počtu jej členov mal vzostupnú tendenciu vďaka viacerým, na seba nadväzujúcim, faktorom.

Na porovnanie stavu židovského obyvateľstva Veče a Šale v niektorých zámerne zvolených rokoch, vyplývajú údaje, ktoré vcelku presne dokumentujú zmeny v počte príslušníkov oboch obcí.²⁰

Rok	Počet osôb	
	Veča	Šaľa
1836	330	?
1860	480	28
1868	580	92
1869	602	90
1879	572	119
1889	325	200
1899	225	300
1912	80	300
1919	60 až 80	348
1929	64	400
1940	26	410

Stav uvedený za rok 1940 sa udržal až do roku 1944, ktorý v prípade oboch miestnych komunít znamenal z hľadiska ich praktickej existencie definitívnu likvidáciu.

V súvislosti s rokom 1836, informácia, že sa v tomto čase nevyskytovala v Šali ani jedna židovská rodina, či jednotlivec, nemusí byť z faktografického hľadiska celkom presná. Stopy po židovskom obyvateľstve, ktoré sa ocitlo v šalianskom priestore, by bolo možné posunúť už do obdobia prelomu 17. a 18. storočia, presnejšie do konkrétne identifikovaného roka 1697, kedy sa v Šali mali objaviť prví členovia rodiny Pollákovskej.²¹ Pre verifikáciu uvedeného údaja, však chýba iná relevantná pramenná báza.

Dokázateľne sa potvrdila prítomnosť rodiny Donáthovej. V jej prípade sa tak stalo podľa rodinného zdroja už v roku 1767. V jednom z mála zachovaných historických objektov na Hlavnej ulici sa nachádza stropný trám, na ktorom je ešte aj dnes viditeľný text spolu s vyššie uvedeným datovaním. Ako konštatoval pán Imrich Donáth, „drevená hrada bola prenesená zo starého domu a umiestnená v skladových priestoroch nového“.²² Ak sa ako primárny

²⁰ Pramene: Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1836, Josefi Beimel, Strigoni 1836, s. 136, 155. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1860, Typis Aegidi Horák, Strigoni 1860, s. 99, 114, V. 10493. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1868, Typis Aegidi Horák, Strigoni 1868, s. 79, 95, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1869, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1869, s. 107, 124, V. 10493. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1879, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1879, s. 81, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1889, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1889, s. 83, 99, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1899, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1899, s. 92, 110, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1912, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1912, s. 115, 134, V. 10493. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1940, Budapestini societatis Sanctis Stefani, Strigoni 1940, s. 121, 123, V. 10493. ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 215, 2633/1929adm.

²¹ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali II., Adm. spisy, Osvedčenia o štátnom občianstve, resp. domovské listy.

²² ŠA Na, Zbierka cirkevných matrik, Šaľa, židovské (druhopisy), roky 1850–1895. Spomienky Manfreda Pelega a spomienky pána Imricha Donátha.

prameň paralelne použijú židovské matričné knihy z rokov 1850–1895, jednoznačne sa dokáže autenticita predchádzajúcich viet, že sa židovský živel objavil na území Šale už v skoršom období. Podľa dátumov a miesta narodenia je možné takto uvažovať nielen v prípade horeuvádzaných rodinných spoločenstiev, ale zároveň napr. i rodín Kurzovej či Paulovej. Medzi články reťazca, ktoré pozitívnym spôsobom ovplyvňovali populačný vývoj židovskej komunity, patril jednoznačne proces prisťahovalectva. V nasledujúcej fáze sa totiž novousadlími obyvateľmi Šale postupne stávajú aj Židia, prichádzajúci zo vzdialenejších oblastí.²³ Dialo sa to napríklad cestou uzatvárania manželských zväzkov, prostredníctvom získavania živnostenských koncesíí, čo zase súviselo s hospodárskym rozmachom Šale. Dá sa usudzovať, že v čase predpokladaného vzniku obce (r. 1868), počet členov nevykazoval žiadne dramatické zvýšenie. K rastu demografickej krivky u židovskej populácie dochádzalo postupne. Rovnakým dielom sa na tom podieľal tak pokračujúci príliv židovských prisťahovalcov z iných lokalít, ako aj prirodzený populačný prírastok miestnych usadlíkov. Celý tento proces je potrebné vidieť aj cez už spomínané prevratné spoločenské, politické a v neposlednom rade hospodárske zmeny, priebeh ktorých svojou hĺbkou a razanciou poznačil celé 19., resp. nadväzujúce 20. storočie. Budúce smerovanie židovstva v monarchii, mal vďaka svojej historickej dôležitosti ovplyvniť už spomínaný peštiansky kongres, ktorý sa konal v období od 16. decembra 1868 do 24. februára 1869.²⁴

Je takmer nemožné, aby výsledky kongresu zostali bez odozvy a neovplyvnili vedomie a konanie príslušníkov jednotlivých židovských obcí. Kongres pôsobil dostatočne kryštalizujúco a jeho závery primerane razantne, aby sa v praxi prejavili aj takým spôsobom, že sa v jednotlivých náboženských obciach vytvorili skupiny príslušníkov, ktoré pod jeho vplyvom pristúpili k procesu štiepenia a hľadania cesty, vedúcej k rozdeleniu, resp. k osamostatneniu niektorej z týchto skupín, odhodlaných identifikovať svoju novú perspektívu mimo pôvodného bydliska. Mohol to byť prípad tak večianskej židovskej obce, ako aj iných, ktorých členovia sa časom ocitli práve v Šali. Dá sa predpokladať, že sa k náboženskému hľadisku pripojili aj nemenej významné ekonomické aspekty. Inšpiratívne, pri rozhodovaní presťahovať sa, mohla pôsobiť práve otázka kvality i rastúcej úrovne života v Šali, čo vyplývalo z jej celkového hospodárskeho rozmachu. Tá sa tak postupne stávala potenciálnym záujmovým teritóriom podnikania a investovania. Ako signifikantný faktor sa tu ukazovala byť výstavba viedensko-peštianskej železničnej trate, vďaka čomu sa upriamovanie pozornosti na Šalu v primeranom rozsahu ešte znásobovalo.²⁵ Vďaka železnici sa Šaľa stala pre svoje blízke i vzdialenejšie okolie dostupnejšou a tým aj žiadanejšou. V období všeobecnej konjunktúry mala skutočne čo ponúknuť. Dostatočne rozvetvenú a na tovar pestrú sieť obchodov, produkty miestnych špecializovaných výrobní, pravidelne sa konajúce trhy, priestor na investovanie a zhodnocovanie naakumulovaného kapitálu, zdravé konkurenčné prostredie, čo spoločne vytváralo ideálnu klímu na všestranný hospodársky rozvoj a s ním aj na zvyšovanie kultúrnej, sociálnej a edukačnej úrovne obyvateľstva. Priaznivé okolnosti viedli k postupnej urbanizácii Šale, dovtedy nevýznamnej roľníckej obce, na malé administratívne centrum mestského typu.

Všetky prebiehajúce politicko-ekonomické zmeny zasahovali kontinuálne aj do života a činnosti miestnej židovskej komunity. Z pramenného materiálu, Súpis náboženských obcí v okrese Šaľa, uskutočneného v roku 1929, je možné dokumentovať, ako intenzita meniacich sa podmienok ovplyvnila početnosť príslušníkov obce, duchovné aspekty (orientáciu obce

²³ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali II., Adm. spisy, Osvedčenia o štátnom občianstve, resp. domovské listy.

²⁴ Citované podľa FRANEK, J.: Judaizmus, Archa, Bratislava 1993, s. 156. Pozri tiež JELÍNEK, J. A: c. d., s. 30.

²⁵ Šaľa, vydané pri príležitosti osláv 980. výročia Šale, MNV Šaľa 1982, s. 34. Pozri tiež PODRIMAVSKÝ, M. (ed.): Dejiny Slovenska III., Veda, Bratislava 1992, s. 162.

v smere ortodoxia, neológia, status quo ante), zmenu v postavení obce (materská verzus filiálna). Tieto štatistické údaje predstavujú materiál s dostatočne silnou výpovednou hodnotou na vytvorenie si prvotného obrazu o vplyvoch a premenách, s ktorými bola šalianska židovská komunita v priebehu vývoja konfrontovaná.

Z hľadiska zaradenia obce (materská, filiálna), tak napríklad oficiálne až do roku 1925²⁶ zostávala šalianska židovská náboženská obec v podriadenom vzťahu voči večianskej, ktorá od dátumu vzniku obce v Šali prevzala úplne prirodzene nad touto inštitút materskej obce.²⁷ Inštaláciou rabína v Šali, v spomenutom roku 1925, sa však tento vzájomný pomer s trvalou platnosťou mení.²⁸ Stav, kedy šalianska náboženská obec začala plniť oficiálnu úlohu lídra, pravdepodobne existoval už skôr, ešte pred samotným rokom 1925. Kedy sa v podmienkach reálneho života začalo meniť vzájomné postavenie oboch obcí nie je presne zdokumentované. Istý je však vplyv, ktorý sa v procese delenia kompetencií prejavil na celkovom raste hospodárskej prosperity šalianskych Židov. Dá sa predpokladať, že všetky tieto zmeny niesli skôr znaky evolučného pohybu, s postupnými pozitívnymi dôsledkami pre židovskú komunitu v Šali. Vývoj mal v tomto prípade všeobecne plynulý priebeh, bez náznakov náhleho zvratu. Ku katalyzátorom, ktoré mohli zohrávať dôležitú úlohu a proces kryštalizácie vzťahov oboch obcí do určitej miery urýchľovať, nepochybne patril nárast počtu príslušníkov obce v Šali a naopak úbytok počtu večianskych Židov. Opakovane zdôrazňujem, že sa nejednalo o prostú výmenu osôb. Uvedený „Súpis ...“ predstavuje ďalšie potvrdenie stavu, kedy sa židovská náboženská obec v Šali s istotou spomína už ako materská. Obce vo Veči, Trnovec nad Váhom a Močenok tvorili vo vzťahu k šalianskej v tomto čase už s definitívnou platnosťou skupinu filiálnych obcí.²⁹

Pre porovnanie uvádzam údaje, týkajúce sa počtu príslušníkov a predpokladaného času vzniku jednotlivých náboženských obcí, evidovaných v rámci vtedajšieho šalianskeho okresu, ktoré dotvárajú historickú mozaiku židovského osídlenia Šale a jej okolia.³⁰

Lokalita	Počet osôb v roku 1929	Rok založenia
Šaľa	441	1868
Veča	64	nedalo sa presne určiť
Trnovec nad Váhom	30	okolo roku 1869
Močenok	80	pred rokom 1860
Neded	150	1924
Vlčany	40	1865
Selice	13	neznámy
Diakovce	80	okolo roku 1889
Tešedíkovo	114	1850
Šoporňa	12	1881

Ďalší zdroj, ktorý viac-menej verifikuje tieto štatistické informácie, sa viaže na sčítanie obyvateľstva k 1. decembru 1930. Potvrdil však v zásade len stav oficiálneho nárastu počtu filiálnych obcí a ich pričlenenie k materskej, ktorou naďalej zostala židovská náboženská obec v Šali. Šalianský rabinát sa rozšíril na sedem obcí (Šaľa, Veča, Kráľová nad Váhom, Trnovec nad Váhom, Dlhá nad Váhom, Močenok a Horná Kráľová) s celkovým počtom príslušníkov 637.

²⁶ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 4, spis č. 162/1925prez.

²⁷ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 215, spis č. 2633/1929adm.

²⁸ Pozri poznámku 26.

²⁹ Pozri poznámku 27.

³⁰ Pozri poznámku 27.

Ako lepšie pochopiť pojem náboženská obec, aké rozdiely existovali vo vzťahoch i v postavení medzi materskou a filiálnou židovskou obcou? „*Pod náboženskou obcou sa všeobecne má rozumieť náboženská obec, ktorá má aspoň modlitebňu a kantora bez ohľadu na príslušníkov. Pod filiálnou židovskou náboženskou obcou sa má rozumieť náboženská obec, ktorá má aspoň modlitebňu a kantora a ktorá podlieha rabinátu inej náboženskej obce, takzvanej materskej. Pod materskou židovskou náboženskou obcou sa má rozumieť náboženská obec, ktorá má mimo modlitebne a kantora aj rabína a matriky, ktoré tento rabin vedie.*“³¹

V kontexte týchto viet dokresľujúco vyznieva zoznam predstaviteľov duchovného života, kantorov, pochádzajúcich zo Šale, ktorí v sledovaných rokoch 1887 až 1892 vykonávali uvedenú funkciu.³² Patrili k nim Jozef Eisenberg, Lazar Eisenberg, Jozef Blumenfeld, Grosz Lőwy, Bernát Juskowitz, Lazar Weisz, Abraham Moricz Klein. Rovnako sa na konkrétny rok 1887 viaže činnosť kostolníka-šamaša³³, ktorým bol Jozef Schwartz, taktiež s trvalým bydliskom v Šali.³⁴ Žiaľ mená ich bezprostredných nasledovníkov, späť už dokázateľne s pôsobením v šalianskej synagóge, sa nepodarilo získať. Opäť však môže byť použitá hypotetická úvaha. Ak sa činnosť kantorov a kostolníka viaže na konkrétne roky 1887, 1889, 1891 a 1892 je predpoklad, že ich funkčné obdobie mohlo mať kontinuálne pokračovanie aj po roku 1896, kedy aj Šaľa a jej Židia získali svoj dôstojný svätostánok. Nezodpovedanou zostáva otázka, či sa výkon týchto funkcií, reprezentovaných šalianskymi Židmi, vzťahoval na priame pôsobenie v židovskom chráme vo Veči alebo si ich profesionálna sebarealizácia našla svoje uplatnenie v rámci duchovných aktivít, viažucich sa na Šaľu. To by však zákonite predpokladalo, že šalianska židovská obec musela, v súvislosti s touto činnosťou, disponovať aspoň menšou modlitebňou, v ktorej by bolo možné obe funkcie, i keď v limitovanom rozsahu, vykonávať. Pozitívne zistenie nebolo v tomto smere uskutočnené. Definitívnu zmenu do tejto štruktúry prinieslo zrejme až otvorenie synagógy v Šali, v roku 1896, čo dalo všetkým nasledujúcim duchovným činnostiam šalianskych Židov úplne nové, jednoznačne perspektívnejšie dimenzie.

Personálnu otázku, ktorá rieši obsadenie miesta šalianskeho rabína, možno zúžiť na rok 1925. Vtedy šalianska židovská náboženská obec získala po prvýkrát vo svojej dovtedajšej existencii osobitné postavenie samostatného rabinátu. Rabin Marek Strasser sa svojim nástupom do funkcie duchovného stal dokázateľne prvým a súčasne aj posledným šalianskym rabínom, ktorému sa dostalo tejto cti.³⁵ Jeho pôsobenie násilne prerušil rok 1944, kedy bol spolu so svojimi najbližšími a väčšinou ostatných súvercov deportovaný do vyhladzovacích táborov.

Pri tejto príležitosti je vhodné poinformovať o jednotlivých vedúcich predstaviteľoch náboženskej obce, ktorí stáli v konkrétnych obdobiach na čele miestneho židovského spoločenstva. Osobnosti, majúce najväčšiu zásluhu na vzniku obce, sa nepodarilo hodnoverne podchytiť. Prvým menovite identifikovaným predsedom šalianskej ortodoxnej židovskej náboženskej obce bol až Maximilián Friedlieb. Ten sa dostal do jej čela v roku 1923.³⁶ V tejto čestnej a váženej funkcii sa postupne ďalej vystriedali: Salamon Donáth (pôsobil ako predseda v roku 1924³⁷), Július Kollmann (v rokoch 1926–1930³⁸), Dezider Menczel (v roku

³¹ Pozri poznámku 27.

³² NEWMAN, J.–SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z*, slovník pojmu a termínů, Sefer, Praha 1998, s. 82.

³³ Tamtiež, c. d., s. 203–204.

³⁴ ŠA Na, Zbierka cirkevných matrik, Šaľa, židovské (druhopisy), roky 1850–1895.

³⁵ Pozri poznámku 26.

³⁶ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 66, spis č. 4856/1923adm.

³⁷ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 215, spis č. 1571/1930adm.

³⁸ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 112, spis č. 3343/1926adm.; šk. 177, spis č. 7968/1928adm.; šk. 282, spis č. 1567/1931adm.

1936³⁹), Hugo Wolf (v roku 1939⁴⁰), Rezső Kohn (v 40. rokoch do r. 1944⁴¹), Mikuláš Lempert (v roku 1944⁴²), kedy s už spomenutou duchovnou autoritou, rabínom Strasserom, boli Židia zo Šale deportovaní. Pôvodný zámer, vytvoriť ucelený menný zoznam predsedov šalianskej náboženskej obce, ktorí spravovali záležitosti komunity v období existencie náboženskej obce, nebol z objektívnych príčin, absencie heuristickej bázy, v plnej miere naplnený.

Prostredie Šale Židom svedčalo. V žiadnom prípade neparazitovali na miestnom rozvoji. Opak bol pravdou. Podiel židovskej strany na všestrannom rozmachu ich domovského sídla, či už v oblasti spoločenského, ekonomického, kultúrneho alebo edukačného života bol až príliš hmatateľný a preto nespochybniteľný.

Už pertraktovaná prosperita, ktorú navonok ako jeden z atribútov úspešnosti vykazovala komunita šalianskych Židov, nebola len krátkodobým, jednorázovo dosiahnutým produktom vývoja. Prezentovala sa trvalejším a v zásade stabilným charakterom. Stala sa výrazom ľudského snaženia celých rodín, umu a šikovnosti jednotlivých jej členov, predvídavosti a schopnosti rodinných autorít nachádzať správny smer v nie vždy korektne ladenom sociálno-ekonomickom, politickom, či nacionálno-konfesijnom prostredí. Samozrejmosťou bol dôvtip, kvalita zvolenej taktiky a strategického myslenia najvyšších štruktúr náboženskej obce.

V priebehu rokov sa postupne vyprofilovávalo jadro židovského osídlenia Šale. V plnej miere, zvlášť po sčítaní obyvateľstva v roku 1921, sa na jej pôde už etablovali rodiny Donáthová, Polláková, Kollmannové, Blauové, Menczelová, Kaiserová, Reiszová, Eisenbergová, Kornhauserová, Weinrebová, Weiszové, Gubiová, Reichenthálové, Sternová, Marienstraussová, Kohnové, Steinerová, Abrahamsohnová, Kálischové, Ehrenthálové, Bernáthová, Franklová, Grünwaldová, Friedmannová, Königová, Rothová, Friedliebová, Russová, Müllerová, z predchádzajúceho obdobia sa ďalej ešte vyskytujú rodiny Kurzová, Messingerová, Grünhuthová, Löwyová. K novo sa objavujúcim, aj keď v prípade niektorých išlo len o prechodný stav, treba zaradiť priezviská Klinger, Friedmann, Morgenstern, Adler, Rauschnitz, Raab, Kammer, Ungar, Schönbaum. Pribúdajú postupne Fischerovci, Feuermannovci, Brülllovci, Gottesmannovci, Diamantovci, Fodorovci, Gottliebovci. Oproti situácii existujúcej v rokoch 1850–1895 sa takmer vôbec už nestretávame s priezviskami Messner, Tandlicht, Elias, Spietz, Braun, Büchler, Goldberger, Geiringer, Fleischer, Tröstler, Dick, Blumenfeld, Frischer, Paul, Juskowitz, Hecht, Goldner, Eichner, Hirsch, Grossmann, Wilhelm, Fuchs. Sporadickejšie sa v porovnaní s minulosťou vyskytuje priezvisko Schultz, Deutsch, Fleischmann, Kraus, Schlesinger, Löwinger, Laufer, Lampel.

Židovské spoločenstvo v Šali prešlo za obdobie merané oficiálnym vznikom náboženskej obce, rokom 1868 až po tragické udalosti roka 1944 síce krátkou, ale na udalosti bohatou životnou cestou. Bolo možné sledovať vývoj a odvíjať dejinnú anabázu miestnej komunity od spoločensky a hospodársky nevýznamnej skupiny jednotlivcov až po suverénny sociálny celok, ktorý si časom dokázal vytvoriť dostatočne veľký priestor na vlastnú sebarealizáciu.

Židia si boli vedomí svojho mimoriadneho postavenia. Jeho výnimočnosť však nespočívala v tom, že by sa ich existencia niesla v znamení etnicko-konfesijnej nadradenosti. Ich odlišná východisková pozícia vyplývala najmä a predovšetkým z toho, že zaujali postavenie národa bez skutočnej domoviny, nesúc na svojich pleciach dlhodobu biľag nedobrovoľných vyhnancov. Dejiny Židov je potrebné od istého času chápať univerzálne.

³⁹ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚ v Šali, šk. 455, spis č. 1240/1936adm.

⁴⁰ ŠA Ba, pob. Šaľa, Hlavnoslúžňovský úrad v Šali (ďalej len HSLÚ v Šali), šk. 25, spis č. 5289/1939.

⁴¹ Spomienky Estery Eislerovej-Kálischovej z Givatayim (Izrael). Informácie získané v dopise z 13. decembra 2000.

⁴² ŠA Ba, pob. Šaľa, HSLÚ v Šali, šk. 56, spis. č. 2478/1944.

Stali sa totiž spolutvorcami histórie iných svetových národných spoločenstiev, do ktorej prispievali sebevlastným chápaním ľudského bytia.

V dostatočnej šírke a kvalite ovplyvnili vývojovú špirálu ľudstva. Vždy patrili k tým, ktorí v konkrétnom čase a priestore poskytovali svoj rozum a ruky v prospech pokroku.

Nie vždy boli pochopení a nie vždy im po zásluhe pripadlo poďakovanie. Museli tvrdo zápasiť o holé prežitie. Nie vždy mal tento ich zápas charakter úspechu. Dokázali sa však pozviechať, postaviť na nohy a začať odznova. Možno jeden jedinýkrát nesprávne odhadli nebezpečnosť situácie. Národ, ktorému bola prisudzovaná historicky rozporuplná úloha vykupiteľa⁴³, našťastie nestihol v plnej miere naplniť fatálnu predpoveď. Dezinterpretácia náboženskej tradície, ako i neustále sa opakujúce mystifikovanie dejinného statusu Židov (vždy iritujúca otázka vyvolenosti), vychádzajúce z prostredia nežidovskej spoločnosti, našli nakoniec svoje zhmotnenie v podobe miliónov zmarených životov, pod ktoré sa podpísal holokaust.

⁴³ SCHUBERT, K.: Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika, Vyšehrad, Praha 1995, s. 49–63.

Židovská komunita v meste Pápa v prvej polovici 19. storočia

Najväčšie spoločenstvo Židov na území Vesprímskej stolice v dôsledku prisťahovalectva v polovici 18. storočia sa vytvorilo v meste Pápa. O storočie neskôr ich počet dosiahol takmer tritisíc osôb, a zostali až do svojho tragického konca najpočetnejšou komunitou stolice.

Vznik židovského spoločenstva v Pápe a jeho postupný vývin umožnila ochranná listina vydaná zemepánom Františkom Esterházyom v roku 1748.¹ František Esterházy ako zemepán mesta Pápa vo svojej listine z 10. mája povolil Židom, prisťahovaným do mesta na základe predchádzajúceho povolenia zemepána, založiť si náboženskú obec. V meste žilo vtedy 16 židovských rodín.² Prví prisťahovalci sa usadili v Ulici Salétrom, ktorá spájala stred mesta s jeho dolnou časťou. Mali tu modlitebňu a svojich mŕtvych pochovávali na Kalvárii. V meste v roku 1752 žilo 18 a v roku 1785 už 86 židovských rodín, čo predstavovalo 460 osôb, no ich počet do polovice 19. storočia postupne narastal. V roku 1799 bolo vo vnútornej a vonkajšej časti mesta (Belső- és Külsőváros) spísaných 119 rodín.³ V roku 1804 už 162 rodín, ktoré spolu s rodinnými príslušníkmi znamenali 676 osôb⁴ a s cudzími osobami, ktoré žili s nimi v spoločnej domácnosti, predstavovali takmer 850–900-člennú komunitu.⁵

Najkomplexnejší obraz o spoločenskej a demografickej situácii Židov žijúcich v Pápe v polovici 19. storočia podáva súpis Židov na území Vesprímskej stolice z roku 1848. V mojej práci sa prostredníctvom súpisu uloženom v Župnom archíve vo Vespríme pokúsím priblížiť spoločenskú, právnu a demografickú situáciu vtedajšieho židovského obyvateľstva v Pápe.⁶

Súpis obyvateľov mesta Pápa pred rokom 1848 bol vykonaný v súvislosti s krajinským súpisom v roku 1828. Mesto malo v tom období takmer 13 tisíc obyvateľov. Porovnanie výsledkov súpisu Židov s počtom obyvateľov mesta nám umožňuje správa podžupana z roku 1847.⁷ V Pápe v roku 1847 žilo podľa uvedenej správy vyše 12 tisíc osôb. Počet Židov z celkového počtu obyvateľstva bolo 2947 osôb, ktoré žili v 601 domácnostiach, a po katolíkoch boli druhým najpočetnejším spoločenstvom mesta (24%). Židia žijúci v Pápe predstavovali takmer tretinu z celkového počtu židovského obyvateľstva na území Vesprímskej stolice (spolu 9169 osôb). Údaje z nasledujúceho roka nevykazujú zásadné rozdiely v počte židovského obyvateľstva, nárast alebo pokles, a naďalej predstavovali jednu štvrtinu z celkového počtu obyvateľstva mesta.

O prameni

Súpis Židov na území stolice bol vyhotovený na základe prípisu ministra vnútra z 13. mája 1848. Vydaním tohto prípisu mali byť ukončené nepokoje a protižidovské nálady v jednotlivých mestách, ktoré vznikli po vypuknutí revolúcie a v konečnom dôsledku mala nastať stabilizácia verejného poriadku.⁸

¹ KAPOSSY, L.: Pápa város egyetemes leírása. Pápa 1905, s. 197.

² HUDI, J.: A pápai zsidó község és önkormányzata 1748–1848. In: DEÁKY, Z.–CSOMA, Zs.–VÖRÖS, É. (ed.): ...és hol a vidék zsidósága?... történeti és néprajzi tanulmányok a falusi, mezővárosi zsidók és nemzsidók együttéléséről. Centrál-Európa Alapítvány–KLTE, Budapest 1994, s. 40.

³ Magyar Országos Levéltár (Maďarský krajinský archív, ďalej len MKA), P1216, Spisy rodu Esterházy, Panstvo Pápa-Ugod-Devecser, caps 61, nr.113.

⁴ Tamže.

⁵ Veszprém Megyei Levéltár (Archív Vesprímskej župy, ďalej len AVŽ), IV. 1 .h. Súpis židovských obyvateľov mesta Pápa z roku 1804.

⁶ Tamže, Súpis Židov v Strednom hlavnoslužňovskom okrese Pápa z roku 1848.

⁷ Tamže, IV. 154. Spisy Tisztiszéki, 1849. nr. 86 N.

⁸ O nepokojoch pozri HUDI, J.: Veszprém megyei parasztmozgalmak 1848/49-ben. In: KREDICS, L. (ed.): Tanulmányok Veszprém megye múltjából. Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém, s. 373–374. Podľa Hudiho súpis vznikol z poverenia magistrátu mesta Pápa. Toto tvrdenie je mylné, nakoľko minister vnútra svoje pokyny

Podľa pokynov a nariadenia ministra vnútra sa mal uskutočniť súpis židovského obyvateľstva podľa rodín, čiže domácností, podľa priložených presných vzorov.⁹ Súpis, čo do podrobnosti, sa odlišuje od predchádzajúcich súpisov. V tomto prípade totiž pri mene hlavy rodiny sa rodinní príslušníci neuvádzajú len počtom, ale každý menovite, nielen manželka, ale aj deti a všetky osoby (osamelý starý rodič, príbuzný, remeselník či vandrovník), ktoré žijú v spoločnej domácnosti s hlavou rodiny. Ďalším pozitívom tohto prameňa je, že uvádza s veľkou pravdepodobnosťou aj skutočný vek jednotlivých obyvateľov.

Domácnosť a rodina

Vyhotovila som podrobný demografický rozbor uvedeného súpisu, teraz by som však upozornila len na niekoľko dôležitých faktov.

Nami analyzovaný súpis Židov v meste Pápa v roku 1848 uvádza 618 domácností s počtom 2961 osôb. Priemerný počet osôb žijúcich v jednej domácnosti bol 4,79. Podľa vekového zloženia obyvateľstva sa nám toto spoločenstvo javí ako mladá, dynamická komunita, v ktorej mladiství a deti tvoria viac než polovicu z celkového počtu.

Medzi mužmi vo veku 20–34 rokov je vysoké percento slobodných (21,5%), čo môže byť zapríčinené aj tým, že v ich kruhu je veľa remeselníkov a obchodníkov, ktorí sa narodili mimo Pápy. Oni tvoria mobilnú vrstvu obyvateľstva, z ktorých mnohí po skončení učňovských rokov pravdepodobne odídu. Oni sa v meste zdržiavajú zvyčajne kratšiu dobu a nemajú povolenie na osídlenie. Existujú príklady, že si niektorí z nich zobrali za manželku miestne obyvateľku a založili si v meste rodinu.

V čase vyhotovenia súpisu bolo 75,8% dospelaj mužskej populácie ženatých alebo žilo predtým v manželstve, no časom ovdoveli. Z obyvateľov ženského pohlavia bolo 90,79 % vydatých alebo žili predtým v manželstve. Ak si zoberieme na zreteľ, že medzi slobodnými ženami je veľa potenciálnych manželiek, môžeme konštatovať, že dospelé Židovky žili takmer všetky v manželstve. Podľa vtedajších zvyklostí každá žena mala byť vydatá, pokiaľ tomu nebránili nejaké zdravotné problémy. Príčinu existencie väčšieho počtu slobodných mužov sme rozoberali už vyššie, ale v dvoch prípadoch je isté, že dotýčny muž zostal starým mládencom. Jeden 46-ročný muž s pomäteným rozumom žil so svojou ovdovelou matkou a druhý, 23-ročný muž bol nemý, žil taktiež so svojimi rodičmi.

Právna situácia

Uhorskí Židia stáli mimo stavovskej spoločnosti, disponovali obmedzenými právami a pre svoje náboženstvo a zvyky vytvárali oddelené spoločenstvá. Napriek tomu, vzhľadom k ich hospodárskej činnosti, zohrávali v nami sledovanom období čoraz významnejšiu rolu. Ich právne postavenie v jednotlivých usadlostiach – napriek krajinským reguláciám – mohlo byť veľmi odlišné, vyplývajúce z právneho postavenia danej lokality alebo z osobných záujmov a rozhodnutí zemepána.

Židia žijúci na území Uhorska platili tzv. tolerančnú taxu, ako druh štátnej dane. Túto formu dane, zavedenú Máriou Teréziou bez súhlasu snemu považovali rovnako Židia, ako aj

adresoval stoliciam a nariadil súpis všetkých židovských komunít na území stolice. Svoj prípis dal prerokovať na zasadnutí stolice a pre okresných slúžnych vydal pokyny k vykonaniu nariadenia. Súpis bol podpísaný hlavným slúžnym, jedným prisažným, notárom židovskej obce, ako aj starostom a notárom mesta. Samotné nariadenie ministra sa v archíve župy nezachovalo, jeho text bol vydaný Archívom župy Zala. Pozri NÉMETH, L. (ed.): A Zala megyei zsidóság történetének levéltári forrásai 1716–1849. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg 2002, s. 177–178.

⁹ Vďaka priloženému vzoru vznikli jednotné súpisy z jednotlivých stolíc. Súpis obsahuje nasledovné rubriky: 1. Mená rodinných príslušníkov, 2. Vek, 3. Miesto narodenia (štát, obec), 4. Osídľovacie povolenie, 5. V prípade, že povolenie na osídlenie nemajú, rok, odkedy bývajú na území Uhorska, resp. v obci, 6. Spôsob zárobku, 7. Chovanie, 8. Poznámky.

príslušníci stavov, ktorí sa odvolávali na svoje právo vyjadriť sa v daňových záležitostiach, za nespravodlivú. Počas vlády Jozefa II. aj Židia mali už brannú povinnosť. Takto sa z daní, ktoré boli od nich vyberané pôvodne ako príspevok na vojenské účely, stala tolerančná daň, ktorú miestni Židia boli povinní platiť za tolerovanie ich odlišnej, nie kresťanskej viery.¹⁰

Židia, ktorí mali v prenájme šľachtický pozemok alebo usadlosť, platili okrem štátnych daní aj daň pre stolicu, tzv. porciu, a v mieste svojho bydliska tzv. protekcionálnu alebo ochrannú daň pre zemepána.

Mesto Pápa bolo majetkom Rodiny Esterházyovcov, a jeho právne postavenie bolo vymedzené zemepanskou zmluvou, kontraktom, respektíve urbárom. Právne postavenie jeho obyvateľov sa ďalej členilo aj podľa toho, či disponovali meštianskym právom alebo nie. V týchto zložitých právnych pomeroch sa Židia museli prispôbovať k existujúcemu zvykovému poriadku minimálne v dvoch rovinách. Pri uplatňovaní si svojich práv udelených zemepánom sa dostávali často do konfliktu so záujmami miestnych mešťanov.

Právne postavenie jednotlivých príslušníkov židovskej komunity v Pápe sa líšilo aj podľa toho, či sa usadili vo vnútornej, t. j. v meštianskej časti mesta, alebo vo vonkajšom meste.¹¹ Ich právny stav bol podmienený aj tým, v akom dome bývali alebo aké mali zamestnanie.¹²

Osídlenci v Pápe museli za užívacie právo zaplatiť 5 zlatých. Židia na základe zmluvy uzatvorenej so zemepánom získali právo na výsek mäsa, na výčap kóšer vína a na zriadenie kúpeľného domu.¹³ Získaním užívacieho práva mohli voľne vykonávať aj rôzne remeslá alebo obchodnú činnosť, avšak neboli oslobodení od platenia mýta.

Židia, ktorí sa usadili na poddanskej usadlosti, mali rovnaké povinnosti voči svojmu zemepánovi ako poddaní spoluobytelia vyznávajúci kresťanstvo. Oni ako *serialisti* platili od svojich domov a pozemkov daň aj mestu, tzv. *domesticu* do mestskej pokladnice, od každého forintu 15 grajciarov. *Extraserialisti*, ktorí bývali na usadlostiach, ktoré nepatrili pod municipálnu správu mesta, platili dane za nehnuteľnosti prenajímané od zemepána, alebo dane zo svojich obchodných a remeselných činností. Ich dane vyberala židovská komunita a spoločne ich odvádzala do stoličnej pokladnice.

Židia s povolením zemepána si mohli na území mesta kupovať aj domy na svoje meno, ale len od kresťanov. Za tieto domy platili dane, avšak tie sa týkali ich osoby, nie pozemku.¹⁴ Židia pri kupovaní domu museli zaplatiť poplatok aj do tzv. kuchynskej kasy (túzi kassza). Zemepánovi mali zaplatiť 10 zlatých, a v prípade, že hodnota domu bola vyššia ako tisíc forintov, za každý forint museli zaplatiť 1 groš.¹⁵ Majetnejší Židia sa usadili vo vnútornej časti mesta (Belsőváros), okolo neskoršej synagógy. Postupne sa nasťahovali do domov smerom k centru mesta, okolo Hlavného námestia buď ako vlastníci domov alebo ich podnájomníci. Niektorí Židia dávali svoje domy do prenájmu, predovšetkým izraelitom, čo im vynášalo značné príjmy.¹⁶ Väčšina židovských rodín však bývala v prenajímaných bytoch, ktoré boli vo vlastníctve šľachticov a mešťanov mesta. V židovských domácnostiach sa zvyčajne vyskytovalo aj služobníctvo.

¹⁰ Miestodržiteľská rada v roku 1793 nariadila kvôli určeniu výšky daní, aby sa každé tri roky vykonal súpis Židov, avšak sa to neuskutočnilo. Od začiatku 19. storočia sa Židia neustále sťažovali, že nevedia svoje dane zaplatiť, preto žiadali o ich odpustenie. Stolice ich v tomto smere podporovali, lebo ich pokladnice nemali z povyberaných daní žiadny príjem, len spolupracovali pri ich vymáhaní. Tolerančná taxa sa od roku 1828 nevyberala. Uhorský snem v roku 1846 zrušil túto formu dane.

¹¹ V roku 1834 takmer polovica židovského obyvateľstva bývala vo Vnútrornom meste (Belsőváros) a tvorili cca. jednu ¼-nu z celkového počtu obyvateľov mesta.

¹² AVŽ, V. 2.a. Spisy Rady Vnútrorného mesta, zápisnica č. 840/1834, Súpis obyvateľov Vnútrorného mesta.

¹³ AVŽ, IV. 1. b. 494/1848.

¹⁴ AVŽ, IV. 1. b. 2586/1833.

¹⁵ Tamže.

¹⁶ Regnikolárny súpis z roku 1828.

Mesto sa snažilo brániť proti nadmernému prístahovalectvu Židov, preto obmedzovalo pre nich kupovanie domov do vlastníctva. Domy patriace pod správu mesta mohli byť predané len tým príslušníkom židovskej komunity, ktorí mali od zemepána povolenie na osídlenie, a len v prípade, ak medzi kupujúcimi nebolo kresťanov.¹⁷ Židia v roku 1835 disponovali vo vnútornom meste už okolo 60 domami. Zemepán nebol ochotný na žiadosť mesta zakázať Židom kúpu domov, lebo takto by prichádzal o značnú časť vlastných príjmov. Mestská rada preto zakázala Židom účasť na dražbách domov, ktorých vlastníkom boli predtým kresťania.¹⁸

Mesto sa často sťažovalo, že Židia prispievajú do pokladnice mesta len v pomere svojich daní zaplatených za svoje domy a role, ale z daní z osoby, remesla a majetku do nej neprispievajú. Židia, ktorí nevlastnili dom, resp. boli želiarmi, vôbec neprispievali do mestskej pokladnice, nakoľko neplatili dane pre stolicu. Bývali väčšinou v podnájme u Židov, ale v nemalom počte aj u kresťanov.

Súdnou inštanciou na prvom stupni pre Židov bývajúcich vo vnútornom meste bola od roku 1800 mestská rada. Predtým ich súdne záležitosti vybavovalo predstavenstvo židovskej komunity pod priamym dohľadom zemepanského súdu. Za tieto konania museli zaplatiť mestu tzv. sudcovské a hajdúske poplatky. Súdnou inštanciou prvého stupňa pre Židov bývajúcich vo vonkajšom meste bol naďalej zemepanský súd, a mesto nezasahovalo do ich sporných záležitostí. Sporné veci Židov bývajúcich na kuriálnych pozemkoch sa riešili taktiež pred zemepanským súdom.¹⁹

Židia býajúci v meste Pápa nedisponovali právami miestnych mešťanov. Náklady pre svoje náboženské ustanovizne znášali sami. Získali síce užívacie právo od zemepána, ale nemohli zastávať úradné funkcie v meste, neboli oslobodení od platenia mýta a ich remeselníci nemohli byť členmi cechov.

Obchodníci, remeselníci

Židovskí obchodníci, vzhľadom k ich počtu a obratu kapitálu, zohrávali v Uhorsku v období druhej polovice 19. storočia dôležitú úlohu. Boli zastúpení na všetkých stupniach obchodného života. Úzku vrstvu majetnejších predstavovali obchodníci s obilím, poľnohospodárskymi plodinami a dobytkom (v súpisoch figurujú ako *quaestori*), ktorí si nahromadili značný kapitál. Boli častými veriteľmi mesta i zemepána.²⁰ Veľkú skupinu obchodníkov tvorili malí obchodníci (kramári), obchodníci s rozličným tovarom. Najnižšiu vrstvu obchodníkov tvorili podomoví obchodníci, trhovci a príležitostní predavači.

Židovskí obchodníci, ktorí obchodovali s poľnohospodárskymi plodinami a kožou (v týchto odvetviach je veľmi početné zastúpenie Židov; napr. 67% obchodníkov s kožou predstavovali Židia) disponovali vo všeobecnosti podobným, ak nie vyšším kapitálom a príjmami ako meštianski obchodníci. Tam, kde kupovanie nehnuteľností bolo pre nich zakázané alebo obmedzené, vkladali svoje peniaze do prenájmov alebo do poskytovania úverov. Keďže potrebovali oveľa väčší obrátový kapitál, ako remeselníci, svoje peniaze investovali nie do nehnuteľností, ale do tovaru alebo úverov.²¹

Mesto Pápa bolo na území Zadunajska zberným miestom obilia, ktoré vykupovali sčasti obchodníci z Győru a Sopronu, ale väčšia časť sa sústredila v rukách miestnych židovských obchodníkov s poľnohospodárskymi plodinami.²² Obchod zabezpečil živobytie aj pre

¹⁷ AVŽ, V.2. a. 587/1835.

¹⁸ AVŽ, V. 2. a. 691/1835.

¹⁹ AVŽ, IV. 1. b. 125/1825.

²⁰ Šalamún Krausz, židovský obchodník v Pápe, poskytol stolicy v roku 1809 pôžičku v hodnote 10 tisíc forintov na zabezpečenie stravy pre francúzskych vojakov. AVŽ, IV. 1. b. 63/1810.

²¹ BÁCSKAI, V.: Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején. Akadémiai Kiadó, Budapest 1988, s. 120.

²² Tamže, s. 46.

povozníkov (furmanov) z okolia. Jedným dôležitým trhovým miestom pre mesto Pápa bolo mesto Győr.

Židia žijúci v Pápe sa vo veľkej miere zúčastnili tak na miestnom obchode, ako aj na vývoze. V dôsledku ich postupného nadobúdania trhov, veľkého počtu ich živnostenských oprávnení a celkového vzrastu počtu židovského obyvateľstva vôbec, magistrát mesta bol nútený k tomu, aby ich zapojil do znášania spoločných tiarch mesta. V roku 1825 sa mestská rada sťažovala stoličným úradom, že mesto je plné Židmi, a len vo vnútornom meste (Belsőváros) si nakúpili vyše 40 domov a „pohltili celý obchod“.²³ Faktom je, že židovské obyvateľstvo sa vo veľkej miere zúčastnilo v obchodnom živote, ale keďže monopol cechov bol aj podľa zemepána považovaný za prekážku vývoja, činnosť Židov pôsobil na vývin obchodu mesta a jeho okolia v konečnom dôsledku blahodarne. Ich činnosť neznamenalala jednoznačný krach jednotlivých kresťanských obchodníkov, lebo aj medzi nimi sa vyskytovali neúspešné prípady.

Súpis z roku 1828 uvádza v Pápe len dvoch židovských *kvestorov* (obchodníkov). Jeden z nich býval v dome na šľachtickom pozemku. Obchodoval s domácimi a zahraničnými výrobkami vo veľkom a zamestnával jedného učňa a dvoch pomocníkov. Druhý obchodník obchodoval s priemyselnými produktami. Býval v podpivničenom päťizbovom dome s dvomi kuchyňami, komorou a maštalou a zamestnával dvoch pomocníkov. Počet židovských obchodníkov bol však oveľa väčší (65 osôb, 82,28%); jedna štvrtina z nich sa živila podomovým obchodovaním, 1/5-ina mala malý obchod a 1/5-ina obchodovala s múkou. Ostatní z nich obchodovali s kožou, potravinami, ovocím, perím, handrami, plátnom apod. Židia v Pápe v roku 1828 predstavovali takmer 70–80 % obchodníkov (100 osôb). Veľká časť obchodníkov nevlastnila v tomto období dom; 18% z nich tvorili želiari s domom a 82% želiari bez domu.

O dvadsať rokov neskôr, v období sčítania židovského obyvateľstva v Pápe v roku 1848 bol počet židovských obchodníkov takmer trojnásobný (280 osôb). Počet ich pomocníkov bol 36. Z uvedeného počtu vyplýva, že väčšina obchodníkov pracovala bez pomocníka. Najviac pomocníkov zamestnávali vo svojich obchodoch kramári (v priemere na každého tretieho pripadal jeden pomocník). Žiaľ, súpis neobsahuje výšku príjmov jednotlivých obchodníkov, preto prehľad o majetkových pomeroch domácností v súvislosti s vykonávaním jednotlivých typov obchodovania môžeme uviesť len vo všeobecnosti. Súpis rozlišuje obchodníkov podľa druhu obchodných artiklov, v 59 prípadoch však neuvádza predmet obchodu. Pravdepodobne boli príležitostnými obchodníkmi alebo predavačmi na trhoch. Len traja z nich pracovali s pomocníkmi, a jeden z nich mal aj obchod. Medzi židovskými obchodníkmi bolo najviac podomových obchodníkov, počtom 40. Oni boli najchudobnejšími obchodníkmi, hoci jeden z nich mal aj pomocníka. Za nimi nasledovali obchodníci s múkou, ktorých počet v Pápe v tom období bol 31. Táto vrstva bola už majetnejšia, keďže k svojej činnosti potrebovala aj menší kapitál. Vykonávaním svojej činnosti znamenali konkurenciu tak pre mlynárov, ako aj pre kresťanských obchodníkov s múkou. Príslušníci cechu mlynárov sa so svojou sťažnosťou v roku 1831 obrátili na stolicu z dôvodu, že niektorí židovskí obchodníci okrádajú svojich zákazníkov, lebo pšeničnú múku miešajú s jačmennou a predávajú ju ako čisto pšeničnú, alebo ju dovážajú z inej stolice. Aj medzi mlynármi sa vyskytli síce takí, ktorí pomleli pre Židov namiesto pšenice jačmen, avšak tí, v zmysle stanov cechu, boli potrestaní. Židia však podvádzajú mlynárov údajne takým spôsobom, že pšenicu pomiešajú s jačmeňom ešte pred jej zomletím. Stolica pod hrozbou ťažkého trestu zakazovala mlieť a predávať zmiešané obilie.²⁴ Do uvedenej vrstvy obchodníkov možno zaradiť aj skupinu kramárov. Ako sme už vyššie uviedli, oni pracovali s najväčším počtom pomocníkov. Ich lepšiu materiálnu situáciu

²³ AVŽ, IV. 1. b. 125/1825.

²⁴ AVŽ, IV. 1. b. 715/1831.

dokazuje aj skutočnosť, že si mohli dovoliť prenajímať miestnosť na obchodné účely, a mnohí z nich mali dokonca vlastný obchod.

Židovskí obchodníci dávali svoje suroviny pre cechy alebo majstrom mimo cechu často na úver. Pred magistrátom mesta boli prejednané početné spory v dlžobných, úpadkových a dražobných záležitostiach medzi Židom a Židom a medzi Židom a kresťanom. Podľa výšky úveru (hodnoty tovaru) alebo dlžoby sa uskutočnili dražby v rôznych hodnotách. Vo viacerých prípadoch išlo o tak veľké dlžoby, že mesto dávalo do dražby dom dlžníka.

Tretiu najväčšiu skupinu obchodníkov tvorili obchodníci s kožou a obilím, ako aj obchodníci s metrážnym textilom a vlnou. Ich počet bol okolo 15–20 osôb. Len obchodníci s metrážou mali z nich pomocníkov, z čoho usudzujeme, že mohli mať aj predajňu. Zo židovských obchodníkov len šiesti obchodovali so zmiešaným tovarom. Ďalší šiesti obchodovali s korením, a medzi ostatnými nachádzame obchodníkov so železom, drevom, koňmi, súknom, sklom, tabakom a kávou (ich počet sa pohyboval okolo 1–6 osôb). V Pápe pôsobil aj jeden židovský kníhkupec, ktorý si knihy dával zviazať istotne u dvoch izraelitských knihárov žijúcich v meste.

Je zaujímavé, že v súpise obyvateľov z roku 1848 bol uvedený len jeden handrár a dvaja pomocníci. Z iných zdrojov vieme, že na území stolice sa kupčilo s veľkým množstvom handier. Chudobnejší handrári zbierali handry nielen na území Vespriemskej stolice, ale aj v stolicách Baranya, Zala, Fehér a Tolna, a od nich cez veľkoobchodníkov z Pápy sa dostali ako surovina do Sopronu a do papierového mlyna v rakúskom Franzenstahle. Podľa výkazu Vespriemskej stolice z roku 1828 bolo z Pápy vyvezených ročne 800–1000 metrákov handry.²⁵ Obchod s handrami pravdepodobne nezanikol a papierový mlyn v Pápe sa naďalej zúčastňoval na jeho činnosti, avšak jeho obrat v dôsledku technologických zmien bol v 40-tych rokoch 19. storočia oveľa menší.²⁶ Je možné, že obchodníci s handrami, ktorí sa touto činnosťou zaoberali v predchádzajúcich rokoch, boli v súpise zahrnutí medzi ostatných obchodníkov.

Možnosti židovských remeselníkov v porovnaní s obchodníkmi boli obmedzené viac, nakoľko nemohli byť členom cechu, a preto boli považovaní za fušerov a neplatili pre nich cechové privilégia. Na druhej strane podomoví židovskí obchodníci a živnostníci znamenali konkurenciu pre cechov, ktoré sa ich snažili za pomoci mestskej rady a vyšších inšancií zatlačiť do úzadia. Statkári často poskytovali ochranu pre židovských živnostníkov a obchodníkov pred cechmi, ktorých privilégia na ich majetkoch neplatili. Svoje regálne práva dávali do prenájmov tým, ktorí ponúkali za ne najviac, a kupovali často radšej od Židov. Väčšina židovských živnostníkov sa zaoberala aj obchodovaním, a keďže neboli viazaní cechovými regulami, mohli predávať tovar aj od cudzích výrobcov. Preto mohli ten istý tovar predávať lacnejšie, ako členovia cechu. V zmysle nariadenia miestodržiteľskej rady, ak židovský živnostník vyhovel požiadavkám (absolvoval vandrovkú, vyhotovil svoj majstrovský kus), museli ho prijať do cechu. Cechy sa väčšinou uzatvárali pred nimi, ale napríklad v Starom Budíne a Máramarosszigete prijímali aj židovských živnostníkov, ale väčšinou im zakázali zamestnávať tovariša alebo učňa.²⁷ Na území Uhorska existovali pokusy o zriadenie samostatných židovských cechov, ale miestodržiteľská rada alebo stolica spravidla zabránila ich vzniku.²⁸

V rámci židovského spoločenstva v Pápe podľa súpisu z roku 1848 nachádzame početné remeslá. Táto rôznorodosť remesiel bola pravdepodobne odrazom existencie rôznorodých

²⁵ AVŽ, IV. 1. b. 274/1828.

²⁶ Koncz Pál 1987: Igal, Pápa XIX. századi papírmalma. Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület, Budapest, s. 18–19.

²⁷ Eperjessy Géza 1967: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686–1848. Akadémiai Kiadó, Budapest, s. 126.

²⁸ Tamže, s. 132.

remeselných činností u väčšinového obyvateľstva. Vo väčšine remeselných činností majstri pracovali s tovarišom alebo učňom. Vo vykazovaných 29-tich druhoch remesiel pracovalo celkovo 118 majstrov a 95 tovarišov.²⁹

Najpočetnejšie zastúpeným remeslom bolo krajčírstvo. Počet krajčírov v meste v roku 1848 bol 34 a presne taký počet tovarišov bolo u nich zamestnaných. Medzi nich patrili aj výrobcovia čapíc, počtom 6, u ktorých bolo zamestnaných 7 tovarišov. Krajčíri boli jediní, ktorí chceli v Pápe založiť cech. Ich veľká skupina, odvolávajúc sa práve na svoju početnosť, žiadala stolicu v roku 1834 o podporu pri zakladaní svojho cechu, lebo bez toho nemôžu potrestať „chybných“ majstrov a zaviazať tovarišov k vandrovkke. Odvolávali sa na nariadenie miestodržiteľskej rady z 5. februára 1805, v zmysle ktorého v prípade, že počet židovských majstrov na niektorej usadlosti vzrastie do takej miery, že by boli schopní založiť a prevádzkovať cech, môžu podľa kráľom udelených cechových artikúl založiť cech.³⁰

V roku 1834 Židia vymenovali 29 krajčírov zamestnávajúcich tovariša a učňa; z nich 11 bolo „nemeckých“ krajčírov, 15 „maďarských“, ktorí šili vesty (*pruszliksabók*) a 3 krajčíri šili čiapky. V svojej žiadosti uviedli, že títo by potrebovali ochranu svojich záujmov pred fušermi a vandrákmi, ktorí sa tu usádzajú a vykonávajú svoje remeslo bez toho, aby predložili majstrovské dielo.³¹ (Je evidentné, že aj v rámci židovskej komunity sa vyskytuje problém súťaženía fušerov, ktorí kazia židovským živnostníkom šance na trhu. Vyskytujú sa aj prípady, kedy sa bohatší Židia, žijúci v meste už cez niekoľko generácií, bránia prijať medzi seba nových, chudobnejších Židov.) Snahy židovských krajčírov o založenie cechu nachádzali podporu aj u zemepána. Stolica, i keď bola teoreticky za, predsa našla námietku, a síce, že ich krajčíri nemajú majstrovské kusy. Prikázala im, aby pod dohľadom zemepána ako hlavného cechového majstra a pod dohľadom cechového komisára a 2–3 kresťanských majstrov predstavili svoj majstrovský kus. Ak to splnia, stolica bude žiadať miestodržiteľskú radu o vydanie povolenia na založenie cechu a cechových artikúl. Židovskí remeselníci sa ponosovali, že nemôžu predložiť svoj majstrovský kus, lebo kresťania ich nechcú prijať do svojho cechu a nedovolia im vyhotoviť si majstrovský kus.³² Ich pokus o založenie cechu sa preto neuskutočnil.

Časť židovských remeselníkov pracovala sama, niektorí zamestnávali jedného alebo viacerých tovarišov. Henrich Neumann, výrobca dámskych šiat zamestnával až 5 tovarišov. Vdova po Adolfovi Khónovi pracovala ako krajčírka s tromi tovarišmi.

Početnú skupinu predstavovali aj kožušníari, počtom 20, ktorí zamestnávali 13 tovarišov. Ich veľký počet súvisí pravdepodobne aj s tradičným oblečením Židov. Pozoruhodné bolo spoločenstvo fajkárov. V meste Pápa pôsobili až dvaja Židia, ktorí mali výrobu fajok a zamestnávali väčšinu z 18 evidovaných fajkárskech tovarišov. Okrem nich sa v súpise uvádzajú aj 3 majstri a 2 výrobcovia fajok, avšak oni pracovali samostatne alebo boli zamestnaní vo výrobní fajok.

Počet remeselníkov v ďalších tradičných odvetviach sa pohyboval okolo 3 až 5 osôb. V roku 1848 pôsobilo v Pápe 21 židovských krčmárov. Povolenie na výčap získali od zemepána a predávali jeho víno a pivo. Vo vonkajšom meste bola na každej ulici aspoň jedna krčma.

Spoločenstvo Židov v Pápe malo vlastné predstavenstvo, ktoré sa volilo každý rok za účasti jedného zemepanského úradníka. Predstavenstvo pozostávalo z richtára, prisažných, kostolníkov, perceptora a notára. Zo súpisu z roku 1848 ich poznáme menovite, ale zo

²⁹ Len niekoľko remeselníkov: zlatník, klampiar, výrobca dáždňíkov, gombikár, kožušník, pekár, mäsiar, sedlár, lisovač oleja (olejár), liehovárnik, fajkár, výrobca tkaníc, čiapkár, krajčír, mydlár, kožušník, obuvník, atď.

³⁰ „*Judaei seu ad propriam manum, seu ad scitis sodalibus judaeis, opoficia exercere, et juvenes suos artem edocere poterunt, donec numerus eorum sufficiens fuerit, ut inter se contubernia erigere possint.*“ AVŽ, IV. 1. b. 1681/1834.

³¹ Tamže.

³² MKA, P 1216, Spisy rodu Esterházy, Panstvo Pápa-Ugod-Devecser. Capsa 59. nr. 105–106.

začiatku 19. storočia sa zachovali hlásenia výsledkov jednotlivých volieb predkladané zemepánovi a taktiež stolici.³³ Popri rabínovi pôsobil aj pomocný kňaz, kantor, šachter a kúpeľný (treba poznamenať, že súpis rozlišuje medzi šachterom a židovskými mäsiarmi). Židia žijúci v Pápe mali dve pôrodné asistentky (babice). Ich komunita mala zriadenú aj nemocnicu (ispotály). Máme údaje o 6 židovských lekároch, o jednom chirurgovi a troch nemocničných ošetrovateľoch. Predpokladáme, že zo šiestich lekárov boli viacerí súčasne aj mestskými lekármi.

V rámci židovskej komunity v Pápe bol nápadne vysoký počet učiteľov. Súpis uvádza 21 učiteľov, 2 verejných školských profesorov a jedného vychovávateľa. Mnohí z učiteľov pôsobili ako súkromní učitelia, v menšom počte vyučovali na židovskej škole založenej v roku 1826, a dvaja verejní profesori pôsobili pravdepodobne na reformátskom kolégiu. Spestrením súpisu je uvedenie huslistu a klavírneho majstra.

Z hodnotenia v krátkosti uvedených remeselných odvetví je zrejmé, že máme pred sebou spoločenstvo s intenzívnymi črtami meštianskeho postavenia s vysokými civilizačnými nárokmi, v ktorom, v porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom, už v polovici 19. storočia je veľký počet intelektuálov. Silná židovská komunita v Pápe, vzhľadom k jej početnosti i majetnosti, postavilo tu do roku 1846 jednu z najväčších synagóg v Uhorsku. Pri projektovaní a stavbe liturgických priestorov sa spoločenstvo pre náboženské zvyky jednotlivých členov rozdelilo na dva tábory, akoby naznačiac neskoršie rozdelenie Židov v Uhorsku v roku 1870 na neológov a ortodoxov. Silnejúce národné povedomie v Uhorsku v 19. storočí vplývalo aj na bohatších, meštiansky založených Židov v Pápe, ktorí svoje asimilačné snahy v Uhorsku prejavili aj pri voľbe rabína Leopolda Löwa.

Súhrn

Z výskumu demografických i spoločenských charakteristík môžeme usúdiť, že spoločenstvo Židov v Pápe v roku 1848 predstavovalo životaschopnú a vývojaschopnú spoločenskú skupinu s prísnyimi vnútornými pravidlami, ktorá v plnej miere využívala svoje právne a hospodárske možnosti poskytnuté zemepánom. Je totiž zrejmé, že vývoj Židov žijúcich v Pápe, v porovnaní so všeobecne obmedzeným postavením ich príslušníkov v Uhorsku, bol oveľa slobodnejší, keďže ich hospodárske záujmy sa často zhodovali so záujmami zemepána.

(Preklad Margita Gálová)

³³ AVŽ, IV. 1.b, 1681/1834.

Čriečky z histórie Židov v Senci

Senec ako významné sídelné centrum Bratislavskej stolice mal medzi svojimi obyvateľmi aj príslušníkov židovskej komunity. Prvá zmienka o Židoch v okolí Senca pochádza z listu kapitána seneckého hradu Juraja Kanizsaiho rade slobodného kráľovského mesta Bratislavy zo dňa 18. mája roku 1410, v ktorom žiada o pomoc pre svojich poddaných z obce Čeklís, aby nemuseli platiť bratislavským Židom úroky za svoje založené vinice a rôzne hnutelné predmety.

Príbeh samotnej židovskej komunity v meste Senec začína až v osemnástom storočí, kedy sa ustálili pomery v prístupe v nekatolíckym náboženstvám v Uhorsku, čo umožnilo aj Židom postupne sa usadzovať aj v Senci. Prichádzali z okolitých obcí, ako bola Reca, Veľký Biel a Bernolákovo. Súpis Židov Bratislavskej stolice z rokov 1746 a 1752 uvádza v Senci mená Moyses Salamon a Hirsl Sachterus a v obci Veľký Biel Jacob Abraham a Salamon Saj. Moyses Salamon mal jeden dom, bol obchodníkom 1. triedy, platil 13 zlatých tolerančnej taxy, 2 zlaté a 70 denárov dane stoličnej a 70 denárov árendy z pivnice a obchodovania. Spolu s ním sa spomína aj syn rovnakého mena. Ďalej je uvedený Jacobus Hirsl ako obchodník so surovými kožami, ktorý platil 7 zlatých tolerančnej taxy a 6 zlatých a 20 denárov mestečku Senec. Platil aj 8 zlatých za podnájom.¹

Nasledujúci súpis z roku 1770 spomína mená Mandl Herschl, bývajúcí v Senci od roku 1699, majúci 4 synov 24, 16, 9 a 3-ročných, vlastnil pivnicu a býval v dome patriacom esterháziiovskému panstvu Čeklís. Živil sa obchodom s tabakom, korením a soľou a platil 3 zlaté vojenskej dane, 3 zlaté tolerančnej taxy a 3 zlaté osobitnej dávky a 180 zlatých celkovej dávky. Ďalej ide o Salamona Mandla narodeného v roku 1746, syna Mandla Herschla. Nasledoval Simeon Moyses, bývajúcí v meste od roku 1737, a ktorý mal dve dcéry vo veku 8 a 6 rokov a 3-ročného syna. Platil 30 denárov tolerančnej taxy, 12 denárov a býval ako podnájomník u seneckého klobučníka. Žil z prostriedkov svojich príbuzných. Vo Veľkom Bieli, ktorého židovskí obyvatelia patrili k náboženskej obci v Senci, sa uvádzajú Leopold Feitl, bývajúcí v obci od roku 1719 v dome patriacom grófovi Filipovi Baťárimu, majúci 3 synov vo veku 7, 4 a 2 roky a 10-ročnú dcéru. Platil vojenskú daň 1 zlatý, tolerančnú taxu, 1 zlatý a 30 denárov a osobitnú dávku 2 zlaté a 12 zlatých navyše. Živil sa príležitostným obchodovaním. Ďalším bol Jacob Joseph, ktorý mal jedného 1,5-ročného syna a 2-ročnú dcéru. Býval na panskom majetku grófa Baťániho a platil 1 zlatý vojenskej dane, 2 zlaté a 15 denárov tolerančnej taxy a 20 zlatých osobitnej dávky a venoval sa príležitostnému obchodovaniu. Kajom Lassar žil v obci od roku 1692 a vzhľadom na pokročilý vek žil z podpory rodiny Leopolda Feitla. Daň neplatil. Rovnako dávky neplatil aj chudobný krajčír Jacob Judeus.²

V roku 1848 uvádza súpis židovského obyvateľstva Bratislavskej župy 149 osôb. Išlo o členov rodín Popper, Reisz, Kauffmann, Kohn, Kammer, Mentzel. Pochádzali okrem Senca a Veľkého Bielu aj z Rece, Svätého Jura, Mliečna, Sobotišt'a, Pezinka, Holíča, Báhoňa, Trstína, Kopčian, Cífera, Košútov, Palkovičova, Chtelnice a Serede. Svedčí to o existencii silnej židovskej náboženskej obce.³ Pozemková kniha uvádza pre roky 1849, 1858 a 1860 existenciu synagógy s vlastníctvom pozemkov v intraviláne mesta vo výmere 34 katastrálnych jutár a 34 štvorcových siah.⁴ 17. septembra roku 1848 bola vykradnutá synagóga v Senci 64-ročným vyslúžilým vojakom židovského vierovyznania Martinom Standom z obce Tepličky

¹ Štátny archív v Bratislave (ďalej len ŠA Ba), fond Bratislavská župa I., súpisy Židov z rokov 1746 a 1752.

² ŠA Ba, fond Bratislavská župa I., súpis Židov z roku 1770.

³ ŠA Ba, fond Bratislavská župa I., súpis Židov z roku 1848.

⁴ ŠA Ba, fond Bratislavská župa I., Urbárske písomnosti, pozemkové knihy mestečka Senec z rokov 1849, 1858 a 1860.

v Nitrianskej stolici. Bol zadržaný o desiatej večer kočišom židovskej obce, keď sa snažil utiecť zo synagógy, kam sa dostal cez rozbitý oblok, a v ktorej ukradol modlitebnú knižku a strieborné ukazovadlo na Tóru (Mojzestablá). Svoj čin zdôvodnil tým, že predstavitelia obce ho odmietli zaopatríť ako starého a chorého človeka, pretože žobral.⁵

Na prelome rokov 1868 a 1869 sa konal v Budapešti kongres všetkých židovských náboženských obcí v Uhorsku. Komunity sa rozdelili na ortodoxné, neologické alebo kongresové a tzv. status quo ante, ktoré sa nerozdelili a zostali existovať v rovnakom právnom postavení ako pred kongresom.

Senecká židovská komunita sa pridala k ortodoxným obciam. Stanovy židovskej náboženskej obce z roku 1912 uvádzajú, že jej oficiálny vznik bol v roku 1871. Existoval tu aj Židovský ženský spolok.

Senecká synagóga bola postavená v roku 1904. Nachádza sa na dnešnom Mierovom námestí. Ide o ortodoxnú synagógu, ktorej typickým znakom je jej predná strana s dvomi ozdobnými vežičkami, Desatorom a Dávidovou hviezdou nad ním. Do mužom vyhradenej časti synagógy sa vchádzalo portálom s dvomi stĺpikmi na prízemie. Vonkajšie slnečné svetlo sem prúdilo cez okrúhle okno vo forme rozety. Časť synagógy určená pre ženy bola na poschodí a vchádzalo sa tam cez dva vchody na prízemí oddelene od mužov. Stavba má vysoké a úzke okná na postranných múroch a nachádzal sa v nej aj byt rituálneho mäsiara šócheta, rabína a malá modlitebňa pre použitie v zimnom období.⁷

Rabín Emanuel Bresnitz, ktorý pôsobil ako senecký rabín od 5. apríla roku 1908, sa narodil v Reci 17. októbra 1882 a bratislavskú rabínsku školu absolvoval v roku 1906. Jeho príjem ako duchovného bol v 30. rokoch 20. storočia 1958 Kč. Zahynul počas deportácii Židov.⁸

Židovská náboženská obec v Senci mala aj svoj cintorín, ktorý sa zachoval dodnes, ale už sa na ňom nepochováva. Počet Židov v Senci a vo Veľkom Bieli bol v tomto čase 425. Židovský matričný obvod pôsobnosti seneckého rabinátu zahŕňal okrem Senca a Veľkého Bielu Recu, Boldog, Hrubý Šúr, Kráľovú pri Senci a Novú Dedinku a vznikol v roku 1885. Židovská náboženská obec sa po roku 1945 neobnovila.

⁵ ŠA Ba, fond Bratislavská župa I., B. Písomnosti súdne, Spisy trestného súdu, A–XII, inv. č. 160, č. spisu 1177/1848.

⁷ BÁRKÁNY, E.–DOJČ. E: Židovské náboženské obce na Slovensku. Vesna, Bratislava 1991, s. 60–61.

⁸ ŠA Ba, fond Krajský národný výbor v Bratislave, cirkevný odbor, inv. č. 247, č. spisu 812/1, plat a príjem seneckého rabína a finančné príjmy židovskej náboženskej obce v Senci v rokoch 1920–1940.

Židovské spoločenstvo v Debrecíne na základe archívnych prameňov

Prvá prisťahovalecká vlna Židov, ktorí prichádzali z česko-moravských krajín, zasiahla Uhorsko počas panovania Márie Terézie a Jozefa II. Na začiatku 19. storočia nasledovala druhá vlna prisťahovalcov z Galície. Šľachtický majetok zabezpečoval priaznivé podmienky na živobytie. V sprostredovateľskom obchode sa vymieňali doma vyrobené produkty. Na konci 18. storočia sa tak stali stredobodom usadlíkov mestečko Nádudvar a obce Hajdúsámson a Földes.¹

Čoraz početnejšia skupina „*Mojžišovho vierovyznania*“ už nebola len účastníkom sprostredkovateľského obchodu, ale si prenajímala aj výseky mäsa a krčmy. Na začiatku 19. storočia mesto Debrecín a oblasť Hajdú prísne zakazovali prisťahovanie Židov. Miestni obyvatelia sa strachovali o pramene hospodárskej prosperity kvôli novým „zahraničným“ prisťahovalcom, tzv. „cudzincom“, ktorí sa tu mienili usadiť. Keď miestodržiteľská rada 17. decembra 1839 požiadala mestské predstavenstvo radu, že akým spôsobom by sa mohli dostať Židia do spoločenstva obchodníkov, obdržala túto odpoveď: „*V tomto meste v zmysle domácich doterajších zákonov a na nich založenej miestnej obyčaje izraeliti nemôžu bývať, ani ich nezvykli prijímať za člena Spoločenstva obchodníkov žiadnym spôsobom*“.²

Túto situáciu od základov zmenil zákon č. XXIX. z roku 1840 o Židoch, ktorý „*v celej krajine a v k nej pripojených častiach dovoľil voľné bývanie*“.³ Základnou podmienkou osídlenia bolo právo získať majetok. Podľa prípisu miestodržiteľskej rady z 8. júla 1862 mestská rada odmietaním pozemnoknižných prevodov znemožňovala kúpu nehnuteľností Židom. Tento fakt priznáva aj hlásenie mestskej rady s tým, že vraj v súvislosti s jednou záležitosťou očakáva odpoveď kráľovskej sedrie, pretože „*táto vyššia úradná inštancia sa bude považovať za smerodajnú aj pri vybavovaní ďalších záležitostí*“.⁴ V tejto situácii sa zrodil v roku 1867 zákonný článok č. XVII., ktorý Židom zabezpečoval rovnaké meštianske a politické práva ako kresťanom. Rakúsko-uhorské vyrovnanie v roku 1867 je začiatkom nového politického systému, obdobiu vzniku meštianstva na území monarchie. Táto nová situácia bola zvlášť priaznivá na prisťahovanie Židov do mesta Debrecín. Židia sa už tradične venovali obchodníctvu, ktoré bolo regionálnym centrom priemyslu a obchodu Zatisia. V porovnaní s rokmi 1800 sa zmenila aj štruktúra zamestnanosti Židov. Prevaha predchádzajúcej vrstvy obchodníkov s výrobkami podomových obchodníkov a nájomcov postupne zanikla, a nastal presun v prospech vrstvy malovýrobcov a inteligencie.

Usadzovanie Židov v Debrecíne od roku 1840 sa udialo postupne. Ľudovít Zoltai, vynikajúci bádateľ dejín mesta v daňovej knihe z roku 1848/1849 zrátal 17–18 rodín židovského vierovyznania. Podľa výkazu cirkevnej obce, ktorý bol vyhotovený na základe smernice miestodržiteľskej rady zo dňa 30. septembra 1862, židovská komunita v Debrecíne pozostávala z 211 rodín.⁵ Údaje zo sčítania ľudu v ďalších desaťročiach ukazujú rapídny nárast počtu obyvateľov izraelitského vierovyznania. Následkom ojedinelého rozvoja mesta Debrecín, čo sa týka počtu židovského obyvateľstva, ďaleko predstihol župy Bihar a Hajdú. V

¹ SÁNDOR, A.: Adalékok a püspökladányi zsidók történetéhez. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1992–1993, Debrecen 1994, s. 207.

² Archív župy Hajdú-Bihar (Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, ďalej len AŽHB), IV. B. 1011/a. 110. k. 20. p. č. 37.

³ Magyar törvénytár 1836–1868. évi törvénycikkek. Ed. MÁRKUS, D., Budapest 1895, s. 175–176.

⁴ AŽHB, IV. A. 1011/a. 110, 815/1840.

⁵ AŽHB, 1109/I, šk. 130, 272/1862; Magyar törvénytár 1836–1868. évi törvénycikkek. Ed. MÁRKUS, D., Budapest 1895, s. 354; ZOLTAI, L.: A zsidók letelepülése Debrecenben. Magyar Zsidó Szemle. roč. 51, 1934, s. 23.

župe Hajdú v období rokov 1881 a 1920 sa počet židovského obyvateľstva zvýšil z 5355 na 6887 osôb, kým v Debrecíne, v tom istom období, z 3089 osôb sa zvýšil na 10170 osôb.⁶

V priebehu osídľovania nárast počtu obyvateľov smerovalo k vzniku izraelitských náboženských obcí a ich zariadení. Na pečati izraelitskej náboženskej obce status quo ante je uvedený rok 1852 ako dátum jej vzniku. Prvé stanovy boli vydané v roku 1860.⁷

Uhorské kráľovské ministerstvo náboženstva a školstva, na čele s barónom Jozefom Eötvösom, na 10. decembra 1860 zvolalo do hlavného mesta kongres „*uhorských a sedmohradských*“ Židov.⁸ Podľa stanov, ktoré vypracovali poslanci, sa systemizovala neologická (kongresová) náboženská obec. V Debrecíne sa kongresoví izraeliti systemizovali 22. mája 1870. Svoju náboženskú obec zrušili v roku 1886. Z materskej náboženskej obce v tom istom roku vystúpila jedna skupina pod názvom ortodoxná izraelitská náboženská obec.⁹ Sefardský modlitebný spolok, ktorého vznik potvrdila vyššia úradná moc nariadením z roku 1894, v neskoršom období existoval ako súčasť autonómnej ortodoxnej izraelitskej náboženskej obce.¹⁰ V Debrecíne izraelitská náboženská obec status quo, ktorá bola svetského charakteru, čo sa týka jej činnosti a vplyvu, až do konca ovplyvnila spoločenský život židovského obyvateľstva.

Počnúc od roku 1840 muselo uplynúť skoro polstoročie, aby si náboženské obce vlastnými silami mohli zriadiť z hľadiska praktizovania náboženstva svoje nepostrádateľné inštitúcie, zodpovedajúce počtu veriacich a špecifickým požiadavkám. Obdobie rozmachu výstavby náboženských obcí status quo ante a ortodoxnej, ktoré pôsobili v meste, spadá na obdobie rokov 1890 a 1910. Vtedy boli priaznivé aj finančné podmienky a tak mohli byť uhradé aj nesmierne náklady súvisiace s kúpou nehnuteľností a financovaním stavieb. Prvé väčšie izraelitské kostoly boli postavené v 90-tych rokoch 19. storočia, ďalej sa postavili školy, moderné bitútky a rituálne kúpele. Na vzniku tejto priaznivej finančnej situácie má svoju zásluhu aj mestská rada, zvlášť v prípade zriadenia verejných náboženských inštitúcií. Vysvetlenie príčiny tejto podpory možno nájsť v tom fakte, že počet obyvateľov mesta v roku 1880 dosiahol 51 000. Tento počet do roku 1910 sa zdvojnásobil, a tak ťaživá potreba výstavby verejných ustanovizní bolo zosúladené so snahou náboženských obcí.

Dejiny modlitebne siahajú do skorých čias. O vysvätení modlitebne Židov, ktorí žili za mestským jarkom, už v roku 1791 písali jedny noviny.¹¹ Židovské spoločenstvo pred rokom 1855 zriadilo moblitebňu v dome, ktorý kúpili na Veľkej-Novej ulici, ale ktorý sa čoskoro ukázal byť z hľadiska vútornej kapacity primalý.¹² 2. augusta 1855 oddelenie nagyváradského miestodržiteľstva vydalo rozhodnutie, že izraelitské bohoslužby sa môžu vykonávať iba v povolených moblitebniach, resp. v tzv. tajnej modlitebni pre obchodníkov z Pešti, ktorí prichádzali na krajinský jarmok. Jej zriadenie mohlo povoliť mestské predstavenstvo len na vlastnú zodpovednosť.

Náboženská obec 30. apríla 1864 iniciovala zbierku na založenie základiny na postavenie kostola. Vyzbierané peniaze ale neboli dostačujúce na stavbu kostola, preto náboženská obec zvolila lacnejšiu alternatívu a najprv na 10 rokov vzali do prenájmu a neskôr aj odkúpili dom Ignáca Zichermanna, ktorý stál na ulici Svätej Anny. Náboženská obec potom predala túto

⁶ A zsidó népesség száma településenként (1840–1941). Ed. KEPES, J., Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1993, s. 158.

⁷ AŽHB, IV. B. 1405/b. IV. 16/1900; Zsidó Lexikon. Ed. UJVÁRI, P., Pallas Irod. és Ny. Rt., Budapest 1929, s. 189.

⁸ POPPER A.: Izraelita hitközségek. In: Debrecen sz. kir. város egyetemes leírása. Ed. ZELIZY, D., Debrecen 1882, s. 403.

⁹ AŽHB, IV. B. 1109/I. šk. 201, 6919/1870; GONDA, L.: A debreceni zsidók száz éve, a mártírhálált halt debreceni és környékbeli zsidók emlékére. A Debreceni Zsidók Emlékbizottsága, Tel-Aviv 1966, s. 63.

¹⁰ AŽHB, IV. B. 1405/b. šk. 78, 101/1887.

¹¹ GONDA, L.: c. d., s. 22.

¹² AŽHB, IV. B. 1109/I. šk. 40, 4356/1855.

moblitebňu miestnej katolíckej cirkvi, keď sa zahájila výstavba veľkého kostola, ktorú plánovali už od roku 1892.¹³ Výstavbu monumentálneho kostola na ulici Nagyváradskej dokončil Štefan Schneider v roku 1897 na základe projektu viedenského architekta Jakuba Gärtnera.¹⁴ Vzhľadom na ďalší nárast počtu veriacich zriadila izraelitická náboženská obec status quo ante okrem veľkého kostola aj pomocnú moblitebňu vedľa svojej základnej školy na ulici Kis-Új. Neskôr na mieste zbúranej modlitebne postavili malý kostolík. Kostolík naprojektovali budapešťianski bratia Lászlóovci, stavbyvedúcom bol Ľudovít Erdődi.¹⁵ Stavbu prevzali do užívania v roku 1910.

Vlastný kostol ortodoxnej náboženskej obce bol postavený v roku 1893 na území „Pásti közben“. Kostol bol postavený miestnymi podnikateľmi Gertner a Rossler na základe projektu Eugena Bergera, debrecínskeho architekta. Nemôžeme vynechať ani prednášateľskú sieň ortodoxnej náboženskej obce na ulici József kir. herceg pod číslom 19, ktorú odkúpili a prispôsobili na vykonávanie bohoslužieb v roku 1921.¹⁶

Počas pôsobenia kongresovej (neologickej) náboženskej obce vydržovali kostol na ulici Hatvan. Kostol autonómnej izraelitskej náboženskej obce sefardskeho moblitebného spolku bol postavený na ulici Csók pod číslom 6 v roku 1906.¹⁷

Paralelne so vznikom náboženských obcí, s výstavbou ich kostolov, sa postarali aj o fungovanie vlastných škôl. 3. januára 1854 oznámilo mestské predstavenstvo úradu cisárko-kráľovského miestodržiteľstva, že v Debrecíne ešte nefunguje izraelitická škola, hoci jej zriadenie by bolo oddôvodniteľné vzhľadom na nárast počtu prisťahovalcov.

Konečné riešenie nastalo v roku 1886, kedy spojená debrecínska izraelitická náboženská obec síce iba v prenajatej budove, ale 7. septembra otvorila 4-triednu chlapčenskú a 6-triednu dievčenskú školu.¹⁸ V týchto priestoroch sa vzdelávali do roku 1901 aj deti ortodoxných Židov. Neskôr tieto prenajaté miestnosti sa ukázali byť malé, už nezodpovedali pedagogickým a hygienickým požiadavkám, preto veriaci zahájili zbierku finančných prostriedkov na stavbu novej školy. Stavbu podporil aj municipálny výbor so sumou 15000 forintov. V jenoposchodovej budove novej školy, ktorú postavili na základe plánov Eugena Bergera, vyučovanie bolo zahájené v septembri 1894.¹⁹

Ortodoxná izraelitná náboženská obec otvorila 1. septembra 1901 svoju 4-triednu chlapčenskú a dievčenskú základnú školu, provizórne v prenajatej budove na ul. Széchenyi pod č. 5. Rada mesta na základe žiadosti predsedu Ignáca Kleina 2. júla 1909 vydala povolenie na stavbu dvojtriednej školy na vlastnom pozemku náboženskej obce, na spoločnej hranici ulice József kir. herceg pod číslom 49 a ulice Reáliskola pod číslom 3.²⁰ Na pozemku veľkého kostola, ktorý sa nachádzal na ulici Ferenc Deáka (predtým Nagyvárad) pod č. 8. v roku 1909 bola postavená meštianska dievčenská škola izraelitskej náboženskej obce status quo.²¹

Paralelne s výstavbou škôl, ktoré zabezpečovali vzdelávanie a výchovu židovských detí, už v roku 1897, onedlho po výstavbe veľkého kostola izraelitická náboženská obec status quo ante iniciovala stavbu sídelného domu, ktorý by slúžil zároveň ako rokovacia miestnosť, kancelárie, byt pre farára a notára. Debrecínsky municipálny výbor na tento účel odsúhlasil

¹³ AŽHB, IV. B. 1109/I. šk. 163, 3929/1866; GONDA, L.: c. d., s. 77.

¹⁴ AŽHB, IV. B. 1405/b. 465. k. protokolové č. 3661; GONDA, L.: c. d., s. 77–78.

¹⁵ AŽHB, IV. B. 1405/b. 464. k. protokolové č. 5778.; tamtiež šk. 411, 14203/1929; GONDA, L.: c. d., s. 94.

¹⁶ AŽHB, IV. B. 1405/b. šk. 49, 1595/1879; IV. B. 1405/b. šk. 461, protokolové č. 5695.; tamtiež 462. k., protokolové č. 7304; GONDA, L.: c. d., s. 103.

¹⁷ AŽHB, IV. B. 1405/b. šk. 275, 910/1919; GONDA, L.: c. d., s. 62.

¹⁸ AŽHB, šk. 89, 780/1858; tamtiež IV. B. 1414/b. šk. 7, II. 1880; tamtiež II/4. 1882; tamtiež 1405/b. 448. k. protokolové č. 6439.

¹⁹ AŽHB, IV. B. 1405/b. šk. 122, II–XI. 150/1893.; tamtiež IV. B. 1414/b. šk. 9, II. 2. 1895.

²⁰ AŽHB, IV. B. 1405/b. šk. 232, V. B. 15/1901; tamtiež IV. A. šk. 211, 20/1909.

²¹ AŽHB, IV. B. 1405/b. 503. k. protokolové č. 11865.

100 000 kusov tehál. Komisionálnu prehliadku tejto novej budovy na ulici József királyi herceg (Korunného princa Jozefa) pod č. 26–28. nariadili na 29. decembra 1904.²²

V blízkosti kostolov a modlitební vznikali kúpele (*mikve*) a miesta, kde sa rezali zvieratá. Tieto miesta slúžili aj rituálnym cieľom, ktorým sa podriaďoval aj životný štýl veriacich. Továrň na maces fungovala v pivnici sídelného domu, od roku 1911 aj na dvore domu pod č. 49 na ulici József királyi herceg.

Na účely obytného domu použitou nehnuteľnosťou disponovala tak ortodoxná, ako aj status quo náboženská obec na ulici Korunného princa Jozefa a aj debrecínsky Svätý spolok na Nemocničnej ulici. Tento spolok bol založený v roku 1852. Cieľom spolku, ktorý bol spoločným zariadením náboženských obcí, bolo poskytovanie pomoci, charita, vykonávanie obradov pri pohrebe, udržiavanie cintorína, pre prestárlych chudobných vydržiavanie domova a podobných ľudomilných zariadení. Spolok dokončil výstavbu domova pre prestárlych veriacich na ulici Hadrázi pod číslom 6. v auguste 1902. Municipálny výbor mesta dopomohol stavbe tohto nového zariadenia poskytnutím 100 000 kusov tehál zdarma.

Na meno „*spolku milosrdenstva*“ prepísali pred rokom 1923 vlastnícke právo na židovský cintorín, vzhľadom na nepretržitú a neustálu starostlivosť, ktorú poskytovali. Dejiny cintorína sa datujú od 8. júna 1842, kedy mestská rada na juhozápad od Homokkert-u, povedľa cintorína na ulici Vargovej, kde sa pochovávali obeť cholerovej epidémie, vyčlenili 200 siah pre izraelitov bývajúcich v Debrecíne. Mestská správa povolila v roku 1845 len na základe rázneho nariadenia miestodržiteľskej rady, aby izraeliti mohli postaviť kamenný múr okolo svojho cintorína. V roku 1866 sa židovský cintorín rozšíril o 5 jutár a 600 siah. Tieto pozemky zakúpila izraelitská náboženská obec.²³

Do roku 1920 nárast počtu židovského obyvateľstva na území župy Hajdú a v meste Debrecín sa zastavil. Do roku 1945 nastalo krízové obdobie plné zaťažkávajúcich skúšok, vrátane krízového obdobia po I. svetovej vojne, roky 1929-1933 ovplyvňovala svetová hospodárska kríza a rok 1939 sa niesol v znamení vojnových príprav. Túto krízu prehĺbilo rozširovanie pravicového zmýšľania na začiatku 30. rokov, ktorého jedným elementom bol antisemitizmus. Odhliadnuc od mála výnimiek, náboženské obce – kvôli nedostatku úverového kapitálu – už nekupovali nové nehnuteľnosti, nové budovy stavali len výnimočne. Takouto výnimkou bolo konečné umiestnenie židovského gymnázia v roku 1924, kedy na budovu základnej školy náboženskej obce status quo postavili nové poschodie, resp. vedľa nej, na účely internátu, pristavali ešte jedno krídlo.

Škola izraelitskej ortodoxnej náboženskej obce svoju konečnú podobu získala v roku 1924. Staviteľom, ktorým sa minuli prostriedky, mestský municipálny výbor odhlasoval finančnú výpomoc.²⁴

Izraelitská náboženská obec status quo ante využila pozemok na ulici Hatvan pod číslom 6, ktorý bol pôvodne určený na stavbu gymnázia, na stavbu moderného, štvorposchodového nájomného domu. Náboženská obec túto budovu, ktorá bola postavená v štýle expresionizmu na základe plánov Štefan Sajó, v roku 1943 predala jednej budapeštianskej firme.

V máji 1944 spísali 8964 židovských obyvateľov, ktorých zhromažďovali v gete vytvorenom v strede mesta. Toto územie bolo aj pôvodne husto obývané práve nimi. Z geta ich deportovali do Auschwitzu, koncentračného tábora, resp. ich odviekli na nútené práce vedľa Viedne. Po nútených prácach, deportáciách a vojenskom pustošení počet preživších Židov v pomere k celkovému počtu obyvateľov – podľa údajov sčítania ľudu z roku 1949 – sa znížil na 2,7 %.²⁵

²² AŽHB, IV. B. 1405/b. 486. k. protokolové č. 14936.

²³ AŽHB, IV. B. 1011/a. šk. 112, k. 975/1842; tamtiež 113. k. 1900/1845; tamtiež IV. B. 1109/l 283. k. protokolové č. 7706; tamtiež IV. B. 1405/b. šk. 159, II. 50/1900.

²⁴ AŽHB, IV. B. 1405/b. šk. 395, 19261/1928; tamtiež šk. 345, 123/1924.

²⁵ 1949. évi népszámlálás. 9. Demográfiai eredmények. Ed. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1950, s. 324.

1. decembra 1944. primátor oznámil obyvateľom mesta, že židovský zákon a s ním súvisiace nariadenia stratili svoju platnosť. Život v náboženskej obci status quo a ortodoxnej sa opäť obnovil. V r. 1950 nastala štrukturálna zmena. Podľa rozhodnutia ministerstva náboženstva a školstva a na základe smerníc maďarského izraelitského náboženstva o jednotnej štruktúre dve rôzne náboženské obce sa zlúčili pod názvom Debrecínska izraelitská náboženská obec.

O zrušení svätého spolku sa rozhodlo 1. augusta 1950. Nehnutelnosti, ktoré pozostávali z deviatich pozemkov, prevzala spojená izraelitská náboženská obec.²⁶

Veľký kostol náboženskej obce status quo ante na na ulici Ferenc Deáka (dnes na námestí Petőfi) v roku 1944 bol poškodený vojnovými udalosťami. Budova, ktorá stála v ruinách, z hľadiska architektonického zámeru spôsobila starosti, preto jej územie v roku 1963 bolo vyvlastnené v záujme novostavby jednej 86-bytovky, a kostol preto zbúrali. Vojnou poškodenú budovu sefardského moblitebného spolku na ulici Csók pod číslom 6 zbúrali v roku 1945.²⁷

Svätostánok ortodoxov pod č. 4 na ulici Pásti a malý kostol na ulici Kápolnási náboženskej obce status quo stojí dodnes.

Izraelitskú základnú školu status quo v roku 1950 poštátnili, a miesto nej začala pôsobiť Štátna všeobecná chlapčenská škola Michala Fazekasa. Podobný osud zastihol aj ortodoxnú základnú školu, ktorú po poštátňení odovzdali do správy študentského domova strojárskeho Kolomana Kandóa.

Budovu meštianskej dievčenskej školy status quo v období rokov 1947 a 1950 používali ako židovskú nemocnicu a v roku 1975 sa jej proces uzavrel prevzatím do štátnej správy.²⁸

Bitúnok na ulici Pásti pod číslom 6-8. počas II. svetovej vojny fungoval aj naďalej, obdobne ako predajňa mäsa a hydiny izraelitskej náboženskej obce. Tu, na tomto mieste prevádzkovali rituálny kúpeľ ešte aj v roku 1947.

V 50-tych rokoch odobrali živnostenské listy súkromným pekárom, preto náboženská obec 12. decembra 1952 požiadala o povolenie na pekársku dielňu na ulici Széchenyi pod číslom 16.

Využitie domova prestárlych štátom sa oddialilo, keď náboženská obec sa odvolala.

Vojnovými udalosťami a deportáciami zdecimované židovské spoločenstvo v Debrecíne už nebolo schopné vydržiavať svoje zariadenia, čiastočne kvôli nízkemu počtu veriacich, čiastočne aj kvôli absencii predtým dobre fungujúceho finančného zázemia a systému podporovania. Ďalší úbytok obecného majetku nastal počas konsolidácie nového spoločenského systému v dôsledku poštátňenia verejných zariadení.

(Preklad Hildegarda Pokreis)

²⁶ AŽHB, XXI. 505/a šk. 134, 41846/1944; tamtiež X. 301. šk. 5, 80; tamtiež XXIII.6/c. šk. 1, 454/1952.

²⁷ AŽHB, XXIII. 116. šk. 156, 7336/1963; Pozemnoknižný spis, vložka č. 3364.

²⁸ AŽHB, XXIII. 116. šk. 38, 3802/1958; IV. B. 1405/b. šk. 231, V. A. 15/1901; tamtiež XXIII. 12/b. fasc. 2. 1215-19/1951; Pozemnoknižný spis, vložka č. 46053.

Dejiny židovského obyvateľstva v Biharskej župe

V Sedmohradsku v 17. storočí vedľa saských obchodníkov sa rozrástol aj počet židovského obyvateľstva, vďaka podpore kniežaťa Gabriela Bethlena, ktorý dal vystaviť pre židovských obchodníkov zvláštnu listinu. Táto listina mala zabezpečiť voľný pohyb po krajine. Títo obchodníci, ktorí pochádzali hlavne z Turecka, obchodovali s drahým tovarom, ako jemné tkaniny, zbrane, korenie z východu. V severovýchodných župách krajiny sa objavili aj noví príchodzí z Poľska.¹ Nepatrný počet židovského obyvateľstva až do 18. storočia žilo v krajine, vo väčšom počte prichádzali iba počas panovania Márie Terézie a Jozefa II. Po tých, ktorí prišli z česko-moravskej oblasti, teda vtedy ešte zo západu, na začiatku 19. storočia nasledovala ďalšia väčšia imigračná vlna, tentokrát z východu, z Haliče. Krajinský súpis z roku 1735–1738 poskytuje údaje o 11 621 Židoch v 30 župách. Židia do roku 1840 sa nemohli usadiť v slobodných kráľovských mestách a v banských mestách. V druhej polovici 18. storočia sa vykonal súpis zemanov, šľachticov žijúcich na poddanských usadlostiach, Židov a obyvateľov miest podľa jednotlivých okresov.

V jednom súpise z roku 1764 z mesta Várad sa dozvedáme o židovských obyvateľoch z troch obcí. V dedinách Puszta Újlak, Velence a Szöllös uvádzajú mená 16 mužov ako hláv rodín, v súpise z roku 1735 už ich spomínajú v 34 usadlostiach.² Súpis Židov v okrese Érmellék bol vyhotovený v roku 1829, uvádza sa tu 185 mien. Najviac Židov vykazovali v obciach Álmosd, Margitta a Mihályfalva. Vo väčšine obcí žilo len niekoľko Židov, ale v mnohých miestach vykazovali iba jednu osobu. V 14 obciach okresu Belényes v roku 1832 – s výnimkou Belényesu – sa vykazuje iba jeden Žid, a aj v samotnej obci Belényes ich bolo len 6. V okrese Sárrét v roku 1844 našli 302 mužov, 281 žien, 397 chlapcov a 344 dievčat. Najviac Židov obývalo osady Álmosd (187), Váradvelence (149), Hajdúsámson (133) a Nagyvárad (63).³

V období feudalizmu izraeliti nemali právo usadiť sa v intraviláne politickej obce, preto spravidla obývali také územie niektorej obce alebo mestečka, mesta, ktoré im bolo vyhradené. Do polovice 19. storočia základné technické vymoženosti priemyselnej revolúcie sa udomácnili v dôsledku zdokonaľovania a hospodárnejšieho využívania.⁴ V Uhorsku toto obdobie sa dá označiť ako obdobie rozkvetu dedinských židovských spoločenstiev. Obchody s obilím, tabakom, ovčím rúnom, kožušinami v jednotlivých dedinách už ovládli v plnej miere.

Z roku 1836 uvádzame počet židovských obyvateľov žijúcich v niekoľkých väčších usadlostiach Biharskej župy. V Álmosde ich evidovali 130, v Berettyóújfalu 145, v Biharnagybajome 24, v Derecske 32, v Létavértes 182.⁵ Pomaly sa utvárali aj židovské náboženské obce. V Biharnagybajomi židovská náboženská obec vznikla v roku 1826,

¹ SZEKFŰ, Gy.: Bethlen Gábor. Helikon, Budapest 1983, s. 169.

² HALMOS, S. (ed.): „Emlékezz meg!” Hajdú-Bihar megye zsidóságának története napjainkig. Debreceni Zsidó Hitközség, Debrecen 2003, s. 4.

³ MARTON, J. (ed.): Magyarország Történeti Helységnévtára. Bihar megye és a Hajdúság (1773–1808). KSH Könyvtár, Budapest 1990, s. 279. MAJOR, Z. L.–ÖLVETI, G. (ed.): Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez: iratok a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárból. M. Auschwitz Alapítvány Holocaust Dok. Közp., Budapest 1994, s. 13–14. BALOGH, M.–GERGELY, J.: Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. MTA Történettudományi Intézet, Budapest 1996, s. 149.

⁴ HOBSBAWM, E. J.: A forradalmak kora: 1789–1848. Kossuth Kiadó, Budapest 1964, s. 185. BEREND, T. I.–RÁNKI, Gy.: Európa gazdasága a 19. században (1780–1914). Gondolat, Budapest 1987, s. 31.

⁵ KLINGER, A.: A népmozgalom főbb adatai községenként 1828–1900. 7. kötet, KSH, Budapest 1980, s. 86–87.

v Szalárde máme vedomosti len o fundácii z roku 1871.⁶ V Biharskej župe celkový počet obyvateľov v roku 1871 bolo 498 803, z tohto počtu bolo 7100 Židov.⁷

Rakúsko-uhorské vyrovnanie prinieslo pre Židov emancipáciu. Po tejto udalosti nastal prílív židovského obyvateľstva z obcí do miest, takisto ďalšia mohutná vlna prišla aj z Halíča. Počet židovského obyvateľstva medzi rokmi 1869 a 1900 sa skoro štvornásobil, ich pomer k celkovému počtu obyvateľov v roku 1900 bolo 23,6%. V niektorých obciach Biharskej župy počet židovského obyvateľstva v týchto desaťročiach sa vyvíjal nasledovne: v roku 1840–962, v roku 1880–4607, v roku 1910–5215. V municipálnom meste Nagyvárad v roku 1840 žilo 817 Židov, v roku 1880 ich bolo 8186 a v roku 1910 už 15 155. Údaje z niekoľkých väčších usadlostí Biharskej župy sú nasledovné⁸

Usadlosť	1870	1890
Álmosd	197	159
Berettyóújfalu	476	876
Biharkeresztes	56	104
Biharnagybajom	258	231
Derecske	355	478
Létavértes	324	430

V priemysle môžeme nájsť Židov v prvom rade v odvetviach, ktoré vyžadovali odborné vzdelanie, resp. v malopriemysle. Medzi Maďarmi Židia boli prevahe, čo sa týka nového typu služieb, ale napr. spomedzi 379 čižmárskych majstrov boli len dvaja Židia. Medzi modernými prevádzkovateľmi čistiarň odevov z celkového počtu 59 sa hlásilo 40 k židovskému vierovyznaniu. Z celkového počtu výrobcov šperkov a brusičov drahých kameňov tvorili štyri pätiny, z klampiarov asi dve tretiny, z fotografov viac ako polovica, z maliarov a natieračov deväť desiatín, z maliarov cechových štítov bolo viac ako dve tretiny Židov. V náboženskom živote počnúc od polovice 19. storočia postupne nadobúdali na vážnosti židovskí obchodníci. Príčinou tohto javu bol pravdepodobne fakt, že židovstvo v Uhorsku nemohlo vlastniť pozemky, a aj v rovine intelektuálnej boli obmedzované ich možnosti. Preto pozornosť upriamili na oblasť poskytovania úrokov. V nedostatku feudálneho právneho povedomia sa utiahli do centra panstiev, ktorého obilie predávali, alebo vymeriavali zemepanské víno v krčme. Keď nastalo obdobie kapitalizmu, v rukách Židov sa nazhromaždilo značné množstvo peňažného kapitálu, nadobudli jedinečné odborné znalosti v oblasti obchodovania a trhu. Podľa štatistických údajov vierovyznania počet zamestnaných v obchode tvorilo skoro dve tretiny zamestnancov, ktorí sa hlásili k židovskému náboženstvu.⁹

Najväčšia náboženská obec krajiny, ktoré nasledovala po budapeštianskej, bola ortodoxná náboženská obec Nagyváradu. Táto náboženská obec vznikla v roku 1722, prvé stanovy vydali v roku 1790. Ich najstarším kostolom je tzv. Ó-templom (starý kostol) na ulici Kolozsvárskej, ktorý postavili v roku 1803. V roku 1839 založili aj elementárnu školu. Kostol na Kolozsvárskej ulici, do ktorého sa zmestilo tisíc osôb, postavili v roku 1851.¹⁰ Náboženská obec postavila tri monumentálne kostoly a ešte založili 16 modlitební. V roku 1861 založilo 120 rodín prvú maďarskú neologickú náboženskú obec a postavili modlitebňu.

⁶ MARTON, J.: c. d., s. 279. BALOGH, M–GERGELY, J.: c. d., s. 149.

⁷ BALOGH, M–GERGELY, J.: c. d., s. 152.

⁸ HALMOS, S.: c. d., s. 5.

⁹ KLINGER, A.: c. d., s. 86–87. GLATZ, F: Nemzeti kultúra – kulturált nemzet (1867–1987). Budapest 1988, s. 42–46. KEPECS, J.: A zsidó népesség száma településenként (1840–1941). KSH, Budapest 1993, s. 22, 24, 32.

¹⁰ BOROVSZKY, S. (ed.): Bihar vármegye és Nagyvárad. Apollo, Budapest 1901, s. 440–443.

V roku 1868 sa dokončilo aj zadeľovanie izraelitských obvodov k obciam, kde ako stoličné miesto náboženskej obce Bihar, Békés a Debrecen označili Nagyvárad.¹¹

Už sme písali o niekoľkých údajoch židovských náboženských obcí Nagyváradu, teraz musíme trocha priblížiť aj rozvoj samotného mesta. Mesto sa nachádza vo vstupnej bráne Donej zeme a Sedmihradsko, v priebehu dejín sa tak stalo sprostredkovateľom výmeny tovaru a ideí. Stalo sa trhovým centrom, rozvíjal sa priemysel a obchod, proces kapitalizovania vytváral banky a rozsiahle podnikateľské aktivity. Na čele rozvoja meštianstva stálo židovstvo. Počet Židov tvoril viac ako jednu štvrtinu mestského obyvateľstva, predstihnúc tak aj celokrajinský priemer. Veľká časť inteligencie pochádzala z radov židovstva, boli členmi mestského spolku slobodomurárov. Hospodársky rozvoj inicioval aj šum v oblasti duchovna, čo malo za následok čulejší spoločenský život, vznikol dopyt po kultúre, moderne a demokracii. Z mesta Nagyvárad sa stalo také obchodné centrum, ktoré z hľadiska vnútorného obchodu mohlo konkurovať hociktorému mestu v krajine. Spolu s Nagyváradom aj Nagyszalonta, Berettyóújfalu, Belényes, Margitta a iné biharské osady sa vyznačovali nielen svojimi jarmokmi, ale vykonávali prostredníctvom obchodníkov, ktorí sa usadili práve tu, intenzívnu obchodnícku a finančnú činnosť.¹²

Po prvej svetovej vojne, v zmysle trianonskej mierovej zmluvy Sedmohradsko a spolu s ním aj Nagyvárad, nakoniec aj časť Biharskej župy sa dostali do područia rumunského štátu. Na zostávajúcej časti Biharskej župy v roku 1920 žilo 4586, v roku 1930 – 4450, v roku 1941 – 3707 Židov.¹³ Židia, obývajúci Nagyvárad a tie časti Biharskej župy, ktoré boli pričlenené k Rumunsku, sa mohli oboznámiť s relatívne drastickou stránkou rumunskej národnostnej politiky, museli zdieľať osud ostatných národností.

V Uhorsku sa už v situačných správach z roku 1938 čoraz bežnejšie môžeme dočítať energetickejšie antisemitské vyhlásenia. Protižidovské opatrenia sú vydávané stále častejšie. Živnostenský list Manuela Bauera z obce Berettyóújfalu bol stiahnutý, ale v hlásení hlavného župana zo dňa 6-ho apríla 1939 ktorý adresoval pre podžupana, skonštatuje, že menovaný kožušník, napriek tomu, že svoj obchod v obci Komádi zavrel, každý piatok sa objaví v obci a naďalej vykonáva svoje remeslo.¹⁴ Povedľa opatrení zameraných na obmedzovanie živností sa dostali na denný poriadok vyvlastňovania židovských nehnuteľností. V obci Nagyléta v roku 1944 z pôdy Etelky Grünbergerovej prideliť pozemky pre viacerých miestnych obyvateľov.¹⁵

V severnom Sedmohradsku v období rokov 1938-1941 evidovali 151125 Židov. V prípade Nagyváradu v roku 1941 máme vedomosti o 21333 obyvateľoch.¹⁶ Najviac Židov obývalo nasledovné biharské usadlosti: Brettyóújfalu – 996, Püspökladány – 552, Derecske – 523, Létavértes – 325, Földes – 237 a Komádi – 224 osôb. Na biharských územiach v Maďarsku po Trianone z 183 531 obyvateľov 3707 bolo Židov. Na území historických biharských okresov okrem už uvedených usadlostí s väčším počtom židovského obyvateľstva disponovali este osady Élesd (339), Nagybáród (241), Érmihályfalva (1662), Margitta (1725), Sarkad (177), Mezőtelegd (191), Szalárd (132), Bihardiószeg (213) a Székelyhíd (605). V Biharskej župe v apríli 1944 zaregistrovali 35 náboženských obcí, z toho 18 z nich bolo sídlom náboženskej obce a 17 bolo pobočkami náboženskej obce.¹⁷

¹¹ BALOGH, M–GERGELY, J.: c. d., s. 143–144.

¹² OROSZ, I.: Debrecen története. 3. zväzok, Debrecen 1997, s. 327–330.

¹³ HALMOS, S.: c. d., s. 5.

¹⁴ MAJOR, Z. L.–ÖLVETI, G. (ed.): c. d., s. 15.

¹⁵ Archív župy Hajdú-Bihar (Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, ďalej len AŽHB), IV. B. 404/a. 441. d. 29241.I./b/ 1939.

¹⁶ AŽHB, IV. B. 407/a. 127. cs. 2127/1944. 52.

¹⁷ KEPECS, J.: c. d., s. 22, 32.

V spisovom materiály VI. debrecínskeho žandárskeho obvodu sa nachádzajú tie zoznamy, ktoré boli vyhotovené ešte pred deportáciou o židovských obyvateľoch, ale tam môžeme nájsť aj výkazy o prázdnych bytoch po deportovaných Židoch.

V severných oblastiach Sedmohradska na úsvite 3. mája o piatej hodine sa začal proces sústreďovania Židov do 11 get, napr. v Nagyvárade hlavne do mestských častí obývaných Židmi. Do 10. mája presúvanie do geta sa skončilo. Na území Podkarpatskej Rusi a na severovýchodnej oblasti Maďarska spolu bolo zajatých 325 tisíc Židov. 16. júna sa začala koncentrácia Židov na juhovýchode Maďarska. Do 29. júna sústredili 40 505 Židov v siedmych strediskách danej zóny, odkiaľ ich posielali ďalej železnicou. Boli to nasledovné mestá: Bácsalmás, Kecskemét, Szeged, Szolnok, Békéscsaba, Debrecen a Nagyvárad. (Z Nagyváradu deportovali tentokrát Židov z Biharskej župy. Židovských obyvateľov Nagyváradu už odtransportovali ešte v máji). Deportácia sa začala 25. júna a skončila 28. júna. V 15 železničných súpravách odtransportovali asi 40 tisíc osôb. Obyvateľov z obcí Biharskej župy sústredili v gete, ktoré postavili v meste Nagyvárad. V zbernom tábore v meste bolo sústredených 8 tisíc osôb.¹⁸

(Preklad Hildegarda Pokreis)

¹⁸ MAJOR, Z. L.–ÖLVETI, G. (ed.): c. d., s. 17.

Tragický osud židovského obyvatel'stva mesta Nyíregyháza

V roku 2004, pri príležitosti 60. výročia holokaustu vyšiel celý rad štúdií, memoárov a edícií prameňov. Je to správne, veď maďarská historiografia má ešte mimoriadne veľké resty, čo sa týka spracovania uvedenej tematiky. Osobne som pripravil edíciu prameňov, v ktorej som spracoval a uverejnil dokumenty z nášho archívu.¹ S touto témou som sa dostal do odborného, dokonca aj osobného styku pred desiatimi rokmi, kedy ma požiadali o zostavenie malej populárno-vedeckej brožúry pri príležitosti 50. výročia holokaustu. Vtedy som si všimol, aký bohatý pramenný materiál sa u nás nachádza, ktorý nosí v sebe mnoho zvláštností, ktoré sú jedinečné vo vzťahu jednej inštitúcie a ňou uchovávaných dokumentov.

Takouto zvláštnosťou je, že prvý zberný tábor bol zriadený dňa 16. apríla 1944 v mieste Nyírtelek-Varjúlapos, kde sa nachádzajú vonkajšie sklady nášho archívu. Jeden náš sklad bol dokonca súčasťou tohto tábora. Múry, ktoré dnes ochraňujú archívne dokumenty uložené v škatuliach, boli pred 62 rokmi svedkami neľudskosti, mučení a ponižovaní.

Z archívnych dokumentov poznáme aj mená tu trpiacich ľudí, lebo sa zachovali súpisy, ktoré na pokyn primátora vyhotovili vedúci predstavitelia židovských náboženských obcí pred ziadením get. Takto som mal možnosť uviesť v svojej knihe až 4753 mien, takmer celé židovské obyvatel'stvo v Nyíregyháze, a pomocou matrik, uložených v archíve, potvrdiť úmrtie takmer poldruhatisíc osôb v koncentračnom tábore v Auschwitzi.

Znak osobného vzťahu nosím na tvári, lebo z archívnych dokumentov vysvitlo aj to, že mi po jednom úraze, ako osemročnému zašival dolné pery ten istý lekár, ktorý v období hrôzy bol okresným lekárom v Nyíregyháze, a pokúsil sa zostať človekom aj v neľudských časoch.

Zvláštna je aj skutočnosť, že sa u nás zachoval takmer celý spisový materiál z činnosti dočasnej židovskej nemocnice zriadenej v gete. Poznáme z nich, na aké choroby sa zomieralo v gete, aké epidémie tam boli, a vieme, že aj tam sa rodili nové životy, aby sa tie nevinné telička stali o niekoľko týždňov dymom a hmlou v Auchswitzi.

V spravodajoch o holokauste stojí, že prvé geto bolo postavené v Mukačeve dňa 16. apríla 1944. Tieto správy nehovoria o tom, že v ten istý deň sa aj v Nyíregyháze začalo s vybudovaním geta. V niektorých obciach okresu Baktalórántháza a Kiskvárda dokonca už 8-ho apríla zatvorili židovských obyvateľov do kostola, školy a iných budov patriacich židovskej komunite.

Na území historickej Szabolcsskej stolice boli zriadené dve getá – v Nyíregyháze a Kiskvárd. Do geta v Nyíregyháze boli sústredení Židia zo samotnej Nyíregyházy a z územia troch okresov, a do geta v Kiskvárd zhromaždili miestnych židovských obyvateľov a Židov žijúcich na území okresu. Ich počet znamenal spolu vyše 25 tisíc ľudí. Od 16. apríla fungoval aj zberný tábor v Nyírteleku-Varjúlaposi, kde väznili politicky nespohľatívnych Židov, odtrhnutých od svojich rodín. Strážili ich pod prísnejším dozorom, ako obyvateľov geta. Ich presný počet ani nepoznáme, odhadujeme cca 500–1000 osôb.

Židia v Nyíregyháze znamenali 8% z celkového počtu obyvateľov mesta, a živili sa prevažne ako obchodníci a živnostníci. Vlastníci poľnohospodárskych pozemkov neboli medzi nimi. Preto zákon o zabratí židovských majetkov sa týkal len máloktorých z nich.

Na druhej strane však skoro jedna tretina (28,1%) obchodov v meste bola ich vlastníctvom, a v jednotlivých odvetviach získali dokonca monopolné postavenie. Napríklad v obchode s obilím, poľnohospodárskymi plodinami a múkou pracovalo oproti 35 obchodom, ktorých vlastníkom boli Židia, len 10 kresťanov. V tradičnom obchode s tkaninami, krátkometrážnym tovarom, odevami a obuvou bolo 135 židovských majiteľov obchodov a len 45 kresťanov.

¹ A nyíregyházai zsidóság pusztulása. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II. Közlemények, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza 2004.

Židia v Nyíregyháze v období monarchie získali okrem hospodárskej moci aj politický vplyv. V porovnaní s celkovým počtom populácie nachádzame čoraz väčší počet židovského obyvateľstva v mestskej i župnej správe. Napriek tomu vládol náboženský mier bez antisemitských prejavov. Výnimku tvoril známy súdny proces v Tiszaeszlári v roku 1882, ktorý bol prejednaný pred širokou verejnosťou v Nyíregyháze. Pre mesto bolo príznačné skôr tolerantné spolunažívanie obyvateľov, ktoré slávny románopisec Gyula Krúdy, rodák mesta, opísal nasledovne: *„Ide o to, že na korze v Nyíregyháze bola jedna lavica, na ktorej sedel István Veczán, rímskokatolícky farár, vedľa neho János Barthalomaeidesz, luteránsky senior, Ödön Lukács, kalvínsky kňaz a István Fekete, gréckokatolícky dekan. Ak rabínova cesta viedla práve pred nimi, posunuli sa, aby sa aj jemu ušlo miesto na lavičke. Od tejto zelenej lavičky sa má počítať história novej, dnešnej Nyíregyházy“*. Ostatne, a to už pridávam ja, obyvatelia Nyíregyházy už vyše 250 rokov dokazujú svoju tolerantnosť, veď k maďarskému rímskokatolíckemu obyvateľstvu pribudol v roku 1753 veľký počet evanjelických Slovákov zo Szarvasa a Békéscsaby, ktorí dlhé roky používali na bohoslužbách, v škole, dokonca aj v správe mesta svoj materinský jazyk, a nevznikli z toho nikdy žiadne náboženské alebo národnostné konflikty.

V Nyíregyháze teda neexistovala tzv. „židovská otázka“, ale v maďarskom politickom živote od tridsiatych rokov 20. storočia bola všeobecne prítomná. Vládnuce strany mali na vyriešenie tejto otázky dve alternatívy. Miklós Horthy so svojim okruhom aristokratov zúčastňujúcich sa moci nechcel fyzickú likvidáciu Židov, preto tento návrh ani nepodporoval. Bol však zástancom a účastníkom takých riešení, ktoré obmedzovali a znemožňovali účasť Židov na hospodárskom, spoločenskom a verejnom živote, zbavili ich majetku a urobili z nich druhoradých občanov vlastnej krajiny.

Druhú alternatívu predložili politici pochádzajúci zo strednej vrstvy, ktorí sa dostali k moci v období veľkej hospodárskej krízy. Boli zástancami tzv. segedínskej myšlienky, ktorá obsahovala radikálnejšie riešenie židovskej otázky, t. j. vysídlenie Židov z krajiny, a nebol im cudzí ani názor na jej „definitívne riešenie“. Za osud Židov v Maďarsku sú zodpovedné obe politické skupiny, a miera ich zodpovednosti sa nedá ani zvážiť ani podeliť. Lebo maďarský holokaust sa nezačal po dobytí Maďarska Nemeckom, ale jeho korene siahajú do 20-tych rokov 20. storočia. Jeho štáciami sú zákony, ktoré postupne zbavovali Židov svojich majetkov. Tieto zákony samozrejme nebudem v tomto príspevku rozoberať.

Podľa názvu mojej prednášky sa v jej ďalšej časti budem zaoberať konečným štádiom osudu Židov, ich záhubou. Geto v Nyíregyháze bolo zriadené v centre mesta, kde sa nachádzalo najviac židovských obytných domov. Sem boli privezení vidiecki Židia z územia troch okresov župy dňa 16. apríla 1944. Sústredením Židov boli poverení žandári. Velitelia dbali na to, aby jednotliví členovia zboru túto úlohu nevykonávali v mieste svojho bydliska, preto boli odvelení na rôzne usadlosti. Jeden z nich spomína na túto akciu takto: *„predvolali ma do Nyíregyházy, kde mi velitelia oznámili za zatvorenými dverami, že nasleduje pozbieranie Židov, ktoré musia vykonať žandári. Ani manželky sa nesmeli dozvedieť, čo sa bude diať!“*

Okná na domoch geta v Nyíregyháze boli pribité doskami, ulice vedúce do geta boli zatarasené práchnivými ohradami. Hneď v prvý den sem napchali 3010 osôb, ale ich počet zo dňa na deň rástol. Židov z Nyíregyházy nahnali do geta až 23. apríla. Celkový počet osôb v gete dosiahol vtedy 17580, z ktorých takmer 5000 obyvateľov pochádzalo z Nyíregyházy. Geto bolo až neuveriteľne preplnené. V menších domoch sa tlačilo 80–90 osôb, vo väčších 120 až 150. Nebol tam ani vodovod, ani kanalizácia, ba aj studní s dobrou pitnou vodou bolo málo. V takýchto podmienkach nebolo nemožné zabezpečiť zdravé životné pomery pre toľkých ľudí.

Hlavný mestský lekár, Dr. István Juhász (nositeľ hodnosti „vitéz“), ktorý mi zašíval bradu, mohol vykonať len toľko, že z času na čas nariadil vykopať nové latríny a niektoré miesta dal

dezinfikovať chlórovým vápnom, avšak hrozba epidémie trvala naďalej. Vedenie mesta preto rozhodlo, že Židov dajú odviezť do zberných táborov, kde si počkajú na deportáciu. Na tento účel boli v chotári mesta vyčlenené tri miesta (Harangod, Nyírjes a Simapuszta), kde nešťastníkov presunuli 5. mája. Presnejšie: tých, ktorí boli schopní chodiť, hnali na vlastných nohách ako dobytok, a chorých i starých prevážali na vozoch. Na ich presťahovanie použili 505 vozov, a z archívnych dokumentov vieme, koľko sa za túto prácu zaplatilo gazdom.

V zberných táboroch vládli ešte horšie podmienky ako v gete. Ľudí uložili do maštali a stodôl na tabak, kde sa mnohým neušlo ani stelivo. V zbernom tábore v Simapuszte bývalo 500–600 ľudí po jednej stodole, vodu obsluhoval jeden kohútik pre 5000 ľudí (vodovod bol namontovaný len tesne pred ich prevozom do tábora). Oplotenie tábora už dali vyhotoviť väzňom.

Bitky a týrania boli na dennom poriadku, ale dozorcovia pátrali po hodnotách – hľadali klenoty, zlato a peniaze u zajatcov. Najviac preplnený bol zberný tábor na samote Nyírjes, kde bola sústredená väčšia časť Židov z Nyíregyházy. Tu bol uväznený aj hlavný rabín Béla Berstein, ktorý bol historikom. Napísal vynikajúcu knihu o boji za slobodu v roku 1848, o židovských honvédoch a gardistoch, ktorí sa zúčastnili týchto bojov. Pri nastupovaní do vagónov ho dozorcovia skoro prizabili, lebo ako starý, vyše 80-ročný človek sa len ťažko vedel vyštvárať na vagón. Na výzvu primátora zo dňa 12. januára 1942, aby preukázal svoj pôvod, odpovedal nasledovne: „*Vážený Pán primátor! Mám to šťastie Vám oznámiť, že podľa zákona pravého Boha som sa narodil ako Žid, a ním som v každom ohľade*“. Do Auschwitzu sa už nedostal, zomrel ešte vo vlaku. Okrem neho zahynulo v gete a zberných táboroch 31 osôb.

14. mája sa začalo vyprázdňovaním zberných táborov a odvozom Židov do Auschwitzu – Birkenau. Prvá vlaková súprava odchádzala s 3000 nešťastníkmi z Nyírjesa a posledná, taktiež odtiaľ, dňa 4. júna, kedy sem boli prevezení aj väzni z tábora v Nyírteleku – Varjúlaposi. Do 5. júna 1944 sa mesto Nyíregyháza a Szabolcsská župa zostali „očistené“ od Židov. Osireli židovské školy, synagógy, spoločenské domy a náboženské zariadenia.

Jeden depot nášho archívu v Nyírteleku–Varjúlaposi bol 16. apríla 1944 zberným táborom, kde zatvárali Židov odsúdených za politickú nespôľahlivosť. Tá istá budova pred necelými 5 rokmi, po 1. septembri 1939 poskytovala útočisko pre poľských utečencov. Pál Teleki otvoril hranice, a tak tisíce Poliakov mohli utiecť pred nacistami do Maďarska. Tento tábor poskytol ochranu pre takmer 200 ľudí, najmä civilných obyvateľov z Poľska, vojakov bolo medzi nimi len málo. O ich obživu sa veľkoryso postaralo mesto. Medzi utečencami bolo aj veľa Židov. Vedelo o tom aj obyvateľstvo mesta, hoci vo výkaze o utečencoch boli uvedení všetci ako rímskokatolíci. Tolerantná Nyíregyháza prijímala poľských Židov veľmi priateľsky. Rad za radom organizovala dobročinné podujatia na ich podporu. Mesto poskytlo nešťastníkom vzornú pomoc a podporu.

Časť obyvateľov Nyíregyházy oslavovala o päť rokov neskôr radostnú udalosť, kedy židovské obyvateľstvo mesta bolo vyhnané z geta do zberných táborov. Na terase známeho hotela Korona si pri cigánskej hudbe spievali vlastenecké piesne. Primátor mesta cestou z kostola vzdával vďaka slovami: „*Chvála Bohu! Je to prvá nedeľa, kedy sa bohoslužba v našom meste konala bez účasti Židov*“.

(Preklad Margita Gálová)

**Putovanie za vzdelaním
(14. september 2007, Šaľa)**

László Szögi

Študenti zo Žitného ostrova a z Matúšovej zeme na európskych univerzitách (1526–1919)

V Uhorsku Podľa našich doterajších poznatkov môžeme v stredovekom Uhorsku narátať, teda až po Moháč, približne 12 tisíc ľudí z radov inteligencie. Počet peregínov v rannom novoveku, aspoň teda v tejto súvislosti, môžeme v období rokov 1526 a 1788 vymedziť približne na 25 tisíc zapísaných študentov. V dlhom 19. storočí, ktoré sa nás týka trochu viac bližšie, teda medzi rokmi 1789 a 1919 môžeme narátať 55 tisíc zapísaných študentov, z ktorých sa po roku 1890 skoro polovica orientovala na zahraničie.

Počet študentov, ktorí sa vzdelávali v zahraničí, samozrejme nedosiahol 80 tisíc, ba v skutočnosti nedosiahol ani polovicu, pretože na jednu osobu sa počítajú v priemere minimálne dva zápisy. Uhorský úzus univerzitného štúdia v každom období presahoval európsky priemer. Prirodzená príčina tohto javu tkvela v značne oneskorenom vybudovaní domáceho univerzitného systému, a druhou príčinou bola istá výrazná motivácia, ktorá bez závislosti od národnosti a vierovyznania bola charakteristická pre danú oblasť. V dôsledku týchto skutočností vznikol ohromný spoločenský dopyt, resp. vytvoril sa určitý spoločenský nátlak, aby študenti svoje vzdelanie nadobudli v najväčších európskych kultúrnych strediskách. Rozsah uhorskej recepcie výrazne ovplyvňuje práve tento fakt. Ako sme už uviedli, čo sa týka jej počtu a rozsahu, najväčšiu dimenziu dosiahla na prelome 19. a 20. storočia s počtom viac ako 17 tisíc študentov a to práve zapísaných v zahraničí. Ba čo viac, udialo sa to práve vtedy, kedy prebiehala kvalitatívna zmena; a tak peregrinácia, ktorá bola od predchádzajúcej už na vyššej spoločenskej úrovni a mala postgraduálny charakter, takto napomáhala aj zrodu čoraz vyššieho počtu kreatívnej inteligencie.

Skúmajúc smer a regionálne členenie štúdia na zahraničných vysokých školách dostaneme tiež zaujímavý obraz. Skúmajúc výlučne len obdobie po roku 1526, je očividná jasná dominancia viedenských inštitúcií poskytujúcich vyššie vzdelanie a to nie iba v priebehu 19. storočia. Do viedenských vzdelávacích inštitúcií sa prihlásilo 43,7% študentov zapísaných do zahraničia. Tento počet je vyšší, ako ktorý by sme mohli očakávať, poznajúc doterajšiu odbornú literatúru. Tento počet dopĺňa ďalších, asi 11 študentov zapísaných do menších univerzít a akadémií Habsburskej ríše. Spolu s vyššie uvedeným počtom 57% zahraničnej peregrinácie smerovalo do vzdelávajúcich inštitúcií Habsburskej ríše, predovšetkým do rakúskych a českých dŕžav. Na univerzity a akadémie nemeckých dŕžav pripadlo približne 23 tisíc zápisov, čo je asi 28 % zo zahraničnej peregrinácie. Do Holandska smerovali 4%, do Talianska 3,5%, do Švajčiarska 3,3%, do poľsko-pobaltskej oblasti 2%, a do najmenej známeho francúzsko-anglického regiónu pravdepodobne tiež asi 2% študentov. K určení konečných údajov žiada sa ešte vykonať ďalšie rozsiahle bádanie, ale niektoré nové skúsenosti v tomto smere sa už teraz rysujú.

Dolu uvedená tabuľka uvádza fakty, ktoré sú výsledkom súčasného stavu výskumu v niektorých európskych regiónoch. Dozvedáme sa, že koľko poslucháčov narodených na území Uhorska sa dalo zapísať v období, ktoré je predmetom nášho skúmania. S týmito údajmi treba paralelizovať naše údaje pochádzajúce z menšieho regiónu. (Pozri tabuľku č. 1)

Naše bádanie sme sústredili na územie Žitného ostrova a Matúšovej zeme. Podľa územno-správneho členenia v roku 1914 sa o túto oblasť delili štyri stolice. V prvom rade to bola Bratislavská stolica, celý šamorínsky, galantský a dunajskostredský okres, ďalej južné časti seneckého a trnavského okresu. Okrem toho sme ešte prirátali územie šalianskeho okresu, ktorý patrilo do Nitrianskej stolice, západnú polovicu žitnoostrovského okresu, ktorý patrilo do Komárňanskej stolice, a niektoré obce z Rábskej stolice, ktoré sa nachádzajú na ľavom brehu Dunaja, teda na území Medzičilizia.

Keďže naše komplexné bádanie peregrinácie sa riadi podľa územno-správnych jednotiek, preskúmať jeden územný celok naráža na pomerne závažné ťažkosti. V našom prípade sme museli z materiálu štyroch stolíc vyselektovať údaje vzťahujúce sa na skúmanú oblasť, ktoré potom nižšie podrobne analyzujeme, a len sčasti sa zaoberáme s rozličnými rozdielmi, ktoré sa vyskytujú v rámci daného územia.

Na území Žitného ostrova a Matúšovej zeme neboli založené významné slobodné kráľovské mestá. Tieto nájdeme za hranicami skúmaného územia, síce v ich blízkosti, ako Bratislavu, Trnavu alebo Komárno, a neposlednom rade aj neďaleké biskupské sídlo, Nítru. Významným ukazovateľom daného územia bolo pomerne homogénne obyvateľstvo, ktorého materinským jazykom bola maďarčina. Boli to roľníci, drobní a strední zemanovia. Aj z náboženského hľadiska sa tohto územia významne dotkla kalvínska reformácia avšak počas obdobia rekatolizácie, práve pod vplyvom tunajšej činnosti jezuitov aj katolíci získali naspäť niektoré významné pozície. Od konca 18. storočia v niektorých usadlostiach sa vytvorilo niekoľko diaspór s väčším počtom židovského obyvateľstva. Všetky tieto okolnosti v uvedenej oblasti ovplyvňovali vzdelanosť na strednom a vyššom stupni, a samozrejme aj univerzitné štúdium. Náboženská rôznorodosť zvyšovala, chýbajúce veľké mestá zas znižovali počet študujúcich v zahraničí.

Ak sa zameriavame na počet študentov v zahraničí, tak môžeme skonštatovať, že z územia Žitného ostrova a Matúšovej zeme v období rokov 1526 a 1788 poznáme 129, z medziodobia francúzskej revolúcie a konca prvej svetovej vojny zas 306 študentov, ktorí sa zapísali na zahraničné univerzity, teda spolu máme 435 prípadov. Za týmto údajom stojí v skutočnosti podstatne menej osôb, lebo niektorí sa zapisovali na viacerých miestach. Počet konkrétnych osôb sa odhaduje na 400. Tento súhrnný údaj znamená o niečo viac, ako pol percenta dnes už známej uhorskej peregrinácie (zahrňuje aj Sedmohradsko, ale Chorvátsko a Slavónsko nie). K tomu, aby sme tento údaj mohli považovať za nízky alebo vysoký, uvádzame jeden údaj na porovnanie. Z územia Vesprémskej stolice z obdobia rokov medzi 1526 a 1788 poznáme 137 peregrinov, z obdobia rokov 1789-1919 zas 771 zapísaných študentov v tých istých univerzitách. Spolu je to 908 zápisov, teda dvakrát viac, ako na území, ktoré tvorí predmet nášho bádania. Pri vyhodnotení údajov ale musíme brať zreteľ na ten fakt, že v údajoch z Vespému sú uvedené aj údaje vzťahujúce sa na stoličné sídlo a slávne protestantské školské mesto, Pápa, a tak tento rozdiel sa už nezdá byť až taký markantný. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že čo sa týka štúdia na zahraničných univerzitách, vo významnej miere sa na ňom podieľali mešťania, ktorých údaje sú závažné.

O peregrinoch pochádzajúcich z tohto územia máme údaje ešte z obdobia pred Moháčom. Máme poznatky o študentoch, ktorí chodili do Viedne, ale toto obdobie ešte čaká na spracovanie. Táto oblasť – v epoche medzi 16.-18. storočím –, keďže sa nachádzala na hranici okupovaného územia, často stála v ceste vojenských ťažení, ale aj napriek tomu ju nezasiahlo také pustošenie, ako veľkú časť Nížiny. Aj v období pustošenia sa našli študenti, ktorí sa vydali za vzdelaním do cudziny. Spomedzi 129 zapísaných študentov bolo pravdepodobne 36 protestantov. Na univerzitu podobného typu sa dal zapísať aj Albert Molnár Szenczi, ktorý len sám navštívil najmenej 6 univerzít. Spomedzi súvekých protestantských univerzít sa o niečo viac študentov dalo zapísať do nemeckých akadémií (16), niektorí sa dostali aj do Holandska, na švajčiarskych a anglických univerzitách poznáme iba po dve osoby.

Väčšina, teda 93 zapísaných smerovala do katolíckych vzdelávacích inštitúcií. V prvom rade do Viedne, toto mesto zd'aleka prevyšuje ostatné prijímajúce inštitúcie (65 zápisov). Z menších ríšskych inštitúcií Graz a Olomouc prijíma 17 študentov, do Talianska sa dostalo v tomto období 11 osôb. Tieto významné čísla možno vysvetliť činnosťou Jezuitského kolégia v Šali a neskôr blízkosťou Trnavskej univerzity, ale aj Viedenská univerzita bola ešte stále v dosahu. Samozrejme, vtedy ešte väčšina poslucháčov študovala na zahraničných univerzitách filozofiu a teológiu.

V 19. storočí, tak ako všade, aj tu nadmerne vzrástol počet študentov, ktorí sa vzdelávali v zahraničí. Musíme ale podotknúť, že v našom prípade tempo vzrastu ich počtu zaostával za krajinským priemerom. Chýbali veľké mestá a nízka životná úroveň a iné podobné faktory zohrávali tiež svoju úlohu. Náboženská otázka sa v tejto epoche už dostáva do úzadia, zároveň bol však citeľný nástup židovského obyvateľstva, ako nového faktora do procesu peregrinácie. Tento proces bol badateľný aj v prípade tohto územia. Údaje, týkajúce sa návštevnosti univerzít veľmi posilnil podiel miestnych židovských spoločenstiev z Galanty, Serede, Veče a iných osád. V danom období bola úloha Viedne absolútne rozhodujúca: Zo všetkých peregrínov sa zapísalo 62% do niektorej z viedenských vzdelávacích inštitúcií vyššieho stupňa, kým v predchádzajúcej epoche tento pomer bol iba 50%-ný. Vo Viedni sa väčšina študentov zapisovala na univerzitu, resp. na neskoršiu technickú univerzitu, ale domácich študentov stretávame aj na vojenských školách. Celý menný zoznam možno publikovať až po scelení výsledkov bádania, ktoré sa ukončuje v súčasnosti. Okrem Viedne stretneme 66 poslucháčov pochádzajúcich zo Žitného ostrova a z Matúšovej zeme aj na nemeckých univerzitách, vo Švajčiarsku ich je 13. Musíme ale podotknúť, že tento nárast je vysoký len v miestnych podmienkach, v pomere k ostatným častiam krajiny zaostáva. Okrem predchádzajúcich stretávame domácich poslucháčov aj na niekoľkých menších ríšskych univerzitách, ako napr. v Innbrucku, v Grazi, ale najčastejšie na pražských školách. V Prahe študovali skôr Židia, alebo poslucháči českej a slovenskej národnosti.

Pred rokom 1788 sa zúčastnilo na peregrinácii 32 usadlostí, ktoré boli zastúpené najviac 1-2 poslucháčmi. V 19. storočí tých usadlostí, odkiaľ pochádzal aspoň jeden študent ktorý sa dostal do zahraničia, už bolo 59. Aj tento údaj dobre ilustruje šírenie a zvyšovanie dopytu po vyššom vzdelaní. Preskúmame v ďalšej časti, že ktoré osady Žitného ostrova a Matúšovej zeme mali významnejšiu úlohu v návštevnosti zahraničných univerzít.

Pred rokom 1788 stálo na prvom mieste mestečko Senec. Poznamenávame, že tento počet bol nadpriemerne navýšený zápismi rodáka Alberta Molnára. V poradí po Senci ďaleko zaostával Šamorín so 14 a Galanta s 11 študentami. Šaľa môže vďačiť za 8 poslucháčov katolíckym teológom, z Dunajskej Stredy sa vydali na zahraničné štúdiá šiesti študenti. Po 5 peregrínov pochádzalo zo Serede, Šintavy a z Mliečna.

V období počnúc od francúzskej revolúcie až po prvú svetovú vojnu tieto významné mestečká vysielali tiež najviac študentov na zahraničné univerzity. Na prvé miesto s 53 poslucháčmi sa dostala Sereď, ktorú obývala dosť početná židovská menšina, ale veľmi nezaostávala ani Galanta s počtom 38 peregrínov. Na tretie miesto s 27 poslucháčmi sa dostala Veča, ktorá v predchádzajúcom období ani nebola spomenutá. Šamorín sa posunul na štvrté miesto s 19 študentmi, ich predchádzajúci počet oproti predchádzajúcemu obdobiu sa len nepatrne zvýšil. Počet peregrínov pochádzajúcich z Dunajskej Stredy v tomto období dosiahol 14, Senec sa posunul na šieste miesto s 12 zápismi. Po stopách dôležitejších mestečiek kráča Veľký Meder z Komárňanskej stolice s 11 študentami, a z Bratislavskej stolice Veľký Máger, ktoré tiež nebolo spomenuté v predchádzajúcom období pred r. 1788, teraz má 8 poslucháčov. Mliečno a Šaľa aj tomto období zaslali 7 peregrínov do zahraničia, okrem nich 5-6 študentov sa vydalo na cesty z Veľkého Grobu, z Veľkých Úľan, zo Selíc, z Močenka, a z Pustých Úľan.

Ak skúmame regionálne členenie, tak môžeme skonštatovať, že v oboch etapách najviac študentov, ktorí odchádzali do zahraničia, pochádzalo z Galantského okresu a zo susedného Seneckého a Trnavského okresu. Študenti zo Serede, z Galanty a zo Senca viedli aj zlúčené poradie. Za nimi nasleduje užšia oblasť Žitného ostrova, okresy Šamorín a Dunajská Streda, resp. študenti pochádzajúci z okresov, ktoré sa k nim viažu, a to z územia Rábskej a Komárňanskej stolice. Okres Šaľa z Nitrianskej stolice mala síce menšiu rozlohu, v oboch sledovaných obdobiach bol v poradí tretí, ale v priebehu 19. storočia razantne napredoval v porovnaní s ostatnými územiami.

Po spracovaní databázy, ktorá sa pripravuje v súčasnosti, bude iste zaujímavé detailne rozobrať náboženské a spoločenské členenie domácich peregrínov, ďalej spektrum študovaných vedných odborov a iné otázky. Dúfam, že v neskoršom období budem mať možnosť tieto údaje zhrnúť pre ostatných kolegov. Toľko ale rozhodne môžeme tvrdiť aj teraz, že v návštevnosti na zahraničných univerzitách údaje týkajúce sa Žitného ostrova a Matúšovej zeme sa rovnajú domácemu priemeru na tomto území, a vôbec nezaostávajú v tomto smere.

(Preklad Hildegarda Pokreis)

Príloha

Tabuľka č. 1

Študenti z Uhorska na európskych univerzitách (1526–1919)

Obdobie	Francúzsko a Belgicko	Nemecko	Holandsko	Anglicko Škótsko	Švajčiarsko	Taliano Terst	Poľsko Litva Bukovina	Menšie ríšske univerzity	Viedeň	Vojenské akadémie	Spolu	Roky
1526-1549	6	222	–	0	0	46	195	0	268	–	737	24
1550-1599	11	1413	2	10	34	268	141	268	351	–	2498	50
1600-1649	1	1745	639	124	19	235	44	671	639	–	4117	50
1650-1699	4	2317	872	138	34	198	3	636	1397	–	5599	50
1700-1749	4	2249	888	35	186	153	25	739	1531	–	5810	50
1750-1799	1	2282	596	8	476	140	100	586	2413	1126	7728	50
1800-1849	1	1672	18	5	3	110	370	1130	7958	1140	12407	50
1850-1899	64	6265	106	128	1009	200	163	2999	18130	2125	31189	50
1900-1919	63	5964	22	148	826	95	70	1304	3640	1273	13405	20
Spolu 2.	155	24129	3143	596	2587	1445	1111	8333	36327	5664	83490	394
Spolu 1+2	455	24229	3143	598	2591	2445	5111	8833	43540	5664	96608	c.800

Tabuľka č. 2

Okres Šaľa, Nitrianska župa (1526–1788)

Obec	Nemecko	Švajč.	Holand.	Anglicko	Poľsko	Talian.	Viedeň	Menšie	Spolu
Köpösd	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Sempte	-	-	-	-	2	-	2	-	4
Tornóc	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Vágsellye	-	-	-	-	-	6	1	1	8
Spolu	0	0	0	0	2	6	4	3	15

Tabuľka č. 3

Okres Šaľa, Nitrianska župa (1789–1919)

Obec	Nemecko	Švajči.	Viedeň 1789- 1849	Viedeň 1849- 1867	Viedeň 1867- 1890	Viedeň 1890- 1919	Menšie	Talian	Spolu
Köpösd	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Magyarsók	-	1	-	1	-	2	-	-	4
Mocsonok	2	-	1	1	1	-	-	-	5
Negyed	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Sempte	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Sopornya	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Szelőce	-	-	2	-	3	-	-	-	5
Tornóc	-	-	-	-	1	1	2	-	4
Vágfarkasd	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Vághosszúfalu	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Vágsellye	1	1	-	1	4	-	-	-	7
Vágvecse	9	1	3	5	5	3	1	-	27
Spolu	14	3	6	9	15	7	4	1	59

Tabuľka č. 4

Okresy Galánta, Senec, Trnava, Bratislavská župa (1526–1788)

Obec	Nemecko	Švajč.	Holand.	Anglicko	Poľsko	Talian.	Viedeň	Menšie	Spolu
Alsószele	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Deáki	-	-	-	-	1	-	1	-	2
Galánta	-	-	-	-	-	2	8	1	11
Magyarbél	-	-	-	-	-	1	2	-	3
Magyargurab	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Nemeskosút	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Pozsonyboldogfa	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Pusztafödémes	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Réte	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Szenc	11	2	3	1		1	14	1	33
Szered	-	-	-	-	-	-	5	-	5
Vága	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Vízkelet	1	-	-	-	-	-	2	-	3
Spolu	12	2	4	1	1	4	39	2	65

Tabuľka č. 5

Okresy Galanta, Senec, Trnava, Bratislavská župa (1789–1919)

Obec	Nemecko	Holand.	Švajč.	Viedeň 1789- 1849	Viedeň 1849- 1867	Viedeň 1867- 1890	Viedeň 1890- 1919	Menš ie	Talian.	Spolu
Ábrahám	-	-	-	1	-	-	-	2	-	3
Alsószeli	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Alsó-szerdahely	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Deáki	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Dunaújfalú	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Felsőszeli	1	-	-	1	1	-	-	-	-	3
Galánta	9	-	2	1	8	6	6	6	-	38
Gány	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Hidaskürt	1	-	-	-	-	-	2	-	-	3
Királyfa	1	-	-	-	-	1	1	-	-	3
Magyarbél	-	-	-	1	-	-	2	-	-	3
Magyar-diószeg	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Magyargurab	3	-	-	1	2	-	-	-	-	6
Nagyborsa	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Nagyfödémes	-	-	-	3	-	2	-	1	-	6
Nagymácséd	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
Nemeskosút	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Pered	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Pozsony-boldogfa	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Pusztafödémes	2	-	-	1	2	-	-	-	-	5
Réte	-	1	-	1	1	-	1	-	-	4
Szenc	-	-	-	4	6	-	1	1	-	12
Szered	16	-	5	5	3	9	8	7	-	53
Taksonyfalva	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Tallós	-	-	-	-	-	2	1	1	-	4
Vága	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Vízkelet	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Zsigárd	-	-	-	-	1	1	-	2	-	4
Spolu	37	1	8	21	25	26	28	21	0	167

Tabuľka č. 6*Okresy Dunajská Streda, Šamorín, Bratislavská župa (1526–1788)*

Obec	Nemec.	Švajč.	Holand.	Anglicko	Poľsko	Talian.	Viedeň	Menšie	Spolu
Albár	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Alistál	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Baka	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Csallóköz!	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Doborgaz	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Duna-szerdahely	-	-	-	-	-	-	5	1	6
Felbár	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Illésháza	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Nemesgomba	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Padány	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Somorja	1	-	4	1	-	-	8	-	14
Tejfalu	2	-	1	-	-	-	-	2	5
Vajka	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Spolu	4	0	9	1	0	1	18	11	44

Tabuľka č. 7*Okresy Dunajská Streda, Šamorín, Bratislavská župa (1789–1919)*

Obec	Nemec.	Holan.	Švajč.	Viedeň 1789- 1849	Viedeň 1849- 1867	Viedeň 1867- 1890	Viedeň 1890- 1919	Menšie	Talia.	Spolu
Alistál	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Béke	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Csallóköz!	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Csütörtök	1	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Duna-szerdahely	5	-	1	-	1	1	6	-	-	14
Jóka	1	-	-	1	1	-	-	-	-	3
Nagymagyar	-	-	-	4	-	-	-	4	-	8
Nagyszarva	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Nemesabony	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Nemesgomba	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Olgya	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Padány	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Somorja	1	-	-	9	5	-	2	2	-	19
Tejfalu	-	-	-	5	2	-	-	-	-	7
Úszor	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Vajka	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2
Vásárút	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Spolu	12	1	2	24	10	1	9	7	1	67

Tabuľka č. 8

Žitný ostrov (Győr, Komárňanská župa, 1526–1788)

Obec	Nemec.	Švajč.	Holand.	Anglic.	Poľsko	Talian.	Viedeň	Menšie	Spolu
Medve (Gy)	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Ekecs (Kom)	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Nagymegyer (Kom)	-	-	-	-	-	-	2	1	3
Spolu	0	0	0	0	0	0	4	1	5

Tabuľka č. 9

Žitný ostrov (Győr, Komárňanská župa, 1789–1919)

Obec	Nemec.	Švajč.	Viedeň 1789- 1849	Viedeň 1849- 1867	Viedeň 1867- 1890	Viedeň 1890- 1919	Menšie	Talia.	Spolu
Balony (Gy)	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Ekecs (Kom)	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Nagymegyer (Kom)	3	-	2	1	2	1	2	-	11
Spolu	3	0	3	1	3	1	2	0	13

Tabuľka č. 10

Súhrnné údaje študentov zo Žitného ostrova a Matúšovej zemi na európskych univerzitách (1526–1788)

Okres	Nemec	Švajč.	Holand	Anglicko	Poľsko	Talian.	Viedeň	Menšie	Spolu
Šaľa	0	0	0	0	2	6	4	3	15
Galanta, Senec, Trnava	12	2	4	1	1	4	39	2	65
Šamorín, Dunajská Streda	4	0	9	1	0	1	18	11	44
Spolu	16	2	13	2	3	11	65	17	129

Tabuľka č. 11

Súhrnné údaje študentov zo Žitného ostrova a Matúšovej zemi na európskych univerzitách (1798–1919)

Okres	Nemec.	Švajč.	Holand	Viedeň 1789- 1849	Viedeň 1849- 1867	Viedeň 1867- 1890	Viedeň 1890- 1919	Menšie	Talian	Spolu
Šaľa	14	3	0	6	9	15	7	4	1	59
Galanta, Senec, Trnava	37	8	1	21	25	26	28	21	0	167
Šamorín, Dunajská Streda	12	2	1	24	10	1	9	7	1	67
Komárno, časť okresu Győr	3	0	0	3	1	3	1	2	0	13
Spolu	66	13	2	54	45	45	45	34	2	306

Tabuľka č. 12

Celkový súhrn študentov zo Žitného ostrova a Matúšovej zemi na európskych univerzitách (1526–1919)

Spolu	Nemec	Švajč.	Holand.	Anglicko	Poľsko	Talian.	Viedeň	Menšie	Spolu
	82	15	15	2	3	13	254	51	435

Región	Počet zápisov	% miestnej peregrinácie	% z celkovej peregrinácie
Viedenské univerzity	254	58,52	0,64
Nemecké univerzity	82	18,89	0,36
Ríšske menšie univerzity	51	11,75	0,63
Holandské univerzity	15	3,44	0,46
Švajčiarske univerzity	15	3,44	0,54
Talianske univerzity	13	2,99	0,88
Poľské a baltické univerzity	3	0,69	0,11
Anglické univerzity	2	0,46	0,63
Spolu	435	100,00	0,54

Tabuľka č. 13

Podiel obcí zo Žitného ostrova a Matúšovej zemi z európskej peregrinácie (viac ako 5 zapísaných študentov)

Poradové č.	Obec	1526-1788	1789-1919	Spolu
1	Szered	5	53	58
2	Galánta	11	38	49
3	Szenc	33	12	45
4	Somorja	14	19	33
5	Vágvecse	0	27	27
6	Dunaszerdahely	6	14	20
7	Vágsellye	8	7	15
8	Nagymegyer	3	11	14
9	Tejfalu	5	7	12
10	Nagymagyar	0	8	8
11	Pusztafödemes	2	5	7
12	Magyargurab	0	6	6
13	Nagyfödemes	0	6	6
14	Sempte	5	1	6
15	Magyarbél	3	3	6
16	Szelőce	0	5	5
17	Mocsonok	0	5	5
18	Tornóc	1	4	5
19	Réte	1	4	5

Školské a vzdelanostné pomery v Uhorsku 18. storočia

Uhorsko zvyklo bývať v dobových cestopisoch, geografiách-popisoch krajín a učebniciach označované za krajinu s nedostatočnou, či skôr neobvyklou kultúrou. Hoci dobové popisy Uhorska ešte aj koncom 18. storočia poukazovali na nepomer medzi počtom škôl, novín, stavom literatúry či počtom a štruktúrou vzdelancov v Uhorsku a dobovým európskym štandardom, situáciu predsa len nemožno vnímať v takých tmavých farbách, ako to naznačujú pohľady súčasníkov. Na jednej strane sa poukazovalo na existenciu len neskoro založených dvoch univerzít (aj to nekompletných), dlhú absenciu tlačiarň, verejných knižníc a učených spoločností, takže kultúrna „infraštruktúra“ neposkytovala dostatok príležitostí pre rozvoj kultúrnej úrovne všeobecne. Zároveň však na druhej strane pútal pozornosť cestovateľov fakt, že napriek všetkým ťažkostiam spojeným s pohybom po rozsiahlom teritóriu plnom nebezpečenstiev, či už spôsobených prírodnými podmienkami alebo latentným ohrozením v podobe nechránených ciest a zbojníctva, sa cudzinci dokázali dohovoriť s domácim obyvateľstvom prostredníctvom inde už kurióznejšej reči – latinčiny. V multietnickom štáte ju oceňovali ako efektívny komunikačný prostriedok, zároveň sa vnímala ako brána k odkazu antického kultúrneho dedičstva. Navyše sa aj v najzapadlejších dedinách mohli stretnúť s absolventmi zahraničných univerzít, reprezentujúcich štandardnú kultúrnu úroveň v prostredí zväčša negramotného obyvateľstva. Aj z dnešného pohľadu je toto konštatovanie pozoruhodné a do značnej miery by malo korigovať naše vnímanie Uhorska v ranom novoveku ako krajiny, len málo kultúrne vyvinutej.

Existencia univerzity či iného typu vysokej školy ako indikátora vzdelanosti sa totiž do značnej miery preceňovala a aj v historiografii interpretovala ako jednoznačné negatívum, podľa mojej mienky najmä preto, že spoločnosť ako taká až donedávna mala len obmedzenú skúsenosť s cestovaním za poznaním, a navyše, univerzita alebo vysoká škola reprezentovala prestíž krajiny. Toto konštatovanie síce platí aj do minulosti, ale ak si uvedomíme fakt, v akej geopolitickej situácii sa Uhorsko po niekoľko storočí nachádzalo, je jasné, že založenie vysokej školy muselo byť spojené s nesmiernymi problémami. Pritom voľne prestupné hranice do všetkých relevantných regiónov neobmedzovali tých, čo mali záujem a potrebu nadobudnúť univerzitné vzdelanie. Existencie uhorských búr (združení študentov z Uhorska) na viacerých stredoeurópskych univerzitách už koncom stredoveku naznačujú, že cesty za poznaním do zahraničia boli pomerne bežným faktom. Pomerne rýchlo sa študentská peregrinácia inštitucionalizovala a do konca 18. storočia sa rozvinul pozoruhodný systém štipendií pre protestantských študentov, resp. katolícke školy ponúkali rozsiahle spektrum fundácií a kolégií, v ktorých sa poskytovalo plné zaopatrenie.

Čo však rozvoj vzdelanosti komplikovalo, bola absencia systému vzdelávania. Fakt existencie škôl rôzneho typu bol na jednej strane výsledkom „konkurenčného boja“ či už medzi jednotlivými mestami alebo konfesiami a motivoval k aspoň udržaniu úrovne jednotlivých škôl, na druhej strane však neštandardizovaný obsah vzdelávania neponúkal záruku „kontinuity kvality“. Ak sa úroveň školy odvíjala od kvality a typu vzdelania jej jednotlivých vyučujúcich, ktorí mohli byť prívržencami rôznych pedagogických prístupov, dlhodobo nebol zaručený ani obsah vyučovacích predmetov. V prípade protestantského školstva navyše treba práve v 18. storočí vziať do úvahy tendenciu znižovania ich počtu a rozsahu poskytovaného vzdelávania. Štát v danej dobe používal oproti minulosti iné spektrum opatrení, ktorými sa mala dosiahnuť konfesijná homogenizácia obyvateľstva: nenáročnejšie na násilných formách

rekatolizácie, skôr dával dôraz na striktné dodržiavanie (ním) stanovených hraníc pre fungovanie evanjelických konfesií. Určený typ škôl, ktoré mali mať k dispozícii (gramatické, bez vyšších tried, najmä nie teologického zamerania) sa podarilo prekročiť len v niektorých prípadoch (Bratislava, Šoproň, Debrecín), aj to len na základe – ako sa zdôrazňovalo *ad hoc* udelených – výnimiek. V školách tak panovala neistota ohľadom ich dlhodobého fungovania, keď navyše ich prácu často rušilo vyšetrovanie ohľadne dodržiavania stanovených limitov. Za daných pomerov sa potom ani nepodarilo dosiahnuť homogenizáciu obsahu vyučovania na nadregionálnej úrovni. Až návrh Georga Fábryho o reforme luteránskeho školstva zo začiatku 70. rokov naznačoval snahu dosiahnuť kompatibilitu a previazanosť jednotlivých škôl. Používanie učebníc bolo pritom obmedzené viac-menej len na školské priestory a žiaci boli stále odkázaní na záznamy prednášok a memorovanie.

Ak by sme tvrdili, že takýto stav „dezorganizácie“ školstva bol typický pre nekatolícke prostredie, nebolo by to celkom pravdou. V katolíckom školstve panoval do značnej miery podobný stav: vedľa seba fungovali školské ustanovizne jednotlivých rádov, najmä jezuitov a piaristov, ktorí ich orientovali rôznym smerom, v závislosti od vlastného ideového programu a typu žiakov, ktorí ich vyhľadávali. Ani v tomto prostredí sa však nepresadila vzájomná previazanosť škôl, nehovoriac o tom, že oba hlavné vzdelávacie programy (aj ich metodiky) boli prepracované pre oblasť stredného stupňa vzdelávania. Rovnako katolícke, aj protestantské školstvo sa až do školských reforiem akoby programovo vyhýbalo riešeniu otázok elementárneho vzdelávania: kým na katolíckej strane panoval aj neskôr vyslovovaný názor, že vzdelanie je zdrojom potenciálneho nebezpečenstva pre sociálny poriadok, lebo vstúpuje poddaným tendenciu rozvažovania a spochybňovania (neprijateľného najmä vo vzťahu k vieroučným článkom), v nekatolíckom prostredí sa narážalo na obmedzenie v podobe absencie škôl, kvalitných učiteľov a dostupných učebníc. Práve v danom období sa zafixoval obraz učiteľa ako príslušníka spoločnosti s nízkym sociálnym statusom, *de facto* sluhu miestneho kňaza či pastora, odkázaného na príjmy za služby cirkevnej obci (pečenie oblátok, zvonenie, kantorovanie). Pritom ešte v reformačnom období existencia čo najvyššieho typu školy bola najmä pre slobodné kráľovské mestá vecou prestíže a ich rektori a učelia patrili k špičke mestskej society. Na základe výskumov Marie Marečkovej je jasné, že sa ženili do rodín richtárov a patricijov a zaujímali postupne miesta v mestských radách.

Handicapom uhorského školstva v 1. polovici 18. storočia bol okrem zanedbaného elementárneho stupňa aj málo efektívny stupeň univerzitného vzdelávania. Nešlo ani tak o vzdelávací monopol jezuitov, ktorí, ako sa ukazuje na základe novších štúdií, akceptovali novšie vedecké koncepcie, ako o to, že univerzita nemala jednu dôležitú – lekársku fakultu, a až do založenia Baníckej akadémie (1762/1770) a seneckého ekonomického kolégia (1763) nebol k dispozícii ani žiadny iný typ odbornej školy, zohľadňujúcej potreby praxe.

Na počiatku vývoja štipendijného systému, ktorý napokon začal kontrolovať aj štát, stál záujem mestských magistrátov o získanie talentovaných žiakov do svojich služieb. Vďaka pôsobeniu odchovancov nemeckých univerzít, ktorí kontinuálne nachádzali uplatnenie v Uhorsku sa počty študentov z Uhorska v zahraničí, od 16. storočia predovšetkým v Nemecku podstatne zvýšil. Priamy kontakt napr. Leonarda Stöckla so svojím bývalým profesorom Philipom Melancthonom pomohol etablovať Wittenberg ako hlavný cieľ uhorských študentov z luteránskeho prostredia.

Aj magistráty si boli vedomé sociálneho kapitálu, ktorý sa im v podobe talentovaných študentov ponúkal. Vďaka drobným fundáciám jednotlivých mešťanov, ktorí v testamentoch pamätali na školu, ale aj vďaka túžbe vysokej aristokracie po

reprezentácii im mohli poskytnúť podporu počas cesty do univerzitného mesta alebo aj počas štúdia. V levočskom mestskom archíve sa tak dochovali desiatky listov študentov mestskej rade, v ktorej buď vyjadrujú vďaku za poskytnuté prostriedky, alebo žiadajú o ich pridelenie. Obvyklé pritom bolo, že nešlo výlučne o študentov priamo z mesta, teda o domácich. Vysoký podiel mali takí, ktorí do Levoče prišli práve kvôli škole, a pravdepodobne aj možnosti následne sa uchádzať u magistrátu o štipendium. To obvykle pokrylo len časť nákladov počas celej doby štúdia, takže v prípade Uhrov na rôznych univerzitách je obvyklé, že na nich strávili len niekoľko rokov. Tento fakt by mohol zvädzať k domnienke, že ich vzdelanie bolo nedokonale, neukončené alebo útržkovité. V danom prípade však treba vziať do úvahy predovšetkým to, že si zapisovali len tie predmety, s ktorými sa nemohli oboznámiť na domácej škole. Napr. dejiny luteránskej cirkvi v Uhorsku v 16.-17. storočí ponúkajú množstvo osobností kňazov, ktorí sa dali ordinovať hneď po skončení mestskej alebo inej latinskej školy, na ktorej existoval aj teologický kurz. Jeden príklad za všetky: Sebastian Fabricius, pôvodom z Kutnej Hory a v neskoršom veku opäť exulant, prišiel do Uhorska koncom 40. rokov 17. storočia práve preto, lebo sa dozvedel o tamojšom „hlade po Slove Božom“. Jeho kariéra duchovného sa začala po ukončení ročného pobytu na bratislavskom gymnáziu a absolvovaní ročného „kurzu“ pri superintendantovi Joachimovi Kalinkovi. Keď osvedčil vedomosti a zručnosti potrebné pre duchovného, bol okamžite ordinovaný za riadneho kňaza aj bez univerzitného vzdelania.

Univerzitné štúdium však bolo najmä pre tých, čo ašpirovali na dráhu duchovného, zárukou ortodoxnej orientácie (v rámci teológie). Najväčšie množstvo študentov tak priťahoval Wittenberg, neskôr aj Lipsko, príp. aj Halle).

Veronika Nováková ml.

Poslucháči Kráľovskej akadémie v Bratislave (1777–1849)

Počiatky vzniku Kráľovskej akadémie v Bratislave (*Academia Regia Posoniensis*) siahajú do obdobia školských reforiem Márie Terézie. Na základe ňou vydaného Ratia Educationis sa uskutočnila rozsiahla školská reforma, v rámci ktorej bola v roku 1777 presťahovaná Trnavská univerzita do Budína a v jednotlivých častiach Uhorska vznikli nové typy škôl poskytujúce vyššie vzdelanie, kráľovské akadémie.¹ Sídlnami nových vzdelávacích inštitúcií sa stali mestá v rôznych častiach Uhorska, ktoré boli už predtým sídlami významných škôl (Trnava, Košice, Ráb, Záhreb). Piata kráľovská akadémia bola zriadená vo Veľkom Varadíne, ktorý sa stal centrom jedného zo študijných obvodov.²

Kráľovské akadémie poskytovali dvojročné filozofické a dvojročné právnické vzdelanie. Ich cieľom nebola len príprava absolventov gymnázií na ďalšie štúdium na univerzite, ale dôraz sa kládol na poskytnutie odborného vzdelania, ktoré umožňovalo poslucháčom zamestnať sa v oblasti štátnej správy.³

Na čele akadémie, ktorej sídlom sa v roku 1777 stala Trnava, stál jej riaditeľ (*prodirektor*). V roku 1777 sa ním stal Mikuláš Benkő, bývalý dekan filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Dozor nad akadémiou zabezpečoval direktor príslušného študijného obvodu, František Balassa. Riadiacim orgánom akadémie bol senát, ktorého členmi boli okrem riaditeľa a dvoch seniorov (Anton Demién, Matej Pankl) aj notár (Jakub Peer) a riaditeľ gymnázia (Andrej Zachar)⁴, ktoré bolo v čase pôsobenia v Trnave pričlenené k akadémii.⁵

O presťahovaní akadémie z Trnavy do Bratislavy sa rozhodlo už v priebehu roka 1783, kedy riaditeľ študijného obvodu František Balassa písomne oslovil riaditeľa akadémie Mikuláša Benkóa, aby mu zaslal popis a plány jednotlivých miestností, aby bolo možné pre akadémiu zabezpečiť v Bratislave vhodné priestory. Na jar 1784 bola presťahovaná z Trnavy do Bratislavy. Sídlom presťahovanej akadémie sa stali len nedávno uvoľnené priestory v kláštore klarisiek. V kláštore klarisiek, ktorý mal byť pôvodne len dočasným sídlom, zotrvala akadémia až do roku 1850. Vyučovanie v Bratislave sa začalo 17. mája 1784. Riaditeľ, učitelia i poslucháči (362 študentov), ktorí chceli pokračovať v štúdiách, boli nútení sa presťahovať do Bratislavy.⁶

Vyučovanie na bratislavskej akadémii prebiehalo bez prerušenia od jej založenia až po revolúciu, keď bolo v školskom roku 1848/49 vyučovanie prerušené. Vyučovanie sa obnovilo až v nasledujúcom, školskom roku 1849/50. Porevolučné zmeny sa priamo dotkli aj bratislavskej akadémie, na ktorej sa od roku 1850 vyučovalo už len právo. Zmenil sa aj úradný názov akadémie na Cisárska a kráľovská právnická akadémia v Bratislave.⁷ Rok 1850 nepriniesol bratislavskej akadémii len štrukturálne zmeny, ale akadémia sa v tomto roku presťahovala z kláštora klarisiek do priestorov na Kapitulskej ulici.⁸

¹ TÓTH, A.–LADÁNYI, A. (ed.): Dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéből 1760–1790. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, Budapest 1981, s. 45–47.

² TÓTH, A.–LADÁNYI, A.: c. d., s. 51–52; KOWALSKÁ, E.: Pôsobenie Kráľovskej akadémie v Trnave (1777–1784). In: ČIČAJ, V. (ed.): Trnavská univerzita v slovenských dejinách. Veda, Bratislava 1987, s. 284–290; KOSÁRY, D.: Művelődés a 18. századi Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest 1980, s. 497.

³ TÓTH, A.–LADÁNYI, A.: c. d., s. 47–48; KOWALSKÁ, E.: Kráľovská akadémia v Bratislave na prelome 18. a 19. storočia. In: PÖSS, O. (ed.): Kapitoly z vedeckého života v Bratislave. Veda, Bratislava 1991, s. 27–38.

⁴ KOWALSKÁ, E. (1987): c. d., s. 286. K univerzite patrilo aj jedno gymnázium.

⁵ KOWALSKÁ, E. (1987): c. d., s. 286.

⁶ ORTVAY, T.: Száz év egy hazai főiskola életéből. A Pozsonyi Kir. Akadémiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, Budapest 1884, s. 11–12.

⁷ ORTVAY, T.: c. d., s. 31–33.

⁸ Tamtiež, 33–37.

Kráľovská akadémia v Bratislave patrila nepochybne medzi najvýznamnejšie inštitúcie Uhorska, ktoré poskytovali vyššie vzdelanie. O vysokej kvalite vzdelávania svedčí nielen vysoký počet poslucháčov, ale aj odborné vzdelanie vyučujúcich, spomedzi ktorých mnohí vyučovali aj na univerzite a boli autormi významných odborných diel.

Poslucháči akadémie

Bratislavskú kráľovskú akadémiu v období 1777–1850 navštevovalo 13 372 poslucháčov. Medzi týmito poslucháčmi sú však započítaní aj takí, ktorí sa nezúčastňovali na vyučovaní priamo, ale študovali napr. súkromne a na akadémii vykonávali len semestrálne skúšky. Počet poslucháčov sa v nami sledovanom období menil, významný vplyv na štúdium mali nielen reformy jednotlivých panovníkov (Jozef II., Leopold II.) ale aj politická situácia v Uhorsku a v Európe (napoleonské vojny, revolúcia 1848/49).

Najviac poslucháčov navštevovalo akadémiu v deväťdesiatych rokoch 18. storočia (počet poslucháčov je vyšší aj preto, že v tomto období na akadémii vykonávali skúšky z filozofie aj poslucháči študujúci teológiu v bratislavskom seminári) a v dvadsiatych rokoch 19. storočia. Začiatkom 19. storočia vplyvom francúzskych vojen počet poslucháčov poklesol, pretože mnohí boli naverbovaní do vojska a museli akadémiu opustiť. V tridsiatych a štyridsiatych rokoch 19. storočia počet poslucháčov akadémie klesal, výrazne sa znížil najmä počet poslucháčov filozofie.

Tabuľka č. 1

Počet poslucháčov na bratislavskej akadémii⁹

Rok	Ph1	Ph2	Ph1+ Ph2	J1	J2	J1+ J2	Spolu
1777	132+12Ec	50+22Ec	216	36	22	58	274
1778	122+15Ec	60+15Ec	212	20	14	34	246
1779	122+14Ec	62+16Ec	214	23	18	41	255
1780	117+20Ec	82+17Ec	236	24	13	37	273
1781	105+17Ec	60+21Ec	203	21	24	45	248
1782	118+21Ec	61+18Ec	216	25	19	45	262
1783	108	64	172	20	25	45	217
1784	182	132+38Ec	352	45	35	80	432
1785	159	165	324	38	28	66	390
1786	131	102	233	28	25	53	286
1787	173	104	277	26	24	50	327
1788	181	129	310	64	25	89	399
1789	212	144	356	94	54	148	504
1790	113+35Ec	117+40Ec	305	67	64	131	436
1791	109+37Ec	75+51Ec	272	52	50	102	374
1792	147	98	245	40	58	98	343
1793	126+49Ec	96+46Ec	317	66	52	118	435
1794	127+37Ec	103+58Ec	325	69	65	134	459
1795	210	100	310	71	92	163	473
1796	193+45Ec	125+38Ec	401	67	89	156	557
1797	207	148	355	65	61	126	481
1798	193+49Ec	125+45Ec	412	87	87	174	586
1799	179+37Ec	125+50Ec	391	80	81	161	552
1800	162+44Ec	126+47Ec	379	68	82	150	529
1801	178	104	282	66	80	146	428
1802	101	94	195	44	55	99	294
1803	121	77	198	37	60	97	295

⁹ Zoznam skratiek: Ph1–filozofia prvý ročník; Ph2–filozofia druhý ročník; J1–právo prvý ročník; J2–právo druhý ročník; Ec–cirkevní poslucháči.

1804	100	75	175	45	47	92	267
1805	93	68	161	33	50	83	244
1806	87	68	155	32	30	62	217
1807	105	56	161	39	45	84	245
1808	97	79	176	37	48	85	261
1809	75	47	122	31	27	58	180
1810	111	48	159	34	49	83	242
1811	90	50	140	28	38	66	206
1812	84	57	141	23	41	64	205
1813	85	59	144	33	46	79	223
1814	101	65	166	45	60	105	271
1815	88	69	157	33	68	101	258
1816	101	60	161	52	59	111	272
1817	108	80	188	41	80	121	309
1818	99	70	169	62	65	127	296
1819	108	76	184	69	83	152	336
1820	108	92	200	65	88	153	353
1821	109	104	213	86	85	171	384
1822	119	98	217	95	98	193	410
1823	134	93	227	94	113	207	434
1824	136	96	232	94	100	194	426
1825	141	109	250	80	121	201	451
1826	140	108	248	81	105	186	434
1827	153	106	259	81	118	199	458
1828	135	106	241	86	121	207	448
1829	128	86	215	54	118	172	387
1830	135	81	216	42	82	124	340
1831	104	90	194	47	52	99	293
1832	115	78	193	67	89	156	349
1833	106	84	190	43	90	133	323
1834	113	85	198	58	72	130	328
1835	109	73	182	42	77	119	301
1836	97	66	163	53	66	119	282
1837	80	71	151	40	78	118	269
1838	83	63	146	64	73	137	283
1839	85	63	148	54	75	129	277
1840	83	52	135	49	68	117	252
1841	102	52	154	49	72	121	275
1842	82	57	139	62	67	129	268
1843	89	58	147	65	81	146	293
1844	76	51	127	50	70	120	247
1845	73	42	115	61	66	127	242
1846	74	53	127	62	70	132	259
1847	75	61	136	62	97	159	295
1849	95	37	132	25	16	41	173

Poslucháči, ktorí navštevovali akadémiu, prichádzali nielen z celého územia Uhorska, ale i zo zahraničia. Miesto pôvodu poznáme na základe prameňov len u poslucháčov, ktorí študovali na akadémii v rokoch 1807–1849. Pod miestom pôvodu rozumieme miesto narodenia, alebo miesto, kde sa poslucháč v čase štúdií zdržiaval.

V období 1807–1849 navštevovalo akadémiu 7058 poslucháčov. Väčšina poslucháčov (89%) pochádzala samozrejme z Uhorska. 7,8% poslucháčov pochádzalo z habsburských dedičných krajín, 1,1% zo Slavónska a slavonskej vojenskej hranice, 1% z Chorvátska a chorvátskej vojenskej hranice, 0,9% z banátskej vojenskej hranice, 0,4% zo Sedmohradsko a 0,1% z iných krajín Európy.

V rámci Uhorska pochádzalo najviac poslucháčov z Bratislavskej (21,9%), Nitrianskej (13,1%) a Trenčianskej stolice (6,9%). Približne 4% poslucháčov pochádzali zo Šopronskej stolice a rovnako aj z Peštianskej stolice. Väčšina poslucháčov akadémie pochádzala zo stolíc v blízkosti Bratislavy, najmä zo stolíc ležiacich v západnej časti Horného Uhorska, a stolíc nachádzajúcich sa južne a juhovýchodne od Bratislavy (Šopronská, Mošonská, Komárňanská a Peštianska stolica).

Pomerne vysoký počet zahraničných poslucháčov na akadémii dozaista ovplyvnila i geografická poloha Bratislavy, ktorá ležala v bezprostrednej blízkosti habsburských dedičných krajín. Spomedzi zahraničných poslucháčov najviac pochádzalo z Dolného Rakúska (258 osôb, z toho 163 z Viedne), Štajerska, Haliče, Moravy a Čiech.

Keď porovnáme miesto pôvodu poslucháčov filozofie a práva, zistíme, že poslucháči filozofie pochádzali v prvom rade zo stolíc ležiacich najbližšie k Bratislave (Bratislavská, Nitrianska, Trenčianska, Komárňanská, Tekovská, Šoproňská stolica), poslucháči práva prichádzali na akadémiu vo významnejšej miere aj zo širšieho okolia, keď popri najviac zastúpených stolicích Bratislavskej a Nitrianskej sa na treťom mieste umiestnila vzdialenejšia stolica Peštianska. Dokonca zo vzdialenej Báčskej stolice pochádzalo viac poslucháčov práva ako z Komárňanskej stolice.

Tabuľka č. 2

Poslucháči pochádzajúci z Uhorska a k nemu patriacich častí (1807–1849)

Uhorské stolice	Počet	%
Bratislavská	1546	21,9
Nitrianska	928	13,15
Trenčianska	437	6,19
Peštianska	289	4,09
Šopronská	285	4,04
Tekovská	254	3,59
Komárňanská	246	3,49
Važská	188	2,66
Báčska	163	2,31
Oravská	143	2,03
Hontianska	135	1,91
Vesprémska	134	1,89
Mošonská	119	1,69
Zalianska	115	1,63
Zvolenská	96	1,36
Lipstovská	88	1,25
Novohradská	80	1,13
Rábska	76	1,08
Fejérska	71	1,01
Temešská	59	0,84
Tolnianska	59	0,84
Ostrihomská	57	0,81
Torontálsska	52	0,74

Šomod'ská	47	0,66
Spišská	47	0,66
Čongrádska	46	0,65
Aradská	44	0,62
Hevešská	43	0,61
Turčianska	42	0,59
Baraňská	38	0,54
Zemplianska	38	0,54
Jasovsko kumánsky dištrikt	34	0,48
Šarišská	33	0,47
Satmárska	33	0,47
Békešská	28	0,39
Biharská	28	0,39
Gemerská	28	0,39
Abovská	24	0,34
Sabolčská	23	0,33
Krašovská	22	0,31
Boršodská	21	0,29
Marmarošská	14	0,19
Čanádska	10	0,14
Užská	8	0,11
Berežská	6	0,09
Turnianska	4	0,06
Ugočská	3	0,04
Hajdúcky dištrikt	1	0,01
Neznáma	10	0,14
Spolu:	6295	89,14

Ostatné časti krajiny	Počet	%
Sedmohradsko	33	0,44%
Chorvátsko a chorvátska vojenská hranica	73	1,01%
Slavónsko a slavónska vojenská hranica	81	1,15%
Banátska vojenská hranica	13	0,95%

Tabuľka č. 3

Mestá a obce, z ktorých pochádzalo najviac poslucháčov (1807–1849)

Mesto, obec	Počet
Bratislava	566
Pešť-Budín	167
Viedeň	163
Šopron	112
Trnava	108
Skalica	88
Komárno	71
Nitra	51
Mosonmagyaróvár	52
Žilina	47
Pezinok	47
Nové Mesto nad Váhom	47
Trenčín	45
Banská Bystrica	40
Tata	44
Szegedín	42
Subotica	39
Banská Štiavnica	40
Kőszeg	40
Pápa	39
Stoličný Belehrad	37
Eisenstadt	35
Ráb	34
Nové Zámky	33
Vesprím	32
Ostrihom	31
Timișoara	29
Levice	27
Arad	27
Zombor	25
Sasvár	24
Modra	23
Holíč	23
Kecskemét	23
Svätý Jur	22
Hlohovec	22
Szombathely	22
Pusté Úľany	21
Novi Sad	21
Dunajská Streda	21

Náboženskú príslušnosť poslucháčov nám umožňujú pramene jednoznačne určiť len od začiatku 19. storočia, od roku 1802. V období 1777–1783 na akadémii študovali iba poslucháči katolíckeho vierovyznania, keďže nekatolíckym poslucháčom bolo štúdium na bratislavskej akadémii povolené až v roku 1784.¹⁰ Od roku 1785 sa už aj v prameňoch miestami stretávame s poznámkami, ktoré v prípade nekatolíckych študentov poukazujú na

¹⁰ KOWALSKÁ, E.: c. d., s. 36.

ich vierovyznanie.¹¹ V rokoch 1802–1850 tvorili väčšinu poslucháčov katolíci (84,93%). K evanjelickému vierovyznaniu sa hlásilo 6,77% poslucháčov. Pochádzali hlavne z Bratislavskej, Šopronskej, Nitrianskej, Vašskej, Peštianskej, Trenčianskej, Novohradskej a Hontianskej stolice. Poslucháči reformovaného vierovyznania tvorili 3,64%, pochádzali najmä z Komárňanskej, Veszprémskej, Peštianskej, Bratislavskej a Stoličnobelehradskej stolice. K pravoslávnu náboženstvu patrilo 2,74% poslucháčov. Pochádzali v prvom rade zo stolíc nachádzajúcich sa na juhu Uhorska (Báčska, Temešská, Torontálska stolica) a z územia Slavónska a Chorvátska. Poslucháči židovského vierovyznania tvorili 1,27%, pochádzali najmä z Bratislavskej, Nitrianskej a Komárňanskej stolice. V najmenšej miere bolo na akadémii zastúpené grécko-katolícke vierovyznanie. Hlásilo sa k nemu 0,44% poslucháčov pochádzajúcich najmä z východných častí Uhorska (Užská, Šarišská, Čanádska, Zemplínska a Spišská stolica) a Haliče.

Tabuľka č. 4

Vierovyznanie	Počet osôb	%
Rímskokatolícke	6479	84,93
Evanjelické	517	6,77
Reformované	277	3,64
Pravoslávne	209	2,74
Židovské	97	1,27
Grécko-katolícke	34	0,44
neznáme	16	0,21

Na základe prameňov je možné podrobnejšie analyzovať aj národnostnú príslušnosť poslucháčov, tu však treba k prameňom pristupovať obzvlášť kriticky, pretože národnostná príslušnosť v nami skúmanom období, v rokoch 1777–1850 bola chápaná inak ako dnes. V prameni uvedená národnosť poukazuje skôr na príslušnosť jednotlivých poslucháčov k určitému štátnemu celku či regiónu. Preto pod jednotlivými termínmi uvedenými v prameňoch je dnes možné rozumieť viacero národností (napr. termínom *Hungarus* boli označení aj poslucháči nemeckej, srbskej, slovenskej, chorvátskej a ďalších národností žijúcich vo vtedajšom Uhorsku). Z týchto dôvodov nie je možné určiť presnú národnostnú štruktúru poslucháčov bratislavskej akadémie. Avšak s pomocou ďalších údajov, ako sú meno, náboženstvo, miesto pôvodu poslucháča, spoločenské postavenie a povolanie jeho otca – môžeme zhruba odhadnúť pomer, v akom boli jednotlivé národnosti zastúpené. Predpokladáme že spomedzi poslucháčov akadémie bola väčšina maďarskej národnosti. Vo výraznej miere boli zastúpení aj poslucháči nemeckej národnosti a poslucháči slovanského pôvodu (slováci, srbi a chorváti).

Ďalší údaj, ktorý bolo možné získať z prameňov je zamestnanie otca či tútora. Zamestnanie otca alebo tútora poznáme v období 1807–1850 a to u 5250 poslucháčoch. Najčastejšie boli otcovia a tútori poslucháčov (31,9%) zamestnaní ako úradníci v oblasti štátnej (napr. komorník, tridsiatnik, vyberač daní), stoličnej (napr. župan, slúžny, sudca súdnej tabule, notár) a mestskej (napr. richtár, prisažný, senátor, notár) správy. Úradníci na panstve (napr. správca, inšpektor, účtovník, hospodársky správca) predstavovali 12,1%. Remeselníci podobne ako inteligencia (učitelia, právnici) tvorili 5,7 %. Osoby zastávajúce vysoké funkcie (napr. kráľovský radca, kráľovský komorník, tajný radca, predstavený kráľovskej kancelárie) predstavovali približne 5%. V rovnakej miere boli zastúpení aj otcovia a tútori zaoberajúci sa

¹¹ Slovenský národný archív, Kráľovská právnická akadémia v Bratislave, inv. č. 311/I, II. Classificatio.

obrábaním pôdy či obchodovaním. Cirkevní predstavitelia tvorili 2,82% a lekári, chirurgovia a lekárnici 2,76%.

Tabuľka č. 5

Povolanie otca alebo tútora

Povolanie	Počet	%
šľachtic, statkár, aristokrat	123	2,34
vojenský hodnostár	96	1,82
vyšší úradník, poslanec	264	5,05
úradník	1676	31,9
mešťan, priemyselník, bankár	758	14,44
živnostník, remeselník	299	5,69
obchodník	242	4,6
lekár, chirurg, lekárnik	145	2,76
učiteľ, právnik	301	5,73
cirkevná osoba	148	2,82
sedliak, roľník	265	5,05
gazda	217	4,13
úradník na panstve	634	12,07
inžinier, staviteľ, strojár	30	0,57
umelec, hudobník, spisovateľ	26	0,49
sluha	7	0,13
iné	19	0,36

V poslednej časti svojej prednášky by som venovala osobitnú pozornosť poslucháčom bratislavskej akadémie, ktorý pochádzali z Matúšovej zeme a Žitného Ostrova.

Z územia Matúšovej zeme a Žitného Ostrova, ktoré sa nachádza na území troch stolíc – a to bratislavskej, nitrianskej a komárňanskej, čiže z územia ktoré môžeme zhruba vymedziť územím dnešných okresov Dunajská Streda, Galanta a Šaľa – pochádzalo 492 poslucháčov (v období 1807–1849). Väčšina z nich pochádzala z Bratislavskej stolice, čo odráža aj tú skutočnosť, že väčšina územia Matúšovej zeme a Žitného Ostrova sa nachádza práve v tejto stolici. Z tej časti, ktorá pripadá do nitrianskej stolice pochádzalo 41 poslucháčov a z časti ktorá prislúchala komárňanskej stolici len jeden poslucháč.

Najviac poslucháčov pochádzalo z najvýznamnejších mestečiek Žitného Ostrova a to z Dunajskej Stredy (21), zo Šamorína (19), a z Matúšovej zeme z Galanty (16), zo Serede (15), zo Senca (14). Vo väčšom počte prichádzali na akadémiu aj poslucháči z jednotlivých dedín, hlavne z tých, kde malo šľachtické obyvateľstvo významné zastúpenie (napr.: Pusté Úľany – 21, Košúty – 18, Blatná na Ostrove – 17, Zlaté Klasy – 14, Vojka nad Dunajom – 14), pretože práve šľachtické obyvateľstvo bolo to, ktoré častejšie navštevovalo školy podobného typu.

Tabuľka č. 6

Mestá a dediny na Matúšovej Zemi a Žitnom Ostrove, z ktorých pochádzalo najviac poslucháčov (1807–1849)

Dunajská Streda	1
Pusté Úľany	1
Šamorín	9
Košúty	8
Blatná na Ostrove	7
Galanta	6
Sereď	5
Zlaté Klasy	4
Senec	4
Vojka nad Dunajom	4
Veľké Úľany	3
Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	1
Hrubá Borša	1
Močenok	0
Veľký Lég	0
Ol'dza	0

S pomedzi 492 poslucháčov bola prevažná väčšina katolíckeho vierovyznania. Len 13 poslucháčov sa hlásilo k reformovanému vierovyznaniu, 10 k evanjelickému a traja spomedzi nich boli židia. Je potrebné ešte poznamenať, že väčšina evanjelických (9 z 10) a reformovaných (7 z 13) poslucháčov navštevovala na bratislavskej akadémii len druhý ročník právnického kurzu.

Ďalší údaj, ktorý sme si podrobnejšie všimli u týchto poslucháčov bolo zamestnanie ich otca, alebo tútora. Spomedzi 492 poslucháčov bolo zamestnanie uvedené v 276 prípadoch.

Z nich 37,3% pracovali ako úradníci – väčšinou v stoličnej a mestskej správe, menej často sa podieľali na správe štátu. 14,4 % otcov a tútorov pracovali ako úradníci na panstvách. A približne 14% z nich hospodárila samostatne. Keď porovnáme tieto výsledky, s výsledkami z celej akadémie, môžeme potvrdiť, že sa približne zhodujú, čiže sociálna štruktúra poslucháčov pochádzajúcich z Matúšovej zeme a Žitného Ostrova je približne rovnaká ako sociálna štruktúra poslucháčov bratislavskej akadémie.

Tabuľka č. 7

Povolanie otcov, tútorov poslucháčov z Matúšovej Zeme a Žitného Ostrova (1807–1849)

Povolanie	Počet	%
šľachtic, statkár	21	4,3
vojenský hodnostár	2	0,4
vyšší úradník, poslanec	12	2,4
úradník	103	20,9
mešťan	5	1,1
živnostník, remeselník	12	2,4
obchodník	4	0,8
lekár, chirurg, lekárnik	7	1,4
učiteľ, právnik	14	2,8
cirkevná osoba	8	1,6
sedliak, roľník	8	1,6
gazda	35	7,1
úradník na panstve	40	8,1
iné	4	0,8
neuvedené	216	43,9

Spomedzi 492 poslucháčov pochádzajúcich z Matúšovej zeme a Žitného Ostrova ukončilo na bratislavskej akadémii oba dvojročné kurzy, teda filozofický i právnický 109 poslucháčov, čo predstavuje 22,2%. Keď to porovnáme s výsledkami, ktoré sa vzťahujú na všetkých poslucháčov akadémie (10%) môžeme konštatovať, že poslucháči pochádzajúci z Matúšovej zeme a Žitného ostrova v porovnaní s poslucháčmi pochádzajúcimi odinakadiaľ v oveľa väčšej miere ukončili všetky štyri ročníky na bratislavskej akadémii, čiže bratislavská akadémia, bola pre nich najdostupnejšia a zohrávala dôležitú rolu v ich vzdelávaní.

Študenti zo západnej časti Hornej zeme v Reformovanom kolégiu v Pápe (1819–1861)

Bádatelia, ktorí sa v súčasnosti zaujímajú o úlohu, akú zohrávali uhorské protestantské kolégiá v novodobých dejinách školstva a vzdelávania majú k dispozícii nové typy prameňov: boli publikované databázy, ktoré obsahujú najdôležitejšie údaje o študentoch, ktorí sa na kratšie či dlhšie obdobie zapísali do niektorej z týchto inštitúcií.

Je zrejmé, že uhorská heuristika v druhej polovici 19. storočia sa zaoberala predovšetkým so zahraničnou peregrináciou uhorských študentov v stredoveku a novoveku, minulosť domáceho študentského spoločenstva sa dostávala do úzadia. V bádani peregrinácie sa pokračovalo v období medzi svetovými vojnami, potom počnúc od roku 1990. Dnes už máme k dispozícii kompletný obraz o študentoch, ktorí sa vzdelávali v univerzitách Habsburskej ríše a Západnej Európy. V období rokov 1526–1919 poznáme približne 80 tisíc uhorských študentov registrovaných v Západnej Európe.¹

Minulosť domácich študentov na protestantských univerzitách je oveľa menej známa. Už publikované čiastočné alebo úplné zoznamy študentov nám dovoľujú nahliadnuť do života reformovaných kolégií v mestách ako Debrecín, Kluž, Marosvásárhely, Máramarossziget, Nagybánya, Nagyenyed, Pápa, Sárospatak, Szatmár.²

Reformované kolégium v Pápe, ktoré sa považovalo za duchovné centrum zadunajskej a západnej oblasti Hornej zeme, stálo v poradi – čo sa týka jeho významu – hneď po kolégiách v Debrecíne a v Sárospataku. O dejinách Reformovaného kolégia v Pápe sa po súčasnosť zrodili tri monografické práce, ktoré sa ale iba okrajovo dotýkali problematiky spoločenstva študentov.³ Práve preto možno považovať za veľký krok dopredu, že Reformované zbierky v Pápe (Pápai Református Gyűjtemények) v roku 2006 na počesť 475. výročia vydali podľa možnosti úplné zoznamy študentov, ktorí v období medzi rokmi 1585–1861 študovali v Pápe.⁴

Mená študentov, ktorí boli zapísaní v Pápe od roku 1585, sa zachovali v zápisoch počas dvoch storočí. Moderné evidencie (ako denníky prijímacích skúšok, denníky chýbajúcich, polročné tabelárne hlásenia, evidencia zaplatených príspevkov na štúdium, rôzne oznámenia vydané v tlači, atď.) sa objavovali postupne od konca 18. storočia. Maďarská vláda a miestodržiteľská rada si počnúc školským rokom 1819/20 polročne vyžiadala hlásenie v latinskom jazyku. Súčasťou hlásenia bola tabuľková príloha, ktorá poskytla podrobné

¹ SZÖGI, L.: A peregrináció kutatás eredményei a magyarországi történetírásban. Acta Papensia, 2007, č. 1–2. (pred publikáciou)

² RÁCZ, I.: Debreceni deákok. Forrásgyűjtemény. /Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani VI./ Debrecen 1997; TÖRÖK, I.: A kolozsvári collegium tanulóinak névsora. A kolozsvári ev. ref. collegium értesítője az 1905/1906. tanévről. Kiadja az előljáróság. Kolozsvár 1906; BALOGH, B.: A máramarosszigeti református liceum diáksága 1682–1851. /Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani VIII./ Debrecen 2001; TONK, S. (ed.): A Marosvásárhelyi Református Kollégium diáksága 1653–1848. /Fontes rerum scholasticarum/ Szeged 1994; THURZÓ, F.: A nagybányai ev. ref. főiskola története 1547–1755. Nagybánya 1905; JAKÓ, Zs.–JUHÁSZ, I.: Nagyenyedi diákok 1662–1848. Bukarest 1979; THURY, E.: A pápai református főiskola rektorai és felsőbb tanulói 1752-ig. In: THURY, E.–FARAGÓ, J. (ed.): A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának értesítője 1903/1904. Pápa 1904; HÖRCSIK, R.: A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777. Sárospatak 1998; BURA, L. (ed.): Szatmári diákok 1610–1852. /Fontes rerum scholasticarum V./ Szeged 1994.

³ KIS, E.: A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának története 1531–1895. [A Dunántúli Ev. Ref. Egyházkerület kiadása] Pápa 1896; LAMPÉRTH, G.: A pápai református főiskola története 1531–1931. Pápai Főiskolai Nyomda Kiadása, Pápa 1931; TRÓCSÁNYI, D. (ed.): A pápai kollégium története. Tankönyvkiadó, Budapest 1981.

⁴ KÖBLÖS, J. (ed.): A pápai református kollégium diákjai 1585–1861. Pápai Református Gyűjtemények, /A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések, 9./ Pápa 2006.

osobné údaje študentov, ich študijné výsledky, prehľad študijných predmetov, hodnotenie pedagógov.

Na otázku, že koľko študentov sa vzdelávalo v Pápe v období rokov 1585–1861, kvôli odlišnej štruktúre pramenného materiálu nevieme poskytnúť konkrétnu odpoveď. Evidenčnú knihu do roku 1797 podpísalo 1182 študentov, teda tí, ktorí sa učili vo vyšších ročníkoch gymnázia alebo ukončiac svoje štúdiá sa stali členmi samosprávy študentov (*coetus*)⁵ Chýbajú však všetci tí, ktorí vyštudovali nižšie ročníky gymnázia a predčasne opustili kolégium. O týchto študentoch sa zachovali do konca 18. storočia údaje len sporadicky.

V období medzi rokmi 1819–1861 miestodržiteľské polročné výkazy o študentoch na rôznych odboroch kolégia obsahujú 46 036 prípadov. Ak predpokladáme, že niekto strávi v ročníkoch gymnázia a akadémie priemerne najmenej 5 rokov, tak v danom intervale v kolégiu sa vzdelávalo minimálne 4600 študentov.⁶ S lepším odhadom možno tvrdiť, že v období medzi rokmi 1815–1847 približne 2500 študentov – teda priemerne za rok 75 študentov – sa zapísalo na rôzne odbory kolégia.⁷ Máme poznatky aj o tom, že počas reformácie sa počet gymnazistov, filozofov, právnikov a teológov pohyboval ročne okolo 300–400. V internáte kolégia vedeli umiestniť maximálne 170 študentov; ostatní – k nim patrili aj napr. Mór Jókai a Sándor Petőfi – bývali v podnájme.⁸ V mestech ako Sárospatak, sa v tom istom čase počet gymnazistov a akademikov sa pohyboval okolo 400–600, v Debrecíne zas okolo 1500–2000.⁹

Do roku 1797 kolégium, ktoré vydržovalo najprv zhromaždenie v Pápe a neskôr cirkevný distrikt, poskytovalo učiteľov, farárov pre cirkevné zhromaždenia, ale svojim poslucháčom umožnilo aj vzdelanie svetského rázu. Od roku 1832, počnúc od zahájenia činnosti právnickej fakulty sa otvorila pre poslucháčov možnosť štúdia na právnickej fakulte. Je pozoruhodné, že aj z radov teológov mnohí ukončili právnickú fakultu.

Kolégium zostalo aj v 19. storočí ako spojená inštitúcia: prvé začiatkové ročníky gymnázia zahŕňovali aj elementárnu chlapčenskú školu; po gymnáziu nasledoval kurz filozofie, ktorý pozvoľne prešiel do teologickej a právnickej fakulty akadémie. Učiteľské povolanie mohli vykonávať poslucháči aj po ukončení kurzu filozofie, ale dva-tri roky odučili aj teológovia, nazývaní ako akademickí rektori. Vyskytli sa aj také prípady, že absolvent teológie sa umiestnil pre nedostatok voľných miest dočasne ako učiteľ. Predimenzovanosť štúdia vzhľadom na veľký počet absolventov mala za následok, že už v období reformácie nie každý absolvent sa umiestnil podľa získanej kvalifikácie.

Veľká časť poslucháčov kolégia pochádzala z diecézy, zo stolíc Zadunajska, ale sa našli absolventi aj zo vzdialenejších stolíc, ba aj zo zahraničia. Vedľa evanjelikov sa zapisovali do gymnázia od roku 1815 aj uhorskí a zahraniční izraeliti, od roku 1847 katolíci. Tento fakt poukazuje na liberalizmus inštitúcie.

Z Hornej zeme prichádzali do mesta Pápa deti slovenských a nemeckých evanjelikov, maďarských reformovaných a niekoľko detí evanjelikov, resp. izraelitov. Z územia Čiech a Moravy vyhládali toto školské mesto reformovaní a izraelitští študenti. Výkaz prítomnosti Židov a reformovaných študentov z česko-moravského územia v kolégiu v Pápe je najnovším výsledkom nášho bádania.

⁵ HUDI, J.–KÖBLÖS, J.: A pápai református kollégium szervezete és működése a XVI–XIX. században. In: Köblös József szerk.: A pápai református kollégium diákjai 1585–1861. Pápai Református Gyűjtemények, /A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések, 9./ Pápa 2006, s. 7–142.

⁶ Údaje boli zverejnené aj na CD nosiči.

⁷ HUDI, J.: Zsidó ifjak a pápai református kollégiumban. Acta Papensia, 2007, č. 1–2. (pred publikáciou)

⁸ KIS, E.: c. d., s. 139.

⁹ HUDI, J.–KÖBLÖS, J.: c. d., s. 77.

Tabuľka č. 1

Výskyt študentov a ich pomer zo západnej časti Hornej zeme (1819–1861)

Názov stolice	Číslo registrovaných prípadov študentov	Pomer študentov 46 036 prípadov = 100 %	Počet overovaných miest pôvodu (narodenia)
Oravská	13	0,03	1
Tekovská	855	1,86	34
Ostrihomská	309	0,67	10
Hontianska	215	0,46	13
Komárňanská	6728	14,61	65
Liptovská	–	–	–
Novohradská	57	0,12	9
Nitrianska	422	0,92	19
Bratislavská	663	1,44	26
Trenčianska	122	0,27	12
Turčianska	6	0,01	1
Zvolenská	–	–	–
Spolu	9390	20,39	190

Berúc do úvahy počet registrovaných prípadov, tak môžeme skonštatovať, že 1/5 študentov pochádzala z vyššie uvedených 12 stolíc. Osobitne musíme vyzdvihnúť Komárňanskú, Tekovskú a Bratislavskú stolicu. Spracovanie údajov nám skomplikoval fakt, že menšia časť Rábskej, a rozsiahla oblasť Komárňanskej a Ostrihomskej stolice presiahli cez rieku Dunaj, patrili k Hornej zemi, a tak je štatistika skreslená. Túto mieru skreslenia objasní až ďalší výskum na úrovni usadlostí.

K porozumeniu treba spomenúť, že Reformovaná cirkevná diecéza v Zadunajsku obsiahla územia Zadunajska, južne od Balatónu smerom na Somogyskú stolicu, na sever územia Rábskej, Mošošskej, Šopronskej, Vašskej, stolice Zala, Veszprém, Fejér, Komárno, Ostrihom, od Dunaja smerom na sever stolice Bratislava, Nitra, Tekov, Hont, Novohrad.

Správne členenie cirkevného dištriktu v období po tureckej nadvláde sa vytvoril v dôsledku uplatnenia nariadenia Resolutia Carolina II., v roku 1736, kedy sa zlúčila cirkevná diecéza zadunajská a kvôli prenasledovaniu aj značne oslabená diecéza na hornom vedľajšom toku Dunaja.¹⁰ Územie biskupstva, ktoré zahrňovalo do roku 1808 osem, potom po vzniku cirkevného obvodu v Órségu už 9 obvodov, do konca 1. svetovej vojny patrilo viac ako 300 materských cirkví, ktoré netvorili ani z hľadiska vierovyznania, ani z hľadiska etnicity súvislú homogénnu oblasť. Zvlášť platí tento fakt na západnú časť Hornej zeme, kde vyčnievali ako ostrovy, súostrovia maďarské reformované cirkvi. Veľká časť reformovaných spoločenstiev bola málopočetná, ich príslušníci obývali stredné alebo menšie osady a za svoju existenciu v období búrok rekatolizácie mohli vďačiť viac-menej patrónom z radu zemanov-urbárikov a len tak mohli využívať možnosti dané tolerančným patentom a neskôr náboženskou autonómiou.

K jednotlivým materským cirkvám spravidla patrilo 2–7 pobočiek, ktoré sa samy považovali v predchádzajúcom období za prosperujúce. V období reformácie cirkevný dištrikt z hľadiska cirkevnej správy naskytla nasledovný obraz.¹¹

¹⁰ THURY, E.: c. d., s. 336–355.

¹¹ TÓTH, D.: Egyházi almanak 1833-ik esztendőre. Kiadta Tóth Dániel Lak és Thúri Szakállosi Reformált Keresztyén Prédikátor. Pozsony 1832, s. 13–57.

Tabuľka č. 2

Cirkvi reformovaného dištriktu v Zadunajsku v roku 1832

Cirkevná diecéza	Rozsah (stolica)	Materská cirkev	Pobočka	Spolu
Tekovská	Tekov, Hont	26	12	38
Belsősomogyská	Somogy, Zala	60	15	75
Drégelypalánkská	Ostrihom, Hont, Novohrad	8	1	9
Komárňanská	Ostrihom, Ráb, Komárno, Nitra, Bratislava	44	3	47
Örségská	Vaš, Zala	11	–	11
Pápa	Ráb, Veszprém	27	11	38
Peremartonská	Fejér, Tolna, Somogy, Veszprém	35	–	35
Tata	Ráb, Komárno	28	2	30
Veszprémska	Fejér, Veszprém, Zala	37	3	40
Spolu	276	47	323	

Komárňanskú diecézu tvorili v prevažnej miere žitnoostrovské obce, kde reformované obyvateľstvo bolo vo väčšine, alebo aspoň mali značný počet členov, za ktorými stála zámožná vrstva šľachticov. Medzi šľachtické (urbaniálne) osady patrili napr. v stolici Ostrihom obce Búcs (majetok ostrihomského biskupa), v stolici Ráb obec Čiližská Radvaň (majetok grófa Štefana Illésházyho), Pataš (čiastočne majetok grófa Vincenta Eszterházyho), Sap, v Bratislavskej stolici Dolný Štál, Zlatná na Ostrove, Bohel'ov, Dolná Potôň, Orechová Potôň, Vydrany, Jelka, Mad, Veľké Blahovo, Kajal, Padáň, Reca, Malé Blahovo, Žihárec (majetok ostrihomského biskupa), v Komárňanskej stolici Dolné Holiare, Opatovský Sokolec, Bodza, Okoličná na Ostrove, Horný Geller, Komoča, Sokolce, Veľké Kosihy, Zemianska Oľča, Hurbanovo, v Nitrianskej stolici Dolný Vinodol, Vlčany, Malá Maňa, Selice, Michal nad Žitavou a Svodín.¹² O živote reformovaných šľachtických obcí v porovnaní so zemianskymi (predialistickými) obcami ostrihomského arcibiskupstva dnes vieme ešte pramálo.¹³

Vo svojej prednáške by som chcel z niektorých dôležitých aspektov ozrejmiť a predstaviť vzťahy medzi šalianskym okresom a Pápou.

Tabuľka č. 3

Študenti z mesta Pápa, pochádzajúci z usadlostí v Šalianskom okrese (1819–1861)

Miesto	Stolica	Reformovaná cirkevná diecéza	Poradové číslo registrácie	Počet študentov	Poznámka
Diakovce	Bratislavská	Komárňanská	18	3	
Vlčany	Nitrianska	Komárňanská	54	8	
Horná Kráľová	Nitrianska	–	–	–	Katolík
Dlhá nad Váhom	Nitrianska	–	–	–	Katolík

¹² Archív zadunajského reformovaného dištriktu (Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára), I.1.b. Spisy valných zhromaždení (Közyűlési iratok, 1836. sz. n.), Súpis osôb komárňanského dištriktu z roku 1835/36 (A révkomáromi egyházmegye népességének összeírása az 1835/36. évre).

¹³ FÉNYES, E.: Komárom vármegye leírása (1848). Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 1994; KOCSIS, A.: A vajkai nemesi szék. Hagyatéki leltárak a 17–19. századból. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 1997; BUKOVSKÝ, L. (ed.): Mátyusföld II. Egy régió története a XI. századtól 1945-ig. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, Komárom–Dunaszerdahely 2005.

Močenok	Nitrianska	–	–	–	Katolík
Neded	Nitrianska	Komárňanská	123	5	
Tešedíkovo	Nitrianska	–	–	–	Katolík
Sók /Selice/	Nitrianska	Komárňanská	38	3	
Szelőce	Nitrianska	Komárňanská	1	1	
Trnovec nad Váhom	Nitrianska	–	8	1	Katolík
Šaľa	Nitrianska	–	–	–	Katolík
Veča	Nitrianska	Komárňanská	4	1	
Žihárec	Bratislavská	Komárňanská	39	5	
Spolu			285	27	

Tento výkaz nám predstavuje kontakty na úrovni usadlostí, a nie na úrovni náboženských obcí. Z porovnávania údajov registrácie a za ňou stojacich osôb vyplýva, že študenti pochádzajúci z Nitrianskej a Bratislavskej stolice, ktorí sa učili v Pápe, sa dostali do evidencií priemerne 10–11-krát. Našli sa medzi nimi aj takí, ktorí pobudli iba pol roka v Pápe, ale sa našiel aj taký, ktorý prišiel ako 12 ročný a odchádzal ako 23 ročný.

Vo všeobecnosti môžeme tvrdiť, že hornozemskí rodičia – evidentne z úsporných dôvodov – sa snažili, aby ich deti strávili čo najkratší čas v Pápe, preto títo spravidla tu pokračovali vo svojich štúdiách vo vyšších triedach gymnázia, alebo v začiatočnom ročníku akadémie. Základy im poskytol miestny učiteľ elementárnej školy, ktorý podľa krajinskej školskej osnovy, prijatej v roku 1815 vyučoval aj základy latinského jazyka – za predpokladu, ak bol toho schopný. Častokrát duchovný sám pripravoval svoje dieťa na ďalšie štúdium. Zámožnejší členovia komposesorátu si mohli najat' aj súkromného učiteľa, aby svojich synov dostatočne pripravili na ďalšie štúdium. V blízkom okolí – v Komárne a v Lučenci sa nachádzali reformované gymnázia, v Bratislave zas evanjelické gymnázium, kde mohli prehlbovať svoje vedomosti.

Študentov pri zápise do kolégia v Pápe zaraďovali do zodpovedajúcich tried hneď podľa výsledkov, ktoré preukázali pri testovaní ich vedomostnej úrovne. V 19. storočí už vyžadovali, aby si dieťa prinieslo z predchádzajúceho miesta písomné vysvedčenie. Študent pri odchode obdržal aj tu vysvedčenie, ktoré svedčilo o získanom vzdelaní a morálke. O prostredí, z ktorého pochádzali študenti, nám podávajú informácie záznamy o povolani rodičov.

Tabuľka č. 4

Spoločenské postavenie študentov zo Šalianskeho okresu (1819–1861)

Miesto	Študent	Zamestnanie otca/ tútora	Poznámka
Diakovce	3	1 duchovný 2 členovia komposesorátu	
Vlčany	8	4 roľníci 1 földbirtokos 1 vdova 1 tútor 1 duchovný	
Horná Kráľová	–	–	Katolícka obec
Dlhá nad Váhom	–	–	Katolícka obec
Močenok	–	–	Katolícka obec
Neded	5	2 duchovný 1 člen komposesorátu 1 tútor (Pešť)	Adam Németh duchovný, svojich dvoch synov dáva vyučovať, býva v Nedede.

		1 roľník	
Tešedíkovo	–	–	Katolícka obec
Sók (Selice)	3	1 duchovný 2 členovia komposesorátu	
Selice	1	1 člen komposesorátu	
Trnovec nad Váhom	1	1 židovský majiteľ hostinca	
Šaľa nad Váhom	–	–	Katolícka obec
Veča	1	1 richtár, župný prísazný	
Žihárec	5	2 duchovný 2 učitelia 1 roľník	
Spolu	27	27	

Uvedené prípady v tejto tabuľke vyjadrujú všeobecnejšie tendencie: v kruhu učiteľov, duchovných, župných úradníkov, zemanov bolo rozšírené vzdelávanie synov. Oni poslúžili aj ako vzor pre svoje okolie, ktoré pomaly spoznávalo úlohu školy v spoločenskej mobilite.

Už uvedené fakty by sme chceli ozrejmiť jediným príkladom. V Hetényi (Komárňanská stolica) sa narodil do zámožnej rodiny Lajos Tarczy (1807–1881), ktorý chodil do miestnej elementárnej školy. Z učiva prvých štyroch tried ho pripravil miestny duchovný, a tak sa zapísal do 5. triedy komárňanského gymnázia. V Pápe absolvoval ročníky filozofie a práva s výborným prospechom, ktorý bol základom jeho neskoršej kariéry a ktorý mu umožnil ďalšie štúdiá na berlínskej univerzite.¹⁴ Kolégium prijatím Štefana Bocsora, ktorý pochádzal z rodiny roľníkov, ďalej Jurajom Stettnerom z rodiny zemanov atď., otvorilo svoju národno-liberálnu epochu. Tú epochu, na ktorej sa vybudovala dobrá povest' kolégia v 19. storočí.

(Preklad Hildegarda Pokreis)

¹⁴ SZINNYEI, J.: Magyar írók élete és munkái. XIII. zväzok, Budapest 1909; SZÉNÁSSY, Á.: Heténytől Pápáig. Tarczy Lajos életútja. Hetény 1983.

Dejiny školstva jednej obce v stolici Hajdú (1849–1918)

V obci Földes vďaka jej obyvateľom už okolo roku 1657 bola zriadená škola, ba čo viac, v roku 1740 existovala už aj dievčenská škola. „V dávnomveku urodzená rada darovala 3 pozemky vedľa kostola na byty pre duchovného, kantora, ktorý je zároveň rectorom a pre učiteľa dievčenskej školy, spolu s verejnými budovami. Tieto budovy boli postavené z prostriedkov urodzeného spoločenstva“. Obec okrem toho, že zabezpečila byt, každú jar zorala každému učiteľovi roľu, osiela ju pšenitou a kukuricou. Súčasť učiteľských požitkov (peňažných a naturálií) tvorilo aj školné, ktoré vyberali od rodičov.¹

V zmysle kráľovského školského nariadenia, ktoré bolo vydané v maďarskom jazyku pod názvom *Magyarország elemei tanodáinak szabályai* (Smernice uhorských elementárnych škôl) v roku 1845, riadiacu zložku tvorili miestodržiteľská rada, ďalej hlavný riaditeľ dištriktu, dekan ako inšpektor dištriktu, a nakoniec miestny duchovný.² Dôležitou súčasťou riadenia cirkvi bola kanonická vizitácia, ktorá patrila do pôsobnosti biskupa nadriadeného reformovaného dištriktu za Tisou, resp. v prípade obce Földes do pôsobnosti dekana dolnoszabolcsského a hajdúskeho dištriktu, ktorý vznikol v roku 1821.

Škola v obci Földes bola od prvopočiatkov partikulou debrecínskeho reformovaného kolégia. V sledovanom období pracoval riaditeľ, resp. rektor školy tak, ako všetci ostatní učitelia pod vedením duchovného. Absolventi vyšších škôl, tak aj absolventi debrecínskeho kolégia, spravidla rok-dva pôsobili na vidieku ako dedinskí učitelia, resp. rektori, aby z takto zarobených peňazí mohli vycestovať do zahraničia, alebo sa mohli vrátiť späť do kolégia a zložiť skúšky duchovného.³

Reformovaná škola vo Földesi v období medzi 1849 a 1867

Dňa 14. júna 1852 zhorela strecha chlapčenskej školy a rektorského bytu, preto sa stala obnova zničených budov urgentnou. Chlapčenskú školu, korej strecha bola dočasne pokrytá trstinou, dokončili v r. 1857. V roku 1853 cirkev odkúpila ohradený, ale prázdny pozemok, ktorý sa nachádzal za pozemkom dievčenskej školy od rodiny Tornaiovcov, a neskôr ďalšie prázdne pozemky od rodiny Tóthovcov.⁴

V dvoch chlapčenských – a v tretej, dievčenskej škole vyučovali traja učitelia v priemere 304 detí. Z uvedeného počtu bolo 168 chlapcov a 135 dievčat. Možno skonštatovať, že zvlášť vysoký bol počet detí, ktorý pripadal na učiteľa dievčenskej školy, pretože tento počet dosť presahoval stovku.

Vo Földesi 37% školopovinných detí nenavštevovalo výchovné zariadenie, čo je oveľa priaznivejšie, ako 51%-ný celoštátny priemer. Vysvetlenie musíme hľadať v troch dôležitých dejinných danostiach – javoch obce. Jedným z nich je samotná blízkosť debrecínskeho reformovaného kolégia, „školy celej krajiny“ a jej kultúrne vyžarovanie, ktoré v prípade obce Földes, obývanej zväčša reformátmi, bolo obzvlášť rozhodujúce. Proces zaškoľovania veľkej obce bol daný tým, že sa nejednalo o obec, kde bývali sedliaci, ale kde žilo spoločenstvo

¹ Archív župy Hajdú-Bihar (AŽHB, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár), XXIV. 504/c. 2. cs.; Archív Zadunajského dištriktu reformovanej cirkvi (AZDRC, Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára), I. 28. c. 2; HERPAY, G.: Földes község története. Nagy Károly Ny., Debrecen 1936, s. 201, 203, 206.

² AŽHB, IV. A. 1011/c. 93. cs. 194/25224/1845.

³ BENDA, K.: Emberbarát vagy hazafi? Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből. Gondolat, Budapest 1978, s. 293; KORMOS, L.: A Tiszántúli Református Egyházkerület és a Debreceni Református Kollégium Levéltárának ismertetője. Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen 1984, s. 118.

⁴ Pozri správy farnosti obce Földes, ktoré boli poslané Dolnoszabolcsskému a hajdúskému dištriktu, ako aj vizitácie. AZDRC, pod I. 28. c. zväzky 9. až 28; tamtiež I. 1. s. 13/a. a dekánske správy a predložené spisy.

kuriálnych šľachticov, ktorí považovali znalosti za hodnotu, a podporovali reformovanú elementárnu školu.⁵

V hlásení cirkevnej obce z roku 1846/47 ako hlavnú príčinu nezaškolenia detí uviedli chudobu. Detí, ktoré ledva povyrástli, veľmi skoro sa museli aktívne podieľať na zaobstarávaní živobytia rodiny.

Konzistórium cirkevného obvodu nariadilo 18. marca 1857 súpis 7–12 ročných školopovinných detí a vykonanie opatrení zo strany cirkevnej obce na zníženie počtu tých detí, ktoré nenavštevovali školu. Na základe rozhodnutia földesského cirkevného zboru vyhotovenie zoznamov detí a upozornenie rodičov cestou vyhlásenia v kostole sa stalo pravidelným javom.⁶

Druhou veľkou starosťou školstva v danom období – v tomto prípade nevyriešenou – bolo neustále ubúdanie počtu žiakov počas vyučovacieho obdobia, teda aj spomedzi tých, ktorí chodili do školy, veľmi málo dokázalo ukončiť všetkých päť tried elementárnej školy.

Morálka a odborné vedomosti učiteľa sa posudzovali prostredníctvom verejnej mienky a vyslancov cirkevného obvodu. Zápisnice kanonických vizitácií svedčia o fakte, že práca učiteľov bola hodnotená síce v dobrej mienke, ale nie celkom bez kritiky.⁷

V škole bolo rozhodujúcim faktorom vyučovanie náboženstva. V roku 1844 chlapcov vyučovali aj praktickým poznatkom napomáhajúcim orientovať sa v ich bezprostrednom okolí, u dievčat bolo predmetom vyučovacích hodín náboženstvo, čítanie, písanie, spev a rátanie.

Do školského rozvrhu v roku 1864/65 porovnávajúc s rokom 1844 – povedľa dominantného postavenia náboženstva – namiesto praktických poznatkov zaviedli vedecky systemizované predmety. Hodiny náboženstva a zavedenie odborných predmetov zabezpečili počas 5-triedneho vyučovania jednotnú štruktúru a následné nadobúdanie poznatkov.

Cirkevný obvod ešte v roku 1795 vydalo rozhodnutie o vyučovacom procese v elementárnych školách, kde boli v jednom školskom roku predpísané dve skúšky. Skúšky, ktoré vykonali z náboženstva, boli zároveň aj konfirmáciou žiaka. Táto skúška bola zároveň aj skúškou prijatia dotyčného za právoplatného člena cirkvi.⁸

Földesské školy v období vyrovnania

V období, ktoré nasledovalo po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, v rámci monarchie, ale na určitej úrovni štátnosti, sa uskutočnil aj v Uhorsku proces utvárania meštianstva. Súčasťou tohto procesu bol zákonný článok č. XXXVIII z roku 1868 o zavedení povinného vyučovania do všetkých škôl. Tento zákonný článok, ktorý v podstate stanovuje, že všetky deti vo veku 6–12 sú povinné navštevovať dennú školu, a do završenia 15. roku veku opakovaciu školu, otvoril novú kapitolu v uhorskom školstve.⁹

V zmysle tohto zákona aj v osade Földes náklady súvisiace s činnosťou reformovanej elementárnej školy znášala obec a to z daní, ktoré mohli vyrúbiť obyvatelom. Z tohto aspektu je veľmi poučná žiadosť, ktorú podala židovská náboženská obec vo Földesi o štátnu podporu alebo na založenie obecnej školy. V septembri 1897 totiž náboženská obec chcela zatvoriť

⁵ Na krajinský pomer školopovinných PUKÁNSZKY, B.–NÉMETH, A.: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1994, s. 469; štatistická tabuľka je súhrnom údajov zo zväzkov AZDRC I. 28. c. 1–26.

⁶ AZDRC, I. 28. c. 8, 9, 15–18, 19, 26; predlohy z rokov 1857 a 1858.

⁷ AZDRC, I. 28. c. 5, 15–20; tamtiež, I. 28. h. 4, 20; tamtiež, I. 28. c. 3; tamtiež, I. 1. s. 13/a.

⁸ AZDRC, I. 28. c. 4, 5; tamtiež, I. 28. h. 3; tamtiež, I. 28. c. 21, 23, 26.

⁹ MÁRKUS, D. (ed.): 1836–1868. évi törvényczikkek. Budapest 1896, s. 449–469; FELKAI, L.: Neveléstörténeti dolgozatok a dualizmus koráról. Tankönyvkiadó, Budapest 1983, s. 110.

cirkevnú školu, ktorá existovala od roku 1876, odvolávajú sa pritom na finančné ťažkosti. Zákon predpísal založenie obecnej školy tam, kde iné náboženské obce mali aspoň 30 školopovinných detí okrem tej cirkve, ktorá už disponovala s vlastnou školou. Obecné zastupiteľstvo samosprávy obce Földes uznalo opodstatnenosť žiadosti (židovskej) náboženskej obce a aj to, že v reformovanej škole vzhľadom na nedostatok miesta nemohli umiestniť izraelitských žiakov, ale náklady na založenie obecnej školy neprevzalo a radšej doporučovalo ďalšie fungovanie cirkevnej školy s vyžiadaním štátneho príspevku.¹⁰

Zákonný článok č. XXXVIII z roku 1868 predpisuje, že „hlavný dozor nad cirkevnými školami vykonáva prostredníctvom školského inšpektora“. Tento inšpektorát Školský obvod Szabolcskej stolice a dištriktu Hajdú, ďalej po roku 1876, teda po územnej zmene verejnej správy aj Školský obvod stolice Hajdú – ktorého pôsobnosť zasahovala aj ľudovú školu vo Földesi – nenašiel priaznivú odozvu ani u Reformovaného cirkevného obvodu za Tisou, pretože v tomto zásahu štátu videli oklieštenie náboženskej autonómie. Zákon predpisoval povinnú jednorázovú ročnú návštevu školy, v priebehu ktorej sa mala vykonať prísna kontrola dodržiavania nariadení a predložiť vrchnosti podrobné hlásenie o príslušnej cirkevnej škole.¹¹

Zavedenie povinnej školskej dochádzky vo Földesi

Zásadnou otázkou školstva danej doby bolo, či je schopná zabezpečiť hmotné a osobné podmienky zavedením povinnej školskej dochádzky pre narastajúci počet detí.

Študujúc štatistické údaje Földesu je najviac nápadný nárast počtu školopovinných a školských detí od 6–12 rokov. V období rokov 1842–1869 žilo priemerne 461, od roku 1872 do r. 1904 už 553 školopovinných žiakov v obci. Berúc do úvahy priemer tzv. záškolákov pred rokom 1869, bolo ich 165 osôb, kým po tomto období do roku 1904 bolo to 51 žiakov, teda ich počet v dôsledku zavedenia povinnosti školskej dochádzky a po nej nasledujúcich opatrení sa znížil o 1/3. Napr. kým v roku 1896 krajinský priemer bol 21%, veľká obec Földes dosahovala 10%.

Školský zákon z roku 1868 naďalej zvyšoval náklady elementárnych škôl tým, že nariadil povinnú školskú dochádzku nielen 6–12 ročných, ale aj 12–15 ročných. Riešenie tejto otázky bolo najťažšou úlohou. Nebolo náhodou, že vo Földesi sa v rámci elementárnej školy iba v 70. rokoch sa utvorila opakovacia škola vedľa dennej školy. Opakovacia škola ďalej rozširovala základné vzdelanie starších žiakov.

Obecná opakovacia škola patrila medzi školy na nižšom stupni, kde v zmysle školského zákona z roku 1868 v priebehu troch rokov – v zimnom období týždenne v rozsahu 5, v lete v rozsahu 2 hodín – zamestnávali vekovú kategóriu žiakov od 12–15 rokov. Chlapci a dievčatá, ktorí chodili do opakovacej školy si zopakovali učivo elementárnej školy.

Zo zápisnice kanonickej vizitácie z 26. júna 1871 vieme, že „založenie opakovacích škôl napriek všetkej snahe predstavenstva sa nepodarilo“. O dva roky neskôr zas s uspokojením brali na vedomie rozkvet „opakovacej teda nedeľnej“ školy. Od roku 1884 inšpekčné zápisnice zaregistrovali zamestnávanie mládeže vekovej skupiny 12–15 rokov.¹² Medzi rokmi 1884 a 1904 opakovaciu školu vynechalo priemerne 38 % školopovinných.¹³

Školský zákon okrem rozšírenia školskej dochádzky u 6–12 ročných zaviedol šesťročnú každodennú výuku. V dievčenskej škole vo Földesi ešte ani v období rokov 1871 a 1874 neexistovala 6. trieda, u chlapcov naopak, existovala už oveľa skôr.

¹⁰ AŽHB, VIII. 202/a. 1. 28. august 1891; V. 625/b. 1. 7. september 1897; UJVÁRI, P. (ed.): Zsidó lexikon. Pallas Irod. és Ny. Rt., Budapest 1929, s. 284.

¹¹ AŽHB, VIII. 202/a. 1. 31. január 1891; MERVÓ, Z.: A népiskolák Hajdúszoboszlón 1868–1948 között. In: GAZDAG, I. (ed.) 400 év Hajdúszoboszló neveléstörténetéből. Hajdúszoboszló Városi Tanács VB. Művelődési-Egészségügyi-, Ifjúsági és Sport Osztálya, Hajdúszoboszló 1989, s. 89–90.

¹² AZDRC, I. 28. c. 30; MÉSZÁROS, I.: Magyar iskolatípusok 996–1990. OPKM, Budapest 1995, s. 27.

¹³ AZDRC, I. 28. c. zväzky č. 27–29, 31–46; AŽHB, VIII. 202/a. 1. 17. december 1908.

Prísne dodržiavanie povinnej školskej dochádzky a založenie 6-triednej elementárnej školy malo za následok, že porovnávajúc s obdobím pred rokom 1868 vzrástlo množstvo času na štúdium, ktorý pripadal na jednu osobu. Úbytok žiakov bol stálym sprievodným javom procesu vyučovania, a tento fakt sa prejavil naplno iba u absolventov. Napriek tomu na základe štatistických údajov možno skonštatovať, že v novom školskom systéme sa zlepšil priemerný počet absolventov.¹⁴

Ďalší rozvoj školských zariadení veľkej obce Földes

Presadzovanie zákonného článku č. XXXVIII. z roku 1868 do praxe ako súčasť meštianskeho právneho systému viedlo k celkovej premene starého systému výučby. Najmarkantnejšie zmeny nastali v stave školských budov a vo vytvorení nových typov škôl.

Vo Földesi po roku 1885, po nešťastnom požiari v strede dediny bola znovupostavená budova chlapčenskej školy vedľa kostola, ktorá bola neskôr ako ústredná škola. Takisto na území neskoršieho námestia Egyháztér, vedľa reformovaného kostola v lete 1871 namiesto starej budovy dievčenskej školy, ktorá bola vo veľmi zlom technickom stave, postavili novú dievčenskú školu, spolu s učiteľským bytom, kde sa nachádzali dve izby, kuchyňa a predsieň. Zároveň s vytvorením novej triedy v chlapčenskej škole sa umožnilo zvýšenie počtu učiteľov na tri osoby v školskom roku 1872/1873.

Budova dievčenskej školy bola dokončená spolu s novým učiteľským bytom na jeseň 1873. Cirkvi bolo nápomocné spoločenstvo urbárikov, ktoré ponúklo úroky svojho 25 000 forintového kapitálu na úhradu pôžičky. V roku 1873 opäť urbárnici dopomohli škole k zahájeniu výučby v oblasti záhradníctva tým, že odovzdali na pestovanie pozemok o rozlohe 3200 štvorcových siah.¹⁵ V období rokov 1874 a 1884 možno hľadať začiatky zahájenia výchovy v dievčenskej škole a v roku 1890 vymenovali nového učiteľa pre dievčatá, a tak ich počet sa zvýšil na tri.¹⁶

Židovská škola vo Földesi ako elementárna ľudová škola vznikla v zmysle nariadení školského zákona z roku 1868, ale počiatky vzdelávania treba hľadať hlbko v minulosti. Isté je, že Jozef Kiss, kráľovský inšpektor stolice Hajdú vo svojom hlásení podal správu už o existencii izraelitskej koedukovanej elementárnej školy a opakovacej školy. V triede elementárnej cirkevnej školy v dostatočných podmienkach vyučoval jeden učiteľ spojené triedy ročníkov I.–VI.

Počas návštevy školského inšpektora v roku 1890 skonštatoval vedľa fungovania židovskej elementárnej školy aj ten fakt, že v reformovanej elementárnej chlapčenskej a dievčenskej škole, v 3–3 triedach pod dohľadom 3–3 učiteľov vzdelávanie prebieha v 6–6 triedach za materiálnych podmienok ohodnotených ako veľmi dobré a dobré.¹⁷ Ďalšie vzdelávanie vekovej kategórie 12–15 ročných prebiehalo v reformovanej škole zvlášť pre chlapcov a zvlášť pre dievčatá, respektíve existovala aj jedna izraelitská koedukovaná opakovacia škola.

Pozostalosť zemepána Lászlóa Kállayho mala d'alekosiahly význam pre všeobecné vzdelávanie celej obce. László Kállay bol najviac platiacim virilistom, ktorý vo svojom testamente označil za dediča obec. Zomrel 15. apríla 1901. Zakladajúcu listinu, ktorá určovala

¹⁴ Počty tried boli zistené podľa spracovania menoslovov žiakov. AZDRC, I. 28. c. 30–31, 33–34, 36–41, 43, 47; tamtiež, I. 28. h. 13, 15–16, 18.

¹⁵ AZDRC, I. 28. c. 27–30; AŽHB, XXIV. 501/d. 4. cs.

¹⁶ AZDRC, I. 28. c. 31, 35, 37.

¹⁷ AŽHB, IV. B. 912/b. 2. cs. VIII. 1/1890; tamtiež, V. 625/b. 1; FÉNYES, E.: Magyarország geographiai szótára. Budapest 1851, s. 21; HERPAY, G.: c. d., s. 236.

spôsob využitia značného majetku, schválili na zasadnutí obecného zastupiteľského zboru dňa 26. januára 1903.¹⁸

Podľa súdobej hovorovej reči na využitie Kállayovej nadácie alebo základiny sa vykonali opatrenia. Dňa 15. septembra 1901 zastupiteľský zbor – na základe oznámenia duchovného Imricha Karácsonya, že získal štátnu podporu na postavenie dvoch škôl – povolil zriadiť dve nové triedy na ťarchu Kállayovej nadácie. Bola to dievčenská škola Alberta Pappa na neskôr vzniknutej ulici Frenca Deáka, kde zariadenie tried takisto ako náklady súvisiace s ďalšou existenciou školy boli uhradené z Kállayovej nadácie. V dome Kállayho v zmysle májového uznesenia obecného zastupiteľského zboru v roku 1902 vytvorili jednu triedu, ktorá slúžila na vzdelávanie dievčat.

Nariadenie z roku 1902 stanovilo podľa potvrdenia elementárnych vedomostí 12-15 ročných žiakov aj vyučovanie, ktoré sa zameriavalo na praktické hospodárenie. Obecné zastupiteľstvo ponúklo na uvedené ciele ohradenú stromkovú škôlku o rozsahu 1 jutro a 134 štvorcových siah a v blízkosti obce vinicu o rozlohe 2 jutár a 1000 štvorcových metrov.

Paralelne s rozvojom školských zariadení počet učiteľských miest sa zvýšil v roku 1902 na osem. Tento počet umožnil, aby pracovali v chlapčenskej aj v diečenskej škole 4 a 4 osoby. V roku 1908 prispeli s finančnými prostriedkami, ktoré čerpali zo základiny k zvýšeniu počtu ôsmich učiteľských miest na desať.

V obci Földes bolo potrebné ozrejmiť majetkoprávne postavenie Kállayovej nadácie a obce. V roku 1906 v súvislosti so stromkovou škôlkou rozhodlo obecné zastupiteľstvo - obci zo zákona vyplývala povinnosť jej vydržiavania - preto za používanie 1 jutra a 134 štvorcových siah Kállayovej nadácie platili ako ročné nájomné vo výške 60 korún.¹⁹

Učiteľský byt a dievčenská škola, resp. užívanie pozemkov v intraviláne ako zriaďovateľ školy prepustil cirkvi za výhodnú cenu za nájom, ročne za 300 korún. Reformovaná cirkev v obci Földes túto ponuku neprijala, odvolávala sa „ťaživé hospodárske pomery“. Ako prechodné riešenie predali tento nájom Štefanovi Nagyovi, učiteľovi, ktorý ponúkal najvyššiu sumu, 311 korún za rok.

Okrem Kállayovej nadácie ako pramene slúžiace k vydržiavaniu škôl za zmienku stojí aj školská základina. V júni 1902 sa obecné zastupiteľstvo uznieslo o prenajímaní role, ktoré vyorali z pastvín na Peresu, a dvora Alberta Pappa na puste, spolu teda 11 jutár a 228 štvorcových metrov, ktoré boli vo vlastníctve školskej základiny, v šesťročných intervaloch nájomcovi, ktorý prisľúbil najvyššiu cenu. Vo februári 1908 sa zrodilo také uznesenie, že až dotedy, kým nebude postavená obecná škola, úroky z tejto základiny rozdelia v závislosti od počtu žiakov medzi izraelitskou a reformovanou ľudovou školou.²⁰

Nová izraelitská škola bola postavená v roku 1913 v susedstve izraelitského kostola pod domovým číslom 554 v neskoršej ulici Lászlóa Kállayho.²¹

Organizačné a osobné podmienky

Evanjelický cirkevný obvod za Tisou so vojím rozhodnutím z roku 1889 utvrdilo smernice o ľudovom školstve. Verejné zhromaždenie diecézy zvolilo na šesť rokov školský výbor, ktorý prostredníctvom dekana raz do roka podal hlásenie o situácii v školstve. Raz ročne pred vizitáciou dekana určený člen výboru spolu s jedným duchovným a jednou svetskou osobou navštívili školu, a o získaných skúsenostiach podali hlásenie svojim nadriadeným.

¹⁸ AŽHB, V. 625/b. 1. k. 11/1901, 3/1903.

¹⁹ AŽHB, V. 625/b. 2. k. 1/1904; tamtiež V. 625/b. 2. k. 88/1906; MÉSZÁROS, I.: c. d., s. 27.

²⁰ AŽHB, V. 625/b. 5. k. 1/1914, 26. február 1914 kgy., 36/1914, 77/1914, 87/1914, 48/1915; tamtiež 6. k. 37/1919; tamtiež 3. k. 27/1918; tamtiež IV. B. 912/b. 5. cs. III. 201/1905; tamtiež V. 625/b. 3. k. 61/1908; tamtiež 4. k. 158/1911.

²¹ AŽHB, V. 625/b. 4. k. 110/1911; tamtiež XXIV. 501/d. 4. cs.; tamtiež 913/b. 5. cs. III. 201/1915; UJVÁRY, P.: c. d., s. 284.

Zákonný článok 1868:XXXVIII. nariadilo založenie obecnej školskej stolice ako orgánu ľudového školstva. V obci Földes vznikla prvá školská stolica duchovného dňa 21. februára 1869, jej predsedom bol Gábor Bakoss, duchovný. V zápisnici z roku 1884 používali už cielený názov školská stolica a spolu s duchovným vymenovali 9 osôb. Školskú stolicu na úrovni usadlosti zvolila miestna cirkevná rada na tri roky. Školská stolica potom riadila školské záležitosti cirkevnej obce.²² V školskej stolici dostal miesto aj cirkevný správca a od roku 1894 dvaja učители, ktorých zvolil učiteľský zbor zo svojich radov. Obecné zastupiteľstvo so svojim uznesením zo dňa 29. novembra 1899 vedľa hospodárskej opakovacej školy zvolilo obecnú školskú stolicu, medzi jej členmi môžeme nájsť okrem richtára a hlavného notára reformovaného duchovného, jedného učiteľa a troch členov dozorného výboru pre reformované školy.

30. januára 1904 na zasadnutí obecného zastupiteľstva zvolili členov zjednoteného dozorného obecného školského (vrátane škôlky) výboru a „Kállayovej základiny“ na tri roky.²³

Izraelitská školská stolica mohla vzniknúť veľmi zavčasu. V zápisnici obecného zastupiteľstva z roku 1904 sa môžeme stretnúť s menom predsedu, Móra Grünsteina, ktorého vtedy zvolili do zdravotného výboru.

Obvod evanjelickej reformovanej cirkvi za Tisou so svojim rozhodnutím z roku 1889 potvrdil smernice o systéme ľudového školstva. V zmysle dokumentu 4. augusta bol založený reformovaný učiteľský zbor vo Földesi pod predsedníctvom Ľudovíta Vinczeho. Spoločenstvo so svojimi programami napomáhal k zjednoteniu školskej činnosti a ďalšiemu vzdelávaniu učiteľov. Školská stolica si pravidelne vyžiadala mienku učiteľského zboru v personálnych otázkach a čo sa týkalo obsahu jednotlivých predmetov.²⁴

Cirkev od roku 1896 zrušila zdaňovanie úrody a výplatu svojich úradníkov premenila na peniaze. Medzi cirkevnými príjmami – práve ako jedna z možností, ktorú zaručoval školský zákon pre zriaďovateľov škôl – sa vyskytovala doplňujúca školska daň, ako 10 % zo štátnej dane, a okrem toho školský poplatok od každého žiaka. Vo rozpočte reformovanej cirkve v obci Földes z roku 1903 môžeme nájsť aj iné pramene, ako napr. štátna pomoc pre učiteľov, alebo plat a dôchodok, ktoré boli hradené zo Kállayovej základiny.²⁵

V obci Földes cirkev a obec spoločne sa snažili, aby postavili učiteľom byty a k nim zabezpečili aj záhradky. Pretože sa tento zámer nepodarilo uskutočniť, ako kompenzáciu ustanovili určitú peňažnú sumu. Učители mali nárok na dôchodok.²⁶

Sledujúc obdobie medzi rokmi 1867 a 1919 možno skonštatovať, že v obci Földes reformovaná elementárna ľudová škola nebola zo začiatku delená, traja učители vyučovali šesť chlapčenských a päť dievčenských tried. S rozširovaním počtu učiteľov ľudová škola ku koncu sledovaného obdobia sa priblížila, ale nedosiahla ideálne rozdelený typ školy, kde každá trieda by mala vlastného učiteľa.²⁷ V roku 1908 prvý učiteľ chlapcov pôsobil v V–VI. chlapčenskej triede, učiteľ dievčat vyučoval v V–VI. triede dievčatá. Každá ďalšia trieda mala vlastného učiteľa.

Jozef Vincze, miestny učiteľ veľmi presne vystihol základné ciele elementárnych škôl na miestnom zasadnutí učiteľského zboru 30. januára 1892 : „*štát potrebuje v prvom rade ľud s dobrými mravmi, ktorý rešpektuje božské a ľudské zákony*“.

²² AZDRC, I. 28. c. 30; tamtiež I. 1. n. 2; SZOBOSZLAY, S. (ed.): Hajdú vármegye és Debrecen sz. kir. város népoktatásügye. Hajdúvm. és Debreceni népnevelési egy., Budapest 1928, s. 76.

²³ AZDRC, I. 28. c. 33, 41, 46; AŽHB, V. 625/b. 1. k. 48/1897, 43/1899; tamtiež, V. 625/b. 2. k. 41/1904.

²⁴ AŽHB, V. 625/b. 2. k. 98/1906; tamtiež VIII. 202/a. 1. k. 3; SZOBOSZLAY, S.: c. d., s. 78.

²⁵ AŽHB, V. 625/b. 9. k. 54/1931; tamtiež VIII. 202/a. 1. k. 1. september 1909; AZDRC, I. 28. c. 43, 46.

²⁶ AŽHB, V. 625/b. 3. k. 123/1909; tamtiež VIII. 202/a. 1. k. 30. jún 1909.

²⁷ AZDRC, I. 28. c. 27, 30–31, 37; tamtiež I. 28. h. 15, 18.

V duchu týchto cieľov zákonný článok XXXVIII: 1868 predpísal výučbu týchto predmetov: náboženstvo a etika, čítanie a písanie, rátanie a počty, gramatika, prírodopis, vlastiveda a všeobecná geografia, dejepis, pestovateľstvo, záhradníctvo, práva a povinnosti občanov, spev, telocvik.

Pri výučbe odborných predmetov sledovali hlavne postupné nadobúdanie poznatkov. Školský výbor reformovaného cirkevného obvodu za Tisou doporučoval pre učiteľov reformovaných ľudových elementárnych škôl ABC učebné osnovy, ktoré z hľadiska požiadaviek na žiakov boli na rôznej úrovni.

V obci Földes zo začiatku pôsobilo ťažkosti vyučovanie kreslenia a ručných prác kvôli získaniu odbornej vzdelanosti a vytvoreniu materiálneho pozadia. V roku 1913 cirkevná rada zaviedla III. a IV. triede ako predmet ženské ručné práce.

Na hodinách pestovateľstva sa piataci a šiestaci - chlapci učili vysádzať a šľachtiť stromčeky. Telocvik pozostával u chlapcov z voľného a vojenského cvičenia, u dievčat z voľného cvičenia.²⁸

Skúmanie dejín školstva a vzdelávania nasmeruje pozornosť na tie činitele, ktoré mali priaznivý vplyv na ďalší rozvoj miestneho vzdelávania. Priaznivo pôsobila na rozvoj miestneho školstva tejto usadlosti obývanej väčšinou reformovanými za jedno skoro celé 100-ročné obdobie, blízkosť mesta Debrecína, centrum „znovuobrodiatej“ cirkve. Návštevy rektorov, výchova duchovných a neskôr učiteľov zabezpečila odborníkov, cirkev zase zabezpečovala dozor nad tými elementárnymi školami, ktoré patrili do jej područia. Reformovaná cirkev nielen pozbierala, ale prostredníctvom jej duchovných a učiteľov sprostredkovala poznatky školopovinnej vekovej kategórie detí.

Kuriálni šľachtici boli rozhodujúcim činiteľom spoločenstva veľkej obce Földes nie len v začiatočnom období, ale aj počas vytvárania sa vrstvy mešťanov. Kuriálne šľachtické korporácie, ale aj samospráva, ktorá sa vytvorila po roku 1867 prejavovali zvýšenú citlivosť v otázkach vlastných zariadení, ako ostatné porovnateľné usadlosti, čo sa týka ich veľkosti a charakteru.

Zákonný článok z roku 1868, ktorý vytvoril nový štátny a verejnosprávny dozor a zároveň zachoval aj autonómiu cirkevných organizácií, vstúpil do platnosti za priaznivých miestnych podmienok.

(Preklad Margita Gálová)

²⁸ AŽHB, VIII. 202/a. 1. k. 30. január 1892; tamtiež V. 625/b. 5. k. 99/1913; tamtiež VIII. 202/a. 1. k. 4. september 1913; AZDRC, I. 1. n. 2. 1881. év; tamtiež I. 1. n. 2. rok 1915; tamtiež I. 28. h. 13–14, 17.

Cesty Mateja Nikelszkého a jeho rodiny

Cesty Mateja Nikelszkého a jeho rodiny boli tak geograficky ako aj v spoločenskej hierarchii a v duchovnej oblasti veľmi významné. Dejiny rodiny Nikelszkej nie sú síce súčasťou peregrinácie študentov zo Žitného ostrova a Matúšovej zeme, ktorá je hlavnou témou šalianskej konferencie usporiadanej v roku 2007, ale nachádzame medzi nimi viaceré styčné body.

Hlava rodiny, Matej Nikelszky sa narodil na začiatku 19. storočia v Spišskej stolici, ktorá bola vtedy súčasťou Uhorska, dnes patrí Slovenskej republike. Ešte za mlada sa presťahoval do Nyíregyházy. Tu založil rodinu a staral sa o zabezpečenie patričnej výchovy a vzdelania pre svoje deti. Pravidelne podporoval miestne školy a pre žiakov založil základinu. Rodina po smrti Mateja Nikelszkého pokračovala v jeho dobročinných aktivitách. Založili aj základinu na podporu mladých poslucháčov študujúcich na zahraničných vysokých školách a univerzitách.

Ak teda pod pojmom peregrinácia chápeme v širšom zmysle slova fakt, že sa študenti, za účelom rozširovania si vedomostí, vydávali na dlhé cesty a študovali ďaleko od svojich domovov v zahraničí, a potom sa vrátili domov, tak práve migrácia, štúdium a jeho podporovanie je tým motívom, ktorý spája rodinu Nikelszkú s peregrináciou.

O Matejovi Nikelszkom napísal Edmund Lukács, autor prvej monografie Nyíregyházy v roku 1886 nasledovné slová: *„S úctou si spomínam na tomto mieste na Mateja Nikelszkého, vynikajúceho občana nášho mesta (...), ktorý pochádzal z jednoduchého stavu, ale vlastným úsilím a z Božej milosti dosiahol vysokého postavenia. Popri svojom veľkom pracovnom vyťažení sa neustále vzdelával a čítaním kníh sa natoľko zdokonalil, že sa v hociktovej vzdelanej spoločnosti dokázal pohybovať. Pre svoju rodinu vykonal obrovskú činnosť. Pravidelne sa zúčastňoval aj na náboženskom živote svojej cirkevnej obce; – záležitosti svojho mesta boli jeho srdcovou záležitosťou. Skrátka, svoj čínorodý život venoval svojej vlasti, cirkvi a rodine. Jeho zápisky v denníku, ktoré si zaznamenával len pre seba, svedčia o tej najkrajšej duši; aj keď bol jeho prejav niekedy hrubší, jeho skutky boli vedené zmyslom pre spravodlivosť a dobrým úmyslom. Jeho charitatívna činnosť, základiny, blahodarné myšlienky a zveľaďovacia činnosť, ktorú vyvíjal na pozdvihnutie školstva a spoločenských inštitúcií by zaplnili celé hárky. Údery osudu prijímal s pokorou, kresťanskou trpezlivosťou a s dušou zmierenou v Bohu. Česť jeho pamiatke!“*¹

Matej Nikelszky, opisovaný slovami uznania, sa narodil v roku 1818 manželom Ondrejovi Nikelszkému a Anne Tomoryovej v Štóse, kde neskôr dlhé roky žil aj spisovateľ Zoltán Fábry. Štós je jedným z bývalých siedmich dolnospišských baníckych miest. Mladý Nikelszky sa v polovici 30-tych rokov 19. storočia presťahoval do Nyíregyházy, pravdepodobne so svojim bratom Samuelom, ktorý sa taktiež usadil v tomto meste a mal podobnú životnú dráhu ako jeho brat Matej.

Zemepán mesta, gróf František Károlyi prizval do vyľudnenej Nyíregyházy v polovici 18. storočia, za výhodných usídľovacích podmienok, evanjelických Slovákov predovšetkým z Békešskej stolice a z Horného Uhorska. V priebehu niekoľkých desaťročí sa sem prisťahovali tisícky ľudí vo viacerých vlnách. V 30-tych rokoch 19. storočia sa skončilo s organizovaným dosídľovaním mesta, ale spontánne prisťahovalectvo sa miestami ešte

¹ LUKÁCS, Ö.: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Jóna Elek Könyvnyomdája, Nyíregyháza 1886, s. 340.

vyskytovalo.² Pravdepodobne aj rodina Nikelszká sa prisťahovala do tohto mesta so sľubnými možnosťami na základe priateľského, rodinného pozvania.

Matej Nikelszky sa v roku 1843 oženil s vtedy len päťnásťročnou Zuzanou Tinczovou, dcérou Jána Tincza a Žofie Szartoriovovej. V roku 1853 požiadal mestskú radu o vydanie svedectva o mravnej zachovalosti. V svojej žiadosti sa odvolával na skutočnosť, že už 18 rokov žije v tomto meste, od svojho sobáša je tu usídlený a je občanom mesta, a z mäsiarskeho tovariša sa časom stal mäsiarskym gazdom.³ Svedectvo o mravnosti mu bolo vydané, ale jeho žiadosť o povolenie na výsek mäsa bola o mesiac neskôr zamietnutá.⁴ Jeho pomaly sa rozbiehajúca podnikateľská činnosť však čoskoro zintenzívnela: v šesťdesiatych rokoch bol jedným zo spoluprenajímateľov mestského pivovaru, v sedemdesiatych rokoch zas začal „klásť dôraz“ na dobytok a na viedenskom trhu predával vykrmený dobytok so značným ziskom.⁵ V dôsledku svojho finančného zosilnenia si mohol postaviť dom na význačnom, centrálnom mieste mesta, v Ulici Egyház.⁶ Stojí za povšimnutie, že Nikelszky takmer všetky svoje hospodárske činnosti vykonával spolu so spoločníkmi.

Začiatky jeho angažovanosti vo verejnom živote sa viažu k revolučnému obdobiu, keď v máji v roku 1848 bol zvolený za člena mestského zastupiteľstva.⁷ Na krátke obdobie v rokoch 1860–1861 bol vďaka dôvere voličov opäť zvolený za člena mestského zastupiteľstva. Od roku 1874 až do konca svojho života sa jeho meno uvádzalo na základe výšky jeho daní, ktoré sa pohybovali v rozpätí od 250 do 290 forintov, v prvej tretine zoznamu virilistov mesta.⁸ (Na prvé miesta sa dostali virilisti s výškou daní okolo 1200 forintov, kým na posledné miesta v poradí, t. j. 100–120. miesto, stačili dane v sume 80–90 forintov.) Matej Nikelszky ako virilista bol členom nielen mestského zastupiteľstva, ale aj municipálneho výboru Szabolcskej stolice.

Okrem členstva v mestskom zastupiteľstve sa aktívne zapájal aj do života miestneho civilného obyvateľstva. Pre jeho spoľahlivosť a dobré vlastnosti mu zverili niekoľko dôverných funkcií. Pri získavaní pozemku a budovy pre evanjelické gymnázium v roku 1861, ako aj neskôr pri jeho rozširovaní, bol medzi jeho prvými podporovateľmi, a viackrát prispel na podporu školy so značnou sumou peňazí. Niekedy jej daroval pamätnú plaketu, niekedy zas knihy. Cez dve obdobia bol členom a pokladníkom školskej rady, najprv v šesťdesiatych rokoch 19. storočia a potom od roku 1878 až do svojej smrti.⁹ V rokoch 1862–1864 bol pokladníkom miestneho spolku Kasíno.¹⁰ Bol zvolený aj za člena výboru Terménycsarnok v Nyíregyháze.¹¹ Veľkoryso podporoval aj svoju cirkev, ktorej bol dlhé roky dozorcom. So svojou manželkou založili viaceré základiny.

Matej Nikelszky sa v období po rakúsko-uhorskom vyrovnaní stal jedným z najuznávanejších občanov Nyíregyházy, ktorý veľa urobil nielen pre svoju rodinu, ale aj pre blaho mesta. Zomrel na srdcový infarkt dňa 21. marca 1882 vo veku 64 rokov.

So svojou manželkou mali troch chlapcov a štyri dcéry. Početnú rodinu Nikelszkú spájalo silné rodinné puto. (Obrázok č. 1.)

² KUJBUSNÉ MECSEI, É.: Migráció Nyíregyházán 1753–1837 között. In: NOVÁK, V. (ed.): Migráció. Lilium Aurum, Dunaszerdahely 2001, s. 113–121.

³ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár (Archív župy Szabolcs-Szatmár-Bereg, ďalej len AŽSZSZB), V. B. 52., zv. č. 9., zápisnica č. 998/1853 zo dňa 21. septembra.

⁴ Tamtiež. Zápisnica č. 1094/1953 zo dňa 27. októbra.

⁵ LEFFLER, S.: Nyíregyháza város története. In: BOROVSKY, S. (ed.): Szabolcs vármegye. Apollo, Budapest 1900, s. 86–131.

⁶ AŽSZSZB, V. B. 52., zv. č. 124/1, zápisnica č. 735/1867 zo dňa 28. februára.

⁷ AŽSZSZB, V. B. 51., zv. č. 258/1, zápisnica č. 1/1848 zo dňa 23. mája.

⁸ Napríklad v roku 1876 s výškou daní 278 forintov bol uvedený na 12. mieste. AŽSZSZB, V. B. 77. 91/1876.

⁹ A Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium Évkönyve, 1878, s. 12–16.

¹⁰ VIETÓRISZ, J.: A nyíregyházi kaszinó története. Nyíregyháza 1896, s. 30.

¹¹ HOFFMANN, M.: Régi boltok, régi boltosok. Apró históriák Nyíregyháza régi kereskedelméről. In: HUNEK, E. (ed.): Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei. Budapest 1931, s. 144.

Deti Mateja Nikelszkého v túžbe po vzdelaní nasledovali vzor otca, autodidaktu. Najstarší syn Ľudovít po skončení svojich štúdií pôsobil ako prísediaci pri sirotskej stolici, neskôr zastával funkciu mestského radcu. Najmladší z detí, Ján Eugen bol eminentným študentom miestneho gymnázia, neskôr poslucháčom filozofie v Budapešti. Prostredný syn Ondrej, nazývaný aj ako Andor, navštevoval taktiež gymnázium. O jeho ďalších štúdiách zatiaľ nemáme údaje, ale môžeme právom predpokladať, že mal podobné možnosti a predpoklady k štúdiu ako jeho bratia. (Dievčatá v tomto období nemohli získať vysokoškolské vzdelanie.)

Najmladší člen rodiny sa narodil v roku 1859. Žiaľ, štyria z detí zomreli ešte za života ich otca. Ako prvá zomrela dvojročná Helena v roku 1859, pár dní po narodení svojho najmladšieho súrodenca. Syn Ondrej zomrel v roku 1873 ako 22-ročný, deväťnásťročná Alžbeta zomrela v roku 1874 a Ján Eugen zomrel v roku 1881 vo veku 22 rokov. (Obrázok č. 2.)

Rodičia svoj smútok a neznesiteľnú bolesť nad stratou malého dieťaťa a ďalších troch svojich detí na prahu dospelosti sa snažili zmierniť charitatívnou činnosťou. Na pamiatku svojich detí založili nadácie, na každého menovite, okrem malej Heleny, ktorá zomrela ako dvojročná v roku 1859 na celkové vyschnutie organizmu.¹² Príčin, prečo práve pod jej menom nezaložili rodičia nadáciu, mohlo byť viacerých. Mohlo to byť jednak z dôvodu, že zakladanie základín ako spôsob uctievania si pamiatky zosnulej osoby sa zaviedlo až neskôr, alebo aj tým, že žiaľ rodičov nad stratou dcéry Heleny zmiernil príchod najmenšieho člena rodiny, Jána Eugena. V konečnom dôsledku to mohlo súvisieť aj so zaneprázdnenosťou rodičov, ktorí sa starali o výchovu šiestich nezaopatrených detí v rodine.¹³

Rodina Nikelszká vyvíjala významnú charitatívnu činnosť. Okrem knižných a peňažných darov založili až šesť nadácií. Nadácia je jednou z foriem dobročinnosti, keď zakladateľ dáva ním darovanú sumu pod verejnú správu a kontrolu, a len ročné úroky z uložených peňazí môžu byť použité na stanovený účel. Táto forma je zárukou toho, že dar zostane teoreticky naveky a môže dlhodobo slúžiť svojmu účelu, a základina spolu s menom donátora, zakladateľa zostanú na dlhé roky zachované. Za polstoročie obdobia mieru pred prvou svetovou vojnou bolo v Nyíregyháze založených 100 základín pre podporu svetských účelov.¹⁴

Rodičia Nikelszki na pamiatku ich syna Andora darovali v roku 1874 päťsto forintov pre gymnázium pod podmienkou, že úroky z nich budú rozdelené v rovnakých čiastkach medzi štyroch študentov ako štipendium po vykonaní letných skúšok.¹⁵ Na pamiatku ich dcéry Alžbety založili v tom istom roku základinu pre evanjelickú základnú školu v hodnote 500 forintov.¹⁶

Dobročinnosť hlavy rodiny Nikelszkej bola vzorom aj pre ďalších členov rodiny. Manželka, Zuzana Tinczová, po smrti svojho manžela nepremárnila majetok rodiny. Jej meno sa uvádza medzi vtedajšími virilistami mestského zastupiteľstva, kde ju zastupoval jej zať. Ako vdova pokračovala v zakladaní základín: na konci roka 1882 – tesne po smrti svojho manžela – sa rozhodla založiť základinu v hodnote 500 forintov na pamiatku svojho syna Jána Eugena, ktorý zomrel ako 22-ročný v roku 1881.¹⁷ Podmienky pre využívanie základiny určila nasledovne: úroky z uložených peňazí mali byť udelené mladému poslucháčovi univerzity, ktorý bol evanjelického vierovyznania a pripravoval na učiteľskú dráhu a pochádzal z Nyíregyházy. Hlavným motívom pre udelenie peňazí mala byť usilovnosť

¹² Túto chorobu (aszókór) sprevádza silné zoslabenie a schudnutie organizmu.

¹³ Najstarší syn Ľudovít mal v roku 1859 15 rokov.

¹⁴ Bližšie pozri príspevok: GALAMBOS, S.: Alapítványozás Nyíregyházán a dualizmus korában. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza 1996.

¹⁵ A Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium Évkönyve, 1904–1905, s. 4.

¹⁶ AŽSZSZB, X. 102., zápisnica zo dňa 26. marca 1882.

¹⁷ A Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium Évkönyve, 1904–1905, s. 7.

študenta, ale chudobní mali byť pritom uprednostnení. Ročné úroky zo základiny v rokoch 1914 a 1915 boli udelené Alexiusovi (Elek) Nandrássymu, poslucháčovi teológie z Prešova.

Ich prvorodený syn Ľudovít úspešne napredoval v úradnej hierarchii mestskej správy, avšak zomrel na tuberkulózu pľúc v roku 1885 vo veku 41 rokov. Jeho matka na pamiatku svojho syna založila v roku 1888 podpornú základinu so základným vkladom 500 forintov za účelom podpory miestneho študenta gymnázia, evanjelika, ktorý sa chystal na vysokoškolské štúdium.¹⁸ Nevyhnutnou požiadavkou pre získanie podpory v zmysle zakladacej listiny, boli dobré mravy a uprednostnený bol študent pochádzajúci z chudobnej rodiny.

Zuzana Tinczová si uchovávala aj pamiatku svojho manžela, a v roku 1888 darovala 1000 forintov na založenie Základiny Mateja Nikelszkého.¹⁹ Jej manžel, ktorý zomrel pred šiestimi rokmi, plánoval stavbu chudobinca, ale aj do jeho zrealizovania chcela pomáhať tým, ktorí trpeli núdzou. Podľa poslednej vôle svojho zosnulého manžela založila základinu na podporu starých vdovcov, obyvateľov mesta, predovšetkým živnostníkov, ktorí schudobneli nie vlastnou chybou. O rok neskôr rozšírila stanovy základiny v tom smere, aby peňažná podpora mohla byť poskytnutá aj pre vdovy.

Po smrti Mateja Nikelszkého aj jeho pozostalé deti pokračovali v charitatívnej činnosti otca. Syn Ľudovít podporoval gymnázium knižnými a peňažnými darmi. Jeho dcéry, Zuzana a Mária, ktoré sa medzičasom vydali, sa po smrti svojej matky starali o základinu založenú na pamiatku ich otca. Mária sama založila štipendijnú základinu. Rodina si prostredníctvom dobročinných aktivít zvečnila pamiatku všetkých svojich zosnulých členov. (Obrázok č. 3)

Keďže mužskí príslušníci rodiny zomreli bez zanechania potomkov, mužská vetva rodiny Nikelszkej vymrela. Ich príklad však žil naďalej v ich širšom príbuzenstve. Július Novák, penzionovaný prísediaci na sirotskom súde, so svojou manželkou Máriou Nikelszkou stratili svojho syna, do ktorého vkladali veľké nádeje. Dr. Eugen Novák, právny praktikant na okresnom kráľovskom trestnom súde v Budapešti a advokátsky kandidát, zomrel v roku 1916 vo veku 25 rokov. Jeho matka ešte v tom istom roku založila, jednak z vlastnej vôle, jednak rešpektujúc poslednú vôľu svojho syna, Základinu na pamiatku Dr. Eugena Nováka (*Dr. Novák Jenő Emlékalapítvány*).²⁰ Úroky z vloženej sumy študijnej základiny, 5000 korún²¹, mohli byť udelené tým poslucháčom maďarských univerzít alebo evanjelickej teologickej akadémie, ktorí pochádzali z Nyíregyházy a v ďalšom semestri mali pokračovať v štúdiách na nemeckých univerzitách. Zakladajúca listina obsahovala podrobný rozpis požiadaviek pre udelenie uvedeného štipendia. Pre uchádzačov o získanie úrokov zo základného kapitálu študijnej základiny bolo potrebné každý rok v decembri vypísať konkurz na univerzitách. Štidendium malo byť odovzdané uchádzačom 10. februára každý rok, v deň výročia smrti nebohého. Uprednostňovaní boli uchádzači evanjelického vierovyznania, pochádzajúci z chudobných rodín. Vybratému uchádzačovi mohlo byť štipendium udelené aj niekoľko rokov po sebe. V prípade, že by správca základiny, t. j. školský výbor vedenia evanjelického gymnázia v Nyíregyháze, ktorý rozhodoval o výbere uchádzača o štipendium, nenašiel vhodného kandidáta, úroky sa mali pripočítvať k sume štipendia, ktoré malo byť udelené v nasledujúcom roku. Úroky zo študijnej základiny mali byť prvýkrát udelené až v roku 1918, avšak zborníky gymnázia práve od tohto roku neuvádzajú mená vybratých uchádzačov, ktorým sa mali udeliť štipendiá, a preto nevieme, či ich niekto vôbec dostal.

Základiny mali zostať teoreticky navždy, ale obrovská inflácia, ktorá nastala v období po prvej svetovej vojne, zničila ich základný kapitál, a všetky zbankrotovali. Len tie sa mohli oživiť, ktoré po stabilizácii meny (pengő) boli založené znovu. Základiny rodiny Nikelszkej

¹⁸ A Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium Évkönyve, 1877–1888, s. 37.

¹⁹ AŽSZSZB, V. B. 77. VIII. 101/1915.

²⁰ A Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium Évkönyve, 1916–1916, s. 48–50.

²¹ Po valutovej reforme v roku 1892 bol forint nahradený korunou, základom ktorej bolo zlato, 1 forint = 2 koruny.

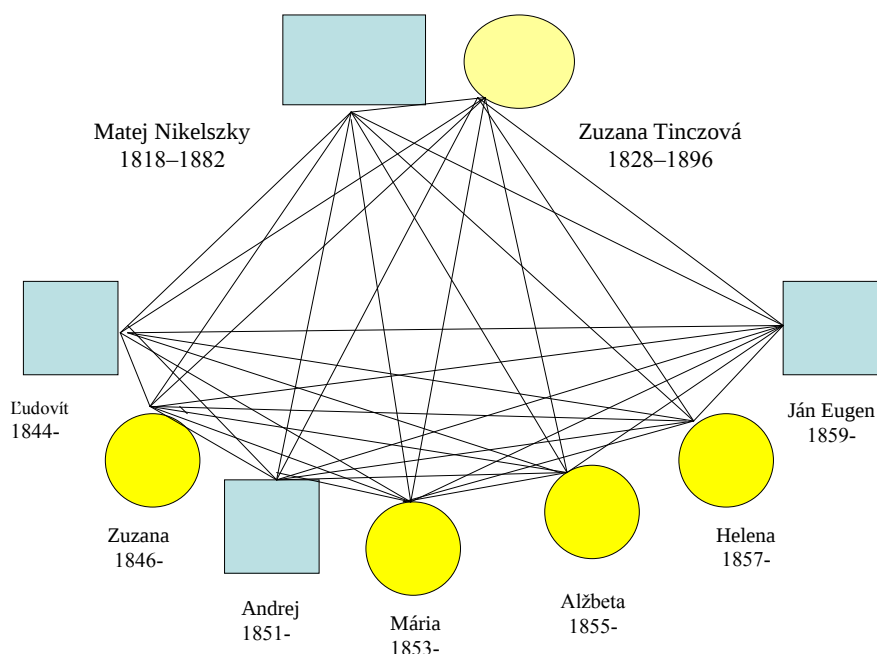
však nemali to šťastie. Na poľutovanie sa stratil aj denník Mateja Nikelszkého, pomocou ktorého by sme mohli poznať bližšie údaje z dejín rodiny, ktoré by nám poskytli obraz o jej každodennom živote, o jej adaptácii a pomeroch.

Napriek tomu je pre nás rodina Nikelszká pozoruhodná. Táto rodina, ktorá má pravdepodobne slovanský pôvod, môže poslúžiť ako príklad k tomu, ako sa dá húževnatou, vytrvalou prácou získať uznanie miestnej society v cudzom prostredí. Osud rodiny bol ľudský nielen v zmysle slov spisovateľa Madácha: „zápasili a s nádejou verili“ („küzdöttek és bízva bíztak“), ale aj v tom zmysle, že nemysleli len na seba, ale snažili sa byť ohľaduplným aj voči druhým.

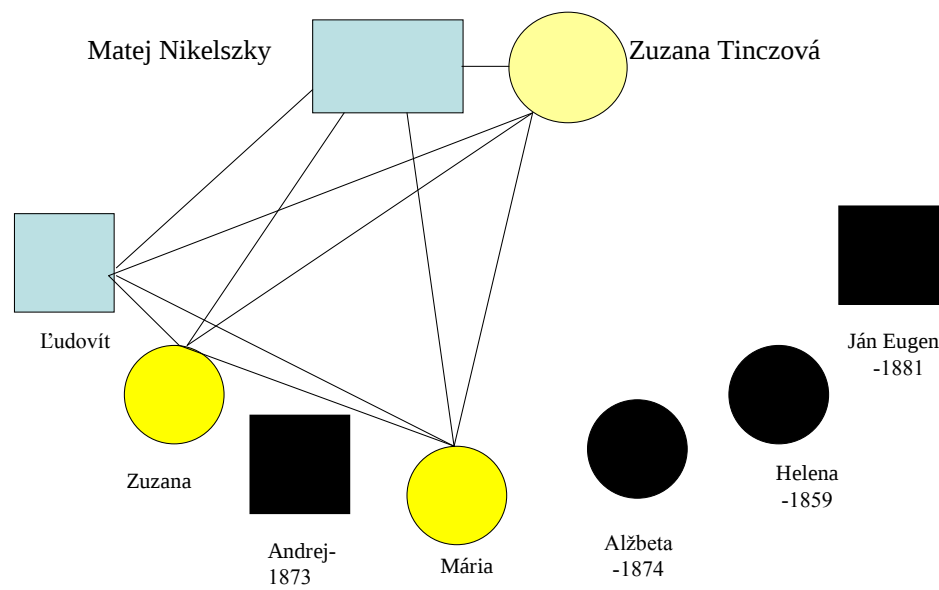
(Preklad Margita Gálová)

Prílohy:

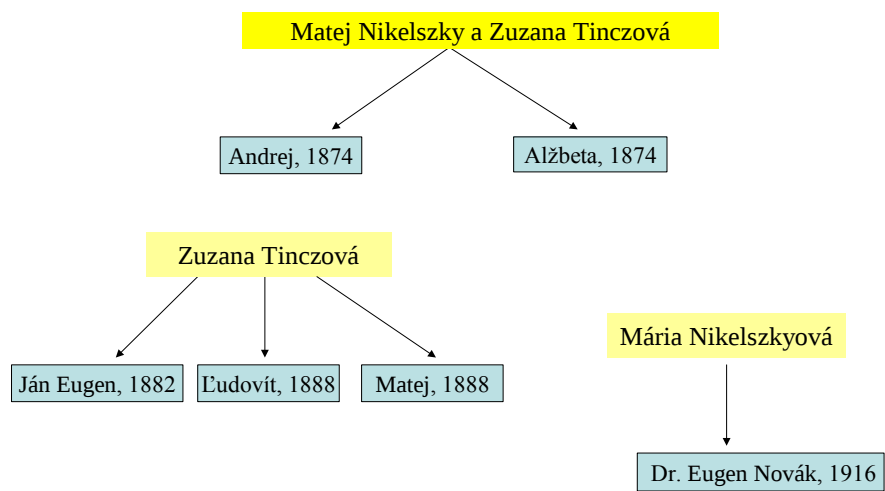
Obrázok č. 1. *Vnútorne vzťahy rodiny Nikelszkej v roku 1859*

Obrázok č. 2. *Vnútorne vzťahy rodiny Nikelszkej po smrti ich štyroch detí*

Obrázok č.: 3. *Základiny rodiny Nikelszkej*

Pramene

Zoznamy poslucháčov Matúšovej zeme (1776–1848)

(pozri externú prílohu na konci dokumentu)

Skratky:

ev.	evanjelický
hebr.	hebrejský
ignob.	ignobilis
J1, J2	poslucháč práva
nob.	nobilis
PH1	poslucháč filozofie
r.kat.	rímsko-katolícky
ref.	reformovaný

(Tabuľku zostavila Veronika Nováková ml.)

Knihy

TÖRÖK, E. (ed.): Magyarország történeti helységnévtára, Nyitra megye (1773–1808), Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Levéltár, Budapest 2007, I. zväzok 309 strán, II. zväzok 559 strán + mapa.

Prípravné práce na historickom miestopisnom slovníku Uhorska sa v Ústrednom štatistickom úrade v Budapešti začali ešte v roku 1972. V prvej etape prebiehal archívny výskum prameňov a rozbehla sa spolupráca s jednotlivými župnými archívmi. Cieľom série miestopisných slovníkov Uhorska však nebolo len spracovanie údajov z územia dnešného Maďarska, ale z celého historického Uhorska. Táto skutočnosť je pre nás, bádateľov zo Slovenska vítaná, pretože postupne môžeme prostredníctvom historického miestopisného slovníka získať cenné štatistické údaje aj z územia jednotlivých stolíc, ktoré sa nachádzajú na Slovensku. Tieto údaje sú potrebné i pre kvalitné regionálne dejiny. Naši kolegovia doteraz vydali údaje zo stolíc ležiacich na území dnešného Maďarska a z niektorých pohraničných stolíc. Z dnešného územia Slovenska vyšla nedávno Liptovská stolica.

Hlavným cieľom práce je čo najucelenejšie opísať obce na základe prameňov. Ako hlavný prameň poslužil pre zostavovateľku *Lexicon locorum regni Hungarie Populosum anno 1773 officiose confectum*. V knihe sa zostavovateľka odvoláva na tento prameň skratkou I.

Správne rozdelenie na stolice v uvedenej knihe vychádza z *Tabella Locorum*. V tomto prameni sú jednotlivé stolice rozdelené na okresy a v nich sú vyznačené obývané lokality, pričom sa uvádzajú nielen mestá a dediny, ale aj prediá a pustatiny. Uvádza sa i právne postavenie lokality, náboženské zloženie obyvateľstva a cirkevný správny celok, do ktorého daná lokalita patrila. Prameň uložený v krajinskom archíve v Budapešti vo fonde Miestodržiteľská rada sa uvádza pod skratkou t. Údaj o počte obyvateľov vychádza z prvého sčítania ľudu z čias Jozefa II, tento prameň sa v publikácii spomína pod skratkou n. V miestopise sú uvedené ešte aj údaje, ktoré publikoval Vályi (V), Korabinszky (K) a Lipszky (L). Náboženské pomery jednotlivých lokalít sa uvádzajú podľa prameňa *Acta Regulationis Parochiarum*, ktorý sa nachádza vo fonde Miestodržiteľskej rady v Krajinskom archíve (C104) vo zväzkoch 1–57. Na tento údaj sa odvoláva zostavovateľka pod skratkou p. Hospodárske údaje vychádzajú z dvoch rukopisov. Zoltán Fallenbüch vyhotovil zoznam poštových a tridsiatkových staníc a údaje o konaní sa trhov vychádzajú z kalendárov z roku 1779–1799 (uvedené presne v poznámkovom aparáte). Pri každej lokalite v miestopise sa uvádzajú všetky podoby názvov s uvedením prameňov, ďalej sa uvádza právne postavenie, vyobrazenie na mape, počet domov, počet domácností, počet obyvateľov, náboženské zloženie, príslušnosť v rámci cirkevnej správy a jazyk používaný v lokalite. Vysvetľujúce údaje sú uvedené v poznámkach. Na konci miestopisného lexikónu sa nachádza register miestnych názvov, register vierovyznaní a register majiteľov. Na zadnej strane oboch zväzkov je zobrazené začlenenie lokalít v rámci cirkevnej organizácie.

Keďže Nitrianska stolica patrila medzi najväčšie stolice Uhorska, zostavovateľka musela nazhromaždiť údaje z 886 lokalít. Našli sa aj doposiaľ nelokalizované miesta. Veľkým problémom bolo najmä začlenenie pôvodných kopaničiarskych osád, klčovísk. Tu našla oporu vo Vlastivednom slovníku obcí. Pri uvádzaní dnešného názvu sa opierala o Lexikón obcí vydaný v roku 2004. Zostavovateľka pripravila mimoriadne cennú publikáciu aj pre našich bádateľov. Aj tí, ktorí nevedia po maďarsky ju budú môcť využívať, keďže obsahuje slovenské resumé, v ktorom je presne uvedené aké údaje možno nájsť v ktorom stĺpci a odkiaľ boli údaje prevzaté.

PROGRAM

- 9.00 A konferencia megnyitója
9.10-9.30 A zsidóság története a mai Szlovákia területén
PhDr. Robert Hoza
A galántai és dunaszerdahelyi zsidó hitközség rövid története
Mgr. Martin Korčok
- 9.30-9.50 A vágssellyei zsidó hitközség
PhDr. Rudolf Kuklovský
- 10.10-10.30 Pápa város zsidó társadalma az 1848-as összeírás alapján
Jakab Réka
- 10.30-10.50 Szünet
10.50-11.10 Adalékok a szenci zsidóság történetéhez
PhDr. Tomáš Tandlich, PhD.
Zsidó iskolák a Mátyusföldön
Mgr. Pokrejš Hildegarda
- 11.10-11.30 A debreceni zsidó közösség a levéltári források alapján
Dr. Ölveti Gábor
11.30-11.50 Bihar vármegye zsidósága
Dr. Radics Kálmán
11.50-12.10 A nyíregyházi zsidóság pusztulása
Dr. Nagy Ferenc
- 12.10-12.30 A kiállítás megnyitása
- 13.00

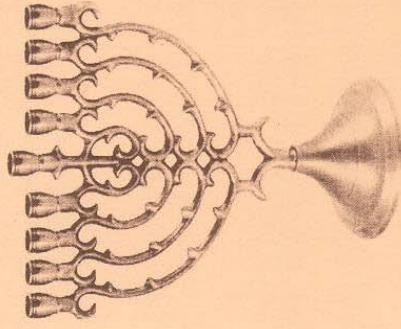
Podujatie podporili
Ministerstvo kultúry SR
Illyés Gyula Közalapítvány Budapest
Nitriansky samosprávny kraj
Obec Orechová Pôťon
Obec Tešedíkovo

Támogatóink
A Szlovák Köztársaság Kulturális
Minisztériuma
Illyés Közalapítvány Budapest
Nyitra Megye Önkormányzata
Diósfőregpatony Község Önkormányzata
Pezed Község Önkormányzata

Spoľočnosť Petra Pázmány
Pázmány Péter Tudományos Társaság

Ul. P. Pázmána 27, 927 00 Šaľa
++ 421-31-7704161, 7702260
E-mail: archiv@saba-psa.vs.sk

POZVÁNKA MEGHÍVÓ

Spoločnosť Petra Pázmánya
v Šali
Štátny archív v Bratislave,
pobočka Šala
Mestský úrad v Šali, odbor
kultúry

Vás pozývajú na
medzinárodnú konferenciu

*... kde sa podelí Židia
z tohto regiónu...*

ktorá sa uskutoční dňa
8. septembra 2006 o 9.00
hodine vo veľkej zasadačke
Mestského úradu v Šali
(Nám. Sv. Trojice)

Zároveň si Vás dovoľujeme
pozvať na otvorenie výstavy dňa
8. septembra 2006
o 13.00 hod. v priestoroch
Štátneho archívu v Šali.

Pázmány Péter Tudományos
Társaság, Vágsellye
Pozsonyi Állami Levéltár
Vágsellyei Fióklevéltára
Vágsellyei Városi Hivatal
Művelődési Szakosztálya

Tisztelettel meghívja
Önt a

*...és hová lett e vidék,
zsidósága...*

címmel 2006. szeptember 8-án
a Vágsellyei Városi Hivatal
üléstermében (Szentháromság
tér) 9.00 órakor
megrendezésre kerülő
nemzetközi konferenciára

Egyben tisztelettel meghívja
a konferenciához kapcsolódó
kiállítás megnyitójára, amelyre
2006. szeptember 8-án, 13.00
órákor kerül sor a levéltár
épületében.

PROGRAM

9.00	Otvorenie konferencie
9.10-9.30	Všeobecné dejiny Židov na území dnešného Slovenska PhDr. Robert Hoza Krátka história židovských náboženských obcí v Galante a v Dunajskej Strede Mgr. Martin Korčok Židovská náboženská obec v Šali
9.30-9.50	
9.50-10.10	
10.10-10.30	PhDr. Rudolf Kuklovský Židovská spoločnosť v meste Pápa podľa súpisu z roku 1848 Jakab Réka Prestávka
10.30-10.50	Čriepky z histórie seneckých Židov
10.50-11.10	
11.10-11.30	PhDr. Tomáš Tandlich, PhD. Židovské školy na Matúšovej zemi Mgr. Pokreis Hildegarda Židovská komunita v Deb- recine podľa archívnych dokumentov
11.30-11.50	
11.50-12.10	Dr. Ólveti Gábor Židia v župe Bihar
12.10-12.30	Dr. Radics Kálmán Zánik Židov v Nyíregyházi Dr. Nagy Ferenc
13.00	Otvorenie výstavy

Podujatie podporili

Mesto Dunajská Streda
Mesto Galánta
Mesto Sereď
Mesto Šala
Mesto Samorín
Obec Tešedíkovo
Obec Vlčany

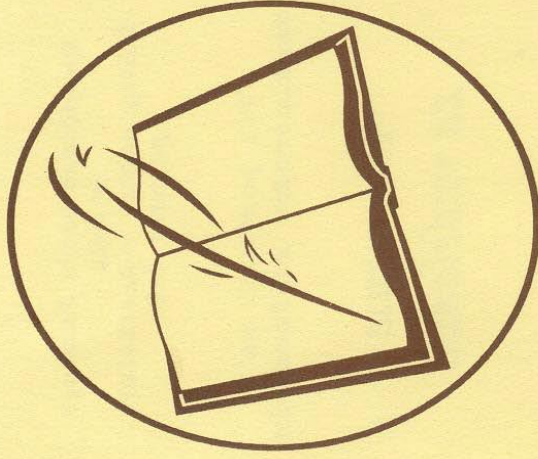
Támogatónk

Dunaszerdahely Város Önkormányzata
Galánta Város Önkormányzata
Pered Község Önkormányzata
Somorja Város Önkormányzata
Szered Város Önkormányzata
Vágfarkasd Község Önkormányzata
Vágsellye Város Önkormányzata

*Spoločnosť Petra Pázmánya
Pázmány Péter Tudományos Társaság*

Ul. P. Pázmáňa 27, 927 00 Šala
++ 421-31- 7702260
E-mail: archiv@saba-psa.vs.sk

POZVÁNKA MEGHÍVÓ

PROGRAM

8.30 - 8.40	A konferencia megnyitója
8.40 - 9.10	Családközi és mátyusföldi diákok peregrinációja <i>Dr. Szőgi László</i> Közművelődés a mai Szlovákia területén a 18. században <i>Dr. Kowalská Eva, Csc.</i> A Nagyszombati Egyetem <i>Prof. Dr. Šimončič Jozef, DrSc.</i> 9.50 - 10.10 A Pozsonyi Jogakadémia hallgatói 1848-ig <i>Mgr. Novák Veronika</i>
9.10 - 9.30	
9.30 - 9.50	
10.10 - 10.50	Szünet
10.40 - 11.10	A Pápai Református Kollégium diákjai <i>Dr. Hudi József</i> 11.10 - 11.30 Az iskolásítás története a magyarországi Földesen 1849 - 1918 <i>Dr. Ölveti Gábor</i> 11.30 - 11.50 Nikelszky Mátyás, nyíregyházi mecénás <i>Dr. Galambos Sándor</i>
12.00	Archivum Sala III. - könyvbemutató
13.00	A kiállítás megnyitása

Spoločnosť Petra Pázmánya
v Šali
Štátny archív v Bratislave,
pobočka Šala

Vás pozývajú na
medzinárodnú konferenciu

Putovanie za vzdelaním

ktorá sa uskutoční dňa
14. septembra 2007 o 8.30
hodine vo veľkej zasadačke
Mestského úradu v Šali
(Nám.Sv.Trojice)

Zároveň si Vás dovoľujeme
pozvať na otvorenie výstavy dňa
14. septembra 2007
o 13.00 hod. v priestoroch
Štátneho archívu v Šali.

Pázmány Péter Tudományos
Társaság, Vágsellye
Pozsonyi Állami Levéltár
Vágsellyei Fióklevelettára

Tisztelettel meghívja
Önt a

Csalóközi és mátyusföldi diákok peregrinációja

címmel 2007.szeptember 14-
én a Vágsellyei Városi
Hivatal üléstermében
(Szentháromság tér) 8.30
órakor megrendezésre kerülő
nemzetközi konferenciára

Egyben tisztelettel meghívja
a konferenciához kapcsolódó
kiállítás megnyitójára, amelyre
2007. szeptember 14-én, 13.00
órakor kerül sor a Levéltár
épületében.

PROGRAM

8.30 - 8.40	Otvorenie konferencie
8.40 - 9.10	Študenti na zahraničných univerzitách zo Žitného ostrova a Matúšovej zeme <i>Dr. László Szögi</i>
9.10 - 9.30	Vzdelanostné pomery na území Slovenska v 18. storočí <i>Dr. Eva Kowalská, Csc.</i>
9.30 - 9.50	Tmavská univerzita <i>Prof.Dr. Jozef Šimončíč, DrSc.</i>
9.50 - 10.10	Študenti na bratislavskej Právnickej akadémii do r. 1848 <i>Mgr. Veronika Nováková</i>
10.10 - 10.50	Prestávka
10.40 - 11.10	Študenti na Reformátskom lyceu v Pápe <i>Dr. József Hudi</i>
11.10 - 11.30	Dejiny škôl vo Földesi v r. 1849 - 1918 <i>Dr. Gábor Ölveti</i>
11.30 - 11.50	Mátyás Nikelszky, mecenáš študentov <i>Dr. Sándor Galambos</i>
12.00	Archivum Sala III. - prezentácia ročenky
13.00	Otvorenie výstavy

Autori

Sándor Galambos, archivár
(Archív župy Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nyíregyháza)

Robert Hoza, historik
(Slovenské národné múzeum, Bratislava)

József Hudi, riaditeľ
(Archív zadunajského reformovaného dištriktu, Pápa)

Réka Jakab, archivárka
(Archív župy Veszprém, Veszprém)

Martin Korčok, muzeológ
(Múzeum židovskej kultúry na Slovensku, Bratislava)

Eva, Kowalská, historik
(Historický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava)

Rudolf Kuklovský, regionálny historik
(Šaľa)

Ferenc Nagy, riaditeľ
(Archív župy Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nyíregyháza)

Veronika Nováková ml., archivárka
(Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky)

Veronika Nováková st., riaditeľka
(Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa)

Gábor Ölveti, zástupca riaditeľa
(Archív župy Hajdú-Bihar, Debrecín)

Kálmán Radics, riaditeľ
(Archív župy Hajdú-Bihar, Debrecín)

László Szögi, riaditeľ
(Archív univerzity Loránda Eötvösa, Budapešť)

Tomáš Tandlich, archivár
(Štátny archív v Bratislave, Bratislava)

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcima	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J1	J2
ABONY														
Sivó	Alexander	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Szolnok Abbany		Joannes	1819				1819 J1	
Scheiner	Ludovicus	17	hebr.		Hungarus	Abony		Hermannus, quaestor	1835	Pest		1835 Ph2		
ALBÁR														
Godanyi	Aloysius	18	r. kat.		Hungarus	Al-Bár (Nagy Baits- c. Jaurin.)	Dolný Bar	Petrus, ludirector, deg. Nagy Abony, com. Poson.	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Lieszkovszky	Gabriel	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Albár	Dolný Bar	Franciscus, spanus Némethianus in Lédér Fejed, insula Csalloköz	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Pöthe	Josephus	16	r. kat.		Hungarus	All-Baár	Dolný Bar	pater, ad exc. consilium L. Hung. secretarii jubilatus	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
ALSÓ SZERDAHELY														
Gáffor (Gaffor)	Alexius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vágh Szerdahely	Dolná Streda	Aloysia, vid. Ludovici	1839	Kassa		1839 Ph2	1840 J1	1841 J2
ALSÓ- FELSŐ JÁNYOK														
Farkas	Adalbertus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Janyok	Dolné-, Horné Janíky	Casparus, priv. aecon.	1804		1804 Ph1	1805 Ph2	1806 J1	1807 J2
ALSÓCSÖPÖNY														
Szöllőssy (Szőlőssy)	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Alsó Csőpöny	Dolný Čepeň	Alexius, particularis cassae perceptor d.c.	1815		1815 Ph1	1816 Ph2		
ALSÓJÁNYOK														
Görösdes	Stephanus	16	r. kat.		Hungarus	Alsó Jányok	Dolné Janíky	Stephanus, priv. aecon.	1815		1815 Ph1			
ALSÓSZELI														
Mézes	Josephus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Alsó Szeli	Dolné Saliby	Franciscus	1822		1822 Ph1			
APÁCASZAKÁLLAS														
Farkas	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szakalos	Opatovský Sokolec	Franciscus, in Farnad com. Strig.	1818		1818 Ph1	1819 Ph2		
BÁCS														
Kováts (antea Schmidt)	Joannes	15	r. kat.		Hungarus	Ó Bács	Báč	Rupertus, contraagens in reg. salis officio Veszprimiensis	1842	Veszprém	1842 Ph1			
Karacsonyi (Karatsonyi)	Leopoldus	18	r. kat.		Hungarus	Bács	Báč	Lazarus, exactor archiepiscopalis Coloczae	1825				1825 J1	1826 J2
BACSFÁ														
Pénzes	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Báts-falva	Báč	Theresia	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Pénzes	Aloysius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Bacsfa	Báč	Daniel, priv. aecon.	1842	Pozsony	1842 Ph1	1843 Ph2	1844 J1	1845 J2
BAKA														
Nagy	Antonius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Föll. Baka	Baka	pater, fiscalis capituli Poson.	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
BALÁZSFÁ														
Orosz	Ladislau	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Balásfalva	Blažov	Susanna, Antonii in Tejfalu vid.	1835	Nagyszombat			1835 J1	1836 J2
BEKETFA														
Otocska	Joannes	21	r. kat.		Hungarus	Bedekfalu	Beketfa	Barbara, Tynaviae	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Gasztany	Vincentius	17	r. kat.		Hungarus	Bekedfalva	Beketfa	Barbara	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	
Gasztany (Gastany)	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Beketfalva	Beketfa	Barbara	1817		1817 Ph1	1818 Ph2		
BEKETFALVA														
Gulner	Paulus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Bákásfalva	Beketfa	Ladislau, deg. in Várkony, com. Poson.	1808		1808 Ph1			
BÉLVATA														
Dömös	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Béll Vata	Vojtechovce	tutor nob. Joannes Dömös, deg. Vajasvata d.c.	1809			1809 Ph2		
Takács	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Bélvata	Vojtechovce	Eva	1804		1804 Ph1	1805 Ph2	1806 J1	1807 J2
BORSA														
Szüllő	Augustus (Augustin)	15	r. kat.		Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	vit. nob. Antonius Farkas (cur. nob. Joannes Gál, generalis cassae perceptor com. Poson.)	1835	Pozsony	1835 Ph1			1841 J2

Priezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcima	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J1	J2
BŐS														
Fodor	Augustin	19	r. kat.		Hungarus	Bőös	Gabčíkovo	Paulus, priv. aecon. (vid. Theresia)	1829		1829 Ph1, 1836 Ph1			
Pallo (Palló)	Andreas	17	r. kat.		Hungarus	Bőös	Gabčíkovo	Paulus, notarius	1841	Nagyszombat	1841 Ph1, 1842 Ph1			
Illyés (Illéss)	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Bőös	Gabčíkovo	Maria, hab. Comaromii	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	
Patiszt	Josephus	21	r. kat.		Hungarus	Bőös	Gabčíkovo	Anna, hab. in Szerdahely com. Poson.	1808		1808 Ph1			
Fodor	Ambrosius	22	r. kat.	nob.	Hungarus	Bőös	Gabčíkovo	Theresia, vid. Pauli	1838	Nagyszombat		1838 Ph2		1843 J2
Soóky	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Bősö	Gabčíkovo	Antonius, provisor dominalis	1835	Mosonmagyaróvár	1835 Ph1			
Jandura	Augustus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Bős	Gabčíkovo	Michael, ludirector (notarius)	1811		1811 Ph1	1812 Ph2, 1813 Ph2		

CSALLÓKÖZ-, FEKETENYÉK

Méhes	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Aloysius	1844	Mosonmagyaróvár	1844 Ph1			
Méhes (Méhess)	Antonius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	vitr. nob. Stephanus Méhess	1826		1826 Ph1, 1827 Ph1			
Végh	Elias	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Georgius	1808		1808 Ph1, 1809 Ph1			
Balogh	Petrus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék (Viszkelet)	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Franciscus, hab. in Viszkelet	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	1820 J2
Méhes (Méhess)	Petrus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Stephanus, priv. aecon.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2, 1809 Ph2	1810 J1	1811 J2
Méhes (Méhess)	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Stephanus	1825		1825 Ph1, 1826 Ph1			
Méhes	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Emericus	1819		1819 Ph1			
Méhes	Vendelinus	21	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Antal (gond. Méhes Lajos)	1845	Nagyszombat (1844), Eger (1846)			1845 J1	1847 J2
Vegh	Joannes	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Georgius	1810			1810 Ph2		
Szüllő	Casparus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Casparus, jurassor, Galantha	1829		1829 Ph1			
Szüllő	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Casparus, deg. Viszkelet	1824		1824 Ph1, 1825 Ph1			

CSALLÓKÖZNÁDASD

Szuchanek	Franciscus	19	r. kat.		Hungarus	Nadasd	Trstená na Ostrove	Franciscus, senator Jablonce	1816			1816 Ph2		
Vrankovits	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nadasd	Trstená na Ostrove	Josephus, provisor bonorum L.B. Pongrácz	1814			1814 Ph2	1815 J1	
Vrankovits	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nadasd	Trstená na Ostrove	nob. Josephus	1822		1822 Ph1			

CSALLÓKÖZPÓSFA

Kováts	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Posfalva	Póšfa	Andreas	1810		1810 Ph1			
Kováts	Andreas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Poosfalva	Póšfa	vitr. nob. Ignatius Csefalvay	1834	Nagyszombat	1834 Ph1	1835 Ph2	1836 J1	1837 J2

CSALLÓKÖZTÁRNOK

Dömötör	Kálmán	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Tárnok	Trnávka	Mihály, Galánthán (Mihály, tiszttartó Vásáru-ton, Pozsony vm.)	1845	Győr	1845 Ph1		1847 J1	
Csémi (Csémy)	Petrus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Tarnok	Trnávka	Stephanus	1825		1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2

CSÉFALVA

Csefalvay	Stephanus	24	r. kat.		Hungarus	Csefalva	Čechová	Franciscus	1810		1810 Ph1			
Csefalvay	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Joanna, hab. Posonii	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Csefalvay	Ladislaus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Franciscus, priv. aecon.	1815		1815 Ph1	1816 Ph2	1817 J1	1818 J2
Csefalvay	Aloysius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Joanna, hab. in Réthe pago d.c.	1822			1822 Ph2		
Cséfalvay	Franciscus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Cséfalva	Čechová	Franciscus	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Csefalvay	Daniel	18	r. kat.		Hungarus	Csefalva	Čechová	Juliana	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2

CSILIZNYÁRAD

Csicsay	Ludovicus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyarod	Nárad	Georgius	1823		1823 Ph1			
---------	-----------	----	---------	------	----------	--------	-------	----------	------	--	----------	--	--	--

CSÖPÖNY

Buday	Antal	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csopony	Čepeň	Franciska, Mihály özv., Szelőczen Pozson vm.	1845		1845 Ph1			
-------	-------	----	---------	------	----------	---------	-------	--	------	--	----------	--	--	--

CSUKÁRPAKA

Földes (Földess)	Joachim	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukar	Čukárska Paka	Michael, priv. aecon.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	1817 J2
Földes	Geiza	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár Paka	Čukárska Paka	Joákim, főadószedő	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Földes (Földess)	Balthasar	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár	Čukárska Paka	Joannes, priv. aecon.	1812		1812 Ph1	1813 Ph2	1814 J1	1815 J2
Földes	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukar Paka	Čukárska Paka	Laurentius	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Földes	Victor	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár-Paka	Čukárska Paka	Joachim, composessor	1849			1849 Ph2		
Földes	Julius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár Paka	Čukárska Paka	Joachimus, com. perceptor (főadószedő Pozsonyban)	1844	Nagyszombat	1844 Ph1	1845 Ph2	1846 J1	1847 J2
Földes	Melchior	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukar Paka	Čukárska Paka	Joannes, priv. aecon.	1808		1808 Ph1, 1809 Ph1			

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcima	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J1	J2
CSÜTÖRTÖK														
Mezey	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csötörtök (Csőtörtek)	Štvrtok na Ostrove	Joannes, provisor Com. Josephi Apponyi, deg. Appony com. Nitr.	1812		1812 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Abrahamek	Joannes	19	r. kat.		Hungarus	Csütörték (Csakindorf)	Štvrtok na Ostrove	Joannes, caupo (vid. Barbara, deg. in Valle Mariana com. Posonii in Hidegkut d.c.)	1826		1826 Ph1	1827 Ph2, 1828 Ph2		
Thebery	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csötörtök	Štvrtok na Ostrove	Stephanus	1832	Pozsony	1832 Ph1			
Thebery	Andreas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csötörték	Štvrtok na Ostrove	Stephanus	1821		1821 Ph1	1822 Ph2		

DEÁKI														
Szentkereszty	Andreas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Deáky	Diakovce	Andreas	1810		1810 Ph1			
Csiba	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Deáky	Diakovce	Franciscus, hab. in Gútor d.c.	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Csiba	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Deáki	Diakovce	Franciscus, rationista dominalis	1826		1826 Ph1	1827 Ph2		

DERCSIKA														
Eröss	Dionisius	27	r. kat.	nob.	Hungarus	Derczika	Jurová	Stephanus	1815					1815 J2
Szemes	Gregorius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Dercsika	Jurová	Joannes	1825		1825 Ph1	1826 Ph2, 1827 Ph2	1828 J1	

DOBORGÁZ														
Mikoss	Vendelinus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Doborgáz	Dobrohošť	Alexander	1835	Nagyszombat	1835 Ph1, 1836 Ph1			
Bittó	Georgius (György)	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Doborgaz	Dobrohošť	Barbara, Joachim közbirtokos özv.	1843	Pozsony (1842)	1843 Ph1		1846 J1	1847 J2

DUNASZERDAHELY														
Konde	Nicolaus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Szered Újfalú)	Dunajská Streda	nob. Stephanus, consiliarius regius obiit 1811 (vid. Margarita, tutor nob. Carolus Csiba, assessor deg. Nagy Abony d.c.)	1809		1809 Ph1	1810 Ph2	1811 J1	1812 J2
Petényi	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Joannes, vicecomes com. Poson.	1810		1810 Ph1	1811 Ph2	1812 J1	1813 J2
Deáky	Franciscus	18	r. kat.		Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Franciscus, priv. aecon., deg. Szamarich d.c.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	
Füsy	Joannes	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Ladislau	1828	Nagyszombat	1828 Ph1	1829 Ph2	1830 J1	1832 J2
Petényi	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Joannes, ord. fiscalis d.c.	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Molnár	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Dunaszerdahely	Dunajská Streda	Stephanus	1809		1809 Ph1			
Karancsy	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Duna Szerdahely)	Dunajská Streda	Veronica, Joannis rationista dominalis Posonii vid.	1838	Pozsony	1838 Ph1	1839 Ph2	1841 J1	1842 J2
Kóváry (Kővary)	Andreas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Duna Szerdahely)	Dunajská Streda	tutor Georgius Kovary, parochus Fűzes-Gyarmath	1819		1819 Ph1		1821 J1	
Rimay	Michael	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Duna Szerdahely	Dunajská Streda	Franciscus, Ianio	1843	Vác			1843 J1	1844 J2
Czajlik	Aloysius	16	r. kat.		Hungarus	Szerdahely (Dunaszerdahely)	Dunajská Streda	Ignatius, opifex (priv. aecon.)	1819		1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Konde	Christophorus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Duna Szerdahely	Dunajská Streda	Nicolaus, assessor tab. jud.	1837	Nagyszombat			1837 J1	1838 J2
Bacsák	Mauritius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	tutor nob. Emericus Boronkay, compl. com. assessor, hab. Nittria	1819		1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Oberhoffer	Joannes	18	r. kat.	civis	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Laurentius, opidianus (civis)	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2		
Prileszky	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Dunaszerdahely)	Dunajská Streda	Josephus	1822			1822 Ph2	1823 J1	
Kondé	Julius (Gyula)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Mihály, táblabíró Pozsony vm.	1844	Nagyszombat			1844 J1	1845 J2
Szilagyi (Szilághy)	Stephanus	17	r. kat.		Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Anna	1808		1808 Ph1	1809 Ph2		
Andsfelder	Antonius	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Joannes	1809			1809 Ph2		
Fekete	Paulus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Antonius, notarius	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Schott	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Josephus, medicus (chirurgus) com. Poson.	1824		1824 Ph1	1825 Ph2		
Molnár	Antonius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Szeli)	Dunajská Streda	Stephanus, frumentarius (vid. Rosalia)	1819		1818 Ph1, 1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Konde	Petrus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Duna Szerdahely	Dunajská Streda	Nicolaus, assessor tab. jud.	1837	Nagyszombat		1837 Ph2	1839 J1	1840 J2

EGYHÁZKARCSA														
Nagy	Colomanus	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Egyházkartsa	Kostolné Kračany	Joannes, jurassor d.c. (vid. Susanna)	1827		1827 Ph1	1828 Ph2	1829 J1	1830 J2

ELŐPATONY														
Csörgei	Casparus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Elő Patony	Masníkovo	Emericus	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1			
Józan (Jozon)	Gabriel	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Előpatony	Masníkovo	Emericus, priv. aecon.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2

ETE														
Bertha	Alexander	27	ref.	nob.	Hungarus	Ete		tutrix mater	1823					1823 J2

ETREKARCSA														
Geörsch (Geöch)	Jonas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Etrekartsa	Etreho Kračany	Alexius	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Bartal	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Etre-Kartsa	Etreho Kračany	Georgius, excelsam cancellariam reg. Hung. aulicam consiliarius et referendarius aulicus Viennae	1831		1831 Ph1	1832 Ph2	1833 J1	1834 J2

FELSŐCSÖPÖNY														
Buday	Joannes	20	r. kat.		Hungarus	Felső Csepeny	Horný Čepeň	Barbara	1815		1815 Ph1			

FELSŐJÁNYOK														
Farkas	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Felső Jánok	Horné Janíky	Emericus, comissarius d.c.	1816		1816 Ph1, 1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1, 1820 J1	1820 J2

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcina	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J1	J2
Farkas	Vincze	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Felső Jánok	Horné Janiky	Antal, közbirtokos	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Farkas	Paulus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Felső Jányok	Horné Janiky	Casparus	1825		1825 Ph1			

FELSŐSZELI

Nürnberg	Josephus	20	r. kat.		Hungarus	Fölső Szely	Horné Saliby	cur. Antonius Moser, senator in Szempcz (cur. Nurnberger Michael senator in Cseklész)	1839	Nagyszombat			1839 J1	1840 J2
Farkas	Ludovicus	20	ev.		Hungarus	Felső Szeli	Horné Saliby	Paulus, verbi divini minister	1825					1825 J2
Czinege	Franciscus	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Felsőszeli	Horné Saliby	Franciscus (Antonius), provisor Diakiensis com. Nitr. (director bonorum Benedictinorum in Monte S. Martini, com. Jaur.)	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Martzell	Carolus	19	ev.	nob.	Hungarus	Felső Szeli	Horné Saliby	Alexander	1829					1829 J2
Döme (Deöme)	Péter (Pál)	16	r. kat.	nob.	Magyar	Felső Szeli	Horné Saliby	Pál, tisztartó Szempczen Pozsony vm.	1846	Pozsony	1846 Ph1	1847 Ph2		

GALÁNTA

Horváth	Emericus	20	ev.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus	1827					1827 J2
Bomb	Alexander	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus, jurassor d.c., hab. Csőpön com. Posonii	1820		1820 Ph1	1821 Ph2		
Nagy	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Stephanus	1817		1817 Ph1			
Horváth	Stephanus	21	ev.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	nob. Josephus	1824			1824 Ph2		
Nagy	Antonius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Stephanus	1820		1820 Ph1			
Zsigárdy	Emericus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Galántha	Galanta	Anna, Franciscii vid.	1838	Pozsony	1838 Ph1	1839 Ph2	1840 J1	1841 J2
Chemez	Geyza (Győző)	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Galántha	Galanta	Joannes, assessor tab. jud. d.c. (János, táblabíró)	1844	Pozsony	1844 Ph1, 1845 Ph1			
Hanniker	Ludovicus	19	r. kat.		Hungarus	Galántha	Galanta	Theresia, Jacobi opificis vid.	1849		1849 Ph1			
Albus	Ludovicus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	tutor Gyurtsy Alexander, hab. in Nebojsza d.c.	1821		1821 Ph1	1822 Ph2	1823 J1	1824 J2
Bommb	Emericus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus, jurassor d.c., hab. Posonii	1820		1820 Ph1			
Galóczy (Galgoczy)	Josephus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Antonius, vicecomes com. Poson.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	1809 J2
Brogyanyi	Stephanus sen.	16	r. kat.		Hungarus	Galanta	Galanta	Anna, Sobotist com. Nitr.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Pramstrahler	Ernest	17	r. kat.		Hungarus	Galántha	Galanta	Josephus, smigmator	1842	Nagyszombat	1842 Ph1			
Cserháty (Cserhaty)	Joannes	14	r. kat.		Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus, officialis dominalis Királyfalvae d.c.	1834	Mosonmagyaróvár	1834 Ph1	1835 Ph2, 1836 Ph2		
Szabó	Michael	18	r. kat.		Hungarus	Galantha	Galanta	Adamus, opifex	1831	Pozsony	1831 Ph1, 1832 Ph1			
Szalkay	János	26	r. kat.	nob.	Magyar	Galántha	Galanta	Ferencz (Erzsébet)	1846				1846 J1	

GÁNY

Csúthy (Csuthy)	Casparus	22	r. kat.	nob.	Hungarus	Gány	Gán	Josepha, Josephi vid.	1839	Nagyszombat			1839 J1	1840 J2
Vítál	Gábor	19	r. kat.	nob.	Magyar	Gány	Gán	József, Sziládon	1846	Léva	1846 Ph1			

IZSAP

Bozsaky	Michael	18	r. kat.		Hungarus	Izsap	Ižop	Elisabetha	1807		1807 Ph1			
---------	---------	----	---------	--	----------	-------	------	------------	------	--	----------	--	--	--

JÓKA

Szigethy	Casparus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Jóka	Jelka	Joannes, ludimagister in Egyház Gellye com. Poson. (János, tanító)	1844	Nagyszombat (1843, 1846)	1844 Ph1		1847 J1	
Molnár	Petrus	15	r. kat.		Hungarus	Jóka	Jelka	cur. nob. Joachimus Földes, generalis perceptor com. Poson.	1844	Nagyszombat	1844 Ph1			

KIRÁLYFA

Kosina	Ignatius	18	r. kat.	plebeus	Hungarus	Királyfalva	Král'ová pri Senci	Venceslaus	1817		1817 Ph1			
Svoboda	Joannes	18	r. kat.		Hungarus	Királyfalva	Král'ová pri Senci	Joannes, praefectus silvarum	1817		1817 Ph1			
Török	Joannes	26	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiralfalva	Král'ová pri Senci	Ferdinandus, provisor dominalis	1814		1814 Ph1			
Stetelle (Stettele)	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Királyfalva	Král'ová pri Senci	Michael, civitatis S. Georgiensis senator, hab. in S. Georgio com. Poson.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2		
Török	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Királyfalva	Král'ová pri Senci	Ferdinandus, provisor	1816		1816 Ph1			

KIRÁLYIAKARCSA

Tóth (Toóth)	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Királyfa Kartsa	Král'ovičove Kračany	Paulus	1826		1826 Ph1	1827 Ph2	1828 J1	1829 J2
--------------	---------	----	---------	------	----------	-----------------	----------------------	--------	------	--	----------	----------	---------	---------

KIS-, NAGYMÁCSÉD

Kiss	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Macsid	Malá-, Vel'ká Mača	Elisabetha, Francisci vid.	1836	Nagyszombat	1836 Ph1			
------	----------	----	---------	------	----------	--------	--------------------	----------------------------	------	-------------	----------	--	--	--

KISBUDAFA

Kalmár	Joannes	18	r. kat.		Hungarus	Kiss Budafalva	Malá Budafa	Julianna, nata Bittó	1814		1814 Ph1	1815 Ph2		
--------	---------	----	---------	--	----------	----------------	-------------	----------------------	------	--	----------	----------	--	--

KISLÚCS

Szekery	Martinus	16	r. kat.		Hungarus	Kis-Lúcs	Malá Lúč	Martinus, pensionatus officialis Pálffy, hab. Posonii	1829		1829 Ph1	1830 Ph2		
---------	----------	----	---------	--	----------	----------	----------	---	------	--	----------	----------	--	--

KISMAGYAR

Nagy	Joannes	20	r. kat.		Hungarus	Kiss-Magyar	Malý Mager	Theresia	1825					1825 J2
Springer	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Kiss Magyar	Malý Mager	Josephus, sylvarum obequitator cameralis, deg. Liborce com. Trench.	1815		1815 Ph1			

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcina	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J	S
Kutsera	Michael	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Kis Magyar	Malý Mager	Michael, Posonii	1830		1830 Ph1	1831 Ph2		
Gaál (Gál)	Joannes	15	r. kat.		Hungarus	Kiss Magyar	Malý Mager	Barbara, nata Sidó	1815		1815 Ph1		1817 J1	1818 J2
Gaál	Vincentius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Kis Magyar	Malý Mager	tutor nob. Stephanus Csehy, d.c. fiscalis, hab. Olgye Poson.	1820		1820 Ph1	1821 Ph2, 1822 Ph2		
Gall	Andreas	16	r. kat.		Hungarus	Kiss Magyar	Malý Mager	Barbara, nata Sidó	1816			1816 Ph2		
Kutsera	Ludovicus	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Kis-Magyar	Malý Mager	Michael, Posonii (cur. frater Antonius, hab. in Vereskeő com. Posonii)	1832	Pozsony	1832 Ph1	1833 Ph2	1834 J1	1835 J2
Kucsera (Kutsera)	Antonius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiss-Magyar	Malý Mager	Michael, composessor	1822		1822 Ph1	1823 Ph2	1824 J1	1825 J2

KISUDVARNOK

Marczell (Martzel)	Titus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiss-Udvarnok	Malé Dvorníky	Michael, jurassor com. Poson.	1808		1808 Ph1, 1809 Ph1,1810 Ph1			
Marczell	Thomas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiss Udvarnok	Malé Dvorníky	Paulus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2, 1834 Ph2		

KÖPÖSD

Stahremberg (Stahrenberg)	Stephanus	15	r. kat.	Comes	Hungarus	Kőpösd	Hájske	Antonius, capitaneus	1832	privatus	1832 Ph1	1833 Ph2	1834 J1	1835 J2
Kubicza	János	19	r. kat.		Hungarus	Kőpösd	Hájske	Pál, földműves	1845	Nyitra			1845 J1	1846 J2

LIDÉRTEJED

Németh	Vendelinus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Ledér Tejed	Lidér Tejed	Balthazar, obiit 1800 (tutor. consiliarius Alexander Németh, bonorum coronalum praefectus hab. Vetera Budae)	1812			1812 Ph2	1813 J1	1814 J2
--------	------------	----	---------	------	----------	-------------	-------------	--	------	--	--	----------	---------	---------

LÖGÉRPATONY

Nagy	Andreas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Lögér Patony	Horná Potôň	Franciscus	1810		1810 Ph1			
------	---------	----	---------	------	----------	--------------	-------------	------------	------	--	----------	--	--	--

MACHÁZA

Puha	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Matz-haza (Madhaza, Matzháza)	Macov	Petrus, (vid. Catharina)	1826		1826 Ph1	1827 Ph2	1828 J1	1829 J2
------	----------	----	---------	------	----------	-------------------------------	-------	--------------------------	------	--	----------	----------	---------	---------

MAGYAR-, NÉMETDIÓSZEG

Kovács	Ludovicus	20	ref.	nob.	Hungarus	Diószegh	Sládkovičovo	Stephanus	1825					1825 J2
Ortovics	Emericus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Dioszegh	Sládkovičovo	Joannes, obiit 1807 (vid. Anna, obiit 1809)	1813		1813 Ph1			
Benedek	Franciscus	16	r. kat.		Hungarus	Diószegh	Sládkovičovo	Andreas, frumentarius (in oppido Betzko provisor dominalis)	1819		1819 Ph1, 1820 Ph1	1821 Ph2		
Horony	Michael	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Dioszegh	Sládkovičovo	Michael, oppidi dicti notarius	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2		
Horony	Georgius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Diószegh	Sládkovičovo	Michael, ludirector et notarius (Mihály, közbirtokos és iskolamester)	1842	Pozsony	1842 Ph1, 1845 Ph1	1846 Ph2	1847 J1	

MOCSONOK

Kaliss	Joannes	17	r. kat.	ignob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Stephanus	1808		1808 Ph1			
Koron	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Michael, in Alsó Vasárd d.c. (vid. Rosalia)	1825		1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2, 1832 J2
Fridvalszky	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Joannes, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
Fridvaldszky	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Joannes, jurassor com. Nitr.	1837	Nyitra	1837 Ph1			
Polyák (Polyák)	Franciscus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Barbara	1825				1825 J1	1826 J2
Szabó	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Franciscus, notarius	1822		1822 Ph1			
Koptlyk	Michael	19	r. kat.	ignob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Georgius, medicus	1823		1823 Ph1			
Bíróczy (Bírotzy)	Emericus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Paulus, judlium ord.	1813		1813 Ph1	1814 Ph2		
Lackner	Michael	17	r. kat.		Hungarus	Mocsonok	Močenok	vitř. Stephanus Hlavatsek, arendator in Tóth Megyer	1829			1829 Ph2		
Korenych	Stephanus	18	r. kat.		Hungarus	Mocsonok	Močenok	Eva	1822			1822 Ph2	1823 J1	1824 J2

MORÓCKARCSA

Bellovits	Joannes	20	r. kat.	plebeus	Hungarus	Morótz Kartsa (Morotz Karcsa)	Moravské Kračany	Emericus	1826		1826 Ph1	1827 Ph2	1828 J1	
Csőley (Csölley)	Nicolaus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Morocz-Karcsa	Moravské Kračany	Franciscus	1825		1825 Ph1	1826 Ph2		

NÁDSZEG

Királyi	Josephus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagyszegh	Trstice	Ignatius	1810		1810 Ph1			
Kulmann	Victor	15	r. kat.		Hungarus	Nád-Szegh (Nádszegh)	Trstice	Joannes, contraagens salis officio Szeredini	1833		1833 Ph1	1834 Ph2		
Kislégghi (Kisslégghi)	Franciscus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagyszegh (Nagy-Legh)	Trstice, Vel'ký Lég	Josephus	1810		1810 Ph1	1811 Ph2		

NAGYBODAK

Otsak	Andreas	19	r. kat.		Hungarus	Nagy Badak	Bodíky	Martinus, molitor in Felső Baka	1830		1830 Ph1, 1831 Ph1			
-------	---------	----	---------	--	----------	------------	--------	---------------------------------	------	--	--------------------	--	--	--

NAGYBORSA

Boross	Stephanus	21	ref.		Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	vitř. nob. Joannes Oros	1816					1816 J2
Szüllő	Maximilianus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Franciscus	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Szüllő	Ludovicus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	tutor nob. Vendelinus Bacsak, assessor d.c., hab. Olgye com. Poson.	1820		1820 Ph1	1821 Ph2	1822 J1	1823 J2
Farkas	Michael	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Borsa	Hrubá Borša	Maria, Ignatii vid.	1844	Nagyszombat	1844 Ph1	1845 Ph2	1846 J1	
Petheő	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Georgius	1825		1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcina	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J	S
Farkas	Stephanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Borsa	Hrubá Borša	Ludovicus	1844	Nagyszombat	1844 Ph1			
Petheő	Theodor (Tivadar)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Borsa	Hrubá Borša	Sophia, Georgii vid. (Zsofia, György öz.v.)	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2	1845 J1	1846 J2
Pethő	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	tutor nob. Georgius Pethő	1820		1820 Ph1	1821 Ph2	1822 J1	1823 J2
Szüllő	Geiza (Győző)	15	r. kat.	nob.	Magyar	Borsa	Hrubá Borša	Agnes, Lajos öz.v., Pozsonyban	1846	Pozsony	1846 Ph1	1847 Ph2	1849 J1	
Molnár	Stephanus	21	ref.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Stephanus	1817					1817 J2
Farkas	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Rosalia, nata Gál	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	1809 J2

NAGYBUDAFA

Vermes	Elias	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafa (Nagy Budafa)	Vel'ká Budafa	Ignatius, fiscalis	1821		1821 Ph1	1822 Ph2	1823 J1	1824 J2
Vermes	Hieronymus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafalva (Nagy Budafalva)	Vel'ká Budafa	Alexander, iudlium d.c. (vid. Barbara)	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Bölcs (Bölts)	Carolus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Budafalva (Budafalva)	Vel'ká Budafa	Georgius	1826		1826 Ph1, 1827 Ph1	1828 Ph2, 1829 Ph2		
Alló	Gregorius	24	r. kat.		Hungarus	Nagy Budafalva	Vel'ká Budafa	Maria, nata Horváth	1818				1818 J1	1819 J2
Vermes	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafalva	Vel'ká Budafa	Alexander, ord. com. Poson.	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Vermes	Ignatius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafa	Vel'ká Budafa	Ignatius, fiscalis Com. Michael Eszterházy	1833	Pozsony	1833 Ph1, 1834 Ph1			
Vermes	Mauritius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafa (Budafalva)	Vel'ká Budafa	Igantius, fiscalis Com. Michaelis Eszterházy (archivarius com. Poson.)	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2, 1835 Ph2	1836 J1	1837 J2

NAGYCSÁKÁNY

Batthyány	Sigismundus	15	r. kat.	Comes	Hungarus	Csákány		Carolus, S.C.R.A.M. cameralius St. Groth com. Zaladiensis (Károly, cs. kir. kamarás Sz. Gróthon Zala vm.)	1843		1843 Ph1	1844 Ph2	1845 J1	1846 J2
-----------	-------------	----	---------	-------	----------	---------	--	---	------	--	----------	----------	---------	---------

NAGYFÖDÉMES

Nagy	Leopoldus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födymes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, provisor (inspector) bonorum Com. Ferdinandi Pálffy, in Kis Luts	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2	1835 J1	1836 J2
Tornyay	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	tutor nob. Adalbertus Csenkey, Posonii	1832	Nagyszombat	1832 Ph1			
Vitál	Aloysius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Franciscus, spanus dominalis	1843	Nyitra	1843 Ph1			
Nagy	Leander	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födymes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, provisor (inspector) bonorum Com. Ferdinandi Pálffy, in Kis Luts	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2	1835 J1	1836 J2
Nagy	Alexander	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Födémes	Vel'ké Úl'any	Petrus, provisor dominalis	1836	Nagyszombat	1836 Ph1			
Nagy	Alexander	15	r. kat.		Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, composessor, Com. Ferdinandi Pálffy bonorum inspector ac com. Poson. tab. jud. assessor, hab. Posonii	1836	Pozsony	1836 Ph1	1837 Ph2		
Latsny	Georgius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Födémes	Vel'ké Úl'any	Nicolaus, assessor tab. jud.	1832	Pest			1832 J1	1833 J2
Krizsán (Krizsány)	Michael	19	r. kat.	ignob.	Hungarus	Födémes (Nagy Födimes)	Vel'ké Úl'any	Joannes	1825		1825 Ph1, 1826 Ph1, 1827 Ph1	1828 Ph2, 1829 Ph2		
Jankó	Stephanus	23	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födimes	Vel'ké Úl'any	Michael	1827			1827 Ph2		
Szillaba	Venceslaus	17	r. kat.		Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Carolus, senator dominialis Besztercze d.c.	1835	Esztergom	1835 Ph1			
Nagy	Emericus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Emericus	1812		1812 Ph1			
Sztopa	Joannes	18	r. kat.		Gallicianus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Carolus, senator dominialis in Besztercze d.c.	1835	Pozsony	1835 Ph1			
Nagy	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagyfödémes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, praefectus bonorum capitaneus arcis Poson. hab. Posonii (Ignác, táblabíró és a Pozsonyi vár kapitányság javai kormányzója)	1843		1843 Ph1	1844 Ph2		

NAGYLÉG

Petőcz	Josephus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Rosalia, Caspari vid.	1836	Pozsony	1836 Ph1	1837 Ph2		
Mészáros	Casparus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Stephanus	1822		1822 Ph1	1823 Ph2		
Benyovszky	Victor	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Petrus, assessor com. Poson. (Péter, vm. táblabírája)	1841		1841 Ph1	1842 Ph2	1843 J1	1844 J2
Czére	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Andreas, Csukár d.c.	1839	Nagyszombat	1839 Ph1			
Nagy	Emericus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lék	Vel'ký Lég	Josephus, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
Benyovszky	Ladislaus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Petrus, assessor tab. jud.	1839	Nyitra	1839 Ph1	1840 Ph2	1841 J1	1842 J2
Benyovszky	Ludovicus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég (Nagy Légh)	Vel'ký Lég	Petrus, assessor tab. jud.	1838	Nyitra	1838 Ph1	1839 Ph2	1840 J1	1841 J2
Petőcz	Gyula	15	r. kat.	nob.	Magyar	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Zsigmond, táblabíró	1846	Nagyszombat	1846 Ph1	1847 Ph2		
Fekete	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Andreas	1811		1811 Ph1	1812 Ph2	1813 J1	
Petőtz (Petőcz)	Sigismundus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Légh	Vel'ký Lég	Joannes	1811		1811 Ph1	1812 Ph2	1813 J1	1814 J2

NAGYLÚCS

Mészáros	Blasius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lucse	Lúč na Ostrove	Franciscus	1831		1831 Ph1			
Aranyossy	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lucse (Nagy Lúts, Nagy Luts)	Lúč na Ostrove	Gregorius	1831	Pozsony	1831 Ph1, 1832 Ph1	1833 Ph2, 1834 Ph2		
Aranyossy (Aranyosy)	Vendelinus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lucse (Nagy Luts)	Lúč na Ostrove	Josephus	1831		1831 Ph1	1832 Ph2, 1833 Ph2		
Aranyossy (Aranyosi)	Andreas	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lutsé	Lúč na Ostrove	Georgius	1816		1816 Ph1, 1817 Ph1	1818 Ph2		

NAGYMÁCSÉD

Kováts	Stephanus sen.	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Masad (N. Mátséd)	Vel'ká Mača	Josephus, priv. aecon.	1807		1807 Ph1, 1808 Ph1			
--------	----------------	----	---------	------	----------	------------------------	-------------	------------------------	------	--	--------------------	--	--	--

NAGYMAGYAR

Takács	Colomanus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Sigismundus, assessor	1840	Nagyszombat (1841)	1840 Ph1	1842 Ph2		
Vagenphal (Vagenfal, Vagenpfal)	Georgius	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Georgius, diversitor	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Palló	Paulus	18	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Paulus, Ianio	1812		1812 Ph1			

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcima	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J	S
Takács (Takáts)	Ludovicus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Adamus, iudlium com. Poson.	1809		1809 Ph1	1810 Ph2	1811 J1	1812 J2
Schiller	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Franciscus, arendator	1836	Pozsony	1836 Ph1, 1837 Ph1	1838 Ph2	1839 J1	1840 J2
Takács	Nicolaus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Adamus, iudlium com. Poson.	1807			1807 Ph2		
Tóth	Aloysius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Casparus	1834	Pozsony	1834 Ph1, 1835 Ph1			
Berkey	Casparus	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Joannes, sartor	1816		1816 Ph1	1817 Ph2		
Udvarnoky	Mauritius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Joannes	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	
Kotay	Paulus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Paulus	1827		1827 Ph1			
Takács (Takáts)	Ambrosius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Sigismundus, generalis cassae perceptor (tab. jud. assessor)	1840	Nagyszombat			1840 J1, 1841 J1	1842 J2
Csehy	Sigismundus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar (Zavar)	Zlaté Klasy	Vincenta	1833				1833 J1	1834 J2
Vagenphal (Vagenpfal)	Franciscus	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Georgius, diversitor	1806		1806 Ph1	1808 Ph2		
Takács	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Adamus, emeritus iudlium	1810		1810 Ph1			

NAGYSÚR

Szálóky (Szálóky)	Florianus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Sur	Vel'ké Súrovce	Anna, Josephi vid., Tyrnavia	1838	Nagyszombat			1838 J1	1839 J2
Stettina	Emericus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Suur	Vel'ké Súrovce	Emericus	1823		1823 Ph1			
Petőcz	Emericus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy-Surány	Vel'ké Súrovce	Anna, nata Tessény	1804		1804 Ph1	1805 Ph2	1806 J1	1807 J2

NAGYUDVARNOK

Bittó (Bitto)	Carolus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok (Sárosfalva)	Vel'ké Dvorníky	Jonas, ord. iudlium et assessor d.c., deg Sárosfalva	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Konde	Ignatius	17	r. kat.		Hungarus	Nagy Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	pater, assessor tab. jud.	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
Konde	Stephanus	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	Anna, hab. Posonii	1806		1806 Ph1, 1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Szabó	Alexander	18	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	Petrus	1809		1809 Ph1			
Bittó (Bitto)	Maximilianus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok (Sárosfalva)	Vel'ké Dvorníky	Jonas, iudlium d.c., deg. Sárosfalva	1812		1812 Ph1	1813 Ph2	1814 J1	1815 J2
Bittó (Bitto)	Leopoldus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok (Sárosfalva)	Vel'ké Dvorníky	Jonas, ord. iudlium et assessor, deg. Sárosfalva	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Kondé	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	Rosalia	1823		1823 Ph1, 1824 Ph1			

NEGYED

Szabó	Franciscus	18	ref.		Hungarus	Negyed	Neded	Stephanus, priv. aecon.	1823		1823 Ph1			
Szabó	Aloysius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Negyed	Neded	Theresia, vid. Stephani	1834	Pozsony	1834 Ph1	1835 Ph2		

NEMESABONY

Csomor	Paulus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Petrus	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Szelle	Josephus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Abony	Vel'ké Blahovo	Andreas	1817		1817 Ph1			
Szelle	Josephus	14	ref.		Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Sigismundus	1828		1828 Ph1			
Szelle	Ludovicus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Lucas	1822		1822 Ph1	1823 Ph2	1824 J1	1825 J2
Fekete	János	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Katalin, István özv.	1845	Nagyszombat			1845 J1	1846 J2
Szelle	Stephanus	16	ref.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Sigismundus, priv. aecon.	1844	Pozsony	1844 Ph1			
Gazdag	Alexander	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Juliana	1822		1822 Ph1			

NEMESGOMBA

Kempelen	Rudolphus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Gombae	Hubice	Maria, Posonii	1832	Pozsony	1832 Ph1	1833 Ph2, 1834 Ph2, 1835 Ph2		
Kempelen	Mauritius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Gombae	Hubice	Maria, Caroli vid., hab. Posonii	1833		1833 Ph1	1834 Ph2		
Bittó (Bitto)	Emanuel	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Gomba	Hubice	Josephus, tab. jud. assessor, hab. in Uszor (cur. Petőcz Antonius, ord. iudlium)	1832	Pozsony	1832 Ph1	1833 Ph2		

NEMESHODOS

Karacsonyi (Karatsonyi)	Carolus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Hodos (Colocza- c. Pest.)	Vydrany	Lazarus, exactor archiepiscopi Colocziensis	1822				1822 J1	1823 J2
Karátsonyi (Karatsonyi)	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Hodoss	Vydrany	Gregorius	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2

NEMESKAJAL

Varju	Alexander	15	r. kat.		Hungarus	Kajal	Kajal	Ignatius	1828		1828 Ph1			
-------	-----------	----	---------	--	----------	-------	-------	----------	------	--	----------	--	--	--

NEMESKOSÚT

Burian	Aloysius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuth	Košúty	Ignatius	1827		1827 Ph1	1828 Ph2		
Pitroff (Pittroff)	Stephanus	17	r. kat.		Hungarus	Kossúth	Košúty	Michael, colonus	1834	Pozsony	1834 Ph1, 1835 Ph1			
Pánghy	Georgius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuta	Košúty	Ladislaus	1816		1816 Ph1			
Buzinkay	Carolus	19	r. kat.		Hungarus	Kosúth	Košúty	Anna, hab. Tirnavia	1823			1823 Ph2		
Szabados	Stephanus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuth	Košúty	Leopoldus, composessor	1849		1849 Ph1			
								Sigismundus, jurassor obiit 1811 (vid. Anna, nata Konde, deg. Posonii)	1812					
Lipthay	Michael	19	r. kat.		Hungarus	Kossuth	Košúty	tutor Marsovszky Camilius, iudlium	1832	Szeged			1812 J1	1813 J2
Kiss	Carolus	19	r. kat.		Hungarus	Kosúth	Košúty		1828			1828 Ph2	1832 J1	1833 J2
Petrovics	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuth	Košúty	Michael	1828			1828 Ph2		
Burian	Stephanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	Ignatius, composessor in Kossuth	1830		1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Kiss	Augustin	18	r. kat.		Hungarus	Kossúth	Košúty	cur. Camillius Marsovszky, ord. iudlium com. Poson.	1833		1833 Ph1			
Kiss	Leopoldus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	Sigismundus	1833		1833 Ph1	1834 Ph2		
Panghy	Michael	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Kosúth	Košúty	Joannes	1839	Nagyszombat		1839 Ph2		
Abrahámffy	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Kossúth	Košúty	Josephus, assessor	1830		1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcina	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J	S
Burian	Ignatius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Koschut	Košúty	Ignatius	1820		1820 Ph1	1821 Ph2	1822 J1	1823 J2
Burian	Joannes	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	Ignatius	1836	Pozsony	1836 Ph1	1837 Ph2		
Both	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Kosuth	Košúty	Joannes	1825		1825 Ph1			
Szabados	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	tutor nob. frater Leopoldus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2		
Bankó	Carolus	16	r. kat.		Hungarus	Kossuth	Košúty	Maria	1808			1808 Ph2		

NEMESNEBOJSZA														
Albus	Ambrosius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Neboisza (Fóss- c. Comarom.)	Nebojsa	tutor nob Gyurcsek Alexander	1818		1818 Ph1	1819 Ph2		
Zsile (Zsille)	Casimirus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nebojsza	Nebojsa	Joannes	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	1817 J2
Galgóczy	Antonius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nebojsza	Nebojsa	Gabriella, Josephi vid. (Jószsef özv., N. Kurthön Nyitra vm.)	1844	Pozsony	1844 Ph1	1845 Ph2	1846 J1	1847 J2

OLGYA														
Olgyay	Ignatius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, judlium d.c. (tab. districtualis Cis-Danubianae assessor, hab. Tirnavia)	1822		1822 Ph1	1823 Ph2	1824 J1	1825 J2
Olgyay	Sigismundus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, assessor ad tabullam districtualem Tirnavia, deg. in Olgya	1827				1827 J1	1828 J2
Olgyay (Olgyai)	Carolus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Stephanus, rationista in Boleráz com. Poson.	1829		1829 Ph1, 1830 Ph1	1831 Ph2		
Bacsák	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Vendelinus, assessor tab. jud. com. Poson.	1825		1825 Ph1	1826 Ph2		
Olgyay (Olgyai)	Nicolaus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, judlium d.c.	1819		1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Olgyay	Imre	19	r. kat.	nob.	Magyar	Olgya	Ol'dza	Juliana, Boltizsár özv., Pozsonyban	1846	Pozsony	1846 Ph1	1847 Ph2		
Olgyay	Hieronimus	18	r. kat.		Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, tab. districtualis assessor, Tyrnaviae	1833				1833 J1	1834 J2
Bacsák (Batsák)	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya (Szasz)	Ol'dza	Vendelinus, d.c. generalis cassae perceptor	1815		1815 Ph1	1816 Ph2	1817 J1	1818 J2
Olgyay	Ludovicus	17	r. kat.		Hungarus	Szigethum (Olgya)	Ol'dza	Carolus, districtu N. Varadiensis dirigens cameralius fiscalis, deg. in Varad Velencze com. Bihar.	1830			1830 Ph2		
Olgyay	Titus	17	r. kat.		Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, tab. districtualis assessor, Tyrnaviae	1829				1829 J1	1830 J2

OLLÉTEJED														
Ollé	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Olle Tejed	Mliečany	Franciscus	1824		1824 Ph1	1825 Ph2	1826 J1	1827 J2, 1828 J2
Ollé	Ludovicus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Ollé Tejed	Mliečany	Franciscus	1832	Nagyszombat			1832 J1	1833 J2
Ollé (Olle)	Adalbertus (Albertus)	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Olle Tejed	Mliečany	Michael	1826				1826 J1	1827 J2, 1828 J2
Ollé (Olle)	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Olle Tejed	Mliečany	Adalbertus	1834	Nagyszombat	1834 Ph1, 1835 Ph1			

PATONY?														
Csörgey	Emericus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Patony		Emericus	1806			1806 Ph2	1807 J1	

PINKEKARCSA														
Godányi	Vendelinus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinke Karcsa	Pinkove Kračany	Vendelinus, priv. aecon.	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1			
Jankó	Carolus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinke Karcsa	Pinkove Kračany	Stephanus, sartor	1840	Nagyszombat		1840 Ph2	1841 J1	1842 J2
Godányi	Adalbertus (Albertus)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinka Kartza	Pinkove Kračany	Sebastian, priv. aecon.	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Janko	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinke Kartsa	Pinkove Kračany	Stephanus	1830		1830 Ph1			

PÓSFA														
Szalay	Alexander	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pósfa		Emericus, composessor	1849		1849 Ph1			
Ajkay	Sigismundus	21	r. kat.	nob.	Hungarus	Pose		Paulus, assessor compl. com.	1828					1828 J2

POZSONYBOLDOGFA														
Czehmeister (Czechmeister)	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Kiliti	Boldog	Josephus, colonus	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2		
Mracsko	Stephanus	18	r. kat.	plebeus	Hungarus	Boldogfalva	Boldog	Joannes	1827		1827 Ph1	1828 Ph2		

POZSONYEPERJES														
Forgáts	Carolus	17	r. kat.		Hungarus	Eperjes	Jahodná	Eva	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1			
Forgach	Josephus	19	r. kat.		Hungarus	Eperies	Jahodná	Eva	1821			1821 Ph2		

PUSZTAFÖDÉMES														
Könczöl (Köntzöly)	Daniel	19	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födémes	Pusté Úl'any	cur. Stephanus Gudits, cassae perceptor com. Poson.	1833	Nagyszombat	1833 Ph1		1835 J1	
Gyurcsi	Josephus	18	ev.	nob.	Hungarus	Pusztáfödémes	Pusté Úl'any	Alexander, tab. jud. assessor com. Poson.	1807					1807 J2
Kiripolszky	Carolus	15	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födémes	Pusté Úl'any	Michael, capituli Poson. provisor, Papfalvae	1833		1833 Ph1	1834 Ph2	1842 J1	1843 J2
Lányi	Ludovicus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztáfödémes	Pusté Úl'any	Stephanus	1825		1825 Ph1, 1826 Ph1	1827 Ph2, 1828 Ph2		
Hejtmánék	Joannes Nep.	16	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födémes	Pusté Úl'any	vitr. Casparus Petrovics, composessor	1841	Pozsony	1841 Ph1, 1842 Ph1	1843 Ph2		
Lányi	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztáfödémes	Pusté Úl'any	Stephanus	1825		1825 Ph1			
Radics	Stephanus	16	r. kat.		Hungarus	Pusztáfödémes	Pusté Úl'any	vitr. nob. Stephanus Karácsonyi	1843	Mosonmagyaróvár	1843 Ph1			
Karatsonyi (Karacsony)	Emericus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födémes	Pusté Úl'any	Franciscus	1822				1822 J1	1823 J2
Könczöl	Emericus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födimes (Pusztáfödémes)	Pusté Úl'any	Paulus	1822		1822 Ph1, 1823 Ph1, 1824 Ph1			
Brozsek	Josephus	20	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födémes	Pusté Úl'any	Josephus, ludimagister absque statione, deg. Posonii	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1	1830 Ph2	1831 J1	1832 J2

Prezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcina	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J1	J2
Nedeczky	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Pusztafödimes	Pusté Úľ'any	Franciscus	1808		1808 Ph1			
Miksitz	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes	Pusté Úľ'any	Joannes	1837	Nagyszombat	1837 Ph1			
Fekete	Casparus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes (Tyrnavia- c. Poson., Taksony- c. Poson.)	Pusté Úľ'any	tutor frater nob. Josephus, jurassor d.c.	1809			1809 Ph2	1811 J1	1812 J2
Gyurtsi	Alexander	18	ev.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes	Pusté Úľ'any	Alexander, assessor com. Poson.	1808					1808 J2
Malocsay (Malotsay)	Aloysius	25	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztafödémes	Pusté Úľ'any	Casparus	1821			1821 Ph2	1824 J1	1825 J2
Marczell	Antonius	19	ev.	nob.	Hungarus	Pusztafödémes	Pusté Úľ'any	Michael	1823					1823 J2
Petrovics	Ladislaus	21	ev.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes	Pusté Úľ'any	Joannes	1827					1827 J2
Heitmánek	Franciscus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes	Pusté Úľ'any	vitr. nob. Casparus Petrovits	1839	Pozsony	1839 Ph1	1840 Ph2	1841 J1	
Kiripolszky	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes	Pusté Úľ'any	Michael, provisor vicecapituli Poson., Pappfalvae	1835	Pozsony	1835 Ph1	1836 Ph2		
Zalka	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztfa Födémes	Pusté Úľ'any	Ignatius, rationista dominalis (Ignác, számtartó)	1842	Nyitra (1841), Nagyszombat (1843)	1842 Ph1		1844 J1	1845 J2
Könczöl	Ambrosius	19	ev.	nob.	Hungarus	Pusztafödémes	Pusté Úľ'any	Paulus	1824					1824 J2

RÉTE

Dóka	Adalbertus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Rete	Reca	Stephanus	1808		1808 Ph1			
Rimszky	Josephus	16	r. kat.		Hungarus	Réthe	Reca	Josephus, docens	1849		1849 Ph1			
Fadgyas	Casparus	21	ref.	nob.	Hungarus	Réte	Reca	Adamus, priv. aecon.	1815					1815 J2
Ernyei (Ernyey)	Ambrosius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Réthe	Reca	Albertus	1831		1831 Ph1	1832 Ph2	1833 J1	1834 J2
Poor	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Réthe	Reca	Alexander	1827		1827 Ph1	1828 Ph2, 1829 Ph2		
Ernyey	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Réthe	Reca	Anna, Ladislai (Ludovicii) vid.	1843	Pozsony	1843 Ph1, 1844 Ph1	1845 Ph2		

SÁROSFA

Bittó	Laurentius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sarosfalva	Blatná na Ostrove	Andreas, commissarius d.c.	1816		1816 Ph1			
Bittó	Michael	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Michael, advocatus	1812		1812 Ph1			
Bittó	Adalbertus	14	r. kat.		Hungarus	Sárosfalva (Sárosfa)	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes Poson., hab. Posonii (vid. Maria, tab. jud. assessoris vid.)	1840	Pozsony	1840 Ph1	1841 Ph2	1842 J1	1843 J2
Bitto	Colomanus	18	r. kat.		Hungarus	Sárosfa	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes com. Poson.	1838	Pest				1838 J2
Bitto	Joannes	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Stephanus, compossesor	1814					1814 J2
Bitto	Ignatius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Alexius, priv. aecon.	1813		1813 Ph1			
Bittó (Bitto)	Peregrinus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Jonas, ord. judlium com. Poson.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	
Bittó	Benjamin	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfa	Blatná na Ostrove	Maria, Beniamini tab. jud. assessoris vid. (Mária, Béni kir. táblái ulnók özv.)	1844	Pozsony (1843)	1844 Ph1		1846 J1	1847 J2
Bittó (Bitto)	Sebastian	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sarosfalva	Blatná na Ostrove	Stephanus, priv. aecon.	1820		1820 Ph1, 1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2
Bittó	Stephanus	15	r. kat.		Hungarus	Sárosfa	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes Poson., hab. Posonii	1836	Pozsony (1835), Pest (1838)	1836 Ph1	1837 Ph2		1839 J2
Bitto	Casparus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Joannes, tab. jud. assessor com. Poson. ac judlium d.c.	1808		1808 Ph1			
Bittó (Bitto)	Volfgangus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Andreas, jurassor d.c.	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Bittó (Bitto)	Ludovicus	15	r. kat.		Hungarus	Sarosfa	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes com. Poson., hab. Posonii	1839	Pozsony (1838), Pest (1841)	1839 Ph1	1840 Ph2		1842 J2
Bitto	Franciscus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Gregorius, rationum exactor Szentzini	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Bitto	Aloysius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfa (Karátsony- c. Heves.)	Blatná na Ostrove	vitr. nob Adalbertus, Sarosfalva	1829		1829 Ph1, 1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Bittó	Ferdinandus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sarosfalva	Blatná na Ostrove	Joachimus, jurassor d.c., deg. pago Doborgas	1814		1814 Ph1, 1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Bittó (Bitto)	Ladislaus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Magdalena, nata Konde, deg. Posonii	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		

SEMPTE

Sziemang (Siemang)	Georgius	19	r. kat.		Hungarus	Szered	Šintava	Georgius, domesticus s. archiducis Josephi palatini reg. Hung.	1838	Pest			1838 J1	1839 J2
Lelkes (Lölkcs)	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Schemte	Šintava	Gabriel (Georgius), jurassor d.c., in Elecske d.c.	1826			1826 Ph2	1827 J1	1828 J2
Czott	Franciscus	16	r. kat.	civis	Hungarus	Szeredinum	Šintava	Josephus, civis braxator, deg. Bazinium com. Poson.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2		
Passerinyi (Paszerényi)	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Šintava	Stephanus, contraagens salis officii obiit 1809, (vid. Elisabetha, deg. in Révfalu com. Trench.)	1813		1813 Ph1	1814 Ph2		
Frankner	Rudolphus (Rezső)	17	r. kat.		Hungarus	Szered	Šintava	Lukács, gróf Eszterházy Károl joszágai igazgatója (Ludovicus, director bonorum Com. Carolis Eszterházy)	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2	1845 J1	1846 J2
Mészi (Miesz)	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Šintava	Michael, horopeus	1818		1818 Ph1	1819 Ph2		
Molnár	Carolus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Šintava	Joannes, salis officii Szered contraagens	1808		1808 Ph1	1809 Ph2	1810 J1	1811 J2
Klottonyi	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Sempthe	Šintava	Josephus, colonus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1			

SIKABONY

Gyurkovits	Petrus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Sig-Abony	Malé Blahovo	Joannes, priv. aecon.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	1817 J2
Gálfy	Ignác	18	r. kat.	nob.	Magyar	Kis Abony	Malé Blahová	József, táblabíró	1847	Nagyszombat			1847 J1	
Matiss (Matiss, Mátis, Mattis)	Adalbertus (Albertus)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sik Abony (Sikabony)	Malé Blahovo	Andreas, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1809 J1	1810 J2
Gálffy (Gállfy)	Georgius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	Josephus, cassae perceptor com. Poson. (József, önállású) cur. nob. frater Adalbertus, provisor Com. Franciscii Pálffy Bazinium	1842	Pozsony	1842 Ph1	1843 Ph2	1844 J1	1845 J2
Mátis	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo		1842	Pozsony	1842 Ph1	1843 Ph2		
Gálfy	Sigismundus	16	r. kat.		Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	Josephus, cassae perceptor com. Poson.	1841		1841 Ph1			
Gálfy (Gállfy)	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	Josephus, cassae perceptor com. Poson.	1841	Mosonmagyaróvár	1841 Ph1, 1842 Ph1			

Přezvisko	Meno	Věk	Náboženstvo	Společenské postavení	Rodný jazyk - národnost	Místo původu	Místo původu v slovenštině	Zaměstnaní otce, otcima	Rok zápisu na akademii	Předcházající škola	PH1	PH2	J1	J2
SOMORJA														
Dúló	Franciscus	20	ref.		Hungarus	Samaria	Šamorín	cur. Jobbagy Theophilus, causarum fori utriusque advocatus	1837	Pozsony - lyceum				1837 J2
Juhász	Daniel	17	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Theresia, medici vid.	1824		1824 Ph1	1825 Ph2	1826 J1	1827 J2
Tomány	Antonius	16	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Catharina, Josephi senatoris vid., in Vámos Mikola com. Hont.	1837	Komárom	1837 Ph1			
Bartalos (Barthalos)	Carolus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Franciscus	1840	Pozsony	1840 Ph1	1841 Ph2	1843 J1	1844 J2
Csejtey (Cseitey)	Josephus	16	r. kat.	civis	Hungarus	Szamaria	Šamorín	Josephus, civis	1824		1824 Ph1	1825 Ph2	1826 J1	1827 J2
Sauer	Ladislaus	17	r. kat.		Hungarus	Sz. Maria	Šamorín	Joachimus, regius salis perceptor	1823		1823 Ph1			
Kompoth	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Franciscus, senator	1834	Nagyszombat	1834 Ph1, 1835 Ph1			
Laczkó (Latzkó)	Paulus	24	r. kat.		Hungarus	Szamaria	Šamorín	Stephanus, aeditus in ecclesia parochiali Szamariensis	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Gants	Vincentius	18	ref.	nob.	Hungarus	Gantsháza	Šamorín	Casparus, composessor	1827			1827 Ph2	1828 J1	1829 J2
Szemes	Antonius	20	r. kat.	civis	Hungarus	Szamaria	Šamorín	Georgius, civis Comaromii	1828		1828 Ph1	1829 Ph2		
Király	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Joannes, arendator	1826		1826 Ph1	1827 Ph2		
Schott	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Szamaria	Šamorín	Josephus, chirurgus d.c., deg. in Szerdahely d.c.	1815		1815 Ph1	1816 Ph2		
Gants	Sigismundus	18	ref.		Hungarus	Gantshaza	Šamorín	cur. nob. Lieszkovszky Ignatius, composessor, deg. in Tefalix com. Poson.	1827		1827 Ph1			
Király	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Joannes, mercator	1841	Nagyszombat		1841 Ph2		
Nyeregjártó (Nyeregjártó)	Antonius	16	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	tutor frater Georgius Nyeregjártó, parochus in Dioszegh	1824		1824 Ph1	1825 Ph2		
Garzuly	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Georgius, chirurgus	1839	Pozsony	1839 Ph1			
Bartalós	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Franciscus, sartor	1839	Komárom	1839 Ph1	1840 Ph2		
Nyeregjártó	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Veronica, Josephi vid., hab. Tyrnavia	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Laczkó (Latzkó)	Michael	19	r. kat.		Hungarus	Szamaria	Šamorín	Stephanus, aeditus in ecclesia parochiali Szamariensis	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
SOPORNYA														
Brunay	Franciscus	19	r. kat.		Hungarus	Soporna	Šoporňa	Barbara, nata Zavody, deg. Hosszufalva d.c.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
SÚR														
Farkas	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Súúr (Surt)		Joannes, spanus	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
SZELŐCE														
Szluha	László	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szelőcze	Selice	László, közbirtokos	1845		1845 Ph1			
SZENC														
Jankovics	Georgius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptzium	Senec	Georgius, rationista dominalis	1827		1827 Ph1			
Illy	Michael	16	r. kat.		Hungarus	Szencz	Senec	vitr. Joannes Farkas, provisor	1824		1824 Ph1			
Poor	Emericus	20	r. kat.		Hungarus	Szemptzium	Senec	Anna	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
Korbéltis	Michael	20	r. kat.	civis	Hungarus	Semtzinum	Senec	Georgius, civis	1822		1822 Ph1			
Cseresnyés	Antal	19	r. kat.	nob.	Magyar	Sempcz (Szencz)	Senec	János, őnálású	1846	Vác			1846 J1	1847 J2
Dóka	Alexander	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptzium	Senec	Theresia	1826		1826 Ph1			
Laurenty	János	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szempcz	Senec	János, megyei biztos	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Poór	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptzium	Senec	Georgius	1819		1819 Ph1			
Takáts (Takács)	Aloysius	14	r. kat.		Hungarus	Szenthe	Senec	Stephanus	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
Molnár	Stephanus	18	r. kat.	civis	Hungarus	Szempczinum	Senec	Joannes, civis	1824		1824 Ph1			
Dóka (Doka)	Ladislaus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptz (Szemptzium)	Senec	Michael, ord. judlium et assessor d.c.	1812		1812 Ph1	1813 Ph2	1814 J1	1815 J2
Balogh	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptzium (Kis-Macsed)	Senec	Josephus, priv. aecon., deg. in possessione Kiss Macsed, com. Poson.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Havor (Hávor)	Ladislaus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szentz (Szenitzium)	Senec	Franciscus, priv. aecon.	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	1820 J2
Dömöter	Michael	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptzium	Senec	Michael	1812		1812 Ph1			
SZENTMIHÁLYFA														
Katona	Ladislaus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihályfalu	Michal na Ostrove	Petrus	1835	Nagyszombat		1835 Ph2, 1836 Ph2		
Csiba	Emericus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihálfa	Michal na Ostrove	Emericus, frumentarius dominalis	1839	Pozsony	1839 Ph1			
Bognár (Bognar)	Josephus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihályfalva	Michal na Ostrove	nob. Alexander	1822		1822 Ph1	1823 Ph2		
Katona	Ladislaus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihalfalva (Sz. Mihályfa)	Michal na Ostrove	Ignatius	1810		1810 Ph1, 1811 Ph1	1812 Ph2		
SZERED														
Zsigrády (Zsigrády)	Franciscus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Anna, Francisci vid.	1806		1806 Ph1, 1807 Ph1			
Frankner	Antonius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szered	Sered'	Lucas, director jurium et bonorum Com. Eszterházy	1832	privatus (1831), Pest (1834)	1832 Ph1			1835 J2
Frankner	Károly	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szered	Sered'	Lukács, uradalmi kormányzó	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Schvartz	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Joannes, Szerediensi rationista	1809		1809 Ph1			
Ruzsítska	Emericus	15	r. kat.		Hungarus	Szered	Sered'	Emericus, frumentarius Posonii	1825		1825 Ph1	1826 Ph2		
Markstein	Ignatius	22	hebr.		Hungarus	Szeredinum (Szered)	Sered'	Nathan, mercator	1828			1828 Ph2, 1829 Ph2		
Ghyczy	Antonius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Petrus, com. Nitr. vicecomes, hab. Nitra	1818		1818 Ph1		1820 J1	1821 J2
Ghyczy	Augustus	15	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Sered'	Petrus, vicepalatinus, hab. Appony com. Nitr.	1825			1825 Ph2	1826 J1	1827 J2
Simor	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szered	Sered'	Franciscus	1831	Pozsony	1831 Ph1, 1832 Ph1			

Priezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcina	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J	S
Tóttössy (Tótössy)	Stephanus	20	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Sered'	tutor parochus Michael Fekete, Szerediensis	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	1820 J2
Fiedl	Mathias	16	r. kat.	ignob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Mathias, arendator, hab. in Felső Jató, com. Nitr.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Molnár (Molnar)	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Joannes	1817			1817 Ph2	1818 J1	
Motuz (Motusz)	Ludovicus	16	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Sered'	Antonius, emeritus capitaneus	1827		1827 Ph1, 1828 Ph1	1829 Ph2		
Zenger	Carolus	15	r. kat.		Hungarus	Szered	Sered'	Sophia, Georgii medicinae doctor vid, Posonii	1839	Pozsony	1839 Ph1	1840 Ph2	1841 J1	1842 J2
Hentze	Stephanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredium	Sered'	Stephanus, arendator pontis Szerediensis	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2

TAKSONYFALVA

Kovacs (Kovats)	Josephus	19	r. kat.		Hungarus	Taksony	Matúškovo	Franciscus, notarius	1831		1831 Ph1	1832 Ph2		
Bubla	Augustin	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Taksony	Matúškovo	Georgius	1829		1829 Ph1	1830 Ph2	1831 J1	1832 J2

TALLÓS

Liczner (Litzner)	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Carolus, geometra Galantha d.c.	1833		1833 Ph1, 1834 Ph1			
Schauer	Adolphus	16	r. kat.		Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Franciscus, officialis dominalis pensionatus in Sárdorf com. Nitr.	1837	Pozsony	1837 Ph1			
Molnár	Stephanus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Antonius, Tyrnaviae	1843	Nagyszombat			1843 J1	1844 J2
Schauer	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Franciscus, officialis dominalis pensionatus in Sárdorf com. Nitr.	1838			1838 Ph2		
Séra	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Maria, hab. Galantha	1829		1829 Ph1			

TEJFALU

Csiba	Urbanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Tej Falu	Mliečno	David	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Lieszkovszky	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Tejfalu	Mliečno	Emericus, assessor com. Strig. (tutor nob. frater Ignatius)	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Krascsenits (Krascenits)	Ignatius	16	r. kat.		Hungarus	Tejfalu	Mliečno	Sigismundus, tab. jud. assessor	1839	Nagyszombat	1839 Ph1, 1840 Ph1			
Krascsenits	Colomanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Téjfalu	Mliečno	Sigismundus, assessor tab. jud. com. Poson.	1844	Pozsony	1844 Ph1			
Sídó (Sido)	Stephanus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Tejfalu	Mliečno	Alexander	1829		1829 Ph1, 1830 Ph1	1831 Ph2		
Csiba	Sigismundus	21	r. kat.		Hungarus	Tej Falu	Mliečno	cur. nob. Casparus Bottló	1838	Nagyszombat			1838 J1	1839 J2
Szigethy	István	16	r. kat.	nob.	Magyar	Tejfalu	Mliečno	Erzsébet, Ignácز özv.	1846	Pozsony	1846 Ph1			

TONKHÁZA

Buday	Joannes	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Tonkháza	Tonkovce	Stephanus	1811		1811 Ph1	1812 Ph2	1813 J1	
Le Bel	Joannes	15	r. kat.		Hungarus	Tonkháza	Tonkovce	Carolus, medicinae doctor, hab. Posonii	1827		1827 Ph1	1828 Ph2	1829 J1	

TÓSNYÁRASD

Krascsenitz	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Nyarosd	Topoľnica	Emericus	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1	1819 Ph2		
Lustig	Antonius	19	r. kat.		Hungarus	Nyarosd	Topoľnica	Franciscus, opilio	1821			1821 Ph2		
Dallos	Carolus	14	r. kat.		Hungarus	Nyárasd	Topoľnica	Franciscus, rationistae dominalis in Vöröskő, com. Poson.	1836	Komárom	1836 Ph1	1837 Ph2		
Huszár	Joannes	19	r. kat.		Hungarus	Nyárosd	Topoľnica	Elisabetha, nata Prileszky	1822			1822 Ph2		
Lustig	Joannes	19	r. kat.		Hungarus	Nyarasd	Topoľnica	Georgius, opilio	1815			1815 Ph2		

TÖBÖRÉTE

Krascsenits	Sigismundus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Töbör Etke	Töböréte	Petrus, judlium d.c.	1810		1810 Ph1		1813 J1	1814 J2
-------------	-------------	----	---------	------	----------	------------	----------	----------------------	------	--	----------	--	---------	---------

TÓKÉSÚJFALU

Marczibányi	Laurentius	15	r. kat.		Hungarus	Tőkes Újfalu	Klátova Nová Ves	Laurentius Marczibányi de Puchov, S.C.R.A.M. camerarius una ad com. tab. jud. assessor (Puchoi Marczibányi Lőrincz, kir. kamarás és kir. itéllő tábla ülnöke Pesten)	1843		1843 Ph1, 1844 Ph1			
Bacskády (Bacskady, Batskady)	Adolphus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Tőkes Újfalu	Klátova Nová Ves	Josephus, assessor d.c.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2

ÚSZOR

Bitto	Eduardus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Uszor	Kvetoslavov	Josephus (cur. Antonius Petöcz, judlium in Alsó Patony d.c.)	1834	Pozsony	1834 Ph1			
Bitto	Alexander	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Uszor	Kvetoslavov	Eugenius	1837	Mosonmagyaróvár	1837 Ph1			
Bittó	Philiphus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Uszor	Kvetoslavov	Gizella, Florianii vid. (Gisela, Florián özv.)	1844	Pozsony	1844 Ph1, 1845 Ph1			

VÁGA

Haulik	Carolus	16	r. kat.		Hungarus	Vága	Váhovce	Ernestus, officialis dominalis, Ersekujvarini com. Nitr.	1849		1849 Ph1			
Farkas	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vaghainum	Váhovce	Franciscus	1807		1807 Ph1			

VÁGFARKASD

Toth	Franciscus	19	ref.		Hungarus	Farkasd	Vičany	Michael, aeconomus	1823		1823 Ph1			
Takats	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Farkasd	Vičany	Andreas, judex	1820		1820 Ph1	1821 Ph2		
Bohunka	Paulus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Farkasd	Vičany	Anna, Philippi vid., Galgoczii	1839	Pest				1839 J2
Tóth	Lajos	19	ref.		Magyar	Farkasd	Vičany	Mihál, lelkész	1846	Pozsony				1846 J2

VÁGHOSSZÚFALU

Mészáros	Petrus	18	r. kat.		Hungarus	Hosszúfalva	Dlhá nad Váhom	Stephanus, colonus	1839	Pozsony	1839 Ph1			
----------	--------	----	---------	--	----------	-------------	----------------	--------------------	------	---------	----------	--	--	--

Príezvisko	Meno	Vek	Náboženstvo	Spoločenské postavenie	Rodný jazyk - národnosť	Miesto pôvodu	Miesto pôvodu v slovenčine	Zamestnanie otca, otcima	Rok zápisu na akadémii	Predchádzajúca škola	PH1	PH2	J1	J2
VÁGSELLYE														
Zavodszky	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Sellye	Šal'a	Josephus, provisor in Koloss com. Nitr.	1824		1824 Ph1			
Gilg	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sellye	Šal'a	Franciscus, bonorum districtus Sellye praefectus	1829		1829 Ph1			
VÁGVECSE														
Biróczy	Flóris	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vágh Vecse	Veča	Johanna	1847	Nyitra		1847 Ph2		
Szadeczky	Franciscus	18	r. kat.		Hungarus	Vécse (Vágh Vetse)	Veča	cur. L.B. Pongrácz Ladislaus, spectabilis Josephus senior Biróczi, assessor tab. jud. com. Nitr.	1834	Nyitra (1833), Pozsony (1836)		1834 Ph2		1837 J2
Biróczy (Biroczy)	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vagh Vecse (Vecse)	Veča	Franciscus, fiscalis magistratualis (tab. jud. assessor)	1830		1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Petrovits	Antonius	21	ev.	nob.	Hungarus	Fölső Vetse	Veča	Paulus, assessor tab. jud.	1832	Pozsony - lyceum				1832 J2
Adler	Mauritius	17	hebr.		Hungarus	Vecse	Veča	Carolus, mercator, hab. in Vecse	1840	Pozsony	1840 Ph1	1841 Ph2		
Ehrenzweig	Maximilianus	17	hebr.		Hungarus	Vecse	Veča	Samuel, mercator	1841	Vienna	1841 Ph1			
Czigler	Ambrosius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vecse (Vetse)	Veča	Anna	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1	1830 Ph2		
Korosy	Floris	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vecse	Veča	Antonia, Károly táblabíró özv., Pozsonyban	1847	Nyitra	1847 Ph1			
VAJASVATA														
Hideghéty	Ignatius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajas Vata	Maslovce	Maria	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2		
Kiss	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajas Vatta	Maslovce	Emericus	1819		1819 Ph1			
Dömös	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajas Vata	Maslovce	Joannes	1811		1811 Ph1, 1812 Ph1			
Horváth	Franciscus	19	r. kat.		Hungarus	Vajasvata	Maslovce	Petrus, colonus	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Varga	Benedictus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajasvata	Maslovce	Emericus	1834	Pozsony	1834 Ph1			
VAJKA														
Molnár	Sigismundus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Rudolphus, ord. fiscalis com.	1831		1831 Ph1		1833 J1	1834 J2
Pétsy (Pécsy)	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Emericus, praedialista	1810		1810 Ph1	1812 Ph2		
Molnár (Molnar)	Ignatius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Apolonia, nata Bittó	1804		1804 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Molnár	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Daniel	1818		1818 Ph1			
Molnár	Ladislaus	18	r. kat.		Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Ladislaus, judlium d.c.	1811		1811 Ph1			
Kovács (Kováts)	Thomas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Joannes, sedis praedialis Vajka judlium	1838	Nagyszombat		1838 Ph2	1839 J1	1840 J2
Molnár	Rudolphus	15	r. kat.		Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	pater, judlium sedis ord.	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
Hideghéty	Franciscus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Georgius	1826		1826 Ph1			
Horváth	David	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Josephus	1822			1822 Ph2	1823 J1	
Molnár	Ladislaus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Daniel, regius et praedia	1812			1812 Ph2		
Molnár	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Rudolphus, ord. fiscalis com. Poson. (compl. com. tab. jud. assessor)	1836	Nagyszombat		1836 Ph2, 1837 Ph2		
Bölts	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Joannes	1820		1820 Ph1			
Zuregh	Andreas	18	r. kat.		Hungarus	Vaikony	Vojka nad Dunajom	tutor Georgius Zuregh, parochus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2		
Barényi	Sigismundus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Stephanus	1838	Pozsony	1838 Ph1	1839 Ph2		
VÁRKONY														
Fekete	Stephanus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Várkony	Vrakúň	pater, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	
Gönczöl	Alexius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Varkony	Vrakúň	Theresia	1826		1826 Ph1			
Zureg	Franciscus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Varkony	Vrakúň	Stephanus	1821			1821 Ph2		
Gönczöl	Gáspár	16	r. kat.		Hungarus	Várkony	Vrakúň	János, jegyző Vásáruthon Pozsony vm.	1845		1845 Ph1			
Nagy	Stephanus	18	r. kat.		Hungarus	Varkony	Vrakúň	Paulus	1808		1808 Ph1			
VÁSÁRÚT														
Konkolyi	Stephanus	16	r. kat.	ignob.	Hungarus	Vásárúth	Trhová Hradská	Stephanus	1829		1829 Ph1			
Fridrich	Móricz	17	r. kat.		Hungarus	Vásárut	Trhová Hradská	János, nyugalmazott uradalmi tisztartó Pozsonyban	1847	Nagyszombat		1847 Ph2		
Zalka	Ignatius	18	r. kat.		Hungarus	Vasárút	Trhová Hradská	Franciscus, provisor	1815				1815 J1	1816 J2
Fazekas (Fazikas)	Josephus	16	r. kat.		Hungarus	Vásárút	Trhová Hradská	Elisabetha, deg. in Téfalu, d.c.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Fridrich	Augustus	17	r. kat.		Hungarus	Vásárút	Trhová Hradská	Joannes, provisor venerabilis capituli Poson.	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2		
ZSIGÁRD														
Erdélyi	Ignatius	21	r. kat.		Hungarus	Zsigárd	Žihárec	Joannes, colonus	1849			1849 Ph2		
Lőrintzy (Lörentzy)	Antonius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Zsigard	Žihárec	Antonius, deg. Timavia	1818		1818 Ph1	1819 Ph2	1820 J1	1821 J2
Úrge	János	18	r. kat.		Hungarus	Zsigárd	Žihárec	János, földműves	1847	Nagyszombat		1847 Ph2		